

6/1

2022

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES



KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



6/1

2022

KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

KIRKLARELİ UNIVERSITY
JOURNAL of SOCIAL SCIENCES



KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Sahibi

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü Adına
Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR / Rektör

Editörler

Baş Editör: Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*

Editör: Doç. Dr. Nuri Gökhan TOPRAK, *Kırklareli Üniversitesi*

Editör Yardımcısı: Arş. Gör. Dr. Nevin TÜRKER YILDIZ, *Kırklareli Üniversitesi*

Dil Editörü: Arş. Gör. Mehmet TUNCER, *Kırklareli Üniversitesi*

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Muharrem EKŞİ, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü*

Alan Editörleri

Dil-Edebiyat Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Birol BULUT, *Kırklareli Üniversitesi*

Eğitim Bilimleri Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*

Felsefe Alanı: Prof. Dr. Can KARABÖCEK, *Kırklareli Üniversitesi*

Hukuk Alanı: Prof. Dr. Ahmet Mithat GÜNEŞ, *Kırklareli Üniversitesi*

İktisat Alanı: Doç. Dr. Raif CERGİBOZAN, Dr. Öğr. Üyesi Aslı OKAY TOPRAK, *Kırklareli Üniv.*

İstatistik Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Muhammet ATALAY, *Kırklareli Üniversitesi*

İşletme Alanı: Doç. Dr. Ömer Faruk GÜLEÇ, Dr. Öğr. Üyesi M. Can DEMİRTAŞ *Kırklareli Üniv.*

İlahiyat Alanı: Doç. Dr. Salih İNCİ, *Kırklareli Üniversitesi*

Kamu Yönetimi Alanı: Doç. Dr. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli Üniversitesi*

Tarih Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Umut ÜREN, *Kırklareli Üniversitesi*

Turizm Alanı: Doç. Dr. Mustafa Cevdet ALTUNEL, *Kırklareli Üniversitesi*

Sosyoloji Alanı: Dr. Öğr. Üyesi Adem BAŞPINAR, *Kırklareli Üniversitesi*

Uluslararası İlişkiler Alanı: Doç. Dr. İhsan Ömer ATAGENÇ, *Kırklareli Üniversitesi*

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Alfredo SAAD-FILHO SOAS, *Londra Üniversitesi (İngiltere)*

Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM George, *Mason Üniversitesi (ABD)*

Prof. Dr. Desiree PANGERC, *CIELS Üniversitesi (İtalya)*

Prof. Dr. Hun Joo PARK, *KDI School of Public Policy and Management*

Prof. Dr. Julia DOBREVA, *VUZF Üniversitesi (Bulgaristan)*

Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, *New York Üniversitesi (ABD)*

Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, *Peshawar Üniversitesi (Pakistan)*

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, *Kırklareli Üniversitesi*

Doç. Dr. Darryl MCLEOD, *Fordham Üniversitesi (ABD)*

Doç. Dr. Mujib ALAM, *Jamia Millia Islamia Central Universitesi (Hindistan)*

Doç. Dr. Oleg B. ALEKSANDROV, *Moskova Devlet Diploması Enstitüsü-MGİMO Üniversitesi*

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Ata ATUN, *Yakın Doğu Üniversitesi - KKTC*

Prof. Dr. Barış ÖZDAL, *Uludağ Üniversitesi*

Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, *İstanbul Kent Üniversitesi*

Prof. Dr. Mesut AYAR, *Kırklareli Üniversitesi*

Prof. Dr. Sadık TÜRKER, *Kırklareli Üniversitesi*

Prof. Dr. Sibel TURAN, *Trakya Üniversitesi*

Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*

Doç. Dr. Abdülkadir ATICI, *Kırklareli Üniversitesi*

Doç. Dr. Ali KURT, *Kırklareli Üniversitesi*

Kapak ve İçerik Tasarımı

Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ, *Kırklareli Üniversitesi*

Öğr. Gör. Yılmaz KUS, *Kırklareli Üniversitesi Basım Yayım ve Halkla İlişkileri Birimi*

Tarandığı İndexler

Academic Journal Index

Advanced Science Index

ASOS İndeks

CiteFactor

Crossref

Directory of Research Journals Indexing

Eurasian Scientific Journal Index

Google Scholar

İdealonline

Index Copernicus International

InfoBase Index

International Institute of Organized

Research (I2OR)

International Scientific Indexing

Journal Factor

Journament

Jurix

Paperity

Publons

ResearchBib Academic Resource Index

Scientific Indexing Services

TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Veri

Tabanı

Türk Eğitim İndeksi

Yazışma Adresi

Kırklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Rektörlük Kültür Merkezi B Blok Merkez / Kırklareli

Tel: 0288 246 16 01

Web: <http://sbedergi.klu.edu.tr/>

Mail: sbedergi@klu.edu.tr

Owner

On behalf of Kırklareli University Rectorate
Prof. Dr. Bülent ŞENGÖRÜR / Rector

Editors

Editor in Chief: Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*
Editor: Assoc. Prof. Nuri Gökhan TOPRAK, *Kırklareli University*
Co-Editor: Research Assistant Nevin TÜRKER YILDIZ, *Kırklareli University*
Language and Copyeditor: Research Assistant Mehmet TUNCER, *Kırklareli University*

Desk Editor

Assoc. Prof. Muharrem EKŞİ, *Kırklareli University Institute of Social Sciences, Director*

Field Editors

Language-Literature: Asst. Prof. Birol BULUT, *Kırklareli University*
Educational Sciences: Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kırklareli University*
Philosophy: Prof. Dr. Can KARABÖCEK, *Kırklareli University*
Law: Prof. Dr. Ahmet Mithat GÜNEŞ, *Kırklareli University*
Economics: Assoc. Prof. Raif CERGİBOZAN, Asst. Prof. Aslı OKAY TOPRAK, *Kırklareli Univ.*
Statistics: Asst. Prof. Muhammet ATALAY, *Kırklareli University*
Business Administration: Assoc. Prof. Ömer Faruk GÜLEÇ, Asst. Prof. M. Can DEMİRTAŞ *Kırklareli Univ.*
Theology: Assoc. Prof. Salih İNCİ, *Kırklareli University*
Public Administration: Assoc. Prof. İskender GÜMÜŞ, *Kırklareli University*
History: Asst. Prof. Umut ÜREN, *Kırklareli University*
Tourism: Assoc. Prof. Mustafa Cevdet ALTUNEL, *Kırklareli University*
Sociology: Asst. Prof. Adem BAŞPINAR, *Kırklareli University*
International Relations: Assoc. Prof. İhsan Ömer ATAGENÇ, *Kırklareli University*

Publication Board

Prof. Dr. Alfredo SAADE-FILHO SOAS, *London University (England)*
Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM George, *Mason University (USA)*
Prof. Dr. Desiree PANGERC, *CIELS University (Italy)*
Prof. Dr. Hun Joo PARK, *KDI School of Public Policy and Management (Rep. of Korea)*
Prof. Dr. Julia DOBREVA, *VUZF University (Bulgaria)*
Prof. Dr. Paul ZAREMBKA, *New York University (USA)*
Prof. Dr. Shabir Ahmad KHAN, *Peshawar University (Pakistan)*

Prof. Dr. Ünal ÇAĞLAR, *Kirklareli University*
Assoc. Prof. Darryl MCLEOD, *Fordham University (USA)*
Assoc. Prof. Mujib ALAM, *Jamia Millia Islamia Central Universitesi (India)*
Assoc. Prof. Oleg B. ALEKSANDROV, *MGIMO University*

Scientific Board

Prof. Dr. Ata ATUN, *Near East University - TRNC*
Prof. Dr. Barış ÖZDAL, *Uludağ University*
Prof. Dr. Hasret ÇOMAK, *İstanbul Kent University*
Prof. Dr. Mesut AYAR, *Kirklareli University*
Prof. Dr. Sadık TÜRKER, *Kirklareli University*
Prof. Dr. Sibel TURAN, *Trakya University*
Prof. Dr. Soyalp TAMÇELİK, *Ankara Hacı Bayram Veli University*
Assoc. Prof. Abdülkadir ATICI, *Kirklareli University*
Assoc. Prof. Ali KURT, *Kirklareli University*

Cover and Content Design

Asst. Prof. Alaettin İŞERİ, *Kirklareli University*
Lect. Yılmaz KUS, *Kirklareli University Publishing and Public Relations Unit*

Indexes

Academic Journal Index	International Scientific Indexing
Advanced Science Index	Journal Factor
ASOS İndeks	Journament
CiteFactor	Jurix
Crossref	Paperity
Directory of Research Journals Indexing	Publons
Eurasian Scientific Journal Index	ResearchBib Academic Resource Index
Google Scholar	Scientific Indexing Services
idealonline	TDV İslâm Araştırmaları Merkezi Veri
Index Copernicus International	Tabanı
InfoBase Index	Türk Eğitim İndeksi
International Institute of Organized Research (I2OR)	

Correspondence Address

Kirklareli Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Rektörlük Kültür Merkezi B Blok Merkez / Kirklareli
Tel: +90 288 246 16 01
Web: <http://sbedergi.klu.edu.tr/>
Mail: sbedergi@klu.edu.tr

Editörden

Sosyal bilimler, yöneldiği gerçekliğin içerdiği olay, olgu ve durumların doğası gereği iç içe geçen farklı disiplinleri kapsar. Bu yönüyle sosyal bilimlerde aynı gerçekliğe farklı disiplinlerin çoklu düşünme ve anlama metodolojileri bütünsel anlama ulaşmaya önemli katkılar sunmaktadır. Sosyal bilimlerin bu çoklu disiplin ve metodoloji avantajı ile bütünsel anlama ulaşmayı amaç edinen Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Haziran 2021 sayısından itibaren çoklu disiplin ve metodolojilerden beslenen nitelikli araştırmalarla alana katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, nitelikli araştırmaların belirlenmesi, değerlendirilmesi ve hatadan arındırılması üç aşamalı hassas bir değerlendirme süreci ve sıfır tolerans yaklaşımını esas alır. Haziran 2022 sayısını oluşturan araştırmaların her biri, ilk aşamada derginin kapsamı ve yayın politikasına uygunluk, yazım kuralları ve özgünlük açısından ön inceleme ve ön kabul sürecinden sonra ikinci aşamada alan editörleri ön incelemesine bağlı olarak üçüncü aşamada kör hakemlik değerlendirmesi ile iki hakemin yayınlanabilir onayı ve en son editöryal okuma süreçlerini içermektedir. Haziran 2022 sayımız; edebiyat, eğitim bilimleri, ekonomi, felsefe, işletme, sosyoloji ve uluslararası ilişkiler alanlarından altısı araştırma, biri derleme, biri çeviri ve birisi de eser incelemesi olmak üzere toplam dokuz makaleden oluşmaktadır.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, yayın kapsamı, dergi yazım kuralları ve makale yazım şablonuna uygun ve titiz hazırlanmayan, etik kurul ve veri toplama onayları bulunmayan, bilimsel araştırma süreç ve nitelikleriyle örtüşmeyen çalışmalara ilişkin sıfır tolerans yayın politikasını esas almaktadır.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sürdürülebilir bilimsel yayın politikası gereğince sürekli gelişme ve yeniliği esas almaktadır. Haziran 2022 sayısından itibaren derginin kurumsal kimliği yenilenerek (dergi kapağı, makale yazım şablonu) sürüm güncellemesine gidilmiştir. Hem dergi kapağı ve makalelere QR kodları yerleştirilerek dijitalleşmeye yönelik bir adım atıldı. Derginin bu sayısına emek veren editöryal ekibimize, çalışmalarıyla bu sayıya katkı sunan ve önerilerimizi olgunlukla karşılayan yazarlarımıza ve bu sayı için araştırmaları titizlikle değerlendiren hakemlerimize en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Sonraki sayılarda nice değerli çalışmalarla karşınızda olmak içtenliğiyle...

Dr. Öğr. Üyesi Alaettin İŞERİ
Dergi Baş Editörü

İÇİNDEKİLER

Dergi Bilgileri	i- x
Araştırma Makaleleri	
Yardımcı Ders Materyali Olarak Posta Pulları <i>Postage Stamps as Auxiliary Course Material</i> Serkan AYCI	01 -36
Behice Ziya Kollar'ın Pakize Adlı Romanında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Modernleşen Kadın ve Sorunları <i>Modernizing Women and Their Problems in the Context of Gender in Behice Ziya Kollar's Novel Pakize</i> Selin Cansu YETER	37 -60
Covid-19 Pandemisinin Trakya İşgücü Piyasasına Etkileri: Üç Metropol ve Türkiye Bütünüyle Karşılaştırması <i>Effects of Covid-19 Pandemic on Thrace Labor Market: Comparison with Three Metropolitan Cities and Whole of Turkey</i> Murat ÇİFTÇİ	61 -90
Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: G-20 Ülkeleri Örneği <i>Investigation of the Effect of Bank Credits on Economic Growth: The Case of G-20 Countries</i> Burçak ALTIN, Feyyaz ZEREN	91 -114
Beyond Food Prices: An Analysis on Sub-Indices <i>Gıda Fiyatlarının Ötesinde: Alt Endeksler Üzerine Bir Analiz</i> Cem BERK	115 -130
Examination of the Relationship Between Cognitive Flexibility Skills and Teaching Motivations of Child Development Students <i>Çocuk Gelişimi Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik Becerileri ile Öğretme Motivasyonları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi</i> Esin SEZGİN, Melike Durdane GÜRBÜZ	131 -156
Türk İstiklal Harbinde Karadeniz <i>Black Sea in the Turkish War of Independence</i> Muharrem Selçuk ÜNAL	157 -182

Çeviri ve Eser İncelemeleri

Erken Budist Etiği-Doktrini ve Disiplini

Early Buddhist Ethics- Its Doctrine and Discipline

Oktay DERE

183 -198

Mihmân-nâme-i Buhârâ: Muhammed Şeybânî Han'ın Padişahlığının Tarihi
(IX. ve X. Yüzyıl)

Remziye ÇELİK

199 -204

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yazım Kuralları

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin bilimsel sorumluluğu yazarlarına, çeviri ve aktarma yazıların hukuki sorumluluğu çevirmenlerine aittir. Gönderilen her yazının yayım aşamasında esasa yönelik olmayan küçük düzeltmeleri dergimizin yazı işleri sorumluları tarafından yapılır. Yayınlanan yazıların her türlü telif hakkı Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne aittir.

Yardımcı Ders Materyali Olarak Posta Pulları

Serkan AYÇİL¹



Öz



Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
17.10.2021

Kabul Tarihi
13.05.2022

DOI
10.47140/kusbder.1011130

Pullar, parasal değerlerinin yanı sıra, bir takım işlevsel özellikleriyle (tanıtım, propaganda, sanat, görsel öğrenme vb.) iletişim sürecine katkıda bulunurlar. Bu çalışmanın amacı; ilköğretim kurumlarında etkili bir öğrenme ortamı oluşturmak için, veri toplama araçlarından doküman analizi yöntemiyle ulaşılan posta pullarının göstergebilim analiziyle belirlenen bilim dallarında belirlenen yaş grubundaki öğrencilere sağlayacağı katkısı ortaya koyarak, posta pullarının ilköğretim kurumlarında yardımcı ders materyali olarak konumlandırılması gerekliliğine yönelik farkındalık sağlamaktır. Araştırma kapsamında; Pulun tanımı yapılmış ve öğrenme kuramlarıyla ilişkisine değinilmiştir. Bu bağlamda filatelinin (pul bilimi); astronomi, biyoloji, coğrafya, fizik, kimya, matematik, müzik, tarih ve tıp gibi disiplinlerle ilişkisi anlatılmıştır. 9 farklı bilim alanı ve kişisel pul uygulaması üzerinden oluşturulan bu çalışmada toplam 24 posta pulu kullanılmıştır. Bu görsellerin 14'ü yerli, 7'si yabancı, 3'ü ise kişisel pullardan oluşmaktadır. Araştırma sonunda, akademinin desteğiyle yapılacak bir etüt çalışmasıyla pulların, ilköğretim kurumlarında yardımcı ders materyali olarak kullanılabileceği çıkarımında bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Yardımcı ders materyali, posta pulu, ilköğretimde pul.

Atıf için: Aycil, S. (2022). Yardımcı Ders Materyali Olarak Posta Pulları. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-36

¹Sorumlu Yazar: Muhasebe Tetkik, İstanbul PTT Bölge Başmüdürlüğü, Muhasebe ve Finans Müdürlüğü, E-posta: sserkan.aycil@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3540-5548>

Postage Stamps as Auxiliary Course Material

Serkan AYÇİL²



Abstract



Article Type
Research Article

Application Date
2021-10-17

Acceptance Date
2022-05-13

DOI
10.47140/kusbder.1011130

Stamps, in addition to their monetary value, contribute to the communication process with some functional features (promotion, propaganda, art, visual learning, etc.). The aim of this study; In order to create an effective learning environment in primary education institutions, it is aimed to raise awareness about the necessity of positioning postage stamps as supplementary course material in primary education institutions by revealing the contribution it will provide to the students in the age group determined by the semiotic analysis of the postage stamps, which are reached by the method of document analysis, one of the data collection tools. In the scope of the research; The definition of stamp has been made and its relationship with learning theories has been mentioned. In this context, philately (stamp science); Its relationship with disciplines such as astronomy, biology, geography, physics, chemistry, mathematics, music, history and medicine is explained. A total of 24 postage stamps were used in this study, which was created on 9 different fields of science and personal stamp applications. These images consist of 14 domestic, 7 foreign and 3 personal stamps. At the end of the research, it was deduced that stamps could be used as supplementary course material in primary education institutions with a study to be carried out with the support of the academy.

Keywords: Supplementary course material, postage stamp, stamp in primary education.

For Reference: Ayçil, S. (2022). Yardımcı Ders Materyali Olarak Posta Pulları. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 1-36

²Corresponding Author: Accounting Audit, Istanbul PTT Regional Directorate, Accounting and Finance Directorate, E-mail: sserkan.aycil@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3540-5548>

Giriş

Türkçe literatürde, posta pullarını, en az bir eğitim öğretim yılı boyunca, birden fazla bilim alanında yardımcı ders materyali olarak kullanmayı odağına alan herhangi bir çalışma mevcut değildir. İlköğretim kurumlarına yönelik gerçekleştirilmiş olan sınırlı sayıdaki araştırmalarda ya ders bazında (sosyal bilgiler, tarih vb.) iletilen çalışmalara ya da serbest etkinlik dersinin bir veya birkaç saatinde eski paraları ve pulları görsel nesne olarak ele alan eğitsel amaçlı uygulamalara rastlanmaktadır. İlgili yaş grubundaki öğrencilere posta pulları üzerinden etkili bir öğrenme ortamı oluşturmayı hedefleyen bu çalışma; hem zamana getirilen sınırlamayı ortadan kaldırılmış hem de çalışmanın alan bazında kapsamını genişletmiştir.

Görsel öğrenme stili, görerek öğrenmeye yatkınlık gösteren bireylerdeki öğrenme duygusunu daha hızlı geliştirir (Kurbanoğlu ve Akkoyunlu, 2008, s. 302). İlköğretim çağındaki ve görsel yollarla iletişim kurmaya çalışan çocuklar, pullar aracılığıyla hem yeni bilgiler edinirler hem de sınıflandırma yapmayı öğrenirler (Palmer, 1991, s. 31). Efemarel (geçici) özelliğe sahip olan pullar, uzun dönemde zamansal etkilere (sararma, yırtılma, sandık lekesi vb.) karşı direnç gösteremezler (İnceoğlu, 2019, s. 158). Bu nedenle belirli aralıklarla arşivlenen pulların yerlerini değiştirerek hava almalarını sağlamak gerekmektedir. Bir diğer husus ise çok çeşitli konular içeren pulların, sürekli kategorilere ayrılma ihtiyacıdır. Bu iki temel ihtiyacın pullarla meşgul öğrencileri, dikkatli ve özenli davranmaya yönlendirerek, analitik düşünme becerisi üzerinden mantıksal ilişkiler kurmaya sevk edeceği düşünülmektedir.

Pul Kavramı ve Filateli

Pul; ön yüzü resim, motif, desen veya kabartmadan oluşan, arkası zamlı, etrafı genellikle dantelli, biçim itibarıyla da simetrik, asimetric, dairesel veya kare olabilen değişken boyutlu resmi kâğıtlardır (Yardley, 2015, s. 8). Pullar ilk başlarda, ücretlendirilme aracı olarak kullanılmıştır. Zamanla oluşan farklılıklar, pulları tahsilat belgesi olmaktan öteye taşımış ve pullara farklı birçok işlev yüklemiştir. Birden çok işleve sahip olan pullar, işlenen temayı yalnızca görsellikle değil, beş duyuya hitap eden kapsayıcı bir realiteyle yansıtan belgeler olarak konumlandırılmıştır (Aycil, 2021b, s. 714-717).

Görsellik ve Öğrenme İlişkisi

Görsel okuryazarlık ise iletişim sürecinde, sözlü ifade biçiminden farklı olarak, görme yetisini ön plana çıkaran bir tekniktir (Alpan Bangir, 2008, s. 76-77). Bu model, görseller üzerinden anlam üretebilme ve bilinçli mesajlar oluşturma etkinliğine dayanmaktadır. Zihin, görme duyusuyla edindiği verileri, işitme duyusuyla edindiklerine oranla 60.000 kat daha hızlı işlemektedir (Tüzel, 2010, s. 693-699). Bu bağlamda, 6-12 yaş aralığındaki çocukların öğrenme deneyimlerinin %83'ü görme

duyusu aracılığıyla oluşmaktadır (Akpınar ve Ersözlü, 2008, s. 44). Bakmaz (2016, s. 81-82) tarafından yapılan çalışmanın sonucunda, görsel açıdan etkili bir kaynak olarak kullanılan pulların, ilköğretim çağındaki çocukların, merak etme duygularını tetikleyerek onları, soru sormaya teşvik ettiği ayrıca, eğitimde gösterilen başarılarını da anlamlı bir düzeyde arttırdığını göstermiştir.

Filateli, anlam itibarıyla, koleksiyon yapmanın ötesinde düşünülmelidir. Pul bilimi ise nihaysiz bir öğrenim sürecini ifade etmektedir. Bu nedenle çocukların sorularına verilecek cevapları, pul albümünde aramak gerekir. Herhangi bir sorunun cevabı albümün bir köşesinde gizlidir. Yapılması gereken, detayların arasında aranana bulmaktır (Calleja, 2019, s. 5). Pul albümü, filatelinin kitaba dönüşmüş şeklidir. Sayfalar çevrildikçe örüntü karmaşıklaşır. Pullar, kitapta var olan bütün sıcaklığı, okuyucuya hissettirir. Bu bağlamda filateli, çok çeşitli fonksiyonlara sahip olan bir disiplin olarak ortaya çıkmaktadır. Bu disiplin pullar, kartpostallar, özel ve ilk gün zarfları gibi birçok nesne üzerinden öğrenme olanağı sunabilir. Dolayısıyla bir ülkenin; sosyoekonomik yapısına, inançlarına, siyasi duruşuna, geleneklerine, sanatsal yönüne, tarihine, kültürüne ve bağımsızlığına ilişkin her detayı pullar üzerinden okumak mümkündür (Gasimova ve Ahmadov, 2013, s. 8; Aycil, 2021a, s. 333-334).

Genellikle elit tabakaya hitap eden filateli, bilimsel bir takım gerçekliklerin yanında, estetik ve oyun temalı ilkeler de barındırmaktadır (Rogan, 2001, s. 52). Özellikle 2. Dünya Savaşı öncesi dönemlerde kurgulanan birçok pul tasarımında, strateji temalı oyunlara yer verilmiştir (Konecny, Geryk, Stampach ve Stachon, 2014, s. 1). Oyun tabanlı öğrenme teknikleri üzerinden bilgi aktarımında bulunmak, hem süreci eğlenceli hale getirmekte hem de öğrenme aşamasındaki kalıcılığı sağlamaktadır (Aslan Akın ve Atıcı, 2015, s. 78-81). Çocuklar, 2 yaş sonrası dönemde etkileşimde buldukları çevreyi gözlemlemeye başlarlar. Oyun dönemi olan 3-6 yaş döneminde ise davranışsal ve eylemsel aktivitelerde bulunurlar. Çocuklar açısından oyun, uyum ifadesinin en yalın halidir (Çukur, Güler Delice, 2011, s. 27-31). Son çocukluk dönemi, fiziksel ve davranışsal gelişim açısından son derece önemli olan bir zaman dilimini kapsamaktadır. Çocuk, bu dönemde birey olduğunun farkına varır ve toplumsal ilişkiler düzleminde ifade yetkinliği kazanır. Başarı arzusunun ön plana çıktığı bu dönem 6-11 yaş dilimini kapsamaktadır (Aydın, 2014, s. 42). 2-11 yaş aralığı için oyuna dayalı aktiviteler büyük önem arz etmektedir. İlköğretim çağındaki çocuklar, oyun ve uygulamalı alıştırmalar aracılığıyla öğrenmeye yatkınlık gösterirler (Pilten ve Pilten, 2013, s. 16-17). Oyun metaforunu zihinsel ve davranışsal gelişim sürecine uyarlayan eğitim sistemi, bu amaç doğrultusunda belirlediği hedefleri gerçekleştirme yoluna gitmektedir. Çocuklar oyun oynarken hem eğlenirler hem de deneyimlediklerini, ileriki süreçte hayata uyarlarlar. Bu bağlamda filateli çocukların zihinsel ve davranışsal gelişimleri açısından önemli bir işlevi yerine getirebilir. Filateli ürün ve hizmetleri,

görsel gerçeklik üzerinden merak duygusunu tetikleyerek sorgulama ve araştırma güdüsünü her daim aktif tutar (Bakmaz, 2016, s. 81-82).

Filatelinin, diğer bilim dallarıyla olan ilişkisini anlamlandırabilmek için disiplinler arası etkileşimi, öğrenme kuram ve ilkeleriyle açıklamak gerekmektedir. Öğrenme kuramları esas itibarıyla; bireyin öğrenme sürecinde deneyimlediklerini, olumlu davranışlarla, yaşantısına uyarlamasını öngören sistemsel bir bütünlüğü ifade etmektedir (Aydınlı, 2015, s. 4-6). Etkili bir öğrenme yönteminin geliştirebilmesi için uygun olan stratejinin belirlenmesi ve kuramsal gerçeklik ilkelerinin kavranması gerekmektedir. Öğrenme kuramlarını genel olarak üç başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar; davranışçı yaklaşım, bilişsel yaklaşım, yapılandırmacı ve sosyokültürel yaklaşım olarak tanımlanmaktadır.

Davranışçı Yaklaşım; tepki ve hareket ilişkisiyle ilintili olan öğrenmenin, davranış üzerinde direkt etken olduğu ve bu ilişkinin uyarıcı ile davranış arasında kurulan bağa dayandığını varsaymaktadır (Bacanlı, 2012, s. 4). Bilişsel Yaklaşım; bilişsel öğrenmede anlama, düşünme, kavrama ve yorumlama ilişkisi önemli bir faktör olarak görülür. Bu süreçte anlamlı görülen bilgi, önceki bilgilerle karşılaştırılır ve yeni bir bilgi inşa edilir (Mıdık ve Durak, 2008, s. 2). Yapılandırmacı ve Sosyokültürel Yaklaşım ise çocukların, hayata dair tüm gerçekliği, harekete dayalı davranışlar aracılığıyla kavradıklarını vurgulamaktadır. Pasif olarak alınmayan bilginin, doğum süreciyle başlayan bir deneyimleme eşliğinde ömür boyu devam ettiği varsayımına dayanmaktadır (Özdemir ve diğerleri, 2012, s. 577). Yaşantısına anlam kazandırmaya çalışan birey, bilgiyi etkin bir biçimde yapılandırır. Bu nedenle bu süreç, ömür boyu devam eder (Genç, 2014, s. 110; Riedler, 2016, s. 65).

İlgili Alanyazın

Türkiye'deki pul ve filateli konulu çalışmalar, dünya literatüründeki çalışmaların sınırlı bir kısmını oluşturmaktadır. Filateli ve pul, başlıklı aramalarda daha çok, pulun işlevsel yönünü (iletişim, sanat, kültür vb.) ön plana çıkaran araştırmalara rastlanmaktadır. Çalışma başlıkları ise genellikle turizm, ideolojik söylem, toplumsal değişim, milli kimlik, kültürel oluşum, propaganda ve sanatsal iz düşünüm gibi konuları içermektedir. Pulları, eğitsel bir olgu olarak ele alan ve ürettiği değer ile eğitim sistemine farklı bir boyut kazandırmaya gayret eden bilimsel nitelikli çalışmaları ise genellikle batı literatüründe izlemektediriz.

Voght (1942) çalışmasında; pulları, çocukların ve kralların hobisi olarak adlandırmıştır. Yazar, coğrafya biliminin sevdirmesi ve coğrafyaya dair detayların aktarılmasında, pulların önemli bir materyal olarak kullanılabileceği öngörüsünde bulunmuştur. Genel olarak çalışmada, öğrencilerde gerçek bir etkileşim hissi oluşturmak adına pulların, küçük birer uyarıcı olabileceği üzerinde durulmuştur.

Gray (1986) çalışmasında; özel bir okulda öğrenim gören ve Malezya hakkında hiçbir bilgiye sahip olmayan 23 ilkokul öğrencisine, pullar üzerinden bir takım bilgiler aktarmıştır. Gözlem sonucunda, öğrencilerin gözlem kapasitesinin geliştiği ve önceden bilmedikleri gerçekler hakkında, yönlendirici bir etki uyandırıldığı sonucuna varılmıştır.

Palmer (1991) çalışmasında; posta pullarında tasvir edilen görsellerin ve kullanılan bir takım nesnelere, çocuklara ait bazı fikirlerin ve kişisel özelliklerinin ortaya çıkarılmasında, etkili bir kanıt olabileceği üzerinde durmuştur.

Lutz Vatanoglu vd. (2014) çalışmasında; klinik tanılarda bulunan araştırmacılardan elde ettiği bilgiler üzerinden, otizm konusunu detaylı bir biçimde ele almış ve pullar üzerinden görsel bir anlatım tekniğiyle çözüm önerileri sunmuştur.

Bakmaz (2016) çalışmasında; sosyal bilgiler dersinin öğrenimi konusunda, iki farklı grup oluşturulmuştur. Deney grubuna dâhil olan öğrencilere, para ve pullarla etkinlik dersi yaptırılmıştır. Kontrol grubuna verilen eğitim ise sadece ders kitapları üzerinden yürütülmüştür. Ön testte, çocuklar paralar hakkında bir takım bilgiler beyan etseler de pullar hakkında pek bir şey söyleyememiştir. 15 ders saati (5 hafta) boyunca dersler, para ve pul örnekleri üzerinden anlatılmıştır. Son testten sonra da ölçümleme yapılmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin tamamının bütün derslere tam katılım sağladığı, derse katılımın yüksek olduğu, soru sorma ve merak etme duygularının geliştiği ve gruplar arası karşılaştırmada da deney grubunun başarısında anlamlı bir farklılığın olduğu sonucuna varılmıştır.

Posta pullarının yardımcı ders materyali olarak kullanılmasına yönelik alanyazın incelendiğinde, posta pullarının ders materyali olarak kullanıldığı bilim alanlarına yönelik bir ayırım dikkat çekmektedir. Söz konusu ayırmda fen bilimleri kapsamında yer alan; biyoloji, kimya, fizik ve astronomi alanlarının bu çalışmada müstakil olarak ele alındığı görülmektedir. Araştırma bu ayırım üzerine temellendirileceğinden, alanyazında yer alan bilim alanlarını ayrı ayrı incelemek faydalı olabilir.

Astronomi Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Astronomi konulu posta pulu tasarımlarında, teleskop ile yapılan gözlemler, güneş sistemi, yıldızlar, takımyıldızlar, kuyruklu yıldızlar ve astronomik çalışmalar gibi pek çok araştırma, görsele yansımaktadır. İsveç, her yıl Nobel Ödülü'nü kazananları onurlandırmak amacıyla özel bir dergi yayınlamaktadır. Ödüllendirilen bilim insanlarının önemli bir kısmı ise gökbilimcilerden oluşmaktadır (Morris, 2013, s. 462-468). Uluslararası Astronomi Birliği (IAU) 2009 yılını, Dünya Astronomi Yılı ilan etmiştir. Anılan tarih, Galileo'nun, teleskop aracılığıyla 400 yıl önce yaptığı, ilk gökyüzü gözlemine dayanmaktadır (Akoğlu, 2009, s. 24). Gardner, görsel uzaysal zekâ alanını tanımlamıştır. Bu teoriye göre; birey, uzaysal çevreyi doğru bir formda algılar ve

edindiği izlenimleri uygulama aşamasına taşıyabilirse farklı şekiller oluşturarak, kapasitesini geliştirebilir (Genç, 2014, s. 109).

İnsan yaşamı açısından uzay her zaman merak konusu olmuştur. Tarihi süreçte yapılan birçok buluş, gökbilim temelli çalışmaların sonuçlarına dayanmaktadır. Takvimin ve saatin bulunması, mevsim geçişlerinin hesaplanması, iklim hadiseleri, sıcaklık tahmini gibi konular hem yaşamı kolaylaştırmış hem de ilginçliği arttırmıştır. Uydu fırlatma denemeleri ve uzay seyahatleriyle birlikte, insanoğlu gökyüzünü, fezaya açılan bir pencere olarak anlamlandırmış ve yaşama dair izler bulmak amacıyla, araştırmaların kapsamını genişletmiştir. Astronomi bilimi, komplike bir bilim olup birçok disiplinle ilişkilidir. Matematik, fizik, kimya, kısmen biyoloji ve doğa bilimlerinin çıktıkları, astronominin temel bileşenlerini oluşturmaktadır (Taşcan ve Ünal, 2015, s. 27-31). Bu nedenle, astronominin öğrenilmesinde çoklu zekâ kuramı ve eleştirel düşünme stratejisi öğrenme ölçütü olarak kullanılabilir. Dolayısıyla öğrencilerin; uzay cisimlerini, astronotları, uzay uçuşlarını, astronomi alanında yapılan bilimsel çalışmaları ve uzaya dair bilinmeyen gerçekliği, astronomi temalı pullar üzerinden öğrenmeleri mümkündür.

Biyoloji Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Batı Avusturya İlkokulu, 2007 ve 2008 eğitim öğretim döneminde, 6-9 yaş grubuna dâhil olan öğrencilerin bilgi gereksinimi karşılamak amacıyla, posta pullarını biyoloji dersi için yardımcı kaynak olarak kullanmıştır. Çalışma için 100 farklı görselden oluşan pul serisi satın alınmıştır. Dersten önce pulları inceleyen çocuklar, görselde yer alan örümcekleri, böcek olarak sınıflamıştır. Bu ayrımı referans olarak kabul eden öğretmenler; kelebek, örümcek ve haşere gibi türlere ait bilgilendirmede bulunarak, her birini ayrı ayrı gruplamıştır (Calver vd., 2011, s. 289). Calver ve arkadaşlarının 2011'de 6-9 yaş grubu öğrenciler üzerinde yaptıkları araştırmada; bilgilendirme amacıyla kullanılan pulların, öğrenme sürecine pozitif yönde etki ettiği, sonucuna varılmıştır. Edindikleri bilgileri önceki bilgileriyle ilişkilendiren çocuklar, yeni bir tanımlamada bulunarak mevcut bilgilerini yapılandırmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım kuramı kapsamında değerlendirilen bu örnekte, öğrencilerin; tanımlama, sorma, araştırma ve yeniden inşa faaliyetleriyle, öğrenme sürecinde kalıcılığı sağlamaktadır.

Nazari, 2021'de pulların üzerinde yer alan ve yanlış yorumlanan bilgileri düzeltmeye yönelik bir çalışma yapılmıştır. Bunun için özellikle % 30'luk hata oranına sahip olan böcek ve örümcek temalı tasarımları tercih etmiştir. Kapsamlı etüt sonucunda; hayvanların kanat açısı, oranı, boyu ve familyası gibi birtakım bilgiler düzeltilmiş ve pulların akademik boyutlu bir nesneye dönüştürülmesi sağlanmıştır (Nazari, 2021, s. 7-10).

Çoklu zekâ kuramını sekiz alana ayıran Gardner doğacı zekâ alanını geliştirmiştir (Genç, 2014, s. 109). Bireye bir biyolog öngörüsü kazandıran bu alan; bitkileri, hayvanları ve diğer organizmaları kendi türleri içerisinde sınıflandırma ve diğer türlerden ayırt etme yeteneğinin kazandırılmasında karakteristik bir birikim oluşturmaktadır (Genç, 2014, s. 109). Canlı türlerinin tamamının fiziki olarak sınıf ortamına taşınması mümkün değildir. Ancak, posta pulları üzerinden yapılacak görsel betimlemelerle; hücrenin yapısı, organizmalar, bitkiler, ağaç türleri, kutup yaşamı, deniz canlıları, böcekler, kuşlar, tropik canlılar gibi birçok türe ait temel bilgilendirmelerde bulunulabilir.

Coğrafya Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Ülkelere ait coğrafi izleri pullarda görmek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı öncesi yayınlanan pul atlaslarında, ülkelere ait bir takım stratejik bilgiler (tarihi, coğrafi, mimari vb.) haritalarda resmedilmiştir (Konecny vd., 2014, s. 1-2). Bu bağlamda coğrafya bilimi, görsel iletişime dayalı sanatsal bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır (Raento, 2006, s. 625-626). Coğrafya dersinin öğretilmesi aşamasında pul ve benzeri nesneleri birer uyarıcı olarak kullanmak mümkündür (Vogt, 1941, s. 234). Gardner yeniden şekillendirdiği çoklu zekâ kuramıyla, doğacı zekâ alanını oluşturmuştur (Genç, 2014, s. 109). Doğacı zekâ'ya göre öğrenci, bir jeolog yaklaşımıyla; yeryüzü şekillerini, sismik hareketleri, bulutları ve daha birçok karakteristik özellikleri sınıflandırmakta, bu sayede edindiği analitik beceri yardımıyla da coğrafi bilimlere olan ilgisini arttırmaktadır (Genç, 2014, s. 109). Coğrafi tanıma dâhil olan ve uygulama aşamasında tasvir gerektiren birçok çalışmada posta pulları, eğitim materyali olarak değerlendirilebilir. Pullar; ulusal değerleri, doğal zenginlikleri, iklim koşullarını, yeryüzü şekillerini, kıtaları, dağları, haritaları, maden sahalarını, keşif amaçlı seyahatleri, tarımsal alanları, kara, hava ve deniz yolculuklarını geniş yelpazede sunma özelliğine sahip minyatür bir sanattır (Farmerie, 1991, s. 176). Coğrafya bilimi ise arazi koşullarında çalışılmayı gerektiren bir bilim dalıdır. Günümüzde coğrafya adına birçok işlem simülâtör ve bilgisayar teknolojisiyle gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda coğrafi bilimlerin öğretilmesinde yaşantısal öğrenme kuramının önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Ayrıca coğrafi bilimlerin kapsamına dâhil olan birçok tema pullara aksettirilmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin pullarda yer alan görseller üzerinden düşünmeleri ve imgesel bir kurgu geliştirmeleri mümkün olabilir.

Fizik Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Öğrencilerin çoğu fizik bilimini, sert bir disiplin olarak görürler (LeBard ve diğerleri, 2009, s. 77). Bu nedenle öğretmenler formül, kanıt ve tanımlamalarla fizik bilimine matematiksel bir eğilim kazandırmaya çalışırlar. Genel olarak, fizik bilimiyle ilişkili olan ders kitapları, disiplinler arası bağlantıya değinen görsellerden yoksundur (Demirkuş ve Gülen, 2017, s. 325-326). Bu bağlamda filateli, en temel disiplinlerden olan fizik

bilimine görsel bir fonksiyon kazandırma gayreti arayışındadır (Fazio, 1994, s. 29). Fizik bilimi, öğrenciler açısından anlaşılması zor bir disiplindir (Nalçacı, Akarsu ve Kariper, 2011, s. 4). Bu nedenle, öğretim sürecinde, merakı tetikleyici yöntemler üzerinden yeni bir stil geliştirilmelidir. Kavramların öğretilmesi amacını taşıyan ve mevcut problemlerin çözümünü öngören bu yaklaşım, bilişsel öğrenme kuramı kapsamında değerlendirilebilir. Fizik konulu tasarım örneklerinde; madde ve maddenin özellikleri, bilim adamları, basit formüller, deneysel araçlar ve cisimler görsel olarak resmedilebilir.

Kimya Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Periyodik tablo üzerinden yapılacak bilgilendirme, elementlere ait temel özelliklerin kavranmasını kolaylaştırmaktadır (Aycan ve Aycan, 2019, s. 108; Barış, 2021). Pul üzerinden yapılacak detay çalışmalarla hem toplum bilinçlendirilmekte hem de basit bir öğrenme sistemi geliştirilmektedir (Pinto, 2007, s. 1919). Kimya konulu pul tasarımlarında genellikle kimya bilimine öncülük eden; bilim adamları, kimyagerler, periyodik tablo, semboller ve bir takım deneysel çalışmalar resmedilmiştir (Reina ve Gonzalez, 2013, s. 72-74). Yapılandırmacı yaklaşımı referans alan öğretim yöntemleri kimya bilimi açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda öğrenci; tanımlar, araştırır, sorgular ve edindiği bilgiyi özümseyerek yeni yorumlar geliştirir. Kimya bilimini konu alan pullar üzerinden; atom ve atomun yapısı, periyodik sistem, formüller, maddenin halleri, deneysel araçlar, madenler, organik ve inorganik maddeler, laboratuvar koşulları gibi daha birçok konu görseller üzerinden aktarılabilir. Çünkü kimya biliminin işleyişi teoriden çok uygulamaya dayanmaktadır.

Matematik Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Matematik bilimine ait modeller, teoriler, formüller ve ünlü matematik bilginleri, yayımlanan birçok posta pulunda tasvir edilmiştir. Matematik bilimiyle meşgul olan dehâlar, dolaylı yoldan fizik, jeodezi ve istatistik gibi bilimlere de katkı sunmaktadır (Styan ve Trenkler, 2007, s. 2-5). Granville ve Shakan (2020) çalışmasında; matematikte yaygın olarak kullanılan kümeler konusunu posta pullarına uyarlamıştır. Çalışma, ilköğrencilerinin eğlenceli bir biçimde tahminde bulunmalarını sağlamak ve matematiğin inceliklerini pullar üzerinden kavramalarına yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiştir (Granville ve Shakan, 2020, s. 700-704).

Liberal bir sanat olan matematiksel filateli, Latincenin en eski kullanımına dair izler barındırmaktadır. Latin-kare tasarımıyla, istatistiki birçok uygulamaya pratik çözümler üretilmiştir (Loly ve Styan, 2010, s. 58). Çoklu zekâ kuramı içerisinde yer alan mantıksal matematiksel zekâ alanıyla, sebep sonuç ilişkisi üzerinden mantık yürütebilme kapasitesi ölçümlenmektedir (Genç, 2014, s. 109). Aritmetik konulu ilk pul tasarımlarında genellikle sayılara ve basit işlemlere yer verilirdi. Günümüzde, bu

anlayışın yerini daha fonksiyonel (ısıya duyarlı, sesli, görüntülü, detaylı pullar) çalışmalar almıştır. Yakın dönemde yayınlanan matematik konulu filateli tasarımlarında çoğunlukla; geometrik şekiller, mantık soruları, formüller, ispatlar, hesaplama araçları ve bilim insanları gibi temaların argüman olarak kullanıldığı görülmektedir. Bilişsel öğrenme kuramı kapsamında değerlendirilen stratejiler, öğrencilerin; anlama ve kavrama güdüsüyle edindikleri bilgileri, zihinlerinde daha anlamlı hale getirmelerine yardımcı olmaktadır (Şendurur ve Akgül Barış, 2002, s. 166). Dolayısıyla matematik biliminin öğretiminde, sosyal etkinliğe dayalı stratejiler de önemli bir yer tutmaktadır (Duman, 2014, s. 124-126).

Müzik Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Pedagojide, birçok öğretim stratejileri mevcuttur. Ancak işitsel bir olgu olan müzikolojiyi görsel olarak ifade etmek güçtür (Güler, 2021, s. 221-227). Müziğin tarihi, müzisyenler, bestekârlar, müzik enstrümanları, orkestra şefleri ve etnomüzikoloji gibi konular, pullar üzerinden eğlenceli bir biçimde aktarılmaktadır. Ayrıca müzik ile ilgili pullar, kültürlerarası etkileşimi de teşvik edici bir etkiye sahiptir (Makris, 2013, s. 98-99). Çoklu zekâ kuramının kapsamına, müziksel ritmik zekâ alanı da dâhildir. Bu alan, gelişim çağında olan bir çocuğun; şarkıcı, müzisyen veya besteci edasıyla ritmik formları algılamasına olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım aynı zamanda çocuğa ifade etme ve ayırt etme kabiliyeti de kazandırır (Genç, 2014, s. 109). Filateli-Müzik etkileşimi, işitsel algıyı görsel imgelemele bütünleştirmektedir. Çocuğun duyuşsal davranışlarına olumlu etkiler sunan müzik eğitiminin, bilişsel kuramlar kapsamında değerlendirilmesi doğru bir yöntemdir (Şendurur ve Akgül Barış, 2002, s. 166). Çocuğun benliğinin oluşumunda ve iç âleminin yeniden inşasında müziğin, önemli bir etkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla müzik, çocuğun zihnine etki eder ve çocuğun davranışsal olarak tepkisinin değişmesine olanak tanır (Şendurur ve Akgül Barış, 2002, s. 166- 169; Türkmen, 2021, s. 2-4).

Tarih Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Tarih bilimi, sözlü anlatıma dayalı tekniklerle aktarılmaktadır. Pul ise sözlü anlatımın, görsel olarak tasvir edilmesi esasına dayanır. Bu nedenle sözlü ifadeyi görsele dönüştüren her türlü pul, tarih öğretimi açısından kaynak olarak kullanılabilir. Batı dünyası, posta pullarını yirminci yüzyılın ilk yarısından itibaren eğitim materyali olarak kullanmaya başlamıştır (Yazıcı, 2014, s. 179-194). Bu nedenle filateli nesnelere, tarih biliminin kapsamına dâhil olan çok sayıda çalışma yer almaktadır. Ulusal bağımsızlığı ve kültürel birikimi ön plana çıkarılan temaların büyük bir çoğunluğunda, tarihi öğeler ya direkt ya da dolaylı olarak kullanılmaktadır. Tarih konulu tasarım çalışmalarında genellikle; antik uygarlıklar, arkeolojik eserler, kurulan devletler, önemli kişiler, savaşlar, zaferler, liderler ve sanat eserleri gibi birçok konu

tema olarak işlenmektedir (Yazıcı, 2014, s. 178-184). Tarih bilimi; araştırma, tasnif ve yorumlama stratejisiyle anlaşılabilen bir disiplindir (Demircan, 2007, s. 70). Bu nedenle tarih biliminin öğretiminde yapılandırmacı kuram, önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında düşünmeyi ve öğrenmeyi organize eden üstbilgi stratejisi de önemli bir öğrenme modeli olarak düşünülebilir.

Tıp Alanı İçin Ders Materyali Olarak Pullar

Antik çağdan günümüze kadar devam eden anestezi uygulaması, tıp bilimi açısından son derece önemli bir uygulamadır. Filateli çalışmalarında; anestezi, hipnoz, terapi ve afyon bitkisinin kullanımı gibi birçok konu, görsel olarak detaylandırılmıştır (Sekhar, 2013, s. 19-20). Kadın hastalıkları ve doğum konulu filateli çalışmalarında, genellikle tıbbi birimler ile hastane tanıtımlarına yer verilmekte ve sağlık çalışanları onore edilmektedir. Jinekoloji konulu tasarım çalışmalarında ise tümör ameliyatları, bulaşıcı enfeksiyonlar, cerrahi müdahalede klorla el temizliği, anestezi uygulamaları ve ilk kadın hekimler gibi örneklerle, görsel bilgilendirmelerde bulunmaktadır (Gürsu ve Eraslan, 2020, s. 1-3).

Çeşitli uluslara ait filateli nesnelere, tıbbi çalışmaları görmek mümkündür. Örneğin Türkiye'nin 1985'de tedavüle çıkardığı tasarım çalışmasında, kuduz aşısının bulunuşu betimlenmiştir. 2020 yılının Mart ayında başlayan pandemi süreciyle birlikte yayın sayısında ayrıca bir artış gözlenmiştir. Uluslararası Posta İdaresi'nin, sağlık konulu çalışmalara hassasiyet gösterdiği geçmiş emisyon programlarından anlaşılmaktadır. Bu nedenle; insan, hayvan ve bitki temalı tasarımlara emisyon programında önemli bir bölüm ayrılmaktadır. Tıp bilimi, yetişkin öğrenme modeli kapsamında değerlendirilmesi gereken bir bilimdir (Turan Özdemir, 2003, s. 26-27). Ancak, bir takım tıbbi bilgiler (acil ve ilk yardım gibi), bütün yaş gruplarını ilgilendiren varsayımlar içermektedir. İlköğretim çağındaki çocuklara, sağlık alanındaki bilgileri teorik olarak öğretmenin zorlukları olabilir. Ancak, tecrübeli eğitici desteğiyle, öğrenme aşamasındaki engellerin kayda değer bir kısmı kolayca aşılabılır. İlk başlarda pasif olarak alınan bilgilerin, sonraki süreçte yapılandırılarak öğrenilmesi, yetişkin öğrenme stilini tıp alanı için olumlu kılmaktadır.

Amaç ve Önem

Bu çalışmanın amacı; ilköğretim kurumlarında etkili bir öğrenme ortamı oluşturmak için, veri toplama araçlarından doküman analizi yöntemiyle ulaşılan posta pullarının, göstergebilim analiziyle belirlenen bilim dallarında belirlenen yaş grubundaki öğrencilere sağlayacağı katkıyı ortaya koyarak, posta pullarının ilköğretim kurumlarında yardımcı ders materyali olarak konumlandırılması gerekliliğine yönelik farkındalık sağlamaktır. Pandemi sürecinin başlamasıyla birlikte birçok ülke, mevcut koşullarını revize ederek dijitalleşme kararı almıştır. Alınan bu kararlar, kısa zamanda

insan hayatının hemen hemen her alanında olası etkilerini göstermiştir. Bu sürecin en tabii mağdurları ise dönemin başında sürece dâhil olan öğrencilerdir. Dijital dönüşüm kararıyla birlikte eğitim faaliyetleri, bir takım uygulamalar üzerinden, çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiş, eğitim alanında yaşanan mevcut dönüşüm, bir yönüyle, basılı eserleri arka planda bırakarak ilerleyen zamanlarda basılı eserlerin rafa kaldırılma olasılığını tartışılır hale getirmiştir. Bu nedenle, pul nesnelерinin, eğitim sürecine dâhil edilmesi ve pulların, eğitim materyaline dönüştürülmesinin önemi üzerinden bir tartışma platformunun oluşturulmasının gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Yöntem

Nitel araştırma yaklaşımının benimsenmesiyle oluşturulmuş olan çalışma, toplanan verilerin incelemesi yöntemi üzerinden kurgulanmıştır. Doküman incelemesi, araştırılmaya konu olan belgelerin sistematik olarak tetkik edilmesini öngören bir veri toplama yöntemidir (Kıral, 2020, s. 173). Bu nedenle, öncelikle hedeflenen olgu hakkında herhangi bir bilgi ihtiva eden yazılı kaynaklar incelenir. Sonrasında video, film ve fotoğraf benzeri görseller üzerinden gerçekleştirilen analiz sonuçlarına göre anlamsal çıkarımda bulunulur (Wach ve Ward, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 39). Bu çalışma oluşturulurken öncelikle; araştırma kapsamına dâhil edilen bilim alanlarıyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Sonraki aşamada; literatürdeki detaylara uygunluk gösteren pullar belirlenmiştir. Son olarak; konu görsel bütünlüğü sağlanmış ve çalışmanın kurgusu oluşturulmuştur.

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yaklaşımlarından Durum Çalışması (Case Study) üzerinden kurgulanan bu araştırma, bütüncül çoklu durum deseni üzerinden oluşturulmuştur. Bu çalışma, posta pullarını eğitim alanında kullanılabilir bir materyale dönüştürme ve bu konuda oluşan kaygıyı asgari seviyeye indirme düşüncesiyle oluşturulmuştur. Çalışmada bütüncül çoklu durum deseninin kullanılmasının nedeni; araştırmada, birden fazla durumun olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla araştırmaya konu olan her bilim alanı önce kendi içerisinde değerlendirilmiştir. Sonrasında ise diğer bilim dallarıyla karşılaştırılarak çalışmanın kurgusu oluşturulmuştur.

Araştırmanın Alanı ve Kapsamı

Posta pullarını, öğretim materyali olarak kullanmayı odağına alan bu çalışmada, posta pulları konusunun seçilme nedenlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Türkçe literatürde posta pullarının yardımcı ders materyali olarak kullanımına yönelik çalışmaların yer almaması.
- İlgili yaş grubundaki öğrencilerin öğrenme etkinliğini arttırmaya yönelik yenilikleri keşfederek uygulamaya koyma isteği.

- Posta pullarının sağlayacağı etkili öğrenme ortamını oluşturabilme olasılığı.

Çalışmada, Amaçlı Örneklem Yöntemlerinden biri olan Ölçüt Örneklem türü kullanılmıştır. Posta pulları üzerinden kurgulanan bu araştırmada, ilgili bilim alanında en az 2 en fazla 3 posta puluna ulaşılmaması, konu görsel bütünlüğü açısından yeterli görülmemiştir. Araştırmanın odağını posta pulları oluşturmaktadır. Aşağıda yer alan tabloda belirlenen ölçütler doğrultusunda ulaşılan pullara ilişkin veriler yer almaktadır.

Tablo 1. Ulaşılan Posta Pulları Listesi

Bilim Alanları	Pul Sayısı	Kullanılan Tema ve İçerik	Menşei
Astronomi	3	Uzay boşluğu ve güneş tutulması sahnesi	Yerli, Yabancı
Biyoloji	2	Kelebek, balık, doğa ve okyanus yaşamı	Yerli
Coğrafya	2	Harita, bilim insanı ve doğa	Yerli
Fizik	2	Simge ve semboller	Yerli, Yabancı
Kimya	3	Element tablosu, madenler ve bilim insanları	Yerli, Yabancı
Matematik	3	Bilim insanı, semboller, formül ve şekil	Yabancı
Müzik	2	Müzik aleti ve müzisyen	Yerli
Tarih	2	Zafer ve savaş sahnesi	Yerli
Tıp	2	Bilim insanı ve organ	Yerli, Yabancı
Kişisel Pul	3	Örnek tasarım (çocuk ve öğrenci)	Yerli

9 farklı bilim alanı ve kişisel pul uygulaması üzerinden oluşturulan bu çalışmada toplam 24 posta puluna ulaşılmıştır. Çalışmada kullanılan pulların belirlenmesi aşamasında ulusal ve uluslararası literatürde yer alan içeriğe bakılmıştır. Dolayısıyla içerik ile uygunluk gösteren pul nesnelere belirlenerek konu görsel bütünlüğü oluşturulmuştur.

Veri Toplama Yöntemi

Dokümanların sadece yazılı belgelerden oluşmadığı, görsel ve işitsel verilerin de doküman olarak nitelendirildiği bilinmektedir. Dolayısıyla çalışmanın kapsamına dâhil edilen dokümanlar; orijinallik, güvenilirlik ve temsil edilebilirlik açısından denetlenmiştir. Dijital medya araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte veri kirliliği sorunu oluşmuştur. Günümüzde internet ortamı, gerçek veya asılsız her türlü bilginin ortak kullanıma açıldığı bir platforma dönüşmüştür. Bu bağlamda ortaya çıkan en temel sorun, ulaşılan belgenin orijinalliği ve kaynağının güvenilirliğidir. Bu nedenle bu araştırmada kullanılan yazılı ve görsel veriler; temsil edilebilirlik, orijinallik ve güvenilirlik açısından ödenetime tabi tutulan veriler üzerinden oluşturulmuştur. Bu çalışma, farklı birçok araştırmacının referans olarak kullandığı orijinal (birincil)

kaynaklar üzerinden, özgün bir bakış açısıyla oluşturulmaya çalışılmıştır. Temsil edilebilirliği olan ve şu an için sadece teorik bilgiler üzerinden ilerletilen bu çalışmanın ileriki süreçte eğitim öğretim bağlamında yapılacak bir uygulama ile test edilmesi de mümkündür.

Veri Toplanma Süreci

Doküman incelemesine ve görsel araştırmaya dayanan bu çalışmada iki farklı yöntem izlenmiştir. Doküman incelemesi; elektronik ortamda yayın yapan dergiler, online kitaplar, basılı kitaplar ve mecmualar üzerinden oluşturulmuştur. Farklı dilde üretilen bazı eserlerin ise Türkçe çevirileri yapılarak konu bütünlüğü oluşturulmaya çalışılmıştır. Ayrıca Ulusal Tez Merkezi ve DergiPark veri tabanı üzerinden “pul, filateli ve eğitim” anahtar kelimeleri kullanılarak aramalar yapılmıştır. Tarama sonucunda birçok veriye ulaşılsa da “Posta Pullarının Eğitim Materyali Olarak Değerlendirilmesi” konusunda yapılmış herhangi bir araştırmaya rastlanamamıştır. Görsel araştırmada ise eğitimin temel olgularını, literatür boyutuna taşıyan pul nesnelere üzerinden etkili bir içerik oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmada toplam 24 görsele yer verilmiştir. Bu görsellerin 14’ü yerli, 7’si yabancı, 3’ü ise kişisel pullardan oluşmaktadır. Çalışmada kullanılan pullar, 3 ayrı kaynaktan toplanmıştır. Bunlar; araştırmacının kişisel arşivi, web sitesi ve akademik kaynaklardır. Dolayısıyla bu araştırma hem ulusal literature katkı sağlamak hem de daha bilimsel ve etik bir yaklaşım içermektedir.

Verilerin Analizi

Nitel araştırma yaklaşımının, veri analiz yöntemlerinden olan göstergebilim yöntemi kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Göstergebilim; diziler, diller, belirtgeler vb. göstergeleri inceleyen bilim dalıdır (İlkdoğan, 2017, s. 3149). Dolayısıyla çalışmada kullanılan posta pulları konu görsel bütünlüğü açısından; içerik, dizayn, renk, tema ve baskı açısından incelenmiştir. Alanına katkı sunmayı hedefleyen ve ele aldığı konuyu görsellerle zenginleştirmeye gayret eden bu çalışmada; dokusu ve canlı renkleriyle, içerikteki ayırtedici detayları ön plana çıkaran pullar üzerinden içerik oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Literatür taraması ve konuyu destekleyen görseller üzerinden kurgulanan bu çalışma, 9 farklı bilim alanı ve kişisel pul uygulaması üzerinden ilerletilmiştir. Çalışmada toplam 24 posta puluna yer verilmiştir. Bu pulların 21’i bilim alanlarıyla, 3’ü ise kişisel pul uygulamasıyla ilintilidir.

Astronomi Temalı Pullar

Genel olarak astronomi, çocukların ilgi duyduğu ve heyecanla takip ettiği bir alandır (İzgi Onbaşılı ve Siper Kabadayı, 2019, s. 85-87). Astronomi konulu pul tasarımlarında; teleskop, gözlemevi, astronomi bilginleri, gezegenler, astronotlar, uzay araçları, uydular, gök cisimleri, karadelikler ve uzay yolculukları gibi çalışmalara yer verilmektedir. Gökyüzünün en iyi gözlemlendiği vakit gece saatleridir. Zaman ve mekân açısından hem sınıf ortamı hem de öğrenciler böyle bir çalışma prensibine uygun değildirler. Pul görsellerinin, öğrenme kaynağı olarak kullanılması durumunda, bu problem bir ölçüde aşılabılır bir hal alacaktır. Bu araştırmadaki veriler ve çocukların gelişimsel özellikleri birlikte değerlendirildiğinde; görsel hafızaya etki eden pulların, eğitim faaliyetlerinde yardımcı ders materyali olarak kullanılmasıyla, hem öğrencilerin derslere olan yatkınlığının artacağı hem de ilgili bilim alanlarına ilişkin öğrenmelerinin destekleneceği sonucuna varılabilir.



Şekil 1. Göktakışı (Aycil, 2021b, s. 720)



Şekil 2. Güneş tutulması (Yazıcı, 2010, s. 332)



Şekil 3. Gezegenler (Yıldırım ve diğerleri, 2020, s. 50)

Astronomi temalı çalışmada 3 farklı görsel kullanılmıştır. Şekil 1'de 2006'da Avusturya Posta Servisi'nin, Fas'ın ulusal sınırları içerisine düşen bir göktakışını pul tasarımında kullanması konu edilmiştir. Ağırlığı 19 kg olan göktakışı, toz haline getirilerek görselin

üzerine serpilmiştir. İşleme tabi tutulan her bir pul nesnesi için de yaklaşık 0.03 gram uzay tozu kullanılmıştır (İnce, 2017, s. 31). Görselde uzay boşluğu ve bu alanda yer alan uzay cisimleri betimlenmiştir. Orta alanda ise meteor yağmurunun yanı sıra dünyaya doğru gelen bir göktaşının tasvirine yer verilmiştir. Şekil 2’de 2006’da Türkiye’de tedavüle çıkarılan ve *Tam Güneş Tutulması* konulu çalışmayı oluşturan bir pula yer verilmiştir. 0,70 kuruş bedelle bastırılan ve baskı sayısı 400.000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Tuncay Özışık’tır (Pulhane, 2006). Sade bir görsellik içeren çalışmada, koruyucu gözlük takan bir çocuğun, tam tutulmanın yaşandığı anı izlemeye çalıştığı resmedilmektedir. Bu görsel, aynı zamanda grafik kurgusuyla gerçek bir resmin birleşiminden oluşmaktadır. Şekil 3’te 2020’de Türkiye’de tedavüle çıkarılan ve *Gezegenler* konulu çalışmayı oluşturan bir pula yer verilmiştir. Basım adedi 100.000 olan bu pul, dijital baskı yöntemiyle oluşturulmuştur. Bu görsel NASA’dan temin edilmiş orijinal bir fotoğrafa aittir (Pulhane, 2020). Bu çalışmada güneş sisteminde yer alan 8 gezegen resmedilmiştir.

Biyoloji Temalı Pullar

Biyoloji biliminin sunmuş olduğu bilgilerin öğrencinin zihninde yer etmesi için somut göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır (Saygın, Atılboz ve Salman, 2006, s. 55-60). Bitki ve hayvan türlerinin birçoğunun sınıf ortamına taşınması mümkün değildir. Dolayısıyla, görseller üzerinden bulunulacak bilgilendirmelerle öğrencilerin, ilgili türlere ait temel bilgileri imgesel olarak kavraması mümkündür (Genç, 2014, s. 109). Albüm haline dönüştürülmüş bir portföyle, familyalarına ayrılmış olan herhangi bir canlı türünün bilimsel ismi ve temel özellikleri kolay yoldan öğretilebilir.



Şekil 4. Kelebekler serisi (Pulhane.com, 1988). Şekil 5. Okyanus yaşamı (Pulhane.com, 1998).

Biyoloji temalı çalışmada 2 farklı görsel kullanılmıştır. Şekil 4’te 1988’de 4’lü kelebekler serisi olarak Türkiye’de tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir (Uygun, 2017a, s. 32). Baskı sayısı 600.000 olan pulların grafik tasarımcısı Saadetin Atlıhan’dır. Görselde yer verilen kelebek türü *Gonepteryx rhamni* L. olarak kayıtlanmıştır. Büyük gruplar halinde uçan bu tür, Ağustos ayının sonuna doğru bahçelerde ve ormanlık alanlarda görülebilir (Pulhane, 1988). Şekil 5’te 1998’de Türkiye’de anma bloğu olarak tedavüle çıkarılan ve *Uluslararası Okyanuslar Yılı* konulu çalışmayı oluşturan bir pula yer verilmiştir. Baskı

sayısı 300.000 olan bu pulların grafik tasarımcısı Emre Beçer'dir (Pulhane, 1998). Görselde çok renkli bir balık türüne, denizyıldızına ve resiflere yer verilmiştir. Okyanus yaşamını konu alan bu çalışma, deniz yaşamı hakkında bilgiler sunmaktadır.

Coğrafya Temalı Pullar

Coğrafya biliminin özünü istatistiki veriler, tablolar ve görseller oluşturmaktadır (Demirci, 2006, s. 67-69; Ünal, 2012, s. 346-349). Pullarda, sosyal bilimlerin ihtiyaç duyacağı birçok temayı bulmak mümkündür. Dolayısıyla coğrafya dersi açısından pullar önemli bir öğrenme kaynağı olarak düşünülebilir.



Şekil 6. Piri Reis Haritası (Bağcı, 2020, s. 89). Şekil 7. Ölü Deniz (Pulhane.com, 1983b).

Coğrafya temalı çalışmada 2 farklı görsel yer verilmiştir. Şekil 6'da yer alan görsel, 1983'te *Piri Reis ve Haritası* konulu anma pulu ve ilkgün zarfı olarak tedavüle çıkarılmıştır. Basım âdeti 600.000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Burhan Özak'tır (Pulhane, 1983a). Görselde Türk deniz tarihindeki başarılarıyla tanınan Piri Reis ve bilim tarihi açısından son derece önem arz eden dünya haritası resmedilmiştir. Şekil 7'de 1983'te tedavüle çıkarılan ve *Kıyıların Korunması Kampanyası* konulu çalışmada yer alan 3'lü pullardan birine yer verilmiştir. Baskı sayısı 600.000 olan, bu serideki pulların grafik tasarımcısı Mehmet Hengimen'dir (Pulhane, 1983b). Tablo üzerinde coğrafya alanına dair birçok detayı okumak mümkündür. Resimde; deniz, dağ, arazi yapısı, kara parçası, yarımada, koy, bulutlar, bitki örtüsü ve ormanlar görülmektedir.

Fizik Temalı Pullar

Fizik biliminin kapsamına dâhil olan mekanik, optik ve termodinamik gibi konuların da pul tasarım çalışmalarında sıklıkla işlendiği, yayınlanan örneklerden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla fizik bilimin temel konularını oluşturan; fizik yasaları, formüller, denklemler, cisimler ve örnek olaylar pullar üzerinden anlatılabilir.

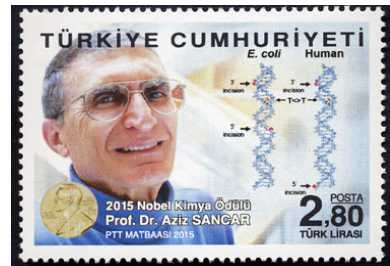
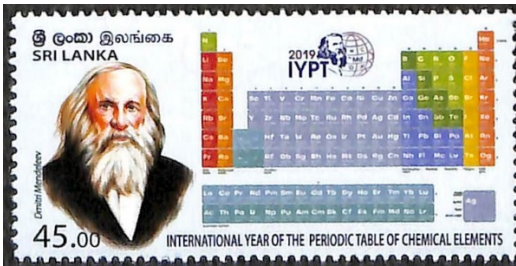


Şekil 8. Nükleer Araştırmalar (Pulhane.com, 1963). Şekil 9. Fizik (Reina, 2021, s. 220).

Fizik temalı çalışmada 2 farklı görsel kullanılmıştır. Şekil 8’de 1963’te *Türk Nükleer Araştırma Merkezinin Açılışının 1. Yılı* anısına bastırılan bir pula yer verilmiştir. Baskı sayısı 500.000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Ressam Burhan Özak’tır. Görselde Atom Enerjisi Kurumu’na ve Küçükçekmece Gölü yerleşkesinde yer alan eğitim merkezine atıfta bulunan ifadelere yer verilmiştir (Pulhane, 1963). Ayrıca orta alana konumlandırılan atom sembolünün altında Türkiye haritası yer almaktadır. Şekil 9’da ise Lihtenştayn Postası’nın, 2004’te bastırıldığı bilim temalı, 4’lü pul serisinden birine yer verilmiştir. Baskı sayısı 278.000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Bruno Kaufmann’dır (Iycr, 2004). Görselde, sodyum atomunun kabuğundaki renkler ve elektron yörüngeleri resmedilmiştir.

Kimya Temalı Pullar

Kimya biliminin temelini oluşturan birçok konu, tablolar ve görseller üzerinden kurgulanmaktadır. Bu kapsamda; deneysel çalışmalar, kimyagerler, bilim insanları, maddenin halleri ve formüller konusuna ilişkin tablo ve görsellerin pullar üzerinden aktarılması mümkündür.



Şekil 10. Elementler tablosu (shutterstock, 2021).

Şekil 11. Aziz Sancar (Ak, 2016, s. 26).

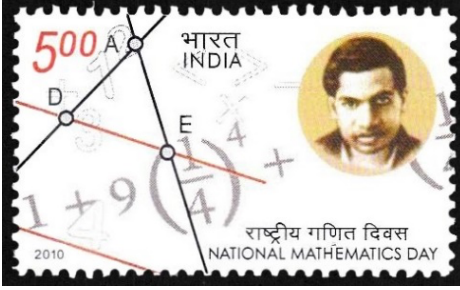


Şekil 12. Kükürt elementi (Pulhane.com, 1979).

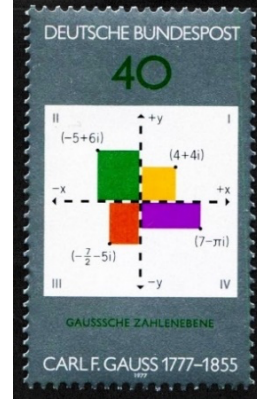
Kimya temalı çalışmada 3 farklı görsel kullanılmıştır. Şekil 10'da 2019'da Sri Lanka'da *Uluslararası Periyodik Tablo Yılı* anısına tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Pulun grafik tasarımcısı P.Isuru Chathuranga'dır. Görselde kimya bilimine önemli derecede katkı sunan Mendeleev resmedilmiştir. Tablonun sağında ise elementler tablosuna yer verilmiştir (Commonwealth Stamps Opinion, 2019). Şekil 11'de 2015'te, Türkiye'de tedavüle çıkarılan ve *Nobel Kimya Ödülü ve Prof. Dr. Aziz Sancar* konulu çalışmayı oluşturan bir pula yer verilmiştir. Baskı sayısı 100.000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Nuray Çalı'dır (Pulhane, 2015). Görselde DNA onarımındaki mekanik çalışmaları ile ödüle layık görülen Aziz Sancar resmedilmiştir. Ayrıca sağ bölümde bulunan alana koli basili ve insan DNA'sı da yerleştirilmiştir. Şekil 12'de 1979'da Türkiye'de düzenlenen *10. Dünya Madencilik Kongresi* anısına tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. 4'lü seriden oluşan pulların baskı sayısı 400.000 olarak belirlenmiştir (Pulhane, 1979). Görselde limon sarısı renginde olan bir kükürt madeni resmedilmiştir. Orta büyüklükte olan bu madenin, S simgesiyle kodlandığı görülmektedir.

Matematik Temalı Pullar

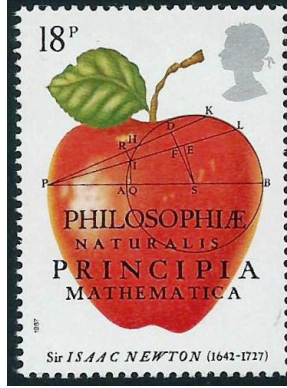
Pullar üzerinden ilerletilen çalışmalar, temel kavramların benimsenmesinde ve basit formüllerin ezberlenerek zihne yerleştirilmesinde araç olarak kullanılabilir. Matematik biliminin kapsamına dâhil olan; geometrik şekillere, sayılara, basit işlemlere ve formüllere pul tasarım çalışmalarında sıklıkla yer verilmektedir. Bu sayede, öğrencilerin matematiğin temeline dair bir takım öz bilgileri edinmesi sağlanabilir.



Şekil 13. Aritmetik (Navlakha, 2013, s. 10).



Şekil 14. Koordinat Düzlemi (german-stamps.org).



Şekil 15. Newton geometrik şekiller (ince, 2017, s. 67).

Matematik temalı çalışmada 3 farklı görsel kullanılmıştır. Şekil 13'te 2012'de *Ulusal Matematik Günü* anısına tedavüle çıkarılan ancak basım yılı 2010 olarak gözüken bir pula yer verilmiştir. Hindistan'da tedavüle çıkarılan ve baskı sayısı 300.000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Alka Sharma'dır. Görselde ünlü matematikçi ve formül ustası olan Srinivasa Ramanujan'ın resmine yer verilmiştir. Ramanujan'ın geliştirdiği formüller günümüzde, kara deliklerin davranışlarını anlamak için kullanılmaktadır (Navlakha, 2013, s. 10). Şekil 14'te 1977'de Almanya'da tedavüle çıkarılan bir pula yer verilmiştir. Bu pul *Carl Friedrich Gauss'un Doğumunun 200. Yılı* anısına 28.600.000 adet olarak bastırılmıştır. Görselde, koordinat sisteminde yer alan değerleri, karmaşık sayılarla gösteren yeni bir yöntem yer verilmiştir (German-Stamps, 1977; Philamat, 1977). Şekil 15'te ise 1987'de Birleşik Krallık Kraliyet Postası'nın Newton'u onurlandırmak amacıyla yayınladığı 4'lü pul serisindeki pullardan birine yer verilmiştir (Raynor Evans, 2019). Görselde Newton'un yerçekimi yasasına atıfta bulunan bir

betimleme yer almaktadır. Elmanın üzerindeki alana, geometrik bir çember ve bunu formüle eden simgeler yerleştirilmiştir.

Müzik Temalı Pullar

Pullar, müzik öğretiminde etkili bir öğrenme kaynağı olarak kullanılabilir. Temel müzik kavramları, müzisyenler, besteciler, sanatçılar, müzik aletleri ve nota bilgisi gibi konular pullar üzerinden anlatılabilir. Yeni teknolojiyle oluşturulan pullara artık koku, ses ve görüntü özelliği de yüklenmektedir. Dolayısıyla tablet ve telefon uygulamalarıyla çalışan pullar (kâğıt malzemeden üretilen) üzerinden, hem görsel hem de işitsel dersler işlenebilir.



Şekil 16. Müzik aletleri (İnce, 2017, s. 25).



Şekil 17. Besteci ve müzik öğretmeni (Yalçın, 2019).

Müzik temalı çalışmada 2 farklı görsel kullanılmıştır. Şekil 16'da 2003'te Türkiye'de tedavüle çıkarılan ve müzik aletlerini resmeden bir tasarıma yer verilmiştir. Baskı sayısı 600.000 olan bu pulun grafik tasarımcısı Emre Becer'dir (Pulhane, 2003). Görselde bakırdan yapılmış bir trompete yer verilmiştir. Sade bir görünüme sahip olan bu müzik aletinin orta kısmında 3 adet piston bulunmaktadır. Şekil 17'de ise *Avrupa 1985-Avrupa Müzik Yılı* anısına bastırılan 2 farklı puldan biri yer almaktadır. Baskı sayısı 600.000 olan bu pulların grafik tasarımcısı Baber Kocamanoğlu'dur (Pulhane, 1985a). Görselde sanatçının sol profilden resmedilen olgun bir resmi ile doğum ve ölüm tarihleri yer almaktadır. Tablonun orta alanında ise notalara ve bestelenmiş bir esere yer verilmiştir.

Tarih Temalı Pullar

Sosyal bilimler, geniş ve kapsamlı bir araştırma sahasına sahiptir. Bu nedenle portföyde tarih biliminin kapsamına dâhil olan yüzlerce pul bulunmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada sayı sınırlı tutulmuştur. Tarih bilimi açısından pulların öncelikle, içerikteki yazılar ve görsel öğeler üzerinden bilgilendirmede bulunduğunu söylemek

mümkündür. Bu nedenle pullarda genellikle; devletler, yönetim şekilleri, hükümdarlar, arkeolojik eserler, savaşlar vb. konular betimlenmektedir. Soyut gerçeklik üzerinden şekillenen tarih kurgusu, somut bir gerçeklikle beslendiğinde kolayca zihinsel sürece dâhil edilebilir (Yiğit, 2017, s. 221-227). İşe öncelikle konuyu terennüm eden görsellerin etüdüyle başlanmalıdır. Tasnif işlemi bittikten sonra da eldeki görseller albüme yerleştirilerek eğitim programına dâhil edilmelidir.



Şekil 18. Kut'ül Amare Zaferi
(Pulhane.com, 2016).



Şekil 19. Savaş arabası
(Pulhane.com, 2007).

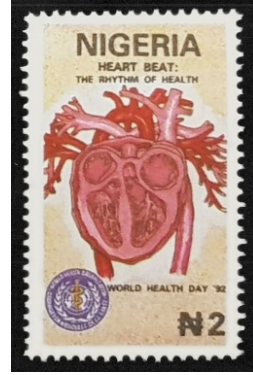
Tarih temalı çalışmada 2 farklı görsel kullanılmıştır. Şekil 18'de 2016'da *Kut-ül Amare Zaferinin 100. Yılı* anısına bastırılan 2 puldan biri resmedilmiştir. Baskı sayısı 100.000 olan bu pulların grafik tasarımcısı Nuray Çalı'dır. Görselde, 1916'da İngiltere'ye karşı alınan galibiyet betimlenmektedir. Tabloda, bu zaferin komutanlığını yapan Halim Paşa yer almaktadır (Pulhane, 2016). Arka planda ise Irak coğrafyasında yer alan Kut Kasabası ve dalgalanan Türk bayrağı görülmektedir. Sepya efektiyle renklendirilen bu pul, tarihteki bir ana tanıklık yapmaktadır. Şekil 19'da ise 2007'de *Anadolu Uygarlıkları (Hitit)* anısına bastırılan 4'lü serideki pullardan birine yer verilmiştir. Baskı sayısı 250.000 olan bu pulların grafik tasarımcısı Ayşe Ertürk'tür (Pulhane, 2007). Görselde, savaşçı kavimlere karşı girişilen mücadele resmedilmiştir. İki savaşçı askerin, atlara bağlı olan savaş arabasıyla ilerlediği ve bir düşman askerinin ise devrilerek arabanın altına düştüğü betimlenmektedir.

Tıp Temalı Pullar

Tıp konusunu ilgilendiren birçok tasarım çalışması mevcuttur. Konu tıp olunca akla ilk gelen insan sağlığıdır. Dolayısıyla tıbbi bitkiler, insan vücudu, organlar, ameliyatlar, doğum, tedaviler, laboratuvar çalışmaları, diş sağlığı ve sosyal içerikli mesajlar bu çalışma alanının en önemli belirleyicileri olmaktadır. Bu nedenle derslerde sunulan temel sağlık bilgisinin ve ilk yardım eğitiminin, pullar üzerinden aktarılması alternatif bir yöntem olarak düşünülebilir.



Şekil 20. Kuduz Aşısı (Uygun, 2017b, s. 40).



Şekil 21. Kalp temalı pul (Stampboard.com, 1992).

Tıp temalı çalışmada 2 görsel kullanılmıştır. Şekil 20’de 1985’te Türkiye’de tedavüle çıkarılan ve *Pasteur’un Kuduz Aşısını Buluşunun 100. Yılı* anısına bastırılan bir pula yer verilmiştir. Ofset baskı tekniğiyle oluşturulan bu pulun baskı sayısı 400.000 olarak belirlenmiştir. Görselde, mikrobiyolojinin kurucusu olan Pasteur’un laboratuvar ortamında yaptığı çalışmalara yer verilmiştir. Pasteur, kuduz ve şarbon gibi hastalıklara karşı, aşıyla korumanın sağlanabileceğini kanıtlayan bir dizi çalışma gerçekleştirmiştir (Pulhane, 1985b). Şekil 21’de ise 1992’de Nijerya’da tedavüle çıkarılan 4’lü pul serisindeki pullardan birine yer verilmiştir. Bu pullar *Dünya Sağlık Günü* anısına bastırılmıştır. Görselde, kalbe ait bir kesit resmedilmiştir. Buradan kalbin odacıklarına, toplardamarlara ve atar damara ilişkin bilgilere ulaşmak mümkündür (Stampboard, 1992).

Kişisel Pul Uygulaması

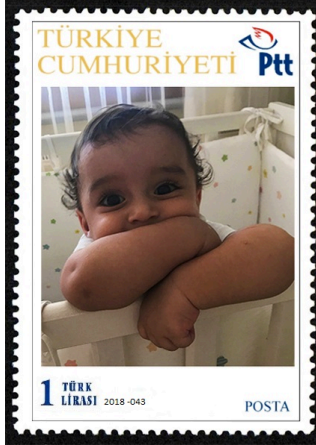
Posta idaresine ilave kaynak sağlamak ve filateliye yeni bir boyut kazandırmak amacıyla 25 Ekim 2005’te uygulamaya alınan bir hizmettir (Posta Telgraf Teşkilatı, 2008, s. 66). Kişiselleştirilmiş pul uygulamasıyla birlikte, gerçek veya tüzel kişilere ait görseller, standart bir pul formuna dönüştürülebilir (Daldal, 2020, s. 74). Koleksiyonerler ve pul tüccarları, kişisel pul uygulamasının, bireysel ilgiyi arttırmada son derece etkili bir yöntem olduğu yönünde düşüncelerini dile getirmektedir (Arman Arıkan, kişisel görüşme, 12 Ağustos 2020).



Şekil 22. Kişisel pul(kişisel arşivden).



Şekil 23. Kişisel pul(kişisel arşivden).



Şekil 24. Kişisel pul(kişisel arşivden).

Pullarda işlenen konu ve tasarım örneği, belirli bir mevzuata göre belirlenmektedir. Bunun için kurumsal araştırmalara, komisyon değerlendirmesine ve bakanlık onayına ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla tasarım olarak sunulan bir pulun tedavüle çıkarılması son derece zorlu bir sürece işaret etmektedir. Ancak kişisel pul uygulamasıyla bu zorluğun aşılabilmesi mümkündür. Kişisel pul uygulamasıyla, eğitimcilerin kurguladığı herhangi bir tema, saatler içerisinde pul nesnesine dönüştürülebilir.

Tartışma ve Sonuç

Soyut ve teorik derslerin anlaşılması zordur (LeBard ve diğerleri, 2009, s. 77). Bu nedenle öğrenciler genellikle teorik derslere ilgi göstermezler (İnci ve Çubukçu, 2020, s. 214-216). Bu problem hem aileleri hem de eğitimcileri yakından ilgilendiren bir

konudur. Eğitim sürecinde, en fazla tercih edilen ve öğrencilerin de ilgi gösterdiği öğrenme stili görsel öğrenmedir. Bu bağlamda pul ve benzeri nesnelere, bireyin bilgi gereksinimini karşılamada ve oluşturduğu çağrışımlarla görsel öğrenmeyi kolaylaştırmada önemli bir araç olmaktadır (Palmer, 1991, s. 31). Fizik ve matematik derslerinin bazı konularının anlaşılmasındaki en büyük güçlüğü ise görsel imgelemden yoksunluk oluşturmaktadır (Kuvvetli Arpaguş, Moğol ve Ünsal, 2015, s. 67-68). Filatelinin, oluşan noksanlığı tamamlamada ve disiplinler arası bağı kurmada etkili bir yöntem olarak kullanılabilmesi düşünülebilir. Yakın dönemlerde Yükseköğretim Kurumu'nun hazırladığı sınavlarda, örüntünün ciddi bir bölümüne, görsel içerikli temalar eşlik etmektedir. Bu tür çağrışımlar yeni eğitim anlayışının; kavrama, anlamlandırma ve problem çözme temelli bir yaklaşım modeliyle ele alındığını göstermektedir. Filateli ürün ve hizmetleri üzerinden geliştirilecek yeni bir eğitim materyali aracılığıyla, pek çok alt disipline farklı bir fonksiyon kazandırılabilir. Hazırlanan pul görselleriyle coğrafi iz düşünüm, tarihsel süreç, biyoçeşitlilik, dizilim şemaları, formüller, ispat vb. birçok argüman, oyun boyutuna indirgenerek eğlenceli bir ortamda öğrenme gereksinimi karşılanabilir.

Pullar efemeral (geçici) özellikli kâğıt sınıfına dâhildirler. Bu nedenle pulları çok iyi muhafaza etmek gerekmektedir. Zamanla yırtılma, solma, renk değişimi, sararma ve sandık lekesi gibi bir takım olumsuzluklar kaçınılmaz olabilir. Özenli davranma ve doğru kullanma yöntemleri pulun, ilköğretime uygun bir eğitim materyali olamayacağı, ön yargısını kırmaktadır. Ayrıca, pul gibi hassas kullanım gerektiren nesnelere, çocukları dikkatli ve kontrollü davranmaya teşvik eder. İnce ve sanatsal işçilik gerektiren filateli sayesinde, oyuncaklarına zarar veren hırçın bir çocuk, duygularını kontrol etmeyi öğrenebilir.

Bireyin sosyal dünyada var olabilmesinin sağlıklı temelleri, ilgi alanlarının keşfiyle başlar. Bu sürecin belirlenmesi de çok zor ve komplike bir dizi işlem gerektirir. Çocuklarda karar verme yetisi yeteri düzeyde gelişmediği için burada belirleyici unsur genellikle ebeveynlerdir. Çocuklar genellikle ailelerinin istediği gibi şekillenirler ve özgür olamazlar. Bu anlamda filateli, bir çocuğun ilgi alanlarını belirlemede, kanıt olarak kullanılabilen resmi bir belge niteliği taşıyabilir. Görsel yönlendirmelerle; çocuğun duygularına, hassasiyetine, fobilerine, beklentilerine ve meyillerine dair çıkarımlarda bulunmak ve olası travmalara karşı gerekli önlemleri almak mümkün olabilir.

Gösterge okuma sanatı; anlama, anlamlandırma, çözme ve yorumlanma yetisinin kazanılması adına geliştirilmesi gereken fonksiyonların bütününe ifade etmektedir. Göstergebilimsel analiz yöntemleri ise öğrencilere ve eğitimcilere, dış nesnelere hakkında sistemli bilgiler sağlayan zihinsel bir etkinlik olarak düşünülebilir. Bu konudaki noksanlık genellikle, sunum aşamasında ortaya çıkmaktadır. Slayt sayısındaki

aşırılık, alakasız görsel kullanımı ve sunucunun olduğu gibi okuması gibi bir takım göstergeler, analiz yöntemlerinin iyi derecede kavranmadığı gerçeğini açığa çıkarmaktadır (İlkdoğan, 2017, s. 3150-3155; Yumuşak ve Balcı, 2018, s. 243-248). Filateli merakı ise gösterge okuma yetisinin kazanılmasında önemli bir ölçüt olarak kabul edilebilir.

Akademik kaynak üretme potansiyeli yüksek olan Türkiye aynı zamanda kullanılabilir bir emisyon programına da sahiptir. Bu birikimin oluşmasında Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalan arşivler ve Cumhuriyet dönemi sonrası yapılan çalışmalar etkili olmuştur. Ancak bütün bu çeşitliliğe rağmen bazen istenen verilere yine de ulaşamayabilir. Emisyondaki konu yetersizliği veya nitelik zaafiyeti, bu çalışmanın tamamen yerli pullar üzerinden ilerletilmesini engellemiştir. Bu nedenle, melez pullar üzerinden bütünlük oluşturmanın gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Öneriler

Filateli ürün ve hizmetleri, sosyal ilişkiler kurmada ve davranışsal aktiviteleri geliştirmede de kullanılabilir önemli bir etkinlik aracıdır. Öğrenci, dünyanın herhangi bir yerinde yaşayan başka bir öğrenciyle sosyal boyutlu ilişkiler geliştirebilir hatta ufak çaplı takaslarla portföyünü çeşitlendirebilir. Eğitimin yanı sıra kültürel bir etkinliği de simgeleyen filateli, aile hayatından eğitim hayatına seyreden bir yolculuğu da ifade etmektedir. Pulların eğitim materyali olarak değerlendirilebilmesi için gerekli görülen öneriler aşağıda sıralanmıştır;

- Pul bilgisi ve filateli dersi, müfredata seçmeli ders olarak eklenebilir.
- Çocukların ilgi alanlarına uygun pullar bastırılabilir ve filateli özendirilebilir.
- Pulculuk ve filateli konuları, uzman çalışmacılar tarafından etüt edildikten sonra, ilk ve orta dereceli okullarda yardımcı ders materyali olarak kullanılabilir.
- Pul ekli baskılar, kitap okuma alışkanlığının kazandırılmasında etkili bir materyal olarak kullanılabilir.
- Çocuklara pullar üzerinden bir takım davranışsal (temizlik, kurallara uyma, sorumlu davranma, canlıları koruma, doğaya ve insanlara saygılı olma vb.) özellikler kazandırılabilir.
- Akademik kaynak üretme niteliği olan bir emisyon programı oluşturulabilir.

Çalışmada kullanılan pullar üzerinden, konu görsel bütünlüğü oluşturulmaya çalışılmıştır. İnsan yaşamı açısından eğitim faaliyeti, sürekliliği bulunan bir devingenlik arz etmektedir. Dolayısıyla filateli ürün ve hizmetleri bu anlamda ortaya çıkan ihtiyacı karşılamaya aday olup teknik açıdan da yeterli düzeydedir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar (lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında yazarın katkı oranı %100'dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Ak, Ö. (2016, Haziran). Aziz Sancar. *Bilim ve Teknik*, 13, 1-27.
- Akoğlu, A. (2009). 2009 Dünya Astronomi Yılı. *Tübitak Bilim ve Teknik E-Dergisi*, (494), 1-93.
- Akpınar, B. & Ersözlü, Z. N. (2008). Görme ve Koklama Duyularının Bilişsel Öğrenme Sürecindeki Rollerinin Karşılaştırılması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 42-53.
- Alpan Bangir, G. (2008). Görsel Okuryazarlık ve Okuma Teknolojisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 74-102.
- Aslan Akin, F. & Atıcı, B. (2015). Oyun Tabanlı Öğrenme Ortamlarının Öğrenci Başarısına ve Görüşlerine Etkisi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 2(2), 75-102.
- Aycan, N. & Aycan, H. Ş. (2019). 150. Bulunuş Yılında Periyodik Tablonun Sosyokimya Açısından Değerlendirilmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 100-110.
- Aycil, S. (2021a) Posta Pullarının İşlevsel Yönü ve Menkul Kıymet Olarak Değerlendirilmesi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47, 333-357. doi:10.30794/pausbed.800168
- Aycil, S. (2021b). Posta Pulu Üretim Teknolojileri ve Sıra Dışı Pul Tasarımları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 20(2), 711-731. doi: 10.21547/jss.866630
- Aydın, B. (2014). Gelişimin Doğası. B. Yeşilyaprak (Dü) içinde, *Eğitim Psikolojisi-Gelişim-Öğrenme-Öğretim* (12.b., s. 29-55). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydınlı, S. (2015). Tasarım Eğitiminde Yapılandırıcı Paradigma: 'Öğrenmeyi Öğrenme'. *Tasarım+Kuram*, 11(20), 1-18. doi.org/10.23835/tasarimkuram.239579
- Bacanlı, H. (2012). Davranışçı Yaklaşım. Z. Kaya ve A. S. Akdemir (Dü) içinde, *Learning and Teaching* (s. 4-18). Ankara: Çözüm Eğitim Yayıncılık.
- Bağçe, M. B. (2020, Şubat). Evrenin En Güzel Manzarası. *Ptt Hayat*, 13, 1-98.

- Bakmaz, H. (2016). *Sosyal Bilgiler Dersinde Para ve Pulların Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi*. Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Tezi.
- Barış, M. C. (2021, Mayıs 27). *Dünyada Bir İlk: Türk Öğrenciler Tarafından Geliştirilmiş Fiziksel Periyodik Tablo Üretildi*. Mart 03, 2022 tarihinde <https://gazete.firat.edu.tr/dunyada-bir-ilk-turk-ogrenciler-tarafindan-gelistirilmis-fiziksel-periyodik-tablo-uretildi.html> adresinden alındı.
- Calleja, C. (2019, Aralık 23). Philately Can Help to Educate Children, Avid Collector Says. *Times of Malta*, s.5.
- Calver, M., Addison, K. & Annan, J. (2011). Postage Stamps as Teaching Aids in Biology. *The American Biology Teacher*, 73(5), 289-290. doi:10.1525/abt.2011.73.5.10
- Commonwealth Stamps Opinion (2019, Ekim 8). *Some Asian New Issues*. Mart 03, 2022 tarihinde <http://commonwealthstampsopinion.blogspot.com/2019/10/1521-some-asian-new-issues.html> adresinden alındı.
- Çukur, D. & Güller Delice, E. (2011). Erken Çocukluk Döneminde Görsel Algı Gelişimine Uygun 25 Mekân Tasarımı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 24(24), 25-36.
- Daldal, E. (2020). *Posta Tarihi ve Organizasyonu*. Ankara: Midas Ajans Ortaklığı.
- Demircan, A. (2007). Tarih Üzerine Bazı Düşünceler. *Milel ve Mihal*, 4(3), 69-89.
- Demirci, A. (2006). Coğrafya Öğretiminde Coğrafi Sorgulama Becerisinin Geliştirilmesi ve Kullanımı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 14, 61-80.
- Demirkuş, N. & Gülen, S. (2017). Popüler Fizik Kavramları İçeren Görsel Ders Materyali Geliştirme Çalışması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 320-338. doi.org/10.23891/efdyyu.2017.12
- Duman, B. (2014). Matematik Öğretmeni Adaylarının Öğrenme Stratejileri Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 110-131. doi: 10.14686/BUFAD.201428174
- Farmerie, S. A. (1991). Geography, Pedagogy and Postage Stamp. *Proceedings AAG Middle States Division*, 24, 171-178.
- Fazio, M. (1994). Philately and Physics. *The Physics Teacher*, 32(1), 29. <http://doi.org/10.1119/1.2343893>
- Ferreira, L. E. (2006). *A Certain Look at Philately*. Portugal: Edições Húmus Lda, Clube Nacional de Filatelia.
- Filateli (2016 Ocak 1). *Filateli Terimleri*. Mart 03, 2022 tarihinde https://www.filateli.gov.tr/page/sol_menu/filateli_sozluk/2016_filateliterimleri.pdf adresinden alındı.

- Gasımova, S. & Ahmadov, R. (2013). Azerbaijan's First Postage Stamps, *İRS Cultural Heritage*, 8-11.
- Genç, S. Z. (2014). Öğrenme Öğretmede Çağdaş Yaklaşımlar. M. Arslan (Dü) içinde, Öğretim İlke ve Yöntemleri (6.b., s. 106-125). Ankara: Anı Yayıncılık.
- German Stamps (1977, Nisan 14). *Mathematik Diagramm Carl Friedrich Gauss*. Mart 03, 2022 tarihinde <http://www.german-stamps.org/frg-stamps-1977/mathematik-diagramm-carl-friedrich-gauss> adresinden alındı.
- Granville, A. & Shakan, G. (2020). The Frobenius Postage Stamp Problem, and Beyond. *Acta Mathematica Hungarica*, 161(2), 700-718.
- Güler, A. (2021). Müziğin Görsel Sanatlar Eğitimindeki Dönüştürücü Rolü: a/r/tografik Soruşturma ile Kültürlerarası ve Disiplinlerarası Olasılıkları Yeniden Keşfetmek. *Journal of Qualitative Research in Education*, 28, 204-240. doi: 10.14689/enad.28.9
- Gürsu, T. & Eraslan, A. (2020). Obstetrics and Gynecology on Postage Stamps a Philatelic Study, *Authorea*, 1-12. doi:10.22541/au.158379544.45286634
- Iycr (2004, Eylül 06). *Crystallography and Philately*. Mart 03, 2022 tarihinde https://www.iycr2014.org/events/postage_stamps/philately adresinden alındı.
- İlkdoğan, H. (2017). Göstergenin Toplum Düzlemindeki Yeri: Toplumsal Göstergibilim. *İdil*, 6(39), 3147-3164. doi: 10.7816/idil-06-39-10
- İnce, M. (2017). *Pulun İşlevleri ve Tasarımın İşleve Katkısının İncelenmesi*. İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Görsel İletişim Tasarımı Yüksek Lisans Tezi.
- İnceoğlu, S. (2019). *Sosyal ve Kültürel Boyutuyla Efemera*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- İnci, T. & Çubukçu, Z. (2020). Sınıf İçinde Gösterilen İstenmeyen Davranışlar ve Nedenleri. *Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(18), 207-219.
- İzgi Onbaşılı, Ü. & Siper Kabadayı, G. (2021). Okul Öncesi Dönemde Çocukların Astronomi Konusunda Temel Kavramlarla İlgili Bilgilerinin İncelenmesi. *Turkish Journal of Primary Education*, 4(2), 85-97.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 170-189.
- Konecny, M., Geryk, E., Stampach, R. & Stachon, Z. (2014). Geography in Philately. *Earth and Environmental Science*, (18), 1-6. doi:10.1088/1755-1315/18/1/012088
- Kurbanoglu, S. & Akkoyunlu, B. (2008). Bilgi Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin Öğrenme Stilleri. *Türk Kütüphaneciliği*, 22(3), 296-307.

- Kuvvetli Arpaguş, E., Moğol, S. & Ünsal, Y. (2015). Görsel Okumanın Ortaöğretim Öğrencilerinin Fizik Dersi Başarılarına Etkisi: Hareket Konusu Örneği. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(11), 65-81.
- LeBard, R., Thompson, R., Micolich, A. & Quinnell, R. (2009). Identifying Common Thresholds in Learning for Students Working in the 'Hard' Discipline of Science. *In: Proceedings of the UniServe Science Symposium on Motivating Science Undergraduates: Ideas and Interventions.* (72-77). Sydney: UniServe Science.
- Loly, P. & Styan, G. (2010). Comments on 5x5 Philatelic Latin Squares, *CHANCE*, 23(2), 57-62. doi: 10.1080/09332480.2010.10739808
- Makris, I. O. (2013). The Role of Philately in Musical Education and Cross-Cultural Interaction. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*, 98-103. doi: 10.17770/amcd2013.1257.
- Mıdık, Ö. & Durak, İ. (2008). Tıpta İyi ve Etkili Bir Öğretme İçin Öğrenme Kuramlarından Çıkarılabilecek Bazı İpuçları. *Tıp Eğitimi Dünyası*, (27), 1-11.
- Morris, M. (2013). Astronomy and Philately. *Organizations, People and Strategies in Astronomy 2 (OPSA 2)*, 461-474.
- Nalçacı, İ. Ö., Akarsu, B. & Kariper, İ. A. (2011). Orta Öğretim Öğrencileri İçin Fizik Tutum Ölçeği Derlenmesi Ve Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Journal of European Education*, 1(1), 1-6.
- Navlakha, V. (2013). National Mathematic Day-Facts and Figures. *Gujarat Philatelists Association*, 7(13), 1-20.
- Nazari, V. (2021). Taxonomy at Face Value: An Assessment of Entomological Postage Stamps as Effective Teaching Aids for Science Educators. *Research Ideas and Outcomes*, 7, 1-12. doi: 10.3897/rio.7.e68056
- Özdemir, O., Güzel Özdemir, P., Kadak, M. T. & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589. doi:10.5455/cap.20120433
- Palmer, W. P. (1991). Philately, Science Teaching and the History of Science. *Lab Talk*, 35(1), 30-31.
- Philamat (1977, Nisan 14). *Carl Friedrich Gauss*. Mart 03, 2022 tarihinde <http://philamat.blogspot.com/2014/09/carl-friedrich-gauss.html> adresinden alındı.
- Pilten, P. & Pilten, G. (2013). Okul Çağı Çocuklarının Oyun Kavramına İlişkin Algılarının ve Oyun Tercihlerinin Değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 15-31.
- Pinto, G. (2007). A Postage Stamp About the Periodic Table. *Journal of Chemical Education*, 84(12), 1919. doi: 10.1021/ed084p1919

- Posta Telgraf Teşkilatı. (2008). *Pul ve Pulculuk: Faaliyet Raporu 2008*. Ankara: PTT Genel Müdürlüğü.
- Pulhane (1963, Mayıs 27). *Türk Nükleer Araştırma Merkezi'nin Açılışının 1. Yılı*. Mart 03, 2022 tarihinde <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k196304.html> adresinden alındı.
- Pulhane (1979, Eylül 17). *10. Dünya Madencilik Kongresi*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k197907.html> adresinden alındı.
- Pulhane (1983, Mayıs 5 a). *Avrupa 1983 - Piri Reis ve Haritası*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198306.html> adresinden alındı.
- Pulhane (1983, Haziran 1 b). *Avrupa Konseyi Kıyıların Korunması*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198310.html> adresinden alındı.
- Pulhane (1985, Nisan 29a). *Avrupa 1985 Avrupa Müzik Yılı*. Mart 03, 2022 tarihinde <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198505.html> adresinden alındı.
- Pulhane (1985, Temmuz 16b). *Pasteur'un Kuduz Aşısını Buluşunun 100. Yılı*. Mart 03, 2022 tarihinde <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198508.html> adresinden alındı.
- Pulhane (1988, Ekim 28). *Kelebekler-II*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k198813.html> adresinden alındı.
- Pulhane (1998, Nisan 18). *Uluslararası Okyanuslar Yılı*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k199803.html> adresinden alındı.
- Pulhane (2003, Eylül 23). *Müzik*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200310.html> adresinden alındı.
- Pulhane (2006, Mart 29). *Tam Güneş Tutulması*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/PulSayfalari/p200603.html> adresinden alındı.
- Pulhane (2007, Mart 30). *Anadolu Uygarlıkları 2007 (Hititler)*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k200703.html> adresinden alındı.
- Pulhane (2015, Aralık 10). *2015 Nobel Kimya Ödülü Prof. Dr. Aziz SANCAR konulu anma pulu*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k201530.html> adresinden alındı.
- Pulhane (2016, Nisan 29). *Kut-ül Amare Zaferinin 100. Yıldönümü*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k201608.html> adresinden alındı.

- Pulhane (2020, Eylül 08). *Gezegenler*. Mart 03, 2022 tarihinde Pulhane Web Sitesi: <http://www.pulhane.com/KatalogSayfalari/k202015.html> adresinden alındı.
- Raento, P. (2006). Communicating Geopolitics Through Postage Stamps: The Case of Finland. *Geopolitic*, 11, 601-629. doi: 10.1080/14650040600890750
- Raynor Evans, K. (2019). Exploring Astronomy Through Philately. *Physics Today*, doi:10.1063/PT.6.3.20191025a
- Reina, M. M. (2012). Filatelia y Sistema Internacional de Unidades. *Real Sociedad Española de Química*, 108(3), 215-224.
- Reina, M. M. & Gonzalez, E. A. (2013). History and Didactics of Chemistry Through Postage Stamps: An Example With Marie Curie. *Educ. Química*, 24(1), 71-78. doi [http://dx.doi.org/10.1016/S0187-893X\(13\)73198-7](http://dx.doi.org/10.1016/S0187-893X(13)73198-7)
- Riedler, M. (2016). Sanat Müzelerinde Öğretme ve Öğrenme Kuramları ve Bu Kuramların Müze Uygulamalarını Oluşturma Şekillendirme ve Dönüştürmeye Yönelik Etkileri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(9), 61-78.
- Rogan, B. (2001). Stamps and Postcards-Science or Play?. *Ethnologia Europaea*, 31(1), 37-54. <https://doi.org/10.16995/ee.913>
- Saygın, Ö., Atılboz, N. G. & Salman, S. (2006). Yapılandırmacı Öğretim Yaklaşımının Biyoloji Dersi Konularını Öğrenme Başarısı Üzerine Etkisi: Canlılığın Temel Birimi-Hücre. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 51-64.
- Sekhar, K. C. (2013). A Philatelic History of Anesthesiology. *J Anaesthesiol Clin Pharmacol*, 29(1), 19-25. doi: 10.4103 / 0970-9185.105788
- Shutterstock (2021, Mart 30). *Dmitri Mendeleev and his Periodic Table of Elements on Stamp*. Mart 03, 2022 tarihinde <https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/milan-italy-march-30-2021-dmitri-1948237402> adresinden alındı.
- Stampboard (1992, Eylül 10). *Is There a Stamp Depicting Breathing*. Mart 03, 2022 tarihinde <https://www.stampboards.com/viewtopic.php?t=78833> adresinden alındı.
- Styan, G. & Trenkler, G. (2007). A Philatelic Excursion With Jeff Hunter in Probability and Matrix Theory. *Journal of Applied Mathematics and Decision*, 1-10. doi: 10.1155/2007/13749.
- Şendurur, Y. & Akgül Barış, D. (2002). *Müzik Eğitimi ve Çocuklarda Bilişsel Başarı*. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(1), 165-174.
- Taşcan, M. & Ünal, İ. (2015). Astronomi Eğitiminin Önemi ve Türkiye'de Öğretim Programları Açısından Değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (40), 25-37.
- Turan Özdemir, S. (2003). Tıp Eğitimi ve Yetişkin Öğrenmesi. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 29(2), 25-28.

- Türkmen, E. F. (2021). *Müzik Eğitiminde Öğretim Yöntemleri*. 8. Baskı. Ankara: Pagem Yayınları.
- Tüzel, S. (2010). Görsel Okuryazarlık. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 691-705.
- Uygun, E. (2017, Ağustos a). Doğadan Zarflara Türk Fuana Pulları. *Pttlife* 10, 1-128.
- Uygun, E. (2017, Kasım b). Ek Değerli Anma Pulları 1980-2017. *Pttlife*, 13, 1-128.
- Ünal, Ç. (2012). Bilişsel Kuramların Coğrafya Eğitimi ve Öğretiminde Uygulanabilirliği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 345-360.
- Vogt, M. C. (1941). Stamps: The Hobby of Children and Kings. *The Journal of Geography*, 40(6), 234-236. doi: 10.1080 / 00221344108988022
- Wach, E. & Ward, R. (2013, Ağustos 1). *Learning About Qualitative Document Analysis*. Haziran 05, 2021 tarihinde Kalkınma Araştırmaları Enstitüsü Resmi Web Sitesi: <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/2989> adresinden alındı.
- Yalçın, G. (2019, Haziran 1). Filateliden Müzikolojiye ve Bir Müzikolog Gözüyle Pullar. *Musiki Dergisi*.
- Yardley, C. (2015). *The Representation of Science and Scientists on Postage Stamps*. Canberra: ANU Press.
- Yazıcı, K. (2010). Sosyal Bilgilerde Bir Eğitimsel Araç Olarak Posta Pullarının Kullanımı. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(1), 321- 346.
- Yazıcı, K. (2014). Tarih Öğretiminde Posta Pullarının Kullanılabilirliğine Bir Örnek -100 Posta Pulu İle Türk Tarihinden Bir Kesit -1863-1950 Yılları Arası. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 176-199.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D., Yayla, D., Ayar, M., Kabukçu, T., Acıgöz, Ş. & Arabacı, Z. (2020, Ekim). Gök Yüzünün Güzellikleri PTT Pullarında. *Ptt Hayat*, 21, 1-98.
- Yiğit, H. (2017). Tarih Araştırmalarında Sanat Tarihinin Yeri ve Önemi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 117(230), 219-232.
- Yumuşak, G. & Balcı, Ö. (2018). Öğretmenlerin İstenmeyen Öğrenci Davranışları İle Başa Çıkma Yöntemleri ve Bu Yöntemlerin Etkililiğine İlişkin Görüşleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(40), 223-254. doi: 10.31795/baunsobed.489128

Postage Stamps as Auxiliary Course Material

Extended Summary

Purpose and Significance

The aim of this study; to try to position postage stamps as supplementary course material in primary education institutions. With the start of the pandemic process, many authorities decided to go digital by revising their current conditions. These decisions showed their possible effects in almost every aspect of human life in a short time. The most natural victims of this process were the students who were involved in the process at the beginning of the semester. With the decision of digital transformation, training activities were carried out online through a number of applications. The transformation experienced in the field of education, in a way, paved the way for the forgotten and shelving of printed works. For this reason, the necessity of creating a discussion platform on the importance of including stamp objects in the education process and transforming stamps into educational material has emerged.

Method

Stamps constitute the basic data of the research. A total of 24 stamp objects were used in this study, which was created in 9 different disciplines. During the determination of the stamps used in the study, the content in the literature was examined. For this reason, the visual integrity of the subject was created by determining the stamp objects compatible with the content. Two different methods were followed in this study based on document analysis and visual research. document review; It has been created through electronic journals, online books, print books and magazines. Some works produced in different languages were translated into Turkish and tried to establish the integrity of the subject. In addition, it was searched in the National Thesis Center and DergiPark database using the keywords "stamp, philately and education". Although many data were reached as a result of the scanning, no research was found on "Evaluation of Postage Stamps as Educational Material". In visual research, an effective content has been tried to be created through stamp objects that carry the basic facts of education to the literary dimension. A total of 24 postage stamps were used in the study. These images consist

of 17 domestic, 7 foreign and 3 personal stamps. The stamps used in the study were collected from 3 different sources. These are the researcher's personal archive, website and academic resources.

Discussion and Conclusions

Abstract and theoretical courses are difficult to understand. The first condition of understanding the subject and developing interest in the lesson starts with loving the lesson. This condition is the first step to be successful. The biggest difficulty in understanding lessons such as physics and mathematics is the lack of visual imagination. It can be thought that philately can be used as an effective method to complete the deficiencies and to establish interdisciplinary bonds. Many sub-disciplines can gain a different function through a new educational material to be developed through philatelic products and services. Geographic projection, historical process, biodiversity, foreign language teaching, sequencing schemes, formulas, proof, etc., with the prepared stamp images. Many arguments can be reduced to the size of a game, and the need for learning in an enjoyable environment can be met. The game-based learning model should not be considered as a waste of time, on the contrary, it should be interpreted as the first steps of learning.

The subject of semiotic analysis methods is an important requirement for both students and educators. The art of sign reading expresses the whole of the functions that need to be developed in order to gain the ability to understand, make sense, solve and interpret. This deficiency usually occurs at the presentation stage. A number of indicators, such as the excessive number of slides, use of irrelevant images, and the presenter's reading as they are, reveal the fact that the analysis methods are not grasped. Philatelic curiosity can be accepted as an important criterion in acquiring this competence.

Students generally do not show inclination to theoretical courses. This problem is an issue that concerns both families and educators. The most preferred learning style in the education process and students are inclined towards is visual learning. In this context, stamps and similar objects are an important tool in meeting the information needs of the individual and facilitating visual learning with the associations they create.

Turkey has an emission program with a high potential to generate resources for academic studies. This accumulation stems from the archives of the Ottoman Empire and the works of the Republic period. However, despite all this diversity, sometimes the desired data cannot be reached. The inadequacy of the subject or the lack of quality in the emission prevented the work from being constructed entirely on

domestic stamps. Therefore, the necessity of creating a platform on hybrid stamps has emerged.

Philatelic objects are an important activity tool that can also be used to establish social relationships and improve behavioral activities. The student can develop social relations with another student living anywhere in the world and even diversify his portfolio with small exchanges. Philately, which symbolizes a cultural activity as well as education, expresses a journey from family life to education life. Recommendations deemed necessary for the use of stamps as educational material are listed below;

- Stamp Knowledge and philately course can be added to the curriculum as an elective course.
- Stamps suitable for children's interests can be printed and philately can be encouraged.
- The subjects of philately and philately can be used as supplementary course material in primary and secondary schools after being studied by expert researchers.
- Prints with stamps can be used as an effective material for gaining the habit of reading books.
- Children can be given behavioral characteristics (cleanliness, obeying the rules, acting responsibly, protecting living things, respecting nature and people, etc.) through stamps.

It has been tried to establish the integrity of the subject through the objects used in the study. Education activity is of great importance in terms of human life. Philatelic products and services are candidates to meet the emerging need in this sense and are technically sufficient.

Behice Ziya Kollar'ın Pakize Adlı Romanında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Modernleşen Kadın ve Sorunları

Selin Cansu YETER¹



Öz



Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
06.12.2021

Kabul Tarihi
10.04.2022

DOI
10.47140/kusbder.1033419

2019 yılında Koç Üniversitesi yayınları tarafından Latinize edilen Pakize romanı, yazarının ve başkarakterinin kadın olması yönüyle dikkat çeken bir eserdir. Romanda, geleneksel kabullerle kadına atfedilen anlamların ötesinde bir kadın profili sunulduğu görülmektedir. Bununla birlikte kadın-erkek ilişkileri, kadının kendi dünyasına özgü sorunları, eğitim, evlilik, aşk konuları ve dönemin kadın algısı eril bakış açısıyla şekillenen alışagelmış sunuşun aksine, kadın bakış açısıyla ele alınmıştır. Behice Ziya Kollar romanda, feminizm konusuna yer vermese de Osmanlı'nın modernleşme sürecinde, erkek egemen kültür karşısında kadının değişen kimliği, rolü, toplumsal ve aile yaşantısı içindeki konumuna değinmiştir. Bu hususlar dâhilinde, dönemin kadın algısını ve sosyo-kültürel gerçekliğini anlama imkânı sunan Pakize romanı, bu çalışmada toplumsal cinsiyet bağlamında incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Kadının kimliği ve sorunları, toplumsal cinsiyet, modernleşme, ataerkil yapı

Atıf için: Yeter, S. C. (2022). Behice Ziya Kollar'ın Pakize Adlı Romanında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Modernleşen Kadın ve Sorunları. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 37-60

¹ Sorumlu Yazar: Yüksek Lisans Öğrencisi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Kadın ve Aile Araştırmaları Anabilim Dalı, E-posta: slnytr024@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9176-4193>

Modernizing Women and Their Problems in the Context of Gender in Behice Ziya Kollar's Novel Pakize

Selin Cansu YETER²



Abstract



Article Type
Research Article

Application Date
2021-12-06

Acceptance Date
2022-04-10

DOI
10.47140/kusbder.1033419

The novel Pakize, which was Latinized by Koç University publications in 2019, is a remarkable work in that its author and protagonist are women. In the novel, it is seen that a woman profile is presented beyond the traditional meanings attributed to the female gender. In addition male-female relations; women's problems specific to their own world; education; marriage; love issues and the perception of women of the period are discussed from a female point of view, contrary to the usual presentation shaped by a masculine point of view. Although Behice Ziya Kollar, one of the first female journalists, translators and writers, is thought to have been written does not include the subject of feminism in the novel, she has mentioned the changing identity of women, their role and their position in social and family life in the face of male-dominated culture in the modernization process of the Ottoman Empire. In this respect, the novel Pakize, which allows to understand the perception of women and socio-cultural reality of the period, is examined in the context of gender in this study.

Keywords: Women's identity and problems, gender, modernization, patriarchal structure

For Reference: Yeter, S. C. (2022). Behice Ziya Kollar'ın Pakize Adlı Romanında Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Modernleşen Kadın ve Sorunları. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 37-60

² Corresponding Author: MA Student, Samsun Ondokuz Mayıs University, Department of Women and Family Studies, E-mail: slnytr024@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9176-4193>

Giriş

XIX. yüzyılda Batı toplumlarında ortaya çıkan fikir akımları ve gerçekleşen devrimler neticesinde dünya genelinde hak, eşitlik ve özgürlük gibi konular önem kazanmıştır. Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda dağılma ve yıkılmanın önüne geçmek için Batı'daki gelişmelere ayak uydurma çabası içerisinde olmuştur. Tanzimat dönemi adını taşıyan dönemde Osmanlı'da yenileşme faaliyetlerinin başlamasını sağlamıştır. Her alana yayılan yenileşme hareketiyle birlikte yaşam içinde görünür olmayan kadının özgürleşmesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır. Yeni düşünce akımlarının da etkisiyle kadın, ilk defa kamusal alanda toplumsal bir değer olarak görülmüştür. Dönemin yazarları da bu hareketi destekleyen eserler kaleme almışlardır. Modernleşme çabalarında kadının fonksiyonu ve toplumsal konumu önemli bir konu hâline gelmiştir.

Tanzimat öncesi romanlarda kadın imgesi ve sorunları, erkek yazarlar tarafından ataerkil bir yaklaşımla ele alınmıştır. Tanzimat dönemi itibariyle kadınlar, romanların tamamlayıcıları ve okuyucuları olmanın yanı sıra yazar kimlikleriyle de var olmaya başlamışlardır:

“Batılılaşma sürecinin hız kazanmasıyla kadının değişimi devletin bekasıyla da ilişkili bir hâl alır. Tüm bu değişimler dönem romanlarında çeşitli yönleriyle işlenir. Kadın yazarlar eserlerinde bu hususta yol gösterici olmuşlar ve yer yer ideal kadının nasıl olması gerektiğini ifade etmişlerdir” (Şahin ve Yeter, 2020, s. 302).

Kadın yazarlar, eserlerinde ataerkil bakış açısının aksine bir kadın olarak kendi sorunlarına daha geniş bir perspektiften yaklaşmışlardır. Bu doğrultuda, kadınların sosyal hayat içinde yetersiz olarak görülmelerinin eleştirisinin yapıldığı eserler yayımlanmaya başlanmıştır. Başlangıçta edebi metinlerde yer bulan kadın olgusu, kadınların sorunları ve bu sorunların çözümlerine ilişkin fikirler ve tartışmalar, ilerleyen zamanlarda -özellikle kadınlar tarafından- kamuoyu oluşturmak ve destek almak için süreli yayımlar aracılığıyla daha geniş kesimlere ulaştırılmıştır.

Osmanlı Döneminde ataerkil kültürel kodlarla inşa edilmiş ve kalıplaşmış cinsiyet rolleri çerçevesinde, daha çok ev içi alanla özdeşleştirilen kadınların kamusal yaşam pratiklerinin sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Kadınların sosyal hayatta aktif olmayışları, onların kamusal alandaki deneyimlerden uzak, izole bir yaşam sürmelerine neden olmuştur. Kendilerine ve topluma dair söz hakları olmayan kadınların bu edilgen konumu, modernleşme süreciyle birlikte sorgulanıp kadının özgürleşmesi yolunda ilk adımlar atılmaya başlanmıştır. Tanzimat döneminden itibaren yaşanan bu değişimle birlikte edebi metinlerde; kadınların kimliği, bireyselleşmeleri, eğitimi, ekonomik hayata katılımı, evlilik, aşk ilişkileri, eş seçimi ve boşanma gibi konularda kendi iradelerini kullanmaları önündeki engeller, kadın-erkek ilişkileri, cariyelik

kurumu ve namus gibi değerler işlenmiştir. Bu değerler metinlerde çoğunlukla farklı kadın tipleri üzerinden ele alınmıştır.

Behice Ziya Kollar tarafından 1895 yılında *Maarif* dergisinde tefrika edilen ve XIX. yüzyıl Türk romanına ışık tutan *Pakize* romanında yer alan kadın karakterler, toplumda kadın olgusunun değişimi açısından oldukça önemlidir. Kollar romanda, kadını ve toplumsal yaşamda maruz kaldığı sorunları anlatırken modern toplumun kuruluşunda kadının yeri ve önemine dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Bu sebeple Behice Ziya Kollar romanda kadın bakış açısıyla; modernleşen, değişimin öncüsü ve sembolü olan kadınların özelliklerine yer vermiştir. Öte yandan yazar, kamusal ve özel alanda kadınların fonksiyonlarına ve karşılaştıkları sorunlara dikkat çekmiştir. Kadın hakları konusuna da yüzeysel olarak değinmiştir.

Pakize romanı, kadın bir yazar tarafından ele alınması ve kadın bakış açısıyla sunulması açısından önemli bir eserdir. Roman dikkate alındığında Kollar'ı, kadını hem aile içinde hem de toplumsal yaşamda ikincilleştiren erkek egemen zihniyetin karşısında eleştirel bir tavır ile görmekteyiz. Romanın, Pakize'nin ruhsal dünyası ve yaşadıkları ön planda tutularak geleneksel yaşamın kadına biçtiği kimliği ve rolleri yıkmaya çalışan bir bakış açısıyla ele alındığı söylenebilir. Bu çalışmada, modernleşmenin getirdiği zihinsel dönüşümlerle kadının erkeğin 'ötekisi' olarak tanımlandığı toplumsal anlayışın bir nebze de olsa kırılmaya başlandığı bu dönem, *Pakize* romanı üzerinden toplumsal cinsiyet bağlamında incelenecektir.

Edebiyatta Kadın Duyarlılığı

Türk edebiyatı tarihi açısından XIX. yüzyıla bakıldığında kadın yazarların edebiyatta yer almaya başladığını söyleyebiliriz. Ancak bu dönemde kadınlar edebiyat dünyasındaki varlıklarını, eril gücün izin verdiği sınırlar içinde sürdürebilmektedir:

“Kadın yazarların erkeklerin egemen olduğu ve erkeklerce kontrol edilen basın ve edebiyat kamusuna güçlkle girebildikleri, belirli süreli yayınlara sıkıştıkları/sıkıştırıldıkları gözlemlenir. Kadın yazarlar kendilerine daha çok Hanımlara Mahsus Gazete, Kadın Yolu, Süs gibi kadın dergilerinde yer bulabilmişlerdir” (Serdar ve Tutumlu, 2019, s. 9).

Kadın romancıların edebiyat kanonundaki konumunun, günümüzde de geçerliliğini koruduğunu ifade etmek mümkündür. “Kadın yazarların her biri, kadın sorunları altında dallanıp budaklaşan ve farklı alt sınıflara ayrılan sorunları elbette aynı bakış açısıyla ele almamıştır. Fakat toplu bir biçimde ele alındıklarında sorunlara yaklaşımlarında ortak bir duyarlılığın izlerini hissettirmektedirler” (Günaydın, 2012, s. 30). Anne eksikliği, kadının yalnızlaşması, evlilik ve kadın erkek ilişkisi, kadının bireyselleşmesi, eğitim, modernleşme sürecinde kadın kimliği gibi konular Tanzimat'tan itibaren özellikle de kadın yazarların kaleminde hayat bulmuştur.

Tanzimat döneminde eserleriyle topluma değer katan kadın yazarların pek azı edebiyat kanonunda yer edinebilmiştir. Dönemin kadın yazarlarından biri olan Behice Ziya Kollar'ın eserlerinin de uzun yıllar Latin Alfabesine aktarılmayarak kanon dışında bırakıldığını söyleyebiliriz. Kollar tarafından yazılıp tefrika edilen ilk romanlardan biri olan *Pakize*, Maarif dergisinde 19 Eylül 1895 ve Mart 1896 tarihleri arasında 16 sayı olarak yayınlanmıştır. Tanzimat döneminde tefrika edilen bu eser dergi sayfalarında unutulmuş, 2019 yılına kadar Latinize edilip yayımlanmamıştır. Bu noktada, Behice Ziya Kollar'ın geç bir süreçte tanınmaya başlanması nedeniyle hayatı ve yazarlık edimi hakkında bilgi vermenin çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ulaşılabilen kaynaklarda Behice Ziya Kollar'ın hayatıyla ilgili iki farklı bilgi olduğu görülmektedir:

“(…) Türk Basın Derneği tarafından basına emeği geçenler Mayıs 1953 yılında düzenlenen jübüleye ilişkin olarak Hakkı Tarık Us tarafından hazırlanan Basın Hayatında 50 Yıl adlı kitaptır. Bu kaynağa göre Behice Ziya, Servet-i Fünûn döneminin önemli yazarlarından Safveti Ziya'nın kız kardeşidir. Diğer bir kaynak da Prof. Dr. Ali Birinci'nin 'Osmanlı Matbuat ve Neşriyat Yasakları Tarihine Medhal' makale Karamürsel'in kardeşi olduğu belirtilir” (Serdar ve Tutumlu, 2019, s. 10).

Kollar'ın hayatı ile ilgili yapılan çalışmalarda bu iki farklı bilgiden daha çok Safveti Ziya'nın kız kardeşi olduğu yönündeki düşünce ağır basmaktadır:

“Basın Hayatında 50 Yıl adlı kitapta Behice Ziya'nın 1905 ve 1945 yıllarında çekilmiş fotoğraflarına, Arap ve Latin harfli el yazısı notlarına ve gönderdiği teşekkür mesajına verilmesi bu kaynaktaki bilgilerin güvenilir olduğunu kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla Behice Ziya'nın farklı kaynaklarda Safveti Ziya'nın kız kardeşi olarak adının geçmemesi konusunda spekülasyonlar yapılabılır” (Serdar ve Tutumlu, 2019, s. 11).

1871 yılında Emirgan'da doğduğu sanılan Behice Ziya, edebiyatçı ve bürokrat Safveti Ziya Bey'in kardeşidir. Emirgan Kız Rüştüyesi mezunu olan Behice Ziya, ileri derecede İngilizce ve Fransızca bilmektedir: “Behice Hanım, Türkçe, İngilizce ve Fransızcanın edebiyatına merak sardırması, bu üç dilde de mensur, manzum, yazılar yazdırmıştır, tercümeler yaptırmıştır” (Us, 2019, s. 61). Ayrıca, *Maarif* mecmuasında basılan *Pakize* adlı romanının yanı sıra *Ahvâl-i Âlem* ve *Kırmızı Değirmen* adlı tercümelerinin olduğu; *Hanımlara Mahsus* gazetesindeki hikâyelerinden sonra kardeşi Saffeti Ziya'nın *Ziya* adlı gazetesinde de birçok edebî yazısı ve tiyatro tenkitleri bulunduğu bilinmektedir (Us, 2019, s. 61). Özellikle Haziran 1306/1890'da Albert Delpit'ten yaptığı *Ahvâl-i Âlem* adlı çevirisiyle ilk kadın gazeteci ve çevirmenlerimizden biri olma özelliği kazanmıştır.

Hakkı Tarık Us, toplum içinde etkin bir kadın olan Behice Ziya'nın kadın yazarların bağımsızlaşması hususunda ilk kadın roman yazarı olan Fatma Aliye Hanım'dan bir adım önde olduğunu şöyle ifade eder: “Fatma Aliye Hanım o sıralarda neşrettiği *Meram* romanını yalnız *bir kadın* diye imzalamıştı. Behice Ziya buna göre bir adım daha

ileri gitmiş sayılmakla beraber üstünde fileden bir peçe taşımak mecburiyetinden yine kurtulamamış sayılabilir” (Us, 2019, s. 61). Behice Ziya'nın bu hususta kendisinden önceki kadın yazarlardan farklı olduğu söylenebilir.

Tanzimat Döneminde Değişen Kadın Profili

Geleneksel değerlerle çevrili kültürel bir yapıya sahip Osmanlı'nın Klasik döneminde, kadınlar saray ve kent yaşamında sınırlı alanlarda varlık gösterebilmiştir. Kırsal kesimde ise zorunlu iş bölümü sebebiyle tarlada veya bahçede çalışsalar da genellikle ev içi özel alandan sorumlu tutulmuşlardır. Erkekler ise, kamusal alanda egemen konumda yer almıştır. Bu dönemde kadınlar eğitimden yoksun, ücretli işgücüne katılamayan, tek başına ve örtünmeden sokaklarda gezemeyen, yabancı erkeklerle görüşmeleri hoş karşılanmayan kısacası kendi hayatı üzerinde söz hakkı olmayan ve erkeğe muhtaç olarak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Kadınların toplum içindeki bu durumu dönemin mimarisine de yansımıştır:

“Osmanlı-Türk sivil konutlarının en dikkat çeken özelliği, pencere kafesleri veya yüksek duvarlarla kuşatılmış, dışa kapalı bir atmosferinin olmasıdır. Saray ve konaklarda, kadınların mekânı erkeklerden ayrılmış; bu iki ayrı cinsin birbirini görmesi, iletişimde bulunması yasaklanmıştır. Haremlik ve selâmlık olarak ayrılmış bu yapılarda kadın, haremde oturmakta, selâmlıktan da kocası dışında hiçbir erkeği görememektedir” (Emeksiz, 2016, s. 33).

Bu bağlamda “(...) Kadın, kafes arkasında, çarşaf içinde ve ev dışı yaşam pratiğinin, hele hele karar mekanizmalarının çok uzağındadır” denebilir (Yaraman, 2001, s. 21). Kadını hemen her alanda etkileyen eril zihniyet dönemin edebi anlayışına da yansımıştır. Edebi metinlerde pasif, duygusal ya da fitneci, ayartıcı kadın karakterler üzerinden var olan ataerkil ideolojik zihniyetin sürdürüldüğü görülmüştür. Kadını böylesi bir konuma indirgeyen ve eril tahakkümü özgür kılan bu anlayış, Tanzimat döneminde yaşanan modernleşme ve Batılılaşmanın etkisiyle sorgulanmaya başlanmış, kadınların yeri ve önemi konusunda bazı değişimler meydana gelmiştir (Çakır, 2011, s. 171-226). XIX. yüzyılla birlikte kadınların toplumsal statüsünün iyileştirilmesine yönelik pek çok adım atılmış ve değişim yaşanmıştır (Aydoğdu, 2019, s. 1-3). Bu dönemde Türk kadını ilk defa kamusal alanda işgücüne katılmış ve meslek sahibi olmuştur. Mesleki ve kültürel açıdan eğitim alma imkânına erişmiştir. Eğitimle birlikte belirli bir kültür seviyesine ulaşan kadınlar, basın ve yayın araçları veya dernekler vasıtasıyla sosyal yaşamda görünür olmaya başlamıştır. Hukuki açıdan ise kadınlar lehine olacak düzenlemelere gidilmiştir (Kurnaz, 2011, s. 67-70).

Dönemin aydınları, Batı düşüncesi ve yaşam tarzını Osmanlı Devleti'ne uyarlama çabası içine girmiştir. Özellikle değişimlerin ve yeni oluşumların simgesi olan kadın edebi metinlerde sıkça işlenmiştir. Aydın yazarlar, kadının toplumsal statüsünü çoğunlukla 'şehir kadını' üzerinden ele almıştır. “Yazarlar işsiz, canı sıkılan kadının

problemlerini ele alıp, onu toplumda işe yarar hâle getirmenin yollarını aramışlardır” (Kurnaz, 2011, s. 75). Bu dönemde özellikle İstanbul ve çevresine gelen -çoğu kez cariyeye ve mürebbiye pozisyonundaki- Batılı kadınlar, Türk kadını için bir model olmuştur. Bu kadınların yaşam tarzı, Türk kadınlarının alafangalaşma isteklerini artırmıştır. Bilhassa yüksek zümreye mensup ailelerin kadınları ve kız çocukları, Batılı yabancı kadınların dini ve kültürel değerlere uygun görülen vasıflarına benzer şekilde terbiye edilmeye başlanmıştır. “(...) Fransızca öğrenmek, piyano dersi almak, o devrin kadını için Batılılaşmanın ilk adımını teşkil etmiştir” (Has, 2000, s. 405). Romanlarda da Avrupaî kadın tiplerine yer verildiği görülmüştür.

Edebi metinlerde *kadın meselesine* genellikle geleneksel inançlar ve aile kurumu üzerinden yaklaşıldığı görülmüştür. Yayımlanan metinlerde, kadını ve erkeği eşit kılabacak yeniliklerden ziyade kadınların toplumsal statüsünün iyileştirilmesine odaklanılmış, bunun da ancak eğitimle gerçekleşeceği vurgulanmıştır. Öte yandan kadınlara sosyal haklar tanınmasının dinen hoş olmadığını iddia edenlerin de var olduğu görülmüştür (Kurnaz, 2011, s. 75). Bu dönemde yapılan yayınlar, kemikleşen ataerkil anlayıştan tam olarak kurtulmuş değildir. Tanzimat döneminde *kadın meselesinin* dile getirilişi günümüzdeki anlamından farklıdır. Kadın hakları ve sorunları, o dönemin siyasi ve sosyal koşulları dikkate alınarak geleneksel değerlere zıt düşmeyecek şekilde kaleme alınmıştır.

Tanzimat dönemindeki en önemli gelişmelerden biri kadınların basın ve yayın hayatına katılmasıdır. Edebiyat dünyasında kadınlara açılan pencere, onların kendi kimlikleri üzerinde düşünmelerine ve akıl yürütmelerine imkân tanımıştır. Kadın yazarlar kendi haklarını korumaya ve savunmaya başlamış, kadın hak ve hürriyetine dair yaşanan değişimleri yazdıkları eserlerde kendi bakış açılarıyla sunmuşlardır. Romanlarda ise modern dünyaya uygun yeni kadın tipleri yer almaya başlamıştır. Tanzimat sonrası edebî eserlerde kendi kararlarını verebilen, kendine yetebilen, bağımsız ve eğitilmiş kadın tiplerine yer verilmiştir.

Tüm bunlara rağmen *kadın meselesine* yönelik yapılan ya da önerilen yenilikler, ataerkil ve dini normlar temelinde, kalıplaşmış cinsiyet rolleri dikkate alınarak sınırlı bir alanda tartışılan bir konu olmaktan öteye gidememiştir. Yaşanan değişimler, tabandan gelen bir hareketten ziyade aydın kesimin yönlendirmesiyle gerçekleşmiştir. Esasında bu dönemde atılan adımlar, ilerleyen zamanlarda meyvelerini verecek ve özellikle Cumhuriyet döneminde köklü değişimler gerçekleştirecektir.

Behice Ziya Kollar’ın Kaleminden Tanzimat’ın Modern Kadını: Pakize

Behice Ziya *Pakize* romanında, arzu ettiği yeni kadın profilini Pakize karakteri üzerinden yansıtmıştır. Dört yaşında yetim kalan Pakize, babası ve üvey annesi ile birlikte yaşamaktadır. Pakize yirmili yaşlarında eğitilmiş, okuyan, yazan ve eleştiren bir

kadıdır. Pakize zamanının büyük bir çoğunluğunu okuyup, yazarak geçirmektedir. Diğer zamanlarında ise arkadaşlarıyla bir araya gelerek piyano ve keman çalmakta, onlarla edebiyat sohbetleri yapmaktadır. Bununla birlikte çiçeklerle ilgilenmeyi de çok sevmektedir. Kendini pek çok alanda geliştiren Pakize iyi bir okuyucu ve yazar olmanın yanı sıra iyi bir eleştirmendir. Yabancı ya da Osmanlı olması fark etmeksizin gazete ve dergileri takip etmektedir. Gazete ve dergilerdeki makaleleri okuyarak bunlar üzerindeki fikir ve eleştirilerini çekinmeden açıklayan Pakize, bu konuda fazla seçici davranmaktadır. Okuduğu yazıları ve o yazıların yazarlarını eleştirmekte hatta yazılan metinleri çok zor beğenmektedir. Ancak bir gün Rifat Bey'in kaleminden çıkan 'kadınlar ve aşka dair' başlıklı makaleyi okur ve makaleden çok etkilenir. Bu durum Pakize'nin hayatında önemli bir kırılma noktasıdır. Çünkü Pakize yazısını okuduğu Rifat Bey'e âşık olmuştur. Bu aşk Pakize'nin kaderini değiştirmiştir. Pakize, gururlu ve ağırbaşlı yapısı sebebiyle Rifat Bey'e karşı olan duygularını hiçbir zaman açamamıştır. Bu sebeple Rifat Bey'e karşı beslediği yoğun ve derin aşk platonik kalmıştır. Pakize, Rifat Bey'e hiç zaman bir araya gelmese de içinde büyüyen aşk zamanla saplantılı ve melankolik bir hâle dönüşmüştür. Aşkını iç dünyasında yaşayan Pakize bir gün hiç beklemediği bir anda Rifat Bey'in evleneceği haberini almıştır. Bu haber sonrasında büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Pakize, ruhsal ve bedensel açıdan ciddi bir yıkım yaşamıştır. Hatta tifo hastalığına yakalanmıştır. Pakize'nin kendi dünyasında yaşadığı bu aşktan habersiz olan çevresi, Pakize'nin düştüğü duruma anlam verememekle birlikte onun için oldukça endişelenmişlerdir. Pakize belli bir süre hastalığından ve yaşadığı ilk aşk deneyiminin üzüntüsünden kurtulmak için çaba göstermiştir. Pakize romanın sonunda babasının uygun gördüğü ancak sevmediği bir adamla evlenmiştir. Pakize'nin bu mutsuz evliliğinden Rifat adını verdiği bir oğlu olmuştur.

Romanda başkarakter Pakize'nin, okuduğu bir gazete yazısı sonrasında o yazının yazarına karşı beslediği melankolik aşk anlatılmıştır. Bu hikâye dönemin tematik unsurlarıyla örtüşse de yazarın meseleyi ele alma şekli farklıdır. Pakize'nin eş seçimi ve evliliğe yaklaşımı geleneksel anlayışın dışındadır. Ancak aşk söz konusu olduğunda Pakize'nin yaşadığı toplumsal kaygının, onu saplantılı ve gizli bir aşka doğru sürüklediği görülmüştür. Pakize, ataerkil ideolojinin kadına yüklediği kimliği pek yansıtmayan bir karakterdir. Pakize romanda; eğitilmiş, birkaç dil bilen, okuyup yazan, sanatla ilgilenen hemen her yönden geleneklerine ve kültürüne düşkün, muhafazakâr bir kadın olarak yer almıştır. Bu açıardan *Pakize* romanı, kadının toplumsal rolüne ilişkin değişimin izdüşümlerini yansıtmada önemli bir kaynaktır.

Pakize, dört yaşındayken annesini kaybetmiştir. Kızının annesiz kalışına içten içe üzülen Neyyir Bey, bir baba olarak sevgisini Pakize'den esirgememiştir. Pakize sekiz dokuz yaşlarına gelene kadar ona hem babalık hem annelik yapmıştır. Ancak babası

zamanla Pakize'nin ihtiyaçlarını ve eğitimini tek başına karşılamakta zorlanmaya başlamıştır:

“Kendisi memuriyetine gittiği zaman çocuk birtakım hizmetçilerin ortasında kalıp birçok münasebetsiz şeyler öğrenebilirdi. Önce evine bir Frenk kadını alıp kızını onun eline teslim etmeyi düşündü. Sonra tanıdıklarının çoğunun kızları yalnız Frenkçe terbiye gördüğü için sonunda ne derece mutsuz olduğunu, bir Türk kızının her şeyden önce kendi terbiye ve lisanını öğrenmesi gerektiğini düşünerek bundan da vazgeçti” (Kollar, 2019, s. 18).

Neyyir Bey, kızının güzel şartlarda yetişmesine ve eğitimine önem vermekle birlikte kızının öncelikle kendi kültürüne uygun şekilde terbiye alması gerektiği düşüncesindedir. Bu sebeple terbiye ve dürüstlüğüne güvendiği yirmi iki yaşlarında bir hanımı kendine eş olarak alır. Pakize, bu hanımla kısa sürede kaynaşır. Ataerkil toplum yapısında çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinin sorumluluğu anneye yüklenmektedir. Kadın, annelik rolüyle yeni nesillerin yetiştirilmesinde önemli bir unsur olarak görülmektedir. Geleneksel anlayışa göre, kadının eğitim alarak aile hayatının yanı sıra sosyal hayata da girmesinin şart olduğu ancak kadının, milliyetçi nesillerin yetiştirilmesi ve iyi bir evlilik yapması için eğitimin ötesinde esas görevi olarak görülen, toplumsal cinsiyet kalıpları çerçevesinde ortaya çıkan kadınlık rollerinin de bilincinde olması ve bu rollerini layığıyla yerine getirmesi beklenmektedir. Neyyir Bey'in bu tutumunun geleneksel anlayış içermekle beraber yenileşmeyi de destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Romanda Pakize'nin babasıyla ilişkisinin iyi olduğu görülür. Dönemin koşulları düşünüldüğünde Pakize'nin babası tarafından desteklenmesi önemlidir. Behice Ziya Kollar, dönemin klişelerinin aksine çocukların terbiye ve eğitiminin sadece annenin görevi olmadığı, babanın da bu konuda önemli bir rehber olduğuna işaret eder. Öte yandan eril yaklaşımla yazılan romanlarda yer alan babasız karakterlerin dışında Pakize romanda, annesiz bir karakter olarak işlenmiştir. Romanda diğer kadın karakterlerin de annelerini kaybettikleri görülmüştür. Anne, her insanın ilk bağ kurduğu, kendine ve topluma dair pek çok şeyi öğrendiği kişidir. Burada roman kahramanının annesiz oluşu, yalnızlığının ve savunmasızlığının bir sembolü olarak düşünülebilir. Annesizlik kendini, bireysel ve sosyal dünyada yalnız hisseden kadını anlatan sembolik bir göstergedir.

Eserde Neyyir Bey, geleneklerine bağlı olmanın yanı sıra bilgili ve açık fikirli bir baba figürü olarak karşımıza çıkar. Pakize'nin eğitimine oldukça önem veren babası, kızını erken yaşta evlendirmek yerine iyi bir eğitim alması için elinden geleni yapar:

“Pakize on yedi yaşına kadar eğitimi ile meşgul oldu. Derslerine pek çok çocuklar gibi bir görev olduğu için çalışmaz, aksine okumaktan büyük bir lezzet alırdı. Hikâyeye başladığımız zaman Pakize'nin yirmi yaşında, yani hayatının en şaşaalı bir mevsiminde bulunuyordu. Bazı kimseler on beş yaşındaki bir kıızı ömrünün ilkbaharında bir kadın sayarlarsa da bence o yaştaki kızlar henüz çocuk olduğu

ve hiçbir durum ve hareketlerinde ciddiyet olmadığı için romanda o yaşta bir çocuktan bahsetmek doğru olamaz” (Kollar, 2019, s. 18).

Geleneksel yapıda çocukların erken yaşlarda evlendirilmesi doğal karşılanmaktadır. Behice Ziya Kollar, yarattığı karakter üzerinden ataerkil anlayışa dayalı olarak sürdürülen ve toplum içinde oldukça yaygın olan küçük yaşta evliliğe, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren bir unsur olduğu gerekçesiyle karşı çıkar. Kadın duyarlılığının etkisiyle, çocukların çocukluklarını yaşamaları gerektiğini şu sözlerle açıklar: “Hatta biraz da aşırıya giderek derim ki ‘on beş yaşındaki çocuk kendisine hayat arkadaşı düşünecek kadar cin fikirli olmamalıdır ki ileride kocaman bir şeytan olmasın”” (Kollar, 2019, s. 19). Ruhsal ve fiziksel olgunluğa erişmeden çocuklara erken yaşta evlilik sorumluluğunu yükleyerek bir yetişkinmiş gibi davranmalarını beklemenin farklı açılardan pek çok sorun oluşturacağını vurgular. Yazar, evliliğin özellikle kadınlar için öncelik olmadığını, kadınların kendi kararlarını verebilen ve kendilerini idare edebilen bağımsız bireyler olmaları gerektiği tezini öne çıkarır. Behice Ziya'nın Pakize karakteri üzerinden metinde özellikle bu hususa dikkat çektiği görülür:

“Pakize, mutluluğu evlilikte arayan birtakım saflardan değildi, arzusuna uygun bir eş bulamasa da hiç olmazsa tek kalmaktan yakınmayıp düşüncesinin tamamıyla aksi bir fikir sahibinin hükmü altında bulunmamayı mutluluktan sayardı.

Hatta arkadaşlarıyla bu konuya dair bahse girdiği zaman yalnız sırmalı entari giyip elmaslar takmak sevinciyle her türlü adama razı olan hanımlar derlerdi ki ‘Sen gereğinden fazla kibirli ve müşkilpesentsin! Senin arzu ettiğin gibi bir koca bizim memlekette bulunmaz. Vay zavallı sana acıyoruz, ömrün ziyan olacak!’

Bu sözler Pakize için cevap verilemeyecek kadar adi olduğundan manidar bir gülümsemeyle karşılık verir. Konuyu hemen başka tarafa çevirdi” (Kollar, 2019, s. 21).

Pakize mutluluğu evlilikte görmeyen, hayatında erkek figürü olmadan da yaşamını idame ettirebileceğini düşünen bir karakterdir. İstemediği biriyle evlenmektense hiç evlenmemenin daha doğru olacağına inanan Pakize, evliliği yaşam amacı haline getiren kadınları saf kimseler olarak değerlendirir. Bu düşünce, özgürleşme çabası içindeki kadın profilinin bir yansımasıdır. Behice Ziya Kollar, romanda geleneksel anlayıştan farklı olarak kadın kimliğini erkekten bağımsız bir şekilde kurgular. Evliliği bir zorunluluk olarak değil irade etrafında gerçekleşen bir olgu olarak gören yazarın bu tutumu, kadınların aldıkları eğitimle birlikte farkındalıklarının arttığını ve kendilerine biçilen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamaya başladıklarını gösterir. Eğitim, kadınların pek çok alanda ilerlemesi için bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Kadınların toplumdaki konumları ve çalışma olanakları üzerinde de oldukça önemli bir yere sahiptir. Behice Ziya Kollar, romanda yanlış Batılılaşmaya yönelik eleştirel bakışını Pakize'nin gözünden kısmen de olsa aktarır:

“Çocuklara her şeyden önce öğrendiğini suistimal etmemeyi öğretmeli. Şimdiki genç hanımlarımız medeniyet diye Avrupalıların adetlerinin iyisini bırakıp fenasını aldıkları için eski milli terbiyemizin de kaybolmasıyla bütün bütün gülünç bir hale geliyorlar. Mesela Türkçe söz arasında Fransızca kelimeler kullanarak güya alafranga (!) oluyorlar. Özellikle şu ‘şık’, ‘alamod’ kelimeleri adeta sinirlerimi oynatır. ‘Mersi’yi de unutmayalım” (Kollar, 2019, s. 25).

Pakize’nin kullandığı Fransızca ve İngilizce sözcükler Türkçenin yanlış kullanımına bir eleştiri olarak okunmalıdır. Pakize’nin Türkçedeki kelimelerin doğru kullanımına yönelik entelektüel söylemleri vardır. Pakize’nin bu durumu, kadınlara dair toplumsal yaşamdaki değişikliklerin yalnızca moda ve güzellik kalıplarından ibaret olmadığını gösterir. Pakize’nin bu gibi hassasiyetlerinden de anlaşılacağı üzere dönem şartlarında entelektüel, kendi kimliği üzerinde bilgiler veren, düşünen ve akıl yürüten kadınların da var olduğu görülür. Behice Ziya Kollar, özellikle kadınların yanlış Batılılaşma konusunda daha dikkatli olmaları gerektiğini vurgular. Yazar, romanda Pakize’nin yaşadığı bir olayda bu düşüncesini okuyucuya aktarır. Bağ komşularından bir genç kız Pakize ve arkadaşı İffet’i akşam yemeğine davet eder. Saz çalan hanımların toplanıp eğlenecekleri bu yemek davetinden Pakize pek hoşlanmaz. Çünkü onu kibirlilikle suçlayan bir kadın da bu davete katılacaktır. Pakize ve kadın arasında hoş olmayan bir konuşma geçer. Pakize bu konuşmanın ardından bu gibi kendini bilmeyen kadınların toplum ve özellikle de erkeklerin gözünde Türk kadın profilini zedeleyerek nasıl yanlış bir izlenime büründürdüklerini eleştirel bir söylemle şöyle ifade eder:

*“Sokağa çıktıkları zaman Pakize hapisten kurtulmuş gibi geniş bir nefes aldı. İffet’e dönerek dedi ki:
-Bu hanımların hâline şaşırma mı yoksa üzülme mi gerektiğini düşünüyorum. Söyledikleri sözler bir genç kızın ağızına değil hatta bir kadının diline yakışmaz. Yazık! Yazık ki böyle hanımlar erkekleri Türk kadınlarının hepsinden nefret ettirerek Frenk kadınlarını onur sahibi göstermeye sebep oluyor. Biraz terbiye ve tedbiri olan bir kadın, pek çoğu daha ilk defa gördüğü kişiler arasında böyle konulardan söz eder mi?” (Kollar, 2019, s. 38).*

Roman ışık tuttuğu tarihsel dönemde kadınların modern yaşama ayak uydurmaya çalışırken kendi değerlerinden uzaklaşmaları Pakize’yi rahatsız eder. Pakize’nin bir Türk kızının nasıl olması gerektiğine yönelik bu düşünceleri proto-milliyetçi tarafını da göstermektedir. Burada yazar, Türk kadınının kendi kültürel değerlerini koruması gerekliliğine yaptığı vurgunun yanı sıra toplumu da bu hususta duyarlı olmaya davet eder. Geleceğin inşasında kadınların büyük payının olduğunu düşünen yazar, bu sebeple Pakize’yi de hem modern fazda yaşayan hem de geleneklerine bağlılıkla arzu edilen modern kadın profili olarak okuyucuya sunar.

Kadının Edebiyat ve Sanatla Varoluşu Olarak Pakize

Pakize, arkadaşlarıyla birlikte olduğu zamanlar dışında çoğunlukla evde vakit geçirir. Okumaya ve yazmaya büyük ilgi duyan Pakize, gününün büyük bir kısmında bu iki

aktiviteyle meşgul olur. *Grafik, Tercüman-ı Hakikat* gibi hem yabancı hem de yerli dergi ve gazeteleri her gün takip eder: “Genç kız okuduğunu anlayacak kadar Fransızca ve İngilizce bildiği için Neyyir Bey, *L’Illustration, Graphic* gibi yabancı gazetelerle Türkçe yayımlanan gazetelerin hemen hepsine abone olduğundan Pakize en çok zamanını bunların okunmasına ayırır: gezip dolaşmaktan, kalabalık yerlerden hoşlanmaz” (Kollar, 2019, s. 20). Pakize’nin okumaya ve yazmaya olan ilgisi o kadar fazladır ki yazar bu durumu metinde şöyle ifade eder: “Pakize hakikaten gözlerini yorup harap edecek kadar okuma ve yazma ile meşgul olur, pek çok zaman saatlerce gözlerini ovuşturup uykusunu kaçırmaya çalışır, bazen de sabahlara kadar yatağına girmezdi” (Kollar, 2019, s. 23). Pakize’nin okuma-yazmanın dışında: “İkinci meşguliyeti de Çamlıca’daki köşklerinin oldukça bakımlı çiçek bahçesinde kendi elleriyle güzel güzel çiçekler yetiştirmektir” (Kollar, 2019, s. 20). Burada, hem okuyucu hem de yazar olma özelliklerinin yanı sıra ev işi ve el işinin dışında toplumdaki diğer kadınlardan farklı günlük aktiviteleri olduğunu söyleyebileceğimiz Pakize, romanda bu yönleriyle değişen kadın imgesini yansıtır.

Pakize’nin edebî yönünün yanı sıra piyano ve keman çalabiliyor oluşu sanat zevkinin de geliştiğinin göstergesidir. Romanda diğer kadın karakterlerin de benzer vasıflara sahip olduğu görülür. Pakize ve yakın arkadaşlarından olan: “Şeref Hanım da haftada en az üç defa bağa gelir, üç kız birlikte akşama kadar piyano, keman çalmakla ve ara sıra kitap okumakla vakit geçirirlerdi” (Kollar, 2019, s. 22). Kendi aralarında edebiyat sohbetleri de yaparlardı. Bu sohbetler, onların ufkunu açacak önemli buluşmalar olarak metinde şöyle anlatılır: “Güzel yazılmış bir bent, bir manzume Pakize için her şeyden kutsaldır! Şu fikrine en çok katılan İffet Hanım olduğu için onunla beraber bulunduğu geceler okuduğu, yazdığı şeylerden uzun uzadıya bahsederek fevkalade bir mutluluk hissedirdi” (Kollar, 2019, s. 23-24). Romandaki kadın karakterler, entelektüel konuşmalar yapmaları yönüyle dönem romanlarında işlenen cariyeye, fettan ya da anne gibi kadın tiplerinden farklıdır. Tanzimat aydınının arzu ettiği yeni kadın modelinin yaşam tarzı aslında bu cümlelerde gizlidir. Yazar, eril zihniyetin kadınları pasif, güzelliğine düşkün, fikir beyan etmekten yoksun, evliliğe meraklı ve işe yaramaz olarak gördüğü bakışın aksine toplumsal yaşam içinde eğitilmiş, okuyan, yazan ve düşünen kadınların da var olduğuna dikkat çeker. Behice Ziya, kadınların edebî sahada yetenekli olduğunu anlatırken, aynı zamanda kadın yazarların kendilerini geliştirmeleri ve yeteneklerini saklamamaları gerekliliğine vurgu yapar.

Dönemin sosyal koşulları ve geleneksel değerleri, kadını ev içi alandaki sohbetlerin daha ilerisinde olan kamusal alanda fikir beyan etmelerine çok fazla imkân vermemektedir. Behice Ziya, bu aktivitelerin evlerin dışında yani sosyal hayatın içinde de var olması gerektiğini belirtir. Ayrıca o, kadınların yaşam alanlarının sınırlandırılmaması gerektiğini, aksine onların kendilerini geliştirmelerine olanak

sağlayan eğitime ve kamusal desteğe ihtiyaçları olduğunu vurgular: “Behice Ziya’nın *Pakize* adlı romanını, kadının toplumsal ve siyasal özgürleşme mücadelesini edebî alana yansıtma, romanı kadın sesinin kamusal bir aracı hâline getirme çabası olarak okuyoruz” (Oktay, 2019). Kadın yazarlar, bu dönemde her ne kadar kendilerini ve varoluşlarını anlatmaya çalışsalar da kurguladıkları karakterlerle kendileri arasında bağlantı kurulmasından kaygı duymaktadırlar. Bu dönemdeki baskın ataerkil zihniyet, kadın yazarları radikal eleştiri yapmaktan alıkoymaktadır. *Pakize* romanı, erkek egemen anlayışa örtük şekilde yapılan bir eleştiri niteliğindedir.

Aşk, Eş Seçimi ve Evlilik İlişkisinde Kadın Kimliği

Tanzimat dönemi romanlarına kıyasla *Pakize* romanında kahramanların birbirine âşık olma biçimlerinin farklılığı dikkat çeker. XIX. yüzyıl Türk romanında kadınlar ve erkeklerin çoğunlukla mesire alanlarında buldukları ve aşk yaşadıkları görülür. Tanzimat dönemi romanlarından farklı olarak *Pakize* romanında yazı üzerinde yürütülen bir aşk ilişkisi bulunur. Romanda, Pakize’nin Rıfat’a duyduğu hayranlık dolayımında başlayan yakınlaşma zamanla aşka dönüşür:

“Pakize, babasından ayrılıp odasına girdiği zaman dadısını o günkü gazeteleri getirmiş, yazı masasının üstüne yerleştirirken buldu. Hemen gazetesini alıp edebiyat kısmına şöyle bir göz gezdirdi. Kadınlar ve aşka dair bir makale dikkatini çekti. Bakalım yine Türk kadınlarını ne yolda küçümsemişler, diyerek sandalyesine oturdu. Yazar, Pakize’nin sandığı gibi münasebetsiz şeyler yazmamış, aksine pek makul fikirler ileri sürmüştü. Gazetenin dört sütununu işgal etmiş olan makaleyi birkaç kere okudu, yüzünde farkında olmadan şaşkınlık belirtileri görüldü. İmzaya bakmak ancak dördüncü defanın sonunda hatırına geldi.

Bu makale genç kızı çok etkilemişti! Müşkölpesent Pakize’yi hayran eden kişinin ismi Rıfat’mış! Kim olabileceğini düşünmeden bir daha okumaya başladı. Bu defa her cümleyi hatta her kelimeyi ayrı ayrı dikkatlice inceliyordu. Her cümleyi güneş kadar parlak buldu. Aman yarabbi! Koca yazar, sevgiyi ne güzel düşünmüş ve tasvir etmiş. Düşüncelerini ne kadar parlak kelimelerle ifade ediyor!” (Kollar, 2019, s. 22).

Düşünce ufku gelişmiş ve okuduğunun bilincinde olan Pakize, gazete ve dergilerdeki yazıları beğenmez. Lakin Ahmet Mithat Efendi’nin *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayınlanan, Rıfat Bey’in kadınlara ve aşka dair olan yazısı onu çok etkiler. Pakize, Rıfat Bey’in yazısının diğer yazarların yazılarının aksine kadınları aşağılayıcı bir tavırdan uzak, oldukça ağırbaşlılıkla kaleme alınmış bir yazı olduğunu düşünür. Rıfat Bey’in yazısını uzun bir süre aklından çıkaramaz:

“Pakize’nin hatırında şu an bile sabahleyin okuduğu makale vardı desem şaşırılır mı? Biraz ağırbaşlı adamlar pek güç olmak şartıyla birisini beğenecek olursa zihinleri, fikirleri, daima onunla meşgul olur. Zira hayatlarını bir ikinciye vermeyi vicdanlarının yüceliğine karşı adilik sayarlar. Beğendikleri adam kendileri için çok kutsal olduğundan belki sırlarını verecekleri adam, kendisini seçenin kadir ve

kıymetini takdir edemeyerek aleyhinde bir söz söyler diye korkarlar. Beğendikleri, belki sevdikleri adama kendisini beğendirdiklerini sezdirmek bile büyüklüklerine ağır gelir.

Yüce bir kadının sevgisi ciddidir, hoppa meşrepler gibi aşkı eğlence edinmez! Ömründe bir kere sever, ilk hislerini taşıyarak ölür. Gönülleri aşk çarpıntılarında perişan olduğu halde yüzlerinden bir şey anlaşılmayacak derecede metanetli bulunurlar. Aşk onları öldürebilir. Fakat asla ağırbaşlılıklarını ve kadınlıklarının gururunu unutturamaz!" (Kollar, 2019, s. 29).

Pakize, kadın ya da erkek olması fark etmeksizin bir insanın mükemmel olabilmesi için ağırbaşlı olmasını yeterli bulur. Bu düşüncesini metinde şöyle dile getirir: "Hoppa mizaç insanlardan hiç hoşlanmam! Böyle adamların sözlerinde olduğu gibi, üstünde başında, tavır ve hareketlerinde de bir adilik vardır. Ben böylelerinden nefret ederim! Bununla beraber bir adamın yüce hislere, saf bir kalbe sahip olması, asil bir aileden gelmesine bağlı değildir" (Kollar, 2019, s. 25). Pakize, okuduğu yazıdan hareketle Rifat Bey'in oldukça ağırbaşlı olduğunu düşünür. Rifat Bey'in aşka dair söylemlerini kendi düşüncelerine yakın bulur. Pakize, bu makaleyi yakın arkadaşlarına da tavsiye eder. Makale hakkında istişare ederlerken yakın arkadaşı Şeref, bu yazının sahibinin aslında abisi olduğunu söyler ve bu tesadüf karşısında ikisi de şaşırır: "-Öyle ise iftihar ederim. Yazan ağabeyimdir!" (Kollar, 2019, s. 33). Pakize'nin makaleye ilişkin övgülerini dinleyen Şeref bunları abisi Rifat Bey'e anlatır. Bu övgülerden memnun kalan Rifat Bey, Pakize'nin de yazılar yazdığını öğrenince bu yazıları okumak ister. Şeref, hemen Pakize'ye durumu iletir:

"-Kendisi de senin bir iki eserini okumak istiyor.

-Aman azizem, benim kendilerine gösterecek eserim var mı?

-'İhanet'i götürüyüm!

Pakize yatağından kalktı, kütüphanesinden bir ufak defter çıkararak dedi ki:

Bu sayıklamaları eser diye göstermek maksadıyla değil, eğer kabul olursa düzeltilmesi ricasıyla takdim ediyorum. Kendileri gibi saygıdeğer bir kişiye kitap göndermede bir sakınca olmadığını bildiği için cesaret ettim. Çünkü şu hali münasebetsiz sayanlar da vardır. Bilirsin ya Şeref'ciğim, ben biraz fazla kuruntuluyum. Biraz kibirli!" (Kollar, 2019, s. 42).

Buraya kadar güçlü bir okuyucu ve yazar kimliğiyle sunulan Pakize, Rifat Bey'in yazarlığı karşısında kendi eserinin bir sayıklamadan ibaret olduğunu dile getirir. Pakize her ne kadar eğitilmiş ve yazarlık yeteneği gelişmiş biri olsa da erkek bir yazar karşısında kendini zayıf ve yetersiz görür. Bu durum, toplumsal alanda kadını erkeğin karşısında ikincilleştiren ataerkilliğin, edebiyat alanının da hüküm sürdüğünün bir göstergesidir. Öte yandan hayranlık duyduğu adamın kendi yazılarını okuyacağını düşünmesi Pakize'yi çok mutlu eder. Yazdığı eserlerin açığa çıkacak ve bir erkek tarafından okunacak olması Pakize'yi tereddütte bıraksa da bu teklifi kabul etmesi

oldukça manidardır. Pakize'nin bu tavrı, kadın yazarların kendi kimliklerini gizlememeleri gerekliliği düşüncesiyle doğrudan ilişkilendirilebilir. Behice Ziya Kollar'ın, okuma ve yazmanın kadının özgürleşmesi yolunda önemli olduğunu vurguladığı romanda, kadınların eserlerini ve yazar kimliklerini -onları engelleyen, yazmaktan alıkoyan hiçbir şeyden korkmadan ve çekinmeden- açığa çıkarmalarını teşvik edici bir atıfta bulunduğu görülür. Behice Ziya Kollar'da kendi kimliğini ve adını gizlemeden eserler yazan ilk kadın yazarlardan biridir.

Rıfat Bey, Pakize'nin yazılarını takdire şayan bulur ve kardeşi aracılığıyla Pakize'ye bu kanaatini bildirir: "Üç gün sonra Pakize'nin defteri iade olundu, birçok da takdire layık olmuştur" (Kollar, 2019, s. 42). Rıfat Bey'in beğenisini kazanmak Pakize'yi çok mutlu eder:

"Pakize gülümseyerek 'Meğer nezaketle örtülü alay bile insanı memnun ediyormuş' dedi.

Hemen defteri açıp kendi yazdığı şeyleri, öyle saygıdeğer bir yazar tarafından övgüye layık bulunduğu için okumaya başladı" (Kollar, 2019, s. 42-43).

Okuyup beğendiği bir yazarla tanışabilen bir kadının varlığının romanda işlenmesi, kadın ve erkek ilişkisinin değişen yönüne, dönem içindeki farklılığına örnek teşkil eder. Gazetenin ikili ilişkilere aracılık etmesi de bir başka yeniliktir. Yaşanan bu durum Pakize'nin Rıfat Bey'e olan ilgisinin hayranlık boyutundan aşka dönüştüğünü fark etmesini de beraberinde getirir:

"Pek metanetli bir kalbe sahip olan, kendinden daha güçlü kimselerle gönülleri meşgul olmayacak sanan insanlar bazen pek önemsiz bir sebeple adeta kapılıp giderler!

Acaba Pakize bu gürüha mı katıldı?

Bunu keşfedebilmek için genç kızın kalbinin derinliklerine bakmak gerekir. Aşkla helak olacak dereceye gelse yine hal ve tavrından bir şey anlaşılabilir!" (Kollar, 2019, s. 43).

Pakize, aşk söz konusu olduğunda oldukça gururlu bir tutum sergiler. Aşk hafife alan hatta meydan okuyan bir tavır içine girer. Behice Ziya Kollar, Pakize'yi yeni toplum düzeninde inşa edilecek kadın profili olarak gösterse de yer yer onu otokontrolü ve geleneksel normlardan kopmadığı için eleştirir. Pakize'yi -özellikle de aşk konusunda- aşırı gururlu ve ağırbaşlı olarak görür. Behice Ziya Kollar, Pakize'nin bu hâlini metinde şöyle sorgular: "Pakize de aşırı gurur ve ağırbaşlılık taraftarıydı, ateşli mizacı olan kadınlar gördüğü zaman 'Kadınlığın şerefine zarar veriyorlar' diye adeta hüznü ve kederli olurdu. Acaba Pakize aşk ve sevginin lezzetinden habersiz olduğu için mi yirmi yaşına kadar hiç kimseyi sevmeyerek ömrünü kitaplarıyla çiçeklere adıyordu?" (Kollar, 2019, s. 29). Aslında Pakize, âşık olacağı adamla evlenmeyi hep hayal eder. Fakat o güne kadar kendisini mutlu edebilecek birini bulamaz. Bu yaşına kadar kendisine talip

olanları hayallerindeki adama uygun olmadığından reddeder. Pakize, istemediği biriyle evlenmektense hiç evlenmemenin daha doğru olduğu inancındadır. Ayrıca Pakize insanların mutlu olması için evlenmelerinin mutlaka gerekli olup olmadığını sorgular: “Of! Ya Rab acaba insanın mutlu olması için mutlaka evlenmesi mi gereklidir? Fikrime uymayan bir adam ile evlenmek benim için mutluluk değil, cehennem azabıdır” (Kollar, 2019, s. 31). Pakize içsel dünyasında bu muhasebeleri yaparken bir yandan da acı gerçekle karşı karşıyadır. Dönemin koşulları gereği görücü usulü evlilikler oldukça yaygındır. Pakize, babasına nazı geçtiği için her ne kadar taliplerini reddetse de bir gün babasının onu evlendirme isteğiyle karşısına geçeceğini bilir. Babasının bulacağı eşin kendisine layık olup olmadığını düşünmek bile Pakize’yi öfkelenendir. Pakize, gelecekte kuracağı evliliği düşündükçe hüzünlendir: “(...)Canına yoldaş olacak adam hayalinde canlandırdığı adama benzemezse çok mutsuz olacağını daha doğrusu hayatının zehirlenip gideceğini biliyordu” (Kollar, 2019, s. 20-21). Romanda, görücü usulü evlilik yoluyla istemediği kişiyle evlendirilen kadınların mağduriyetleri Pakize’nin gözünden okuyucunun dikkatine sunulur:

“(...)Kesin babası kendisini bir adama verecek. O adam, kadınları insan saymayan eski kafalılardan birisi yahut bunun aksi olarak bütün bütün sahte alafrağa olursa? Veya kadınların okuma yazmayla uğraşmasını uygun görmeyen, evliliklerinin ertesi kitaplarına düşman olacak, kıyafeti medeni, fikri adi bir şık beye tesadüf ederse?” (Kollar, 2019, s. 34).

Behice Ziya Kollar romandaki kadın kahramanı Pakize üzerinden, kadını hemen her koşulda olumsuz etkileyen toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliği eleştirir. Yazar, yaşam içinde önemli bir yeri olan evliliğin bireylerin iradeleri dışında gerçekleşmesine karşı çıkar. Birbirini tanımayan ve sevmeyen iki bireyin evliliklerinin olumsuz sonuçlar doğurabileceğine vurgu yapar. Toplumsal cinsiyet temelinde kadına ve erkeğe atfedilen roller doğrultusunda bireyler kendi cinsiyetlerine uygun davranışları ve yaşam tarzını benimserler. Toplumun doğal ve normal kabul ettiği bu rollere uygunsuz davranışlar sergileyen bireyler, toplum tarafından dışlanmayla karşı karşıya kalırlar. Ataerkil toplum kadından itaatkâr ve pasif olmasını beklemektedir. Bu beklenti evlilik müessesinde de geçerliliğini sürdürmektedir. Yazar, geleneksel yapıda kadını erkeğe muhtaç ve itaatkâr olarak tanımlayan anlayışı oldukça aşağılayıcı bulmakla birlikte kadının bireyselleşmesi, özgürleşmesi ve kendini geliştirmesi önündeki en büyük engellerden biri olarak görür. Kadının, evliliğe yani özel alana hapsedilerek eğitimden mahrum bırakılması, sosyal hayattan uzak ve kısıtlanmış bir şekilde yaşam sürmesini kabul etmeyen bir tavır sergiler. Behice Ziya Kollar, bu dönemde kadının özgürlüğünü gerçek anlamda elde edemediğini ve sunulan özgürlüğün belirli sınırlarla çevrildiğini anlatır. Behice Ziya Kollar romanda, Pakize’nin aşk ve evlilikle kurduğu ilişkisini daha çok geleneksel değerlere ve kalıplaşmış cinsiyet rollerine uygun şekilde sunmaya çalışır. Yazar, kadın haklarına ve sorunlarına duyarlı olmakla birlikte dönem koşulları

düşünüldüğünde, ataerkil değerlere ters düşmeden örtük bir biçimde düşüncelerini ifade eder.

Rıfat Bey, Pakize'nin yıllardır hayalini kurduğu ideal erkek profiline çok uygundur. Ancak Pakize, kadınlık gururu ve ağırbaşlılığına gelebilecek olumsuz yorumlardan çekindiği için kendine engel olur. Pakize, kendisine öğretilen rollerin dışına çıkarsa toplum tarafından hafifmeşrep bir kadın olarak algılanmaktan korktuğu için Rıfat Bey'e olan aşkını bir türlü itiraf edemez. Sevdiği kişiye açılmayan Pakize'nin platonik aşkı zamanla melankolik bir hâl alır: "Pakize, gönlünün dayanma gücünden emin olan o gururlu kız, ona duyduğu saygı sebebiyle aşk ve sevgisinden haberi olmayan Rıfat'ı kalbinin tüm kuvvetiyle sevmeye başlamıştı" (Kollar, 2019, s. 48). Ataerkil toplumlarda kadının evlilik dışında bir erkekle görüşmesi ya da bir erkeğe yönelik hislerini dışa vurması günah, iffetsizlik veya ayıp olarak görülmekte ve toplum tarafından kınanmaktadır. Romanda bu kavramlar, namus adı altında değerlendirilir. Kadınlar üzerinde yoğun bir baskı oluşturan bu anlayış kadınları duygu, istek ve beklentilerini dile getirmeye korkar hâle getirmiştir. Kadınların kendi hayatları hakkında fikir beyan edemeyişlerinin sebebi toplumda var olan eril tahakkümdür. Tanzimat romanlarında genellikle aşk kadının korktuğu, saklama ihtiyacı duyduğu bir durum olarak anlatılmıştır: "Toplumda namus 'kadın'dır ve kadının hayatında da en önemli değer yine 'namus'tur. Namuslu bir kadının hayattaki en önemli görevi ise serbestliğinin sınırlarını çizmesi ve ona göre davranmasıdır. (...)Toplumun en önemli değeri olan 'namus' düşüncesinin yarattığı toplum baskısı ve özgürce yaşamak istedikleri 'aşk' arasında kalan kadınlar keşmekeşe sürüklenir" (Bayram, 2014, s. 364). Toplum düzenindeki bu çatışmayı yazar okuyucuya Pakize'nin bu gibi geleneksel normlar karşısındaki yakınmalarıyla ve itirazlarıyla anlatır: "(...)Yüzüm kızarak itiraf ediyorum ki ben, Rıfat Bey'i sevmeye başladım! Hem bu sevgi ilk şiddetiyle devam ederse helak olacağım! Çünkü sevdiğimi aşkımdan haberdar etmeye kibirli ağırbaşlılığım engel olacak!" (Kollar, 2019, s. 47). Pakize'nin aşk, eş seçimi ve evlilik konularında bir çelişki içinde olduğunu söyleyebiliriz. Dönemin koşullarının sunduğu görücü usulü evlilik Pakize'nin kabul ettiği bir usul değildir. Çünkü Pakize evliliği, bir irade etrafında meşru görmektedir. Romanda Pakize, özgür bilince sahip bir özne olarak sunulsa da bu hususlarda toplumun ve sosyal çevrenin üzerinde oluşturduğu baskı Pakize'nin aşk ve evlilik konularında sağlam bir irade ortaya koymasını engellemektedir. Behice Ziya Kollar aşk, eş seçimi ve evlilik üçgeninde kadınların hem kendi içlerinde hem de toplum nezdinde yaşamış oldukları buhranları toplumsal normların çizdiği yaşam şekliyle ilişkilendirerek ironik bir üslupla ele alır. Ayrıca yazar, kadınların aşk konusundaki deneyimsizliklerinin yaşam kalitelerini düşürdüğüne de işaret eder.

Romanda, bu ikili arasında gerçek manada duygusal bir ilişkinin başlayacağına yönelik bir akış olsa da kitabın atmosferi bir anda değişir ve Pakize'nin aşkı platonik olmaktan

öteye geçemez. Aşkını melankolik ve saplantılı bir şekilde sürdürmeyi tercih eden Pakize bir gün Şeref'ten hiç beklemediği bir haber alır:

“-Pakize'm!

Sana havadis! Ağabeyimi evlendiriyoruz. Bugün kesin kararlaştırıldı. Ah, ne kadar memnunum!” (Kollar, 2019, s. 49).

Rıfat Bey'in evlilik haberini aldıktan sonra duygusal ve bedensel olarak ciddi bir çöküş yaşayan Pakize tifo hastalığına yakalanır. Güçlü bir kadın olarak sunulan Pakize'nin yaşadığı aşk neticesinde hassas ve kırılabilir bir kadına dönüştüğü görülür. Duyguları ve toplumun kendine biçtiği roller arasında sıkışan Pakize, ilk aşk deneyimini yaşamadan ciddi yaralar alır. Pakize, Rıfat Bey'e aşkını itiraf edemediği için derin pişmanlık duyar. Belki de hayatı boyunca sevebileceği tek adama aile ve toplum baskısı nedeniyle açılmayışi romanda trajik bir durum olarak yansıtılır:

“Vah biçare Pakize, Vah! Kibir ve gururun seni şu felakete uğrattı da hâlâ ondan ayrılmıyorsun!

Hayır ayrılmayacağım! Öleceğim, rezil ve değersiz olacağım! Onu aşkımdan haberdar etmediğim için pişman olmuyorum. Eğer gönlüm bana isyan etmiş onun merhametine boyun eğdirmiş olsaydı, kendimi o güzelliğin girdabından kurtardığım için vallahi intihar ederdim!

Gönlümle ettiğim bunca mücadele ve kurduğum bu kadar hayal! Böyle bir sona ulaştıysa olsun varsın, ben namuslu bir hisle uygulanmaktan başka bir şey yapmadım!” (Kollar, 2019, s. 55-56).

Pakize ilk aşk deneyiminin oluşturduğu yıkımdan sonra babasının uygun gördüğü biriyle evlenir ve bu evliliğinden Rıfat adında bir çocuğu olur. Sevmediği bir adamla evlenen Pakize, istediği mutluluğu yakalayamaz. Pakize, mutlu olmasa bile evliliğini sürdürmeye devam eder. O dönemde boşanma hadisesi kamusal alanda hoş karşılanmayan bir durum olarak görülmektedir. Evliliğin, kişiler mutsuz olsa bile sürdürülmesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Romanda Pakize'nin bakış açısı ve tutumları kadının özgürleşmesinin önemini anlamada mühim ipuçları vermektedir. Kendini bir erkeğin kanatları altına almaktan ziyade özgür olma ve kendine ait bir dünya kurma isteğinde olan Pakize romanın sonunda kendi iradesiyle seçemediği biriyle evlenerek kadınların yüzyıllardır maruz kaldığı bu tarihsel yazgıyı iradesiyle yıkamayıp kabullenme yoluna gider.

Sonuç

Pakize romanı, ilk kadın gazeteci ve çevirmenlerden biri olan Behice Ziya Kollar tarafından 1985 yılında *Maarif* dergisinde tefrika edilmiştir. Romanın başkarakteri Pakize, hem kadın bir yazar tarafından kaleme alınması hem de XIX. yüzyılda Osmanlı'da kadınların toplumsal yaşam içerisindeki konumu ve fonksiyonlarından bahsetmesi açısından önemlidir. Tanzimat döneminden Servet-i Fünûn dönemine

geçiş sürecinde kaleme alınan *Pakize* romanı, bu iki dönemin tematik unsurlarından eğitim, yanlış batılılaşma, evlilik ve aşk gibi konuları içermektedir. Bununla birlikte geleneksel değerlerin hâkim olduğu Osmanlı toplumunda kadın sorunlarına yer vermesi açısından önemli bir eserdir. Romandaki tespitler çözüm odaklı olmamakla birlikte *Pakize*, romanlarda işlenen kadın olgusunun değişimi açısından derinlikli bir karakter olarak görülebilir.

Tarihsel süreçte kadının varoluşsal kimlik arayışında öne çıkan ataerkil anlayış temelinde oluşturulan cinsiyetçi kalıp yargılar, kadınların toplum içinde özgür bir yaşam sürmelerinin önünde engel oluşturması bu romanda öne çıkmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan geleneksel anlayış, kadınları ev içi işler ve annelik rolüyle özel alanda sorumlu tutmaktayken erkekleri ise kamusal alanda aktif kılmaktadır. Kamusal ve özel alan ayrımı kadınların aleyhine olacak şekilde birçok eşitsizlik yaratmaktadır. Kamusal alanı kadın için uzak bir mekân olarak sınırlandıran eril yapı, kadını toplumsal cinsiyet temelli birçok ayrımcılığa maruz bırakmaktadır. Bunun yanı sıra kendilerine atfedilen rolleri içselleştiren kadınlar, başka vasıflar edinseler bile geleneksel rollerini asıl rolleri olarak görebilmektedir. *Pakize* romanında kadın bakışıyla ataerkil toplum içinde kadınların sosyal yaşamda karşı karşıya kaldıkları pek çok soruna yer verilmiştir. Erken yaşta ve görücü usulü evlilikler, kadınların eğitimden yoksun bırakılmasına yönelik eleştiriler ve yanlış Batılılaşmayla ilgili söylemler bu bağlamda değerlendirilebilir. Romanda *Pakize* karakteriyle birlikte Türk romanına yeni bir kadın profilinin dahil olduğu, toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların sosyal düzen içindeki değişen konumuna yer verildiği görülmektedir. Behice Ziya Kollar, kadınların eğitilmesi ve toplumsal konumlarının iyileştirilmesini savunan bir tavır içerisindedir. Ancak dönem koşullarında kadınların yetiştirilmesinin ve eğitilmesinin toplumsal, dini ve kültürel değerler dahilinde belirli sınırlar içerdiği dikkat çekicidir. Yazarın, *Pakize*'nin aşk ve görücü usulü evlilik karşısındaki sancıları, ruhsal değişimi ve içsel dönüşümü üzerinden özgürleşme çabası içindeki kadını yansıtmaya çalıştığı görülmektedir. Romanda görücü usulü evliliğin sakıncaları *Pakize*'nin mutsuzluğu aracılığıyla anlatılırken aynı zamanda bu geleneklerin toplumsal hayattan kaldırılması gerekliliğine yapılan vurgu şeklinde okunmalıdır. Romanda, *Pakize* şahsında bir kadının dönüşümünü ve iç dünyasını okumaktayız. *Pakize*, geleneksel normlar ve modernleşme arasında sıkışan kadınların bir göstergesi niteliğindedir. Dönem koşullarında kadınlara yönelik yapılan yeniliklerin geleneksel anlayışa ters düşmeden belirli çerçevede gerçekleştiği görülmektedir. Behice Ziya Kollar, kadınların toplumsal yaşamda görünür olmalarını ve özgürleşmelerini engelleyen en önemli nedenlerden biri olarak gördüğü ataerkil toplum yapısına yönelik eleştirisini örtük bir biçimde romanda aktarmıştır. Kadınlara yönelik yapılan değişimlerin ve yeniliklerin toplum içinde kemikleşmiş olan eril anlayıştan uzak ve daha geniş çerçevede gerçekleşmesi gerekliliğini vurgulamıştır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır..
Yazar (lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında yazarın katkı oranı %100'dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Aydoğdu, Ç., M. (2019). Tanzimat'tan Bir Kadın Profili: Fatma Aliye Hanım'ın Refet Öğretmeni. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö5), 146-157. DOI: 10.29000/rumelide.606101.
- Bayram, P. (2014, Ekim / Kasım / Aralık- Güz Dönemi). Tanzimat Dönemi Romanlarında Kadın. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 2 (5), 351-375.
- Çakır, S. (2011). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Emeksiz, D., P. (2016). *Kadınlar Dünyası Ekseninde Türk Osmanlı Toplumunda Kadının Konumu*. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, Volume: 9, 25-38.
- Günaydın, A., U. (2012). *Cumhuriyet Öncesi Kadın Yazarların Romanlarında Toplumsal Cinsiyet ve Kimlik Sorunsalı (1877-1923)*. Ankara: İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Has, E., M. (2000). *Tanzimat Devri Türk Romanında Kadın Kahramanlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kollar, B., Z. (2019). *Pakize*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kurnaz, Ş. (2011). *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Oktay, M. (2019). *20. Asrın Şafağında Yeni Kadın: Pakize*. Mayıs 9, 2021 tarihinde <https://oggitto.com/icerikler/20-asrin-safaginda-yeni-kadinpakize/64789>
- Serdar, A. & Tutumlu, R. (2019). *Bir Yazarın İzini Sürmek: Pakize, Pakize*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, G. B. Y. & Yeter, S. C. (2020). Kadına Yüklenen Misyonlar Bağlamında Aydemir Romani. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, Tahir Üzgör'e Teşekkür Özel Sayısı, S. 7, 298-314. DOI: 10.29000/rumelide.808709.

Us, H., T. (2019). *50 Yıl*. İstanbul: Basın İlan Kurumu Yayınları, 61. Kasım 21, 2021 tarihinde <https://bik.gov.tr/wp-content/uploads/yayinlar/50-yil.pdf>

Yaraman, A. (2001). *Elinin Hamuruyla Özgürlük: Resmi Tarihten Kadın Tarihine*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Modernizing Women and Their Problems in the Context of Gender in Behice Ziya Kollar's Novel *Pakize*

Extended Summary

The 19th century is a period when concepts such as freedom, equality and justice began to spread all over the world. The identity, rights and problems of women are among the issues discussed and questioned in this period. These changes, which coincided with the Tanzimat period in the Ottoman Empire, had an impact on literary products as well as in many other fields. In most of the literary texts during and after the Tanzimat period, it was seen that the woman phenomenon was handled. The participation of women in the world of literature, not only as the protagonist but also as the author of literary works, took place in this period.

In the works of the Tanzimat period, which were written with a socialist approach, themes such as concubinage, wrong Westernization, arranged and early marriage, education, divorce were handled. In the period of Servet-i Fünun, themes individual such as love, fragility, melancholy, and the conflict between imagination and reality came to the fore. In the last period of the Ottoman Empire, most of the concepts that were handled individually and socially gained new meanings with the effect of Westernization and modernization. The differentiation in the presentation of the woman image in literary products that renewed themselves with the Tanzimat also made itself felt noticeably. The novel *Pakize*, written by Behice Ziya Kollar, one of the first female journalists, translators and writers, is thought to have been written during the transition period from the Tanzimat to Servet-i Fünun, and it bears the traces of the period in which it is formed. It is an important source in terms of shedding light on the changes in the modernization process and the metamorphosis of the woman image in literary texts.

Purpose and Significance

In this study, it is aimed to examine Behice Ziya Kollar's novel *Pakize* in the context of gender, modernized women and her problems. The novel has an important place in the works of the period, as it is processed through the eyes and point of view of a women writer. Considering the novel, we see Behice Kollar with a critical attitude against the male-dominated mentality that subordinates women and both in the family and in social life. It can be said that the novel is handled with a perspective that tries to destroy the identity and roles traditionally assigned to women, by keeping the

spiritual world and experiences of *Pakize* in the foreground. In this study, this period, in which the social understandig in which women are defined as the 'other' of men with the mental transformations brought about by modernization, has begun to be broken some extent, will be examined in the context of gender through the *Pakize* novel.

Method

In this study, Behice Ziya Kollar's novel *Pakize* was handled within the framework of modernizing womwn and their problems in the context of gender. The study starts with the "introduction" section, "Women Sensitivity in Literature", "The Changing Profile of Women in the Tanzimat Era", The Modern Women of the Tanzimat Reform Era by Behice Ziya Kollar: *Pakize*, *Pakize's* Interest in Literature and Art", Love, Choosing a Supouse and Marriage The relationship is discussed under five main heading as" and ended with "Conclusion". Behice Ziya Kollar reflected the new female profile she desired in *Pakize* through the character of *Pakize*. In this study, the characteristics of this new type of women desired by Behice Ziya Kollar were tired to be revealed and examined. Of course, all these analyzes were made wihtin the framework of the novel characters and plot, taking into account the conditions of the period and socio-cultural strucrure.

Findings

The novel *Pakize*, which was written during the transition period from the Tanzimat period to the Servet-i Fünun period, includes subjects such as education, false westernization, marriage and love, which are the thematic elements of these two periods. However, it is an important work in terms of giving place to women's problems in the Ottoman society, where traditional values are dominant. Although the determinations in the novel are not solution-oriented, it can be said that the protagonist of the novel, *Pakize*, is a profound character in terms of changing the phenomenon of woman.

In the novel, *Pakize* comments and criticizes the events she encounters. We can say that a new character is included in the Turkish novel with *Pakize*. The aspect that distinguishes *Pakize* from other Tanzimat novels is that it has a very different, dominant female character. It is seen that the changing position of women in social life and public order is included in the context of gender in the novel.

Behice Ziya Kollar introduced Muslim-Turkish women with their high values in general in the novel. These women appear as decent, well-educated, cultured, well-mannered, home-bound, self-sacrificing, self-sacrificing and loyal types. In addition, these female characters are extremely beautiful with their physical features. Behice Ziya Kollar *Pakize* is concerned about giving messages about their era through the

heroines in her novels. In general, Behice Ziya Kollar wants to reveal the position of women in social life and how this position should be.

Discussion and Conclusion

Many issues in the public sphere are included in the novel from the point of view of the female character. Criticisms of early marriages, arranged marriages, girls' lack of education and what Pakize said about European dandy can be evaluated in this context. While the disadvantages of arranged marriage are explained through Pakize's unhappiness, it should also be read as an emphasis on the necessity of removing these traditions from social life. It is a remarkable point that the upbringing and education of women in the novel includes certain limits within social, religious and cultural values. Behice Ziya is concerned about giving messages about her life from the novel Pakize, both with the character of Pakize and through the other female protagonists in the novel. In general, Behice Ziya Kollar wants to reveal the position of women in social life and how this position should be. In addition, the characteristics of the Turkish woman type in the novel are also emphasized.

Covid-19 Pandemisinin Trakya İşgücü Piyasasına Etkileri: Üç Metropol ve Türkiye Bütünüyle Karşılaştırması*

Murat ÇİFTÇİ¹



Öz



Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
19.01.2022

Kabul Tarihi
13.05.2022

DOI
10.47140/kusbder.1021480

Çalışmanın amacı, Trakya işgücü piyasasının pandemiden etkilenme düzeyini üç metropol ve Türkiye bütünüyle karşılaştırmaktır. Yöntem olarak 2019 ve 2020 yıllarındaki işgücü, istihdam ve işsizlik hacimlerinin karşılaştırmasına dayanan veri analizi tercih edilmiştir. Elde edilen bulgular, Trakya’da işgücü, istihdam ve işsizlik hacimlerinde şiddetli daralmanın eş zamanlı gerçekleştiğini göstermektedir. Ancak bu daralma, istisnalar dışında üç metropol ve Türkiye bütünü’nün gerisindedir. Özellikle işgücünün eğitim düzeyi arttıkça daralmanın zayıflayıp, bazen artışa döndüğünü görülmektedir. Yaş gruplarına göreyse 15-24 yaş ile 55 yaş ve üstündeki grupların pandemiden çok daha fazla etkilendikleri sonucuyla karşılaşılmaktadır. Bu iki grupsa, işgücünün gövdesini oluşturmayan ikame özelliklidir. Dolayısıyla da piyasadan ilk ve en şiddetli çıkan kesim de bu iki kesimdir. Genel olarak Trakya işgücü piyasası pandemiden oldukça şiddetli etkilenmiş durumdadır. Ancak bu etkinin karşılaştırma yapılan üç metropol ve Türkiye bütününe göre daha sınırlı kalması umut vericidir. Diğer açıdansa pek çok yerin Trakya’dan çok daha dramatik etkilendiği düşünüldüğünde, pandeminin son bulana kadar yol açacağı tahribatın boyutları ürkütücü hale gelmektedir.

Anahtar kelimeler: Pandemi, sağlık krizi, ekonomik kriz, ekonomik buhran, işgücü piyasası, Trakya, sosyal politika

Atıf için: Çiftçi, M. (2022). Covid-19 Pandemisinin Trakya İşgücü Piyasasına Etkileri: Üç Metropol ve Türkiye Bütünüyle Karşılaştırması. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 61-90

* Bu çalışma 6-7 Mayıs 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İİBF Uluslararası Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Sempozyumu’nda sunulup; özet metni bildiriler kitabında yayınlanan “Pandeminin Trakya Alt Bölgesi İş Piyasasındaki Etkileri” başlıklı tebliğe dayanmaktadır.

¹Sorumlu Yazar: Doçent Doktor, Trakya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Yönetim ve Çalışma Sosyolojisi Anabilim Dalı, E-posta: muratciftci@trakya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6277-6360>

Effects of Covid-19 Pandemic on Thrace Labor Market: Comparison with Three Metropolitan Cities and Whole of Turkey**

Murat ÇİFTÇİ²



Abstract



Article Type
Research Article

Application Date
2022-01-19

Acceptance Date
2022-05-13

DOI
10.47140/kusbder.1021480

The aim of the study is to compare the level of impact that Thrace's Labor Market got from the pandemic with three metropolitan cities and the whole of Turkey. As the method, data analysis based on the comparison of the labor force, employment and unemployment volumes in 2019 and 2020 is chosen. The findings show that severe contraction in the labor force, employment and unemployment volumes occurred simultaneously in the Thrace region. However, this contraction is behind the three metropolitan cities and the whole of Turkey, apart from some exceptions. Especially as the level of education increases, it is seen that the contraction weakens and sometimes even turns into an increase. According to age groups, it is seen that the 15-24 and 55+ age groups are much more affected by the pandemic. These two groups are substitutive, not forming the body of the workforce. Therefore, these two segments are the first and the most severe ones to leave the market. In general, Thrace Labor Markets has been severely affected by the pandemic. However, it is hope-inspiring that this effect is more limited than the three metropolitan cities and the whole of Turkey. On the other hand, considering that many other places are affected much more dramatically than the Thrace region, the extent of the destruction that the pandemic will cause until its annihilation becomes frightening.

Keywords: Pandemic, health crises, economic crises, economic depression, labor markets, Thrace, social politics.

For Reference: Çiftçi, M. (2022). Covid-19 Pandemisinin Trakya İşgücü Piyasasına Etkileri: Üç Metropol ve Türkiye Bütünüyle Karşılaştırması. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 61-90

** This study is based on the communique titled "The Effects of the Pandemic on the Thrace Sub-Region Labor Market", which was presented at the Tekirdağ Namık Kemal University FEAS International Labor Economics and Industrial Relations Symposium held between 6-7 May 2021 and whose summary text was published in the proceedings book.

²Corresponding Author: Associate Professor, Trakya University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Labor Economics and Industrial Relations, Department of Management and Labor Sociology, E-mail: muratciftci@trakya.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6277-6360>

Giriş

Covid-19 pandemisi, daha önce hiç karşılaşılmayan yeni normallerin kabulüne yol açmıştır. Bu süreçte süratle işyerleri, okullar, parklar kapatılmıştır. Getirilen sosyal izolasyon ve mesafe kurallarıyla aile, akraba, komşular arasındaki ziyaretler uzun süre boyunca durmuştur. Sosyal mesafe kurallarıyla bireyler arasındaki fiziki etkileşimde ciddi sınırlanma yaşanmıştır. Kısacası hem ekonomide hem de toplum düzeninde pandeminin yıpratıcı derin etkileri çok kısa bir zaman dilimi içerisinde yaşanmıştır. Bu süreç kısmen hafiflemiş olsa da, halen etkileri sürmektedir ve bu etkilerin daha ne kadar süreceği ise henüz belirsizdir. Bu çalışmanın hazırlanmasındaki temel amaç da pandeminin yaşamın her alanına yaptığı tahribatın ekonomi bölümünün işgücü piyasası kısmında yol açtığı tahribatın boyutuna yönelik Trakya alt bölgesi özelinden hareketle bir değerlendirme yapmaktır. Trakya eğitilmiş nüfusa sahip olan, tarımsal üretimi dahi geçimlik ekonomi sınırlarını fazlasıyla aşarak piyasaya dönük üretimin yapıldığı, sanayide de oldukça tatminkar gelişmişlikteki bir alt bölgedir. Dolayısıyla da pandeminin yıkıcı etkilerini diğer yerlere göre çok daha sınırlı düzeyde hissetmesi beklenen bir bölgedir. Trakya'daki tahribatın boyutları hakkında fikir sahibi olduğunda ise ülkenin diğer bölümlerindeki tahribatın oldukça zorlayıcı olduğunu kavramak kolaylaşacaktır.

Bir Sağlık Krizinden Küresel Ekonomik Buhrana Doğru Covid 19 Pandemisi

İşsizlik sorunu 19. yüzyılda bir sosyal sorun halini alarak pek çok analize konu olmuştur. Ortaya çıkış koşulları ve sebeplerine atıfta bulunulan işgücü piyasası ve istihdam teorilerince işsizlik olgusunun yorumlanması yapılmaktadır. Bugüne kadar küresel ölçekte yaşanan en şiddetli işsizlik krizi 1929 Buhranı'yla gerçekleşmiştir. ABD'de 2000 bankanın batmasıyla sonuçlanan finans krizi, beraberinde derin bir işsizlik buhranını getirmiş, ardından da tüm dünyaya yayılarak pek çok totaliter rejimin kuruluşuna yol açmıştır (Kozicki ve Górniewicz, 2020: 188-189).

Pandemide ILO tarafından yapılan tahminlere göre küresel ölçekte çalışma saatlerinde neredeyse %9'luk kayıp oluşmuştur. Bunun anlamıysa 255 milyon tam zamanlı iş kaybının çok kısa bir zamanda gerçekleştiğidir. Aynı raporda ortaya konulan bir diğer durum tespitiyse, işsizlikten kadınların ve 15-24 yaş grubundaki gençlerin çok daha şiddetli etkilendikleri yönündedir. Buna göre %3,7 olan yetişkin işsizlik oranı karşısında genç işsizliği %8,7'ye yükselmiştir. Küresel GSYİH'da yaşanan %4,4 lük daralma da dikkate alındığında, yaşanan krizin 2008 küresel finans krizinden çok daha tahripkar olacağı sonucuna varılmaktadır (Su vd, 2021: 2). Dünya Bankası ve IMF pandemisinin küresel eşitsizliği daha da arttıracığını, dünya nüfusunun ilave olarak %8'inin daha yoksulluğa düşeceğini tahmin etmektedir (van Barnaveltd vd, 2020: 135). Anlaşılacağı

üzere mevcut kriz, adım adım buhrana doğru gitmekte olup, şu an için karşılaştırma yapılabilir tek öncül deneyim 1929 Buhranı olarak görünmektedir.

Pandeminin işsizlik üzerindeki yansımalarının her toplumda ve toplum içerisinde her kesimde benzer etkilerinin olduğunu düşünmek oldukça yanıltıcı olacaktır. Marjinalleşmiş grupların orantısız şekilde risk altında oldukları, güvensiz işe sahip olanların sürekli yaşamakta oldukları kronik stres, belirsiz yaşam gibi sorunlarla başa çıkmakta güçlük çekmeleri karşısında pandemiyle durumlarının daha da kötüleşeceği beklenmektedir (Blustein vd, 2020: 103436). Hatta İsveç için yapılan bir çalışmada, pandemiyle oluşacak ilave 100 bin işsiz 9 yıl içinde 1800 erken ölüme yol açacağı, durgunluğun 4 yıla sınırlı kalması durumundaysa erken ölümün 800'e gerileyeceği tahmin edilmiştir. Aynı çalışmada ayrıca İsveç için işsizliğin işsiz kalan bireyin olağan yaşam süresini 2 yıl kısalttığı tespitinde de bulunulmuştur (Rosen ve Steinbeck, 2021: 66).

Pandeminin ilk şokunun yaşandığı Nisan 2020'de ABD'nde 36 milyon kişinin işini kaybetmesine ek olarak özellikle gelir düzeyi 40 bin Amerikan Dolarının altında kalanların, toplam iş kaybı yaşayanların %40'ını oluşturması oldukça ürkütücüdür (Galea ve Abdalla, 2020: 228). Ülkemizde de milyonlarca düşük eğitim düzeyinde ve düşük vasa sahip asgari ücretle yaşamını sürdürmeye çalışan kitlenin, pandeminin yol açtığı ilave işsizlik riskine karşı çok daha korunmasız kaldığı açıktır.

OECD için yapılan tahminler, pandemi öncesinde %5,4 olan işsizlik oranının pandemiyle %9,2'ye çıkmasına karşılık, esas pandeminin para ve sermaye piyasalarını ve özellikle de sermaye çevrelerini vurması durumunda %12,6'ya sıçrayacağı yönündedir (Lai vd, 2021: 2). Burada dikkat edilmesi gerekirse pandemi kaynaklı krizin buhrana dönüşümü durumunda para ve sermaye piyasalarını ve sermaye çevrelerini bir defalığına ve kısa süreli vurmama ihtimalinin oldukça yüksek olduğudur. Böyle bir durumdaysa 1929 Buhranı'yla yarışan uzun soluklu bir küresel işsizlik dalgasıyla tüm dünyanın bugünle mukayese edilemeyecek kadar çok mücadele etmesi gerekecektir.

Pandeminin gelir ve servet eşitsizliğini daha da bozucu yansımaları yavaş yavaş görülmeye başlanmıştır. 2019 yılında hesaplanabilir küresel servet hacmi 360,6 trilyon dolardır. Hesaplanabilir küresel servette Ocak-Mart 2020 arasında yaşanan 17,5 trilyon dolarlık kayıpsa pandeminin ilk şok etkisini gösterdiği 2. çeyrekte toparlanarak yılın ortasında 1 trilyon dolarlık artışa dönüştürülmüştür. Dolar milyoneri sayısı da 2018-19 arasında 1,1 milyon kişi artmışken 2019-2020 arasında 2,3 milyon kişi artarak 49,1 milyon kişiye yükselmiştir. Buna ek olarak küresel servetin sadece hesaplanabilir kısmı dahi üretimden o kadar koparılmış durumdadır ki, hesaplanabilir sermayenin

GSYİH'ya oranı ABD, Kanada, İsviçre, Fransa, İngiltere, Hollanda'da 6 katına; Almanya, Çin, İsveç'te 5 katına, Rusya'yla birlikte ülkemizdeyse sadece 2 katına ulaşmaktadır. Diğer bir deyişle servet sahipleri pandeminin başlangıcı sonrasında geçmiş yıllara göre üretime servetlerinden çok daha küçük bir bölümü ayırmaktadır. Üstelik 1990'lardan bu yana çok uzun yıllardır durgunluk içerisindeki bir ülke olan Japonya, hesaplanabilir servet artışında dünyanın en yüksek üçüncü performansını gerçekleştiren ülke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum da servet ve üretimin birbirinden ne denli kopuk olduğunu, servetin büyük bölümünün üretime kaydırılmadığını açık bir şekilde göstermektedir (Credit Suisse, 2019, 2020, 2021a, 2021b).

OECD, pandeminin sermaye çevrelerini de vurması durumunda, pandeminin işsizliği daha da tırmandıracağına yönelik beklentisinin önemli bir kanıtı Japonya'daki durumdur. Dünyanın en büyük servetine sahip olan ve pandemi sürecinde dahi en yüksek değer artışını sağlayabilen ülkeler arasında olan Japonya'da son otuz yıldır %0,3'lük büyümeye karşılık servet hacminde nasıl böylesi yüksek oranlı bir artış performansının sergilenebildiğini sorgulamak yerinde olacaktır. Zengin ülkelerde servetin sadece hesaplanabilir olan kısmı dahi üretim hacminin 6 katına ulaşabilmektedir. Aslında OECD ikazını yaparken şunu kastedmiş olabilir: "Sermaye çevrelerini kriz vurursa toplam servet hacmi içindeki sermaye payı düşer. Yani sermaye üretimden çekilir. Bu da beraberinde daha şiddetli işsizliğe yol açar..." ABD'de en çok işsizliğin KOBİ'lerde yaşanıyor olması da aslında bu durumu destekler niteliktedir. Henüz büyük ölçekli firmalarda gerçek anlamda işçi çıkarmaları ya da üretime uzun süreli ara vermelerin sistemi kilitleyecek ölçüde gerçekleşmediğini de eklemek gerekir.

Yöntem

Çalışmada düzey 2'ye (26 alt bölgesel sınıflandırma) göre mevcut olan en güncel verileri oluşturan 2020 yılındaki durumla 2019 yılının mukayesesine odaklanılmıştır. Her ne kadar 2020 yılının ilk çeyreğinde pandeminin etkileri tam anlamıyla görülmemiş olsa da, şok dalgasıyla yaşanan en şiddetli ilk etkileri de 2. çeyrekte itibaren yine 2020 yılında yaşanmıştır. Bu özelliği ise 2020 yılının pandeminin ikinci çeyrekte itibaren başlayan erken evredeki etkilerini ortaya koyması açısından önemli bir gösterge özelliğinde olmasına yol açmaktadır. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu'nun "İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar"ından derlenmiştir. İşgücü, istihdam ve işsizlik hacimlerinde bir önceki yıla göre yaşanan değişimlerin hacimsel ve oransal değişimleri hesaplanarak tablolarda raporlanmıştır. İşgücü, istihdam ve işsizliğin karşılaştırmasında toplam yıllık hacimlerin yanı sıra yaş, cinsiyet ve eğitim düzeylerine göre detaylandırmalara da gidilmiştir. İstihdam verisinde ayrıca sektörlere göre

istihdam hacimleri de ele alınarak hacimsel ve oransal değişimler hesaplanmıştır. Verilerin tablolarda raporlanmasında Trakya dışında, Trakya ile karşılaştırma yapmak için üç metropol “İstanbul, Ankara ve İzmir” ve Türkiye bütünü de çalışma kapsamına alınmıştır.

Türk İşgücü Piyasasında Genel Durum

İşgücü piyasasında yer alanların ülke bütünündeki sayısı 2019 yılında 32,5 milyon kişiyi aşarken, bu sayı bir sonraki yılda %5,1’lik daralmayla 31 milyonun altına gerilemiştir. Üç metropoldeki durum incelendiğinde de benzer daralmanın yaşandığı görülmekte olup, en büyük metropolü oluşturan ve artık megakent olarak tanımlanan İstanbul’da işgücü hacminin 2019-20 arasında yaklaşık 6,8 milyondan 500 bin kişilik ve %7,4’lük daralmayla 6,3 milyonun altına indiği görülmektedir. Ankara’daysa bu değişim yaklaşık 2,3 milyondan 61 bin kişilik ve %2,7’lik daralmayla 2,2 milyona gerilemiştir. İzmir’deyse 1,9 milyonun üzerindeki işgücü hacminin 129 bin kişilik ve %6,7’lik daralmayla 1,8 milyonun altına indiği sonucuyla karşılaşılmaktadır. Ülke bütünü ve üç metropoldeki daralma süreci, Trakya alt bölgesini oluşturan Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli bütününde de benzer şekilde gerçekleşerek 853 binden 39 bin kişilik ve %4,6’lık düşüşle 814 bine inmiştir. Oransal bazda Trakya’daki işgücü arzında yaşanan daralma Ankara’nın üzerinde olmakla birlikte diğer iki metropol ve ülke bütünündeki daralmanın gerisinde yaşanmıştır. Ankara’daki daralmanın daha düşük şiddette gerçekleşmesi ise başkent oluşu ve sabit gelirli memurların yoğun olarak yaşadığı şehir olmasına bağlanabilir. Özel sektörün hâkim olduğu ve tarım dışı ekonominin baskın yapıda bulunduğu İstanbul ve İzmir’e göre daha sınırlı bir daralmanın oluşu ise dikkat çekicidir. Bunda sabit sermaye yatırımlarının yüksek olduğu sanayi sektörünün, Trakya’da özellikle de Tekirdağ – Çorlu aksında baskın oluşunun etkisi aranabilir (Tablo 1).

İş gücü piyasasındaki daralmanın etkileri, cinsiyet açısından bakıldığında formel sektörde daha yoğun yer alan erkek işgücündeki daralmanın, enformel sektörde yer alan ya da enformel sektöre kayması ikame işgücü özelliğini halen devam ettirmesi sebebiyle daha kolay olan kadın işgücüne göre oransal bazda hem üç metropol hem de ülke bütününde daha düşük şiddette gerçekleşmiştir. Buna karşılık Trakya’da kadın işgücündeki daralma, erkek işgücündeki daralmaya göre oransal bazda neredeyse üç kat daha düşüktür. Bu durum Trakya’da modern ekonominin ülke bütünü ve üç metropole göre daha yüksek derinliğe sahip olduğunu, enformel sektörün daha sınırlı kaldığını bir ölçüde de olsa destekler niteliktedir. Çünkü genel olarak enformel sektöre kayış ya da işgücü piyasasından çıkış noktasında erkeklere göre çok fazla kırılğan özelliğe sahip olan kadın işgücünde çok düşük oranlı bir daralma söz konusudur.

Formel sektörün derinliğini ise özellikle sanayiye ve sanayideki istihdamda ise kadın çalışanlara dayalı yapıya bağlamak mümkündür (Tablo 1).

Tablo 1. İşgücü Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
Toplam	2019	6788	2268	1927	32546	853
	2020	6289	2207	1798	30872	814
	Değişim (bin)	-499	-61	-129	-1674	-39
	Değişim %	-7,4	-2,7	-6,7	-5,1	-4,6
Erkek	2019	4583	1511	1250	21862	571
	2020	4256	1490	1187	21106	537
	Değişim (bin)	-327	-21	-63	-756	-34
	Değişim %	-7,1	-1,4	-5,0	-3,5	-6,0
Kadın	2019	2205	758	676	10686	283
	2020	2032	717	611	9765	277
	Değişim (bin)	-173	-41	-65	-921	-6
	Değişim %	-7,8	-5,4	-9,6	-8,6	-2,1

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

İstihdam açısından bakıldığında, ülke bütünündeki istihdamın 2019 yılında 28 milyon kişiyi aşarken, bir sonraki yılda %4,5'lik daralmayla 27 milyonun altına gerilediği sonucuyla karşılaşılmaktadır. Üç metropolde de benzer daralma mevcut olup, İstanbul'da istihdam hacminin 2019-20 arasında yaklaşık 5,8 milyondan 415 bin kişilik ve %7,2'lik daralmayla 5,4 milyonun altına indiği görülmektedir. Ankara'daysa bu değişim yaklaşık 1,9 milyondan 66 bin kişilik ve %3,4'lük daralmayla 1,9 milyona gerilemiştir. İzmir'deyse 1,6 milyonun üzerindeki işgücü hacminin 129 bin kişilik ve %8'lik daralmayla 1,5 milyonun altına gerilemesiyle karşılaşılmaktadır. Ülke bütünü ve üç metropoldeki daralma süreci, Trakya alt bölgesini oluşturan Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli bütünü için de görüle bile, 759 binden 18 bin kişilik ve %2,4'lük düşüşle 741 bine gerilemiştir. Bunun anlamıysa üç büyük metropol ve ülke bütünündeki istihdamda yaşanan şiddetli daralmaya karşılık Trakya'daki daralmanın nispeten sembolik düzeyde kaldığıdır (Tablo 2)

İstihdam boyutundaki etkilerine cinsiyet açısından konu ele alındığında, üç metropol ve Türkiye bütünü içerisinde sadece İstanbul'da 2019-2020 arasında erkek istihdamının kadın istihdamına göre daha şiddetli daraldığı görülmektedir. İstanbul'da erkek istihdamında yaşanan daralma %7,9 olarak gerçekleşirken kadın istihdamındaki daralma %5,5'tir. Buna karşılık Ankara'da erkek istihdamındaki %2,4'lük daralmanın kadın istihdamında %5,8'e; İzmir'de erkek istihdamındaki %6,6'lık daralmanın kadın

istihdamında %10,5'e çıktığı; ülke bütününde ise erkek istihdamındaki %3,4'lük daralmaya karşılık kadın istihdamındaki daralmanın %7 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Ancak Trakya'da erkek istihdamında yaşanan %4,2'lik düşüşe rağmen, kadın istihdamında %1,7'lik artışın sağlandığı görülmektedir. Diğer bir deyişle üç metropol ve ülke bütünü aksine Trakya'da ilave kadın istihdamı yaratımı başarmıştır. Erkek istihdamındaki daralma ise İstanbul ve İzmir'in oldukça gerisindedir. Pandemi ve küresel ölçekteki krizin yaşandığı bir süreçte Trakya'da yaşanan bu gelişme, bölge ekonomisinin enformel ayağının karşılaştırılan metrollere ve ülke bütününe göre daha sınırlı olduğunu, formal – kayıtlı modern işgücü piyasasındaki derinliğin daha yüksek olduğunu destekler niteliktedir (Tablo 2).

Tablo 2. İstihdam Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
Toplam	2019	5778	1946	1620	28080	759
	2020	5363	1880	1491	26813	741
	Değişim (bin)	-415	-66	-129	-1267	-18
	Değişim %	-7,2	-3,4	-8,0	-4,5	-2,4
Erkek	2019	3989	1339	1085	19156	521
	2020	3672	1307	1013	18505	499
	Değişim (bin)	-317	-32	-72	-651	-22
	Değişim %	-7,9	-2,4	-6,6	-3,4	-4,2
Kadın	2019	1789	608	534	8925	238
	2020	1690	573	478	8304	242
	Değişim (bin)	-99	-35	-56	-621	4
	Değişim %	-5,5	-5,8	-10,5	-7,0	1,7

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

İstihdamın sektörel yapısında 2019-2020 arasında yaşanan gelişmeler incelendiğinde, Trakya'yla mukayesesi yapılan üç metropol ve ülke bütünü açısından Ankara'daki sanayi sektöründe istihdam edilenlerdeki %7'lik artış istisnası hariç, hepsinde ve her üç sektörde de belirgin daralma yaşandığı görülmektedir. Sektörlere göre mukayeseler yapıldığında, genelde Trakya'daki istihdamda 2019-2020 arasındaki değişimin mukayese yapılan metropol ve ülke geneline göre daha pozitif gerçekleşmiştir (Tablo 3).

Hizmet sektörü açısından konu ele alındığında en şiddetli daralmanın yaşandığı İzmir'de 2019 yılında 967 bin olan istihdam hacminin 97 bin kişilik ve %10'luk kayıpla 870 bine gerilediği görülmektedir. İstanbul'daysa hizmetler sektöründeki istihdam,

yaklaşık 3,9 milyondan 226 bin kişilik azalış ve %5,8'lik daralmayla 3,7 milyonun altına gerilemiştir. Ankara'da 1,5 milyona yaklaşan hizmetler sektöründeki çalışanların 87 bin kişilik ve %5,9'luk gerilemeyle 1,4 milyonun altına indiği görülmektedir. Ülke bütününde yaklaşık 15,9 milyon kişinin istihdam edildiği hizmetler sektöründe yaşanan kaybın 812 bine ulaşarak %5,1'lik daralma şeklinde kendini gösterdiği ve 2020 yılına gelindiğinde 15,1 milyon kişinin altına indiği sonucuyla karşılaşılmaktadır. Trakya'daysa 2019 yılında 380 bine ulaşan sektörel istihdam hacminin 24 bin kişilik ve %6,3'lük gerilemeyle 356 bine indiği görülmektedir. Sektörel istihdamda yaşanan daralmanın oransal şiddeti açısından bakıldığında, hizmetler sektöründe Trakya'da İzmir istisnası dışında hem İstanbul ve Ankara'ya hem de ülke bütününe göre çok daha şiddetli bir daralma sürecinin yaşandığı sonucuyla karşılaşılmaktadır (Tablo 3).

Tarım sektöründe 2019-2020 arasındaki istihdam değişiminde özellikle İstanbul'da şiddetli bir düşüş görülmektedir. İstanbul'da 2019 yılında tarım sektöründeki cılız istihdam hacmi 69 bin kişiden 2020 yılında 21 bin kişilik ve %30,4'lük gerilemeyle 48 bin kişiye inmiştir. Ankara, İzmir ve ülke bütünündeki daralmanın oransal şiddeti İstanbul'dan daha düşük şiddette gerçekleşmiş olsa da Trakya'ya göre oldukça yüksektir. Trakya'da 2019 yılında 121 bin kişilik istihdam hacmi sadece 4 bin kişilik ve %3,3'lük daralmayla 117 bin kişi olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3).

Tablo 3. Sektörel İstihdam Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
Toplam	2019	5778	1946	1620	28080	759
	2020	5363	1880	1491	26813	741
	Değişim (bin)	-415	-66	-129	-1267	-18
	Değişim %	-7,2	-3,4	-8,0	-4,5	-2,4
Hizmetler	2019	3869	1466	967	15871	380
	2020	3643	1379	870	15059	356
	Değişim (bin)	-226	-87	-97	-812	-24
	Değişim %	-5,8	-5,9	-10,0	-5,1	-6,3
Sanayi	2019	1839	413	502	7,109	257
	2020	1672	442	497	7,037	268
	Değişim (bin)	-167	29	-5	72	11
	Değişim %	-9,1	7,0	-1,0	-1,0	4,3
Tarım	2019	69	67	151	5096	121
	2020	48	60	123	4713	117
	Değişim (bin)	-21	-7	-28	-383	-4
	Değişim %	-30,4	-10,4	-18,5	-7,5	-3,3

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> 17.10.2021

İşsizliğe göre bakıldığında, Ankara'daki %1,6'lık sınırlı bir artışla İzmir'de stabil kalış dışında, hem İstanbul'da hem ülke bütününde oransal bazda belirgin bir düşüş yaşanması söz konusudur. Pandemi ve küresel krizin yaşandığı bir dönemde işsizlik hacminde düşüş yaşanması çok fazla beklenen bir durum değildir. İstanbul'da 2019-2020 arasında %8,3'e varan işsizlikteki azalma, ülke bütününde daha da şiddetlenerek %9,1'lik azalış olarak gerçekleşmiştir. Trakya'da 2019 yılında işsiz sayısı 94 bin iken 2020'ye gelindiğinde 21 bin kişilik azalışla 73 bine gerileyerek %22,3'lük daralma yaşanmıştır. İşsizlikte yaşanan oransal azalış, İstanbul ve ülke bütünündeki azalışın iki katından daha fazladır (Tablo 4).

İş gücü piyasasındaki daralmanın etkilerine cinsiyetlere göre konu incelendiğinde, işgücü piyasasında kalması gereken ana aktör konumundaki erkeklerde işsiz hacminde İstanbul'da yaşanan daralmanın %1,7 ile sınırlı kalmasına karşılık, kadınlarda bu daralmanın %17,8'e sızramış olması dikkat çekicidir. Aynı şiddette olmasa da benzer durum diğer iki metropolde de mevcut olup, Ankara'da erkek işsizliğinde %6,4'lük artışa karşılık kadın işsizliğinde %4'lük daralma yaşandığı; İzmir'deyse erkek işsizliğinde %5,5'lik artışa karşılık kadın işsizliğinde %6,3'lük daralma olduğu görülmektedir. Ülke bütünündeysen erkek işsizliğinde %3,9'luk daralmaya karşılık kadın işsizliğinde %17'lik daralma yaşanmıştır. Trakya'daysa erkek işsizliğinde %24 olarak gerçekleşen daralma, kadınlarda mukayese edilen üç metropol ve ülke bütününe aksine daha düşük gerçekleşerek %22,2 olmuştur. Bu bulguları istihdamdaki değişimle bütünleşik olarak değerlendirdiğimizde, işsizlikteki daralmaya karşılık istihdam hacminde de daralma yaşanması, işgücü piyasası içerisinde yer alan geniş kitlelerin gücünmüş işgücü olarak piyasadan çekilmekte olduğu şeklinde yorumlanabilir. Üstelik hem istihdamda hem de işsizlikte kadınlar açısından yaşanan daralma şiddeti, genel olarak erkeklerden daha yüksektir. Bu da kadınların formel işgücü piyasasından 2019-2020 arasında belirgin düzeyde çıktıklarını desteklemektedir. Ancak formel işgücü piyasasından çıkanların bütünüyle çalışma hayatından çekildikleri mi yoksa enformel sektöre mi kaydıklarını, ya da hangi ağırlıkta çekiliş veya enformel sektöre kayışın olduğunu tespit etmek imkanı bulunmamaktadır. Çünkü enformel sektördeki istihdam hacmine erişmek, sektörün doğası gereği pek de mümkün değildir. Trakya açısından durum biraz daha farklı olup, özellikle kadın istihdamında artışın sağlanmasıyla, mukayese yapılan üç metropol ve ülke bütününe göre işsizlikte ve özellikle de kadın işsizliğinde yaşanan daralmanın bir bölümünü, formel sektörde sağlanan ilave istihdam olanağına bağlamak imkanı mevcuttur (Tablo 3 ve Tablo 4).

Tablo 4. İşsizlik Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
Toplam	2019	1010	322	307	4466	94
	2020	926	327	307	4059	73
	Değişim (bin)	-84	5	0	-407	-21
	Değişim %	-8,3	1,6	0,0	-9,1	-22,3
Erkek	2019	594	172	165	2706	50
	2020	584	183	174	2601	38
	Değişim (bin)	-10	11	9	-105	-12
	Değişim %	-1,7	6,4	5,5	-3,9	-24,0
Kadın	2019	416	150	142	1761	45
	2020	342	144	133	1461	35
	Değişim (bin)	-74	-6	-9	-300	-10
	Değişim %	-17,8	-4,0	-6,3	-17,0	-22,2

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

Türk İşgücü Piyasasının Yaş Gruplarına Göre Karşılaştırması

Yaş gruplarına göre işgücü piyasası, dört ana yaş grubu pandemi sürecinde farklı şiddette etkilenmiştir. İlk olarak 15-24 yaş grubundaki işgücü sayısında yaşanan değişimin oransal olarak en şiddetli daralmayla sonuçlandığı görülmektedir. 2019 yılında ülke genelinde 5,2 milyona ulaşan işgücü hacmi 2020 yılında 606 bin kişilik azalışla 4,6 milyonun altına gerilemiştir. Üç metropoldeki durumsa Ankara ve İzmir'deki oransal azalışın ülke ortalamasının gerisinde kalmasına karşılık İstanbul'da çok daha üzerine çıktığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. Oransal değişime göre bakıldığında Ankara'da %6,8'lik ve İzmir'de %10,1'lik daralmanın İstanbul'da %20,9'a sıçradığı görülmektedir. Bu daralma, Trakya'da da İstanbul ile örtüşmektedir. Trakya'da 2019'da 108 bin kişi olan 15-24 yaş grubundaki işgücü, 19 bin kişilik azalışla 89 bin kişiye gerileyerek %17,6'lık daralmayla sonuçlanmıştır. Bu yaş grubundaki nüfus katmanının ağırlıklı olarak eğitim sürecinde yer almakta olduğunun göz ardı edilmemesi gerekir. Çalışanların önemli kesimi de eğitimle çalışmayı beraber yürütenlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla İstanbul ve Trakya'da 19-24 yaş grubundaki işgücünde oransal daralmada yaşanan şiddetli düşüş, bir çeşit ikame işgücü özelliği gösteren bu kesime yaşanan krizle birlikte daha az ihtiyaç duyulmasının yansıması olarak değerlendirilebilir (Tablo 5).

İkinci yaş grubunu oluşturan 25-34 yaş grubundaki genç işgücünde yaşanan değişim incelendiğinde, ülke bütününde yine belirgin bir daralmanın yaşandığı görülmektedir. İşgücü hacmi 2019 yılında ülke bütününde 25-34 yaş grubundakilerde 8,7 milyon kişiyi

aşırken bu sayı 2020'ye geldiğinde 420 bin kişiye ulaşan %4,8'lik daralmayla 8,3 milyon kişinin altına gerilemiştir. Üç metropol içerisinde İstanbul ve İzmir'deki daralma ülke bütünündeki daralma oranının iki katına ulaşırken, Ankara'da sınırlı da olsa artış yaşanmıştır. Buna göre İstanbul'da 190 bin kişilik azalışla 2 milyondan 1,8 milyona gerileyen 24-35 yaş grubundaki işgücü hacmi, İzmir'de 56 bin kişilik azalışla 519 bin kişiden 463 bin kişiye gerilemiştir. Buna karşılık işgücü hacmi Ankara'da 13 bin kişilik artışla 657 bin kişiden 670 bin kişiye yükselmiştir. Trakya'daysa ülke ortalamasının oldukça gerisinde kalmakla birlikte %0,9'a denk gelen 2 bin kişilik sınırlı bir gerilemeyle 212 bin kişiden 210 bin kişiye iniş söz konusudur (Tablo 5).

İşgücünün gövde kısmını oluşturan 35-54 yaş grubundaki işgücü açısından pandemi sürecinde yaşanan değişim süreci incelendiğinde, ülke bütününde yaşanan %2,7'lik düşüşe karşılık gelen 408 bin kişilik azalışla 14,9 milyon kişiden 14,5 milyon kişiye gerileme yaşandığı görülmektedir. İlk iki yaş grubuna göre eğitim hayatını çok önceleri tamamlamış, genelde evli ve ağırlıklı olarak çekirdek aileleri içerisinde bakmakla yükümlü oldukları bekar çocukları bulunan, kısacası sorumlulukları nispeten daha yoğun olan bu kesimde işgücü hacminde yaşanan daralmanın olumsuz etkileri daha şiddetli olacaktır. Üç metropol ve Trakya'nın tamamında daralmanın yaşanmasına karşılık, daralma şiddeti açısından İstanbul'daki daralmanın çok daha sınırlı oluşu, muhtemelen kentin yaşam koşullarının diğer il ve bölgelerin bir çoğundan daha zorlu olmasından kaynaklanabilir. Buna göre üç metropolden Ankara'da %3,2'lik azalışa karşılık gelen 36 bin kişilik, İzmir'deyse %2,8'lik azalışa karşılık gelen 26 bin kişilik düşüş, İstanbul'da sadece %0,6'ya karşılık gelen 19 bin kişiyle sınırlı kalmıştır. İstanbul'da bu yaş grubundaki işgücünün 3,1 milyon civarında hacme sahip olduğu da düşünüldüğünde, ülke geneline göre İstanbul'da yaşayan işgücünün gövde kısmının işgücü piyasasında daha çok tutunmaya çalıştığı savunulabilir. Bu düşüş Trakya'da da ülke bütününe gerisinde kalmakta olup, %2,2'lik hacme denk gelen 9 bin kişilik azalışla işgücünün 401 bin kişiden 392 bin kişiye gerilemesiyle sonuçlanmıştır (Tablo 5).

Önemli kısmı 1999 öncesinde sigorta başlangıcına sahip olup emeklilik hakkı elde etmiş kesimi oluşturan 55 yaş ve üstündeki işgücünde yaşanan değişim, eğitim sürecini yaşayan 15-24 yaş grubundakilerden sonra doğal olarak oransal açıdan en yüksek daralmanın yaşandığı kısmı oluşturmalarına yol açmaktadır. Buna göre ülke bütününde 2019-2020 arasında %6,5'e ulaşan daralmayla 243 bin kişilik azalış kaydedilerek işgücü hacmi 3,7 milyon kişiden 3,5 milyon kişinin altına gerilemiştir. Bu daralma oranı üç büyük metropolde ülke bütününe de oldukça üzerinde gerçekleşerek İstanbul'da %8,6'lık, Ankara'da %9,2'lik ve İzmir'de ise %10,4'lük azalışla sonuçlanmıştır. Trakya'da ise ülke bütününe biraz altında seyreden daralma,

%6,1'e denk düşen 8 bin kişiye denk gelmekte olup, 132 bin kişiden 124 bin kişiye inmiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Yaş Gruplarına Göre İşgücü Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
15-24 yaş	2019	1172	293	277	5181	108
	2020	927	273	249	4575	89
	Değişim (bin)	-245	-20	-28	-606	-19
	Değişim %	-20,9	-6,8	-10,1	-11,7	-17,6
25-34 yaş	2019	1993	657	519	8707	212
	2020	1803	670	463	8287	210
	Değişim (bin)	-190	13	-56	-420	-2
	Değişim %	-9,5	2,0	-10,8	-4,8	-0,9
35-54 yaş	2019	3097	1124	929	14954	401
	2020	3078	1088	903	14546	392
	Değişim (bin)	-19	-36	-26	-408	-9
	Değişim %	-0,6	-3,2	-2,8	-2,7	-2,2
55 yaş ve üstü	2019	526	195	202	3710	132
	2020	481	177	181	3467	124
	Değişim (bin)	-45	-18	-21	-243	-8
	Değişim %	-8,6	-9,2	-10,4	-6,5	-6,1

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

İstihdam hacimleri açısından yaşanan değişim incelendiğinde, işgücündeki değişimle örtüşen bir eğilim sergilendiği sonucuna ulaşılmaktadır. Yine ilk olarak çoğu eş zamanlı olarak eğitimini sürdüren 15-24 yaş grubundaki istihdam hacminde Türkiye bütününde %11,5'e ulaşan 446 bin kişilik istihdam kaybıyla 3,9 milyon kişiden 3,4 milyon kişiye gerilemenin yaşandığı görülmektedir. Sadece Ankara'nın ülke bütünündeki daralma eğiliminin sınırlı düzeyde kalmasına karşılık üç metropolün tamamında düşüşle sonuçlanmıştır. Ankara'da %10,8'lik daralma İzmir'de %12'ye, İstanbul'da ise %21,7'ye ulaşmıştır. Trakya'da da ülke bütünündeki daralma ivmesinin üzerinde azalış yaşanarak %12,3'e karşılık gelen 10 bin kişilik düşüşle 81 bin kişiden 71 bin kişiye gerilemiştir (Tablo 6).

Bir önceki yaş grubuna göre nispeten eğitim sürecini tamamlayan genç kesime karşılık gelen 25-34 yaş grubundaki istihdam hacmindeyse ülke genelinde %1'le sınırlı bir azalış yaşanarak 7,4 milyonluk istihdam hacmi, yaklaşık olarak korunmuş gibidir. Üç metropol içerisinde memur şehri olarak kabul edilen Ankara'da %0,7'ye karşılık gelen

4 bin kişilik istihdam artışı yaşanarak 555 bin kişiden 559 bin kişiye yükseliş olduğu görülmektedir. Buna karşılık ekonomik merkez konumundaki İstanbul'da %9,5'lik, İzmir'deyse %13,5'lik oldukça şiddetli istihdam daralmasıyla karşılaşılmaktadır. Trakya'daysa Ankara'daki gibi bin kişiden ibaret çok sınırlı bir istihdam artışının kaydedildiği sonucuyla karşılaşılmaktadır (Tablo 6).

İstihdamda en büyük ağırlığa sahip olan 35-54 yaş grubundakiler incelendiğinde, ilk iki yaş grubuyla örtüşecek şekilde pandemi sürecinde istihdam kaybı yaşandığı, ancak bu daralmanın en azından İstanbul ve İzmir açısından çok daha düşük oranda gerçekleştiği görülmektedir. Buna göre ülke bütününde yaşanan %2,2'lik daralma sonucunda 296 bin kişilik istihdam daralmasıyla 13,4 milyon kişiden 13,1 milyon kişiye gerilemiştir. Ancak üç metropol içerisinde Ankara ve İzmir'deki daralma oranının ülke bütünüünün üzerinde gerçekleşmesine karşılık, İstanbul'da sadece %0,6'yla sınırlı kalması oldukça dikkat çekicidir. Megakentteki yaşam koşullarının zorluğu karşısında işgücü piyasasında kalma mücadelesinin diğer kentlerde yaşayanlara göre çok daha fazla verildiği anlaşılan İstanbul'daki işgücü, bu mücadelenin kısmen karşılığını alarak sınırlı istihdam kaybıyla pandemi sürecini atlatıyor gibi görünmektedir. Bu yaş grubundakilerin ailevi sorumluluklarının diğer yaş gruplarından çok daha fazla olduğunun bir defa daha hatırlatılması gerekir. Trakya'da da %0,3'le sınırlı kalan daralma sonucunda 366 bin kişilik istihdam hacmi sadece bin kişilik azalışla 365 bin kişiye inmiştir (Tablo 6).

Son yaş grubunu oluşturan 55 yaş ve üstündekilerin istihdamında ise şiddetli bir düşüşün yaşandığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. Ülke genelinde 203 bin kişiye karşılık gelen %5,9'luk gerilemeyle istihdam hacmi 3,5 milyon kişiden 3,3 milyon kişiye inmiştir. Üç metropolün tamamında ülke genelindeki daralma eğiliminden çok daha şiddetli gerçekleşen istihdam azalışı, Trakya'daysa ülke bütünüünün biraz altında gerçekleşmiştir (Tablo 6).

Tablo 6. Yaş Gruplarına Göre İstihdam Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

	İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya	
15-24 yaş	2019	882	213	200	3862	81
	2020	691	190	176	3416	71
	Değişim (bin)	-191	-23	-24	-446	-10
	Değişim %	-21,7	-10,8	-12,0	-11,5	-12,3
25-34 yaş	2019	1701	555	437	7362	187
	2020	1539	559	378	7030	188
	Değişim (bin)	-162	4	-59	71	1
	Değişim %	-9,5	0,7	-13,5	-1,0	0,5
35-54 yaş	2019	2733	1002	812	13402	366
	2020	2716	968	780	13106	365
	Değişim (bin)	-17	-34	-32	-296	-1
	Değişim %	-0,6	-3,4	-3,9	-2,2	-0,3
55 yaş ve +	2019	461	176	171	3455	125
	2020	417	162	157	3252	118
	Değişim (bin)	-44	-14	-14	-203	-7
	Değişim %	-9,5	-8,0	-8,2	-5,9	-5,6

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

İşsizlikte pandemi döneminde yaşanan değişim incelendiğinde, 25-34 yaş grubu hariç diğer yaş gruplarının tamamı için bir önceki yıla göre keskin düşüşlerin yaşandığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. İlk yaş grubunu oluşturan 15-24 yaş grubunda %12,3'e ulaşan düşüş, 55 yaş ve üstünde daha da şiddetlenerek %15,7'ye ulaşmaktadır. Gövde işgücünü oluşturan 35-54 yaş grubundaki işsizlerde bu azalış %7,2'ye gerilerken, genç işgücünü ifade eden 25-34 yaş grubundaki işsizlik hacminde yaşanan daralma ise %9,8 olarak gerçekleşmiştir. Üç metropol incelendiğinde, 15-24 yaş grubundaki işsiz hacminde Ankara'da artış yaşanmasına karşılık, İzmir'de her ne kadar ülke bütünüün oransal bazda yarısına bile ulaşmasa da düşüş gerçekleşmiş, buna karşılık İstanbul'da ülke ortalamasının üzerine çıkılarak %18,6'lık şiddetli bir azalış yaşanmıştır. Trakya'daysa işsizlikte yaşanan artış %30,8'e ulaşmıştır. Benzer durum 25-34 yaş grubunda da görülmekte olup, bu defa Ankara ve İzmir'de işsizlikte artış yaşanmış, ancak İstanbul'da %11,4'lük daralmayla ülke bütününden daha şiddetli düşüş gerçekleşmiştir. Trakya'daki işsizlik hacminde yaşanan daralma ise, yine 15-24 yaş grubunda olduğu gibi ülke ortalamasının çok üzerindedir. Temel işgücünü oluşturan 35-54 yaş grubundaki işsizlerde ise ülke bütündeki %7,2'lik daralmanın üç metropolün hiçbirinde aşılmadığı, Ankara ve İzmir'deki işsizlikte belirgin artış olduğu, İstanbul'daysa %0,5'le sınırlı bir düşüşün gerçekleştiği görülmektedir. Trakya'daysa bu

yaş grubundaki işsizlik hacminde, ülke bütündeki oransal düşüşün üç katını aşan bir azalma mevcuttur. 55 yaş ve üzerindeki işgücü içerisindeki işsizlerdeyse ülke genelinde yaş grupları arasında %15,7'lik daralma ile en şiddetli azalışın yaşandığı, üç metropolden Ankara ve İzmir'deyse ülke bütünündeki daralmanın da oransal bazda üstüne çıkıldığı, sadece İstanbul'da daralmanın %1,5'le sınırlı kaldığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. Trakya'daki işsizlik hacminde yaşanan daralmaysa ülke ortalamasının altında kalmakla birlikte %14,3'lük geri çekilmeyle ortalamaya epey yaklaşmış durumdadır (Tablo 7).

Tablo 7. Yaş Gruplarına Göre İşsiz Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
15-24 yaş	2019	290	80	77	1318	26
	2020	236	82	73	1156	18
	Değişim (bin)	-54	2	-4	-162	-8
	Değişim %	-18,6	2,5	-5,2	-12,3	-30,8
25-34 yaş	2019	446	156	140	1956	44
	2020	395	162	143	1764	36
	Değişim (bin)	-51	6	3	192	-8
	Değişim %	-11,4	3,8	2,1	-9,8	-18,2
35-54 yaş	2019	364	122	117	1552	35
	2020	362	120	123	1440	27
	Değişim (bin)	-2	-2	6	-112	-8
	Değişim %	-0,5	-1,6	5,1	-7,2	-22,9
55 yaş ve +	2019	65	19	31	255	7
	2020	64	15	24	215	6
	Değişim (bin)	-1	-4	-7	-40	-1
	Değişim %	-1,5	-21,1	-22,6	-15,7	-14,3

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

Türk İşgücü Piyasasının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırması

Eğitim durumuna göre işgücü piyasası dört kategoride değerlendirilmekte olup bunlar: 1) Okuryazar olmayanlar, 2) Lise altı eğitilmişler, 3) Lise ve dengi meslek okulu mezunları, 4) Yükseköğretim mezunlarıdır. Okuryazar olmayan işgücünde ülke bütünü için %24,1'lik daralma yaşanmış olup, işgücü hacmi 871 bin kişiden 671 bin kişiye gerilemiştir. Üç metropol içerisinde İstanbul ve Ankara'da yaşanan daralmanın şiddeti ülke bütününden de oldukça üzerinde olup, İzmir'deyse daha sınırlı düzeyde yaşanmıştır. Trakya'daysa ülke bütününden çok daha şiddetli bir daralma yaşanırken,

üç metropole göreyse daralma şiddetinin sadece İstanbul'dakinden daha sınırlı kaldığı görülmektedir. Tanım gereği özellikle formal işgücü piyasası için günümüz şartlarında en niteliksiz kesimi oluşturan okuryazar olmayan işgücünde yaşanan şiddetli daralma, pandemiyle tetiklenen endüstri 4.0 sürecine geçişteki hızlanmanın bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Muhtemelen işgücü piyasasından dışlanan okuryazar olmayan işgücünün önemli bir bölümü, bir daha piyasaya geri dönemeyebilecek gibi durmaktadır (Tablo 8).

Pandeminin lise altı eğitimli işgücündeki yansımaları incelendiğinde, ülke bütünü ve üç metropolde %8 etrafında gerçekleşen bir daralmanın yaşandığı görülmektedir. Trakya'daysa bu oran %11,8'e kadar yükselerek hem ülke bütünündeki hem de üç metropoldeki daralmayı epeyce aşmış durumdadır. Muhtemelen sanayide büyük ölçekli kuruluşların yaygınlığı ve dolayısıyla sermaye yoğun üretimin belirgin oluşu, tarımdaysa piyasaya dönük üretimin yapıldığı makinalaşmanın yaygın olduğu bir sistemin hakimiyeti, düşük eğitimli işgücünün Trakya işgücü piyasasında tutunmasını güçleştirmektedir. Pandeminin teknoloji kullanımını arttıran tetikleyici yönü Trakya'da daha şiddetli etki göstermiş gibi görünmektedir. Okuryazar olmayanlardan farklı olarak bu defa diğer illerle ülke bütününden daha şiddetli bir daralma yaşandığının altını da çizmek yerinde olacaktır (Tablo 8).

Lise ve dengi meslek okul mezunu olan işgücünde 2019-2020 arasında yaşanan değişimler incelendiğinde, ülke bütününde %2'lik sınırlı bir daralmanın yaşandığı görülmektedir. Üç metropoldeyse Ankara'da %1,8'le sınırlı olan daralma şiddetinin İstanbul'da %3,6'ya İzmir'deyse %5,2'ye yükseldiği sonucuyla karşılaşılmaktadır. Trakya'da sınırlı dahi olsa %0,6'lık bir istihdam artışı, lise ve dengi okul mezunları için dahi sağlanabilmiş durumdadır (Tablo 10).

Yükseköğretim mezunlarının işgücü hacmi incelendiğinde, genel olarak belirgin bir iyileşmenin yaşanmakta olduğu görülmektedir. Türkiye bütününde 2019-2020 arasında 348 bin kişilik işgücü artışı ki oransal olarak %4,9'luk artış anlamını taşımaktadır, metropollerde aynı artış yakalanamamıştır. İstanbul'da %2,3 ve Ankara'da da %4 olarak gerçekleşen işgücü hacmindeki artışı, İzmir'de yerini %3,2'lik daralmaya bırakmıştır. Halbuki Trakya'da işgücünde 2019 yılındaki 165 bin kişilik hacim, 2020'ye gelindiğinde 35 bin kişiye denk gelen %21,2'lik şiddetli bir artışla 200 bin kişiye yükselmiştir (Tablo 8).

Tablo 8. Eğitim Durumuna Göre İşgücü Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
Okuryazar olmayan	2019	96	17	31	871	18
	2020	58	12	24	661	12
	Değişim (bin)	-38	-5	-7	-210	-6
	Değişim %	-39,6	-29,4	-22,6	-24,1	-33,3
Lise altı eğitilmişler	2019	2523	694	757	13203	364
	2020	2312	639	695	12166	321
	Değişim (bin)	-211	-55	-62	-1037	-43
	Değişim %	-8,4	-7,9	-8,2	-7,9	-11,8
Lise ve dengi meslek mezunu	2019	1157	456	326	5330	162
	2020	1115	448	309	5226	163
	Değişim (bin)	-42	-8	-17	-104	1
	Değişim %	-3,6	-1,8	-5,2	-2,0	0,6
Yükseköğr. mezunu	2019	1769	779	497	7162	165
	2020	1810	810	481	7510	200
	Değişim (bin)	41	31	-16	348	35
	Değişim %	2,3	4,0	-3,2	4,9	21,2

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

Pandeminin istihdam üzerindeki yansımaları, çalışanların sahip oldukları eğitim düzeyine göre belirgin şekilde farklılaşmaktadır. Eğitim düzeyi düştükçe istihdamdaki daralmanın şiddetinde de belirgin bir artışın yaşanmakta olduğu sonucuyla karşılaşılmaktadır. Ülke bütününde okuryazar olmayanlardaki istihdam daralması %22,5'e ulaşırken, bu oran lise altı eğitilmiş olanlar için %7,2'ye, lise ve dengi meslek okul mezunu olanlardaysa %1,8'e kadar gerilemektedir. Üç metropoldeki durum da Türkiye bütünüyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Trakya'daysa istisnasi olarak lise ve dengi okul mezunlarının istihdamında da artışa dönüldüğü görülmektedir (Tablo 9).

Yükseköğretim mezunlarının istihdam hacminde 2019-2020 arasında genel bir artış eğilimi görülmektedir. Ülke bütününde 350 bin kişilik ilave istihdam yaratılarak %5,5'lik artış yakalanmıştır. Buna karşılık metropollerde, ülke bütünüyle aynı performans yakalanamamıştır. İstanbul'da %2,3 ve Ankara'da da %4 olarak gerçekleşen istihdam artışı, İzmir'de yerini %4,8'lik daralmaya bırakmıştır. Halbuki Trakya, nitelikli işgücüne istihdam olanaklarının ne denli yüksek olduğunu göstermesine yükseköğretim mezunu istihdam edilenlerde 2019 yılındaki 151 bin kişilik hacmi, 2020'ye gelindiğinde 32 bin kişiye denk gelen %21,2'lik şiddetli artışla 183 bin kişiye taşıma performansını gösterebilmiştir (Tablo 9).

Tablo 9. Eğitim Durumuna Göre İstihdam Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
Okuryazar olmayan	2019	72	12	26	712	15
	2020	47	10	18	552	10
	Değişim (bin)	-25	-2	-8	-160	-5
	Değişim %	-34,7	-16,7	-30,8	-22,5	-33,3
Lise altı eğitimliler	2019	2180	591	646	11563	329
	2020	1993	540	582	10729	297
	Değişim (bin)	-187	-51	-64	-834	-32
	Değişim %	-8,6	-8,6	-9,9	-7,2	-9,7
Lise ve dengi meslek mezunu	2019	1003	400	275	4691	145
	2020	952	391	262	4607	150
	Değişim (bin)	-51	-9	-13	-84	5
	Değişim %	-5,1	-2,3	-4,7	-1,8	3,4
Yükseköğr. mezunu	2019	1565	701	438	6397	151
	2020	1619	723	417	6747	183
	Değişim (bin)	54	22	-21	350	32
	Değişim %	3,5	3,1	-4,8	5,5	21,2

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

Dört eğitim düzeyi içerisinde istihdamda yaşanan daralmayla işsizlikte de daralma yaşanarak işgücü piyasasından çıkan en belirgin kesimin okuryazar olmayanlar olduğu görülmektedir. Buna göre okuryazar olmayan işsiz sayısı ülke genelinde 2019 yılında 159 bin kişi iken, 2020 yılına gelindiğinde 50 bin kişiye denk gelen yaklaşık üçte birlik daralmayla 109 bin kişiye gerilemiştir. Üç metropol incelendiğindeyse yaşanan bu daralmanın oransal bazda sadece İzmir’de ülke genelinin altında kaldığı, Ankara ve İstanbul’daysa çok daha şiddetli gerçekleştiği görülmektedir. Trakya’daysa ülke bütünüyle örtüşen sonuçlarla karşılaşılmakta olup, işsizlikte yaşanan daralma İstanbul ve Ankara’nın gerisinde kalırken İzmir ve ülke bütününe göre daha şiddetli gerçekleşmiştir (Tablo 10).

İşsizlik hacmindeki daralma ülke bütününde yükseköğretim mezunları dışındaki diğer iki eğitim düzeyinde olanlar için de sürmektedir. Ancak eğitim düzeyi yükseldikçe, işgücünün piyasadan kaçış şiddeti daralmaktadır. Buna göre lise altı eğitime sahip olan işsiz hacminde yaşanan daralma 203 bin kişilik azalışla %12,4’e, lise ve dengi okul mezunu işsizlerdeyse 20 bin kişilik azalışla %3,1’e ulaşmıştır. Üç metropol incelendiğinde 2019-20 değişiminin İstanbul ve Ankara’da lise ve dengi okul mezunlarında artışa döndüğü, İzmir’deyse ilginç şekilde lise altı mezunlardaki işsizlikte

görülen artışın, lise ve dengi meslek okul mezunlarında azalışa döndüğü görülmektedir. Trakya'daysa ne ülke bütünüyle ne de üç metropolle mukayese edilemeyecek kadar çok şiddetli bir daralmanın, hem lise altı eğitilmiş işsiz hacminde hem de lise ve dengi meslek okul mezunlarında yaşandığı görülmektedir. Bu dikkat çekici durumun aslında iki farklı sebebi vardır. Lisealtı eğitime sahip işsizler vasıf uyumsuzluğuyla iş arama kanallarını da terkettiğinden işgücü piyasasından çıkmaktadırlar. Ancak lise ve dengi meslek okul mezunu işsizlerdeyse, istihdam artışı yaşanması sebebiyle bir düşüş gerçekleşmiştir. Trakya'da sanayileşmenin ve tarımda makinalaşmanın yoğunluğu, istihdamda orta ve yükseköğretim mezunu işgücü ihtiyacının pandemi sürecinde daha da arttığını desteklemektedir. Bunda elbette emek-yoğun üretim yapan düşük katma değerli işyerlerindeki istihdam olanaklarının iyice azalması da belli ölçüde etkili olmuş olabilir (Tablo 10).

Yükseköğretim mezunu işsizlerin pandemi sürecindeki sayısal ve oransal değişimi incelendiğinde, daha düşük eğitilmiş işsizlerin aksine İstanbul istisnası dışında işgücü piyasasından kaçışlarının daha sınırlı kaldığını destekleyen sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Ülke bütününde 2019 yılında 765 bin kişilik yükseköğretim mezunu işsizlerin sayısı, sadece 2 bin kişilik ve %0,3'e denk gelen sınırlı bir daralmayla 2020'de 763 bin kişi olarak mevcudu yaklaşık muhafaza etmiştir. Üç metropolden Ankara'da 9 bin kişilik artışla yükseköğretim mezunu işsiz sayısının 2020'de %11,5'lik artışla 87 bin kişiye yükseldiği, İzmir'deyse 5 bin kişilik artışa karşılık gelen %8,5'lik yükselişle 64 bin kişiye ulaştığı sonucuyla karşılaşılmaktadır. Ancak İstanbul'daysa yükseköğretim mezunu işsiz sayısının 204 bin kişiden 13 bin kişilik ve %6,3'lük azalışla 191 bin kişiye gerilediği görülmektedir. Bu düşüşün ardında yatan sebepse, İstanbul'da yükseköğretim mezunlarında ilave istihdam yaratımının sağlanabilmiş olmasıdır. Trakya incelendiğindeyse, yükseköğretim mezunu işsizlerde %21,4'e ulaşan çok şiddetli bir artışın yaşanmış olması da, normal kriz şartlarının aksine işgücü piyasasının geleceği açısından oldukça ümit vaat etmekte olup, iş bulma ümidinin ciddi ölçüde sürdürdüğünü desteklemektedir (Tablo 10).

Tablo 10. Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Hacminde 2019-20 Arasında Yaşanan Değişim

		İstanbul	Ankara	İzmir	Türkiye	Trakya
Okuryazar olmayan	2019	24	5	5	159	3
	2020	11	2	6	109	2
	Değişim (bin)	-13	-3	1	-50	-1
	Değişim %	-54,2	-60,0	20,0	-31,4	-33,3
Lise altı eğitilmişler	2019	343	103	111	1640	35
	2020	319	99	113	1437	24
	Değişim (bin)	-24	-4	2	203	-11
	Değişim %	-7,0	-3,9	1,8	-12,4	-31,4
Lise ve dengi meslek mezunu	2019	154	56	51	639	17
	2020	163	57	47	619	13
	Değişim (bin)	9	1	-4	-20	-4
	Değişim %	5,8	1,8	-7,8	-3,1	-23,5
Yükseköğr. mezunu	2019	204	78	59	765	14
	2020	191	87	64	763	17
	Değişim (bin)	-13	9	5	-2	3
	Değişim %	-6,4	11,5	8,5	-0,3	21,4

Kaynak: TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021

Tartışma ve Sonuç

Tüm dünyayı etkisi altına alan Pandemi, Türkiye'yi de derinden etkilemiştir. Başlarda bir sağlık krizi olarak doğan Covid 19, çok kısa bir süre zarfında önce ekonomik ardından da sosyal krize dönüşmüştür. Hatta bu küresel krizin kısa dönemde çözülmesi bir yana 1929 Büyük Bunalımı'ndan bu yana en sarsıcı etkiye sahip buhran olma özelliğini kazanması söz konusudur. Üretim ve tüketimde eş zamanlı olarak yaşanan keskin daralmaysa küresel ölçekte resesyonu beraberinde getirmiştir. İşsizlikte yaşanan keskin sıçrama, yoksulluğu derinden hisseden geniş kitleler için iktidarların destek programları uygulamalarını zorunlu kılmıştır. Ancak bu defa da resesyona eşlik eden yeni bir sorun olarak enflasyon gündeme gelmeye başlayarak stagfasyona doğru gidilen bir süreci tetiklemiştir. Gelenen noktada tam bir kısır döngü içerisine girilmiş durumdadır. Büyüme teşvik edilse, oluşacak ilave çıktıyı satabilecek yeterli talep bulunmamaktadır. Bu durumsa verilecek desteklerin üretim artışına yönlendirilmesi ihtimalini işverenler cephesinden iyice zayıflatmaktadır. Talebi canlandırmayı amaçlayarak ücretler ve sosyal destekler arttırılsa, bu defa bağımlı çalışanlarda işini muhafaza edebileceğine dönük güven kaybı çok şiddetli olduğundan, ilave destekler mütevazı hane bütçesi içerisine eklendiğinde bile tasarrufa kanalize edilecektir.

Emek-yoğun ve sermaye-yoğun üretim ayrışmasına dayalı olarak konu incelendiğindeyse, buhrana dönüşen bu krizin hedef aldığı ana kesimin emek-yoğun üretim yapanlar olduğu açıkça görülmektedir. Bir çoğu küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan emek-yoğun üretim gerçekleştiren imalatçılar, üretimlerine uzun süre ara vermek zorunda kalmıştır. Halen çoğu düşük kapasite kullanımıyla varlığını sürdürmeye çalışsa da bir noktada tıkanma ihtimali güçlenmektedir. Sermaye bolluğu sebebiyle düşük kredi maliyeti sayesinde uzun zaman nefes alıp kendini çeviren bu kesimi bekleyen en yıkıcı şoksa resesyonun stagfasyona dönüşümüyle yaşanacak gibi görünmektedir. Kredilerini hedge etmekte zorlanınca KOBİ'ler için küresel ölçekte bir iflas dalgasının yaşanması kaçınılmaz gözükmektedir. Daha düne kadar düşük emek maliyetiyle rekabet gücünü dünyanın geriye kalanına göre güçlü kılan Çin, bugün bu özelliğini önemli ölçüde aşmış durumdadır. Pandemi öncesi dönemde emek-yoğun üretimini Bangladeş, Vietnam gibi çevre ülkelere çoktan ihraç etmiştir. Dolayısıyla bu yıkımdan esas nasibini alacak kesim Çin yerine az gelişmiş ülkeler ve orta gelirli ülkelerin bir bölümüdür. Kapatmalar sebebiyle işçi çalıştırmak da artık riskli görülmeye başlanmıştır. Bunun yerine endüstri 4.0'ın temel dinamosunu oluşturan robotik endüstriyel üretime doğru kayış süreci başlamış durumdadır. Kendini yenileyebilen, sorunları tespit edip çözebilen, hatta kendini geliştirebilen yapay zekanın üretime hakim oluşuysa çok uzun zaman almayacak gibi gözükmektedir. Bu durumda Post Fordist üretim ilişkileri de önemli ölçüde dağılacaktır. Örneğin tedarikçilerle inşa edilen yalın üretimi ele alırsak, kendini yenileyebilen yapay zeka kontrolündeki robotik teknoloji kullanımıyla üretimde esneklik zaten sağlanabilecektir. Şu an yalın üretimi sürdüren merkez işletmeler krizi tedarikçi KOBİ'lere dışsallaştırdığından, bir süre sonra tedarikçi de kalmayacaktır. Yani Neo-Fordizmin dijitalleşmesine doğru bir üretim yapısının hakimiyetine doğru gidilmektedir. Böyle bir yapıda en önemli tehlikeyse yeni üretim düzeninde istihdam yaratmayan bir büyümenin gerçekleşecek olmasından kaynaklanmaktadır. İşte bu noktada da devlet destekleri devreye girecek gibi görünmektedir. Daha çok ve daha geniş kesime destekle şekillenecek sosyal politikanın en geniş kapsamına erişeceği bir uygulama genişliğiyle karşılaşılabileceği olasıdır. Sosyal politikanın da sosyal yardım ve hizmetler kısmında orantısız genişlemenin yaşanacağını beklemek yerinde olur.

Trakya işgücü piyasasının bu çalışmada odak noktasına alınması tesadüfi değildir. Trakya alt bölgesi, güçlü bir endüstri merkezi olduğu kadar piyasaya dönük üretimin hakim olduğu önemli bir tarım üreticisi konumundadır da. Özetle tarım ve tarım dışı ekonominin bir arada piyasalaştığı bir üretim üssü konumundadır. Bu durum beraberinde özellikle formel işgücü piyasası açısından son derece canlı bir mekânsal

alan özelliği taşımasına yol açmaktadır. Sağlık kriziyle başlayıp sosyoekonomik krize dönüşen ve kısa bir zaman içerisinde de krizin buhrana/bunalıma dönüşeceği görülen bir küresel krizin ülkemizdeki bütünsel yansımalarını işgücü piyasası açısından değerlendirmek, Trakya ölçeğinden oldukça tatminkar sonuçlar verme potansiyeline sahiptir.

Trakya işgücü piyasasında pandeminin sarsıcı etkilere yol açtığı görülmektedir. İstihdam ve işsizlikte eşzamanlı daralma mevcuttur. Halbuki bu durum normal şartlarda teoriyle uyumsuzdur. Çünkü beklenen, istihdam düşerken işsizliğin artması, istihdam artarken de işsizliğin azalmasıdır. Ancak istihdamla birlikte işsizliğin de azalması, pandeminin işgücü piyasasındaki normalleri çoktan değiştirdiğinin de ipuçlarını vermektedir. Bu eş zamanlı daralma çok tehlikeli bir duruma da işaret etmektedir. Çünkü istihdam düşerken işsizlik de düşüyorsa, işini kaybedenlerin artık iş aramayı bırakarak işgücü piyasasından bütünüyle çıktıklarını göstermektedir. Böylece işgücü hacmi de keskin şekilde daralmaktadır. Ancak Trakya’da bu daralma üç metropol ve Türkiye bütünündeki kadar şiddetli değildir. Hatta orta ve yükseköğretim mezunlarında istihdam artışı bile yaşanmıştır. Bu durum Trakya’nın sosyoekonomik yapısındaki farklılıktan kaynaklandığı kadar üretim yapısının sermaye yoğun oluşuna da dayanmaktadır. Sonuçta Trakya’da güçlü bir endüstri mevcuttur. Örneğin İstanbul’un hemen çeperinde yer alan Tekirdağ “Çorlu-Çerkezköy bölgesi”, önemli bir endüstri merkezi konumundadır. Trakya’da gerçekleştirilen tarım üretiminin piyasaya dönük olmasına ek olarak tarımda makinalaşma düzeyi de çok yüksektir. Yani sanayi ve tarımda yüksek teknoloji kullanımı yaygındır. Sermaye yoğun üretime işgücünün yüksek eğitim düzeyinde oluşu da eklenince, pandeminin sarsıcı etkilerinin ülkenin diğer pek çok yerine göre Trakya bölgesinde daha sınırlı kalması da doğaldır. Ancak yine de Trakya, pandemiden oldukça şiddetli etkilenmiş durumdadır. Özellikle işsiz sayısında yaşanan şiddetli daralma, işgücü piyasasından kaçışı Trakya’da da desteklemektedir. Yükseköğretim mezunu işsizlerdeki artışta, eğitilmiş kesimde iş bulma ümidinin sürdüğünü göstermektedir. Ama eğitim düzeyi düştükçe umutsuzluk artıyor olmalı ki işsizlik hacminde daralmanın şiddeti de artmaktadır. Trakya’daki bu etkiler, ülkenin diğer pek çok yerinde pandeminin ekonomik yıkım anlamı taşıdığına da işaret etmektedir. Çünkü Trakya belki de pandemiden en az etkilenen bölgelerinden birisidir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar (lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında yazarın katkı oranı %100'dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Blustein, D. L., Duffy, R., Ferreira, J. A., Cohen-Scali, V., Cinamon, R. G., & Allan, B. A. (2020). Unemployment in the Time of COVID-19: A Research Agenda. *Journal of Vocational Behavior*, 119, 103436.
- Credit Suisse (2019). *Global Wealth Report 2019*, Zurich.
- Credit Suisse (2020). *Global Wealth Report 2020*, Zurich.
- Credit Suisse (2021a). *Global Wealth Report 2021*, Zurich.
- Credit Suisse (2021b). *Global Wealth Databook 2021*. Zurich.
- Galea, S., & Abdalla, S. M. (2020). COVID-19 Pandemic, Unemployment, and Civil Unrest: Underlying Deep Racial and Socioeconomic Divides. *Jama*, 324(3), 227-228.
- Kozicki, B., & Gornikiewicz, M. (2020). Unemployment Rate in Poland and USA during COVID-19 Pandemic: A Case Study. *European Research Studies*, 23, 187-201.
- Lai, H., Khan, Y. A., Thaljaoui, A., Chammam, W., & Abbas, S. Z. (2021). COVID-19 Pandemic and Unemployment Rate: A Hybrid Unemployment Rate Prediction Approach for Developed and Developing Countries of Asia. *Soft Computing*, 1-16.
- Su, C. W., Dai, K., Ullah, S., & Andlib, Z. (2021). COVID-19 pandemic and Unemployment Dynamics in European Economies. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 1-13.
- Rosén, M., & Stenbeck, M. (2021). Interventions to Suppress the Coronavirus Pandemic will Increase Unemployment and Lead to Many Premature Deaths. *Scandinavian Journal of Public Health*, 49(1), 64-68.
- TÜİK, *İşgücü İstatistikleri Bölgesel Sonuçlar*, URL. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/>, 17.10.2021.
- van Barneveld, K., Quinlan, M., Kriesler, P., Junor, A., Baum, F., Chowdhury, A., ... & Rainnie, A. (2020). The COVID-19 Pandemic: Lessons on Building more Equal

and Sustainable Societies. *The Economic and Labour Relations Review*, 31(2), 133-157.

Effects of Covid-19 Pandemic on Thrace Labor Market: Comparison with Three Metropolitan Cities and Whole of Turkey

Extended Summary

The Covid-19 pandemic transformed from being a health crisis into an economic crisis that took the whole world by storm in a very short time. There was a period in which production came to a standstill, unemployment peaked, poverty increased, and income and wealth inequality intensified. No part of the world could avoid these effects. The Thrace region has also had its share of the devastating effects of the pandemic. This study aims to determine the staggering effects of the pandemic on the Labor Market in the Thrace region. The data of 2020, which constitutes the most up-to-date Labor Market data for the pandemic period, is used in this study. For comparison of the pre-pandemic periods, the data of 2019 is used. Thus, it will be possible to identify the first effects of the pandemic by comparing the change experienced in the early stages of the pandemic with the period just before the pandemic.

Method

The method used in the study is data analysis. The data is compiled from the Turkish Statistical Institute. The data to be used for comparison in this study, are in NUTS-2 and country-level according to statistical region classification. The proportional and numerical changes in the labor market indicators in 2019 and 2020 will be examined. According to the changes experienced between the pandemic and the pre-pandemic period, the Thrace sub-region will be compared with the three metropolitan cities and the country in its totality.

Findings

The first effects of the pandemic in the Thrace Labor Market are staggering. It led to a contraction of 4.6% in the total workforce, 6% in the male workforce, and 2.1% in the female workforce. This contraction was more limited than the contraction in the total workforce and female workforce in three metropolitan cities and the whole of Turkey. However, the severity of the contraction in the male workforce was well above the three metropolitan cities and the whole of Turkey. With the pandemic, there was a contraction in the workforce regarding all the age groups in the Thrace

region. However, the severity of the contraction was different according to the age groups. The most severe contraction was experienced as 17.6% for the 15-24 age group. The contraction was 6.1% in the 55+ age workforce. While there was a contraction of 2.2% in the 35-54 age group, the lowest contraction was experienced in the 25-34 age group with 0.9%. Although the contraction in the Thrace region was less than the contraction in Istanbul for the 15-24 age group, it was above the contraction in Ankara, İzmir and the whole of Turkey. The same is valid for the workforce in the 35-54 age group. As for the workforce in the 25-34 and 55+ age groups, the contraction level experienced in the Thrace region is below the three metropolitan cities and the whole of Turkey. The change in the workforce according to the level of education is quite remarkable. The contraction level experienced in illiterate people and those with less than high school education in the Thrace region was more severe than the contraction in three metropolitan cities and the whole of Turkey, except for the illiterate in Istanbul. However, contrary to the contraction in three metropolitan cities and the whole of Turkey, there was an increase in the secondary and tertiary education graduate workforce.

The effects of the pandemic on employment in the Thrace region, on the other hand, amounted to a 2.4% contraction in total, with an increase of 1.7% in women against a 4.2% contraction in men. While the contraction level experienced in men was above the Ankara and the whole of Turkey, it remained below the contraction level experienced in Istanbul and İzmir. Contrary to the contraction in the three metropolitan cities and whole of Turkey, additional employment growth was achieved in women's employment. The severity of the contraction in total employment that is experienced because of male employees lagged behind the three metropolitan cities and the whole of Turkey. In the Thrace region, the most severe contraction in employment by age groups was experienced in the 15-24 age group with 12.3% and in the 55+ age group with 5.6%. While there was a limited increase of 0.5% in the 25-34 age group, there was a limited contraction of 0.3% in the 35-54 age group. Only for the 15-24 age group, the contraction in employment is more severe than in Ankara, İzmir and the whole of Turkey. However, in the other three age groups, except for employment in the 25-34 age group for Ankara, either the contraction was very limited or an employment increase was achieved in the Thrace region. In other words, the Thrace region was affected more limitedly by the pandemic compared to the three metropolitan cities and the whole of Turkey. The change in employment according to education level is quite promising. The contraction experienced in illiterate people and those with less than high school education in the Thrace region was more severe than the contraction in three metropolitan cities and the whole of

Turkey, except for the illiterate in Istanbul. However, contrary to the contraction in three metropolitan cities and the whole of Turkey there was an increase in employment of secondary and tertiary education graduates.

Normally, while employment decreases, unemployment increases. It's a matter of equilibrium. However, the pandemic has also ruined this equilibrium. While employment fell, unemployment also fell. The workforce left the Labor Market in masses. The reason for this is the loss of hope of finding employment. Then, the contraction in unemployment during the pandemic should be viewed pessimistically rather than optimistically. If unemployment is rising, at least it means that the unemployed people haven't given up hope on Labor Markets. Unemployed people remain unemployed as they continue to look for employment. The change in unemployment in the Thrace region was -24% for men, -22.3% for women, and -22.2% in total. This decline is more severe in all three of the three metropolitan cities and the whole of Turkey. This situation is quite worrying. Considering the age groups, the most severe contraction was in the 15-25 age group with 30.8%. It is followed by the 35-54 age group with a contraction of 22.9% the 25-34 age group with a contraction of 18.2%, and the 55+ age group with a contraction of -4.3%. With one exception, unemployment in the Thrace region has a much faster decline in all age groups than in three metropolitan cities and the whole of Turkey. Looking at unemployment by education level, only tertiary education graduates show an increase in unemployment. For those that have other education levels, the proportional decrease in the unemployed volume becomes more severe as the education level decreases. In the Thrace region, the contraction in the volume of unemployed under secondary and secondary education is more severe than the contraction in the three metropolitan cities and the whole of Turkey. However, the contraction in the volume of illiterate people is less severe. The low number of illiterate people in the Thrace region may be the reason behind this situation.

Discussion and Conclusions

The pandemic also had devastating effects on the Thrace Labor Market. There was a simultaneous contraction in employment and unemployment. This situation was due to the workers who lost their jobs and left Labor Markets by giving up on looking for a job. Thus, the workforce volume also contracted dramatically. However, this contraction in the Thrace region was not as severe as in the three metropolitan cities and the whole of Turkey. There was even an increase in employment among secondary and tertiary graduates. This situation is based not only on the difference in the socio-economic structure of the Thrace region but also on the capital-intensive

nature of the production structure. There is a strong industry in the Thrace region. For example, “Çorlu-Çerkezköy region” in Tekirdağ is an important industrial center. Agricultural production in the Thrace region is not based on the subsistence economy model, production is based on the market economy model. Moreover, the level of mechanization is very high. In other words, the use of high technology in industry and agriculture is widespread. When the highly educated workforce is added to the capital-intensive production, the devastating effects of the pandemic are more limited in the Thrace region than in many other parts of the country. However, the Thrace region was severely affected by the pandemic. Especially the severe contraction in the number of unemployed shows the escape of workers from the Labor Markets. The increase in the unemployed tertiary graduates shows that the hope of finding employment in the educated workforce continues. But as the level of education decreases, the hopelessness must be increasing since the severity of the contraction in the volume of unemployment increases. These effects in the Thrace region indicate that the pandemic means economic destruction in many other parts of the country since Thrace is perhaps one of the regions that are affected least by the pandemic.

Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: G-20 Ülkeleri Örneği

Burçak ALTIN¹

Feyyaz ZEREN²

İD

İD

Öz



Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
18.01.2022

Kabul Tarihi
13.05.2022

DOI
10.47140/kusbder.1059893

Özel sektörlerin kullanmış olduğu krediler, özellikle ekonomik kriz dönemlerinde sektörlerin bu krizlere nasıl cevap verdiğini gösteren önemli göstergelerden biridir. Bu çalışmada 2001 – 2019 döneminde G20 ülkelerinin finans sektörü için kredi piyasasının yönelimi ve gelişimi üzerine odaklanılmaktadır. Birçok makroekonomik ve finansal sorunların nedeni araştırılırken kriz dönemlerinde kredi piyasasının önemi oldukça artmıştır. Uygulanacak politikaların belirlenmesi ve sürdürülebilir bir ekonomi oluşturabilmek için finansal sistemin etkin bir şekilde işleyişi önem arz etmektedir. Bu doğrultuda çalışmada banka kredilerinin ekonomik büyümeye olan etkisi analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre G20 ülkeleri için krediler ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik ilişkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. İlaveten bireysel olarak ülkeler bazından nedensellik ilişkisi sonuçları da sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Kredi, beşeri sermaye, ekonomik büyüme, G20 ülkeleri

Atıf için: Altın, B. & Zeren, F. (2022). Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: G-20 Ülkeleri Örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 91-114

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Finansman Anabilim Dalı, E-posta: brckaltin@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8230-570X>

²Sorumlu Yazar: Doçent Doktor, Yalova Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü, E-posta: feyyaz.zeren@yalova.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0024-3518>

Investigation of the Effect of Bank Credits on Economic Growth: The Case of G-20 Countries

Burçak ALTIN³

Feyyaz ZEREN⁴



Abstract



Article Type
Research Article

Application Date
2022-01-18

Acceptance Date
2022-05-13

DOI
10.47140/kusbder.1059893

The credits used by the private sectors are one of the important indicators that show how the sectors responded to these crises, especially during the economic crisis. This research focuses on the orientation and development of the credit market for the financial sector of the G20 countries in the 2001 – 2019 period. While investigating the causes of many macroeconomic and financial problems, the importance of the credit market has increased considerably during the crisis periods. The effective functioning of the financial system is important in order to determine the policies to be implemented and to create a sustainable economy. In this direction, the effect of bank credits on economic growth was analyzed in this paper. According to the findings obtained, it has been determined that there is a long-run cointegration and bidirectional causality relationship between credits and economic growth for G20 countries. In addition, the results of the causality relationship based on individual countries are also presented.

Keywords: Credit, human capital, economic development, G-20 countries

For Reference: Altın, B. & Zeren, F. (2022). Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: G-20 Ülkeleri Örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 91-114

³Graduate Student, Yalova University, Institute of Graduate Studies, Department of International Trade and Finance, E-mail: brckaltin@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8230-570X>

⁴Corresponding Author: Associate Professor, Yalova University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of International Trade and Finance, E-mail: feyyaz.zeren@yalova.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0024-3518>

Giriş

İktisatçılar tarafından günümüze kadar incelenen ve önem arz eden konulardan birisi de finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkidir (Tuna ve Bektaş, 2013: 140). Finansal sistemin desteklediği projelerle kalkınmayı sağlayacak fonların toplanmasına ve tasarruf yapılmasına imkan tanınmaktadır. Böylece tasarrufların artmasıyla sermaye birikimi artmakta ve krediler aracılığıyla ekonomik büyüme de olumlu etkilenmiş olmaktadır (Özen ve Vurur, 2013: 118). Ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için de sermaye birikimi özellikle gelişmekte olan ülkeler için günümüzde kritik bir öneme sahiptir. Bu sermaye birikimi belirli yatırımlar ile gerçekleşmektedir.

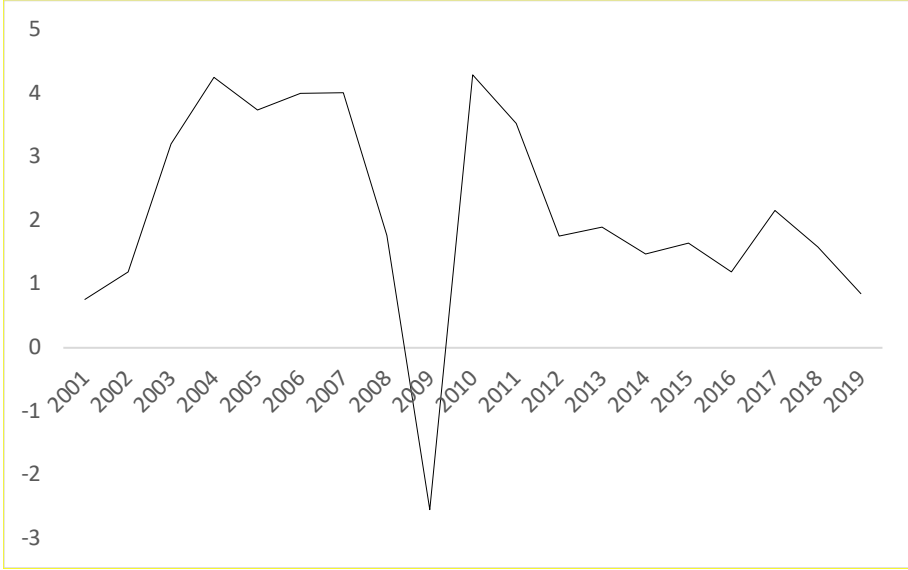
Kredi hacmi ve ekonomik büyüme ilişkisini ilk açıklayanlardan biri olan Schumpeter (1912) fonlar göz ardı edilmeden yeni projeler uygulandığında ekonomik büyümenin daha da artacağını savunmuştur (Becsi ve Wang, 1997: 51). Ekonomik büyümeyi ve aynı zamanda finansal gelişimi sağlayan söz konusu bu fonlar kredi mekanizmaları aracılığıyla piyasaya sürülmektedir. Bu fonların kullanılma amacına göre finansal büyüme üzerindeki etkileri farklılık göstermektedir. Schumpeter (1912) gibi iktisatçılar banka kredilerini çalışmalarında ele alarak kapitalist sistemi konumlandırmış ve banka kredilerinin yenilikler için önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir (Apaydın, 2018: 16). Bir ülkenin ekonomik faaliyetlerinin yoğun olması ve yatırımların artması için o ülkenin kullandığı kredi miktarının da fazla olması gerekmektedir (Çamoğlu ve Akıncı, 2012: 193). Ülkeler sermaye birikimi sağlamak, cari açığı azaltmak ve yatırımlarda bulunmak amacıyla ihtiyaç duydukları fonları yurt içi ve yurt dışından bankacılık sektörü ya da uluslararası kredi kuruluşları vasıtasıyla toplamaktadır (Öge Güney ve Turgut, 2020: 356). Uluslararası finansal sistemde çoğu yerli şirketin kullandığı krediler dolaylı olarak yerel bankacılık sisteminin aracılık etmesiyle sağlanmaktadır. Finansal sistem; ekonomideki fon talep eden ülkelere fon arzı sağlayabilecek ülkelerin ve kuruluşların sağladığı hukuksal ve idari mevzuata göre düzenlenen bir yapıdır (Tuna ve Bektaş, 2013: 141). Yatırımların, tasarrufların ve verimliliğin artması şartıyla ekonomik büyüme sağlanarak finansal gelişim de desteklenmektedir. Bu yapılan tasarruflar ve yatırımlar ile sermaye birikiminin sağlanması ise krediler aracılığı ile olmaktadır (Beck ve diğerleri, 2000: 270).

Banka Kredi, Ekonomik Büyüme ve G20 Ülkeleri

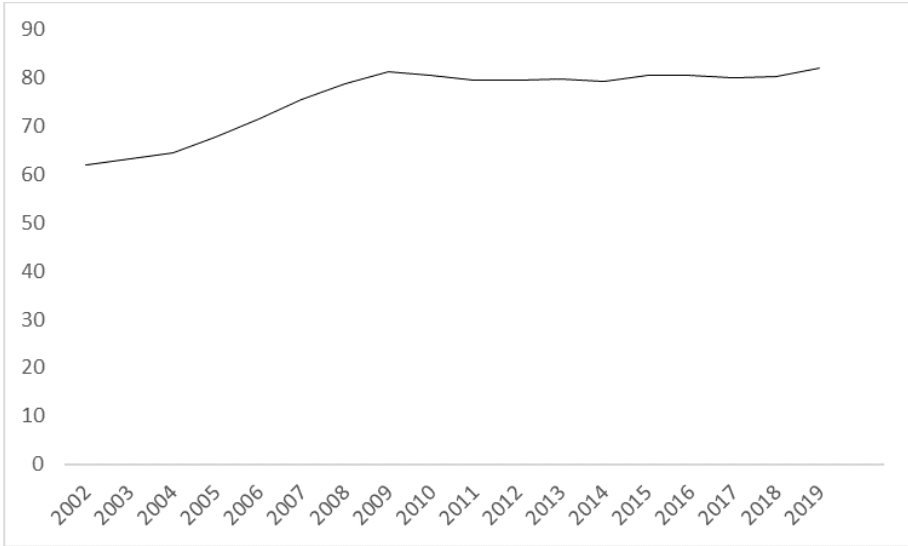
19. yüzyıldan sonra ülkeler aralarındaki savaşları sonlandırmak amacıyla arabuluculuk yaparak iş birliğine gitmeyi hedeflemişlerdir. Ülkelerin iş birliği yapabilmesi için beraber hareket etmeleri gerekir ve bu durum da ülkeleri uluslararası örgütler kurmaya itmiştir. Bu bağlamda 1944 yılında yapılan Bretton Woods anlaşması ile uluslararası ticarete kullanılacak ortak bir ödeme sistemi belirlenmiştir. Bu yöntem 1971 yılına kadar kullanılmıştır. Yine bu süreçte Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası

kuruluşların ortaya çıktığı görülmüştür. Bu kuruluşların ortak amacı ölkere kredi tahsisi sağlayarak ekonomik büyümenin sağlanmasına fayda sağlamak olmuştur. Rusya Krizi ve 1997 yılındaki Asya Krizi G-20 topluluğunu oluşturma düşüncesinin temelini hazırlamıştır (Hacıgökmen, 2019: 195). G-8 ülkeleri bu dönemde yetersiz kalmış ve bu durum G-20 ülkelerinin kurulmasına zemin oluşturmuştur. G-20 topluluğu kurulduktan sonra, gelişmekte olan ekonomiler bir görüş alışverişi sağlayarak uluslararası sistemin daha başarılı ve etkin bir rol almasını amaçlamışlardır. Bu oluşumla beraber gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerin aynı sistem içerisinde etkin bir rol alması sağlanmıştır. Bu kuruluş; ABD, Almanya, Arjantin, Avrupa Birliği (AB) Komisyonu, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada, Meksika, Rusya Federasyonu, Suudi Arabistan ve Türkiye'den oluşmaktadır (Hacıgökmen, 2019: 195). Uluslararası finansal sistemde çoğu yerli şirketin kullandığı krediler dolaylı olarak yerel bankacılık sisteminin aracılık etmesiyle sağlanmaktadır. (Tuna ve Bektaş, 2013: 141).

Araştırma kapsamında bulunan ülkelerin iktisadi yapıları incelendiğinde 2009 yılına kadar Çin ve Hindistan haricindeki ülkelerde durgun bir ilerleme, hatta bu ülkelerde bir gerileme olduğu gözlemlenmektedir. Gelişmiş ekonomilerdeki bu gerileme uluslararası ticarete kriz oluşturmuştur ve bu durumdan gelişmekte olan ülkeler de etkilenmiştir. 2009 yılına doğru bazı gelişmekte olan ülkeler finansal açıdan ABD bankaları ile ilişkisini sınırlamış ve bu durum krizin etkilerinin finansal boyuta erişmesine sebep olmuştur. 2008 krizi ülkelerdeki hem kredi gelişimlerine hem de ekonomik büyümeye olan etkilerini göstermiştir. Şekil 1 incelendiğinde G-20 ülkelerinin genelinin 2001-2019 döneminde bir büyüme içinde olduğu söylenebilir. Ancak bununla birlikte 2008 ekonomik krizinde ciddi bir düşüşün olduğu görülmektedir (Hacıgökmen, 2019: 195).



Şekil 1. G20 Ülkeleri GSYH Ortalaması, 2001-2019.



Şekil 2. G20 Ülkeleri Yurtiçi Kredilerin Ortalaması, 2002-2019.

Şekil 2 incelendiğinde ise 2001-2019 aralığında kredilere ilişkin en çok artış ve azalışın görüldüğü yıllar olarak 2003-2008 dönemi tespit edilmiştir. 2003-2008 aralığında ülkelerdeki bu kredi artışları ve azalışlarının temelinde küresel krizler yatmaktadır. ABD’de 2007 yılında ortaya çıkan kriz daha sonra 2008’de tüm dünyaya yayılmıştır. 2008 Krizi, 1929’dan beri yaşanan en büyük kriz olarak görülmektedir (Apak ve

Yılmaz, 2010: 17). Krizin sebebi, ABD’de konut piyasasında geri ödeme gücüne sahip olmayan kimselere kredi verilmesine dayanmaktadır (Güzel, 2009). Kriz az gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerde etkisini göstermiştir. Avrupa ülkelerinde de aynı süreçte toplam iç kredilerin tutarı GSYH’nin değerine erişmiştir. Önce finansal piyasalarda yaygınlaşan kriz, daha sonralarda ekonominin reel sektörlerini de kapsayan tam anlamıyla bir ekonomik buhrana dönüşmüştür (Muradoğlu, 2011). 2008 ekonomik krizine sebep olan diğer faktörler arasında; finansal piyasaların ve piyasalarda kullanılan enstrümanların artması, konut piyasasında görülen riskleri göz ardı ederek aşırı iyimserliğin olması nedeniyle bankaların piyasayı daha da canlandırmak için çarpan/kaldıraç oranlarını arttırmaları olarak sıralanabilir (Ünal ve Kaya, 2009: 4). 2001 Türkiye krizinde ise; politik olayların ardından ekonomik krize dönüşen ve hiper enflasyon ile mücadele etmek zorunda kalan Türkiye IMF’den kredi desteği almıştır. Görüldüğü üzere bir çok kriz döneminde kredilerin önemi yüksektir.

Bu çalışmanın amacı finansal gelişim göstergesi olan yurt içi kredilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi incelenerek bu durumun G20 ülkelerindeki makroekonomik yansımaları hakkında analiz yapmaktır. Çalışmanın buradan sonraki aşamasında ilk olarak ulusal ve uluslararası literatür incelenecek olup, daha sonra çalışmada kullanılan yöntem hakkında bilgi verilecektir. Son olarak ampirik bulgular sunularak, sonuçlara ilişkin değerlendirmeler yapılacaktır.

Literatür Taraması

Finansal gelişim ve ekonomik büyüme arasında literatürde bir çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Ulaşılan bu eserlerde farklı sonuçlar elde edilmiş olup, bu farklılıklar; kullanılan ekonometrik yöntem, örneklem ve incelenen veri aralığı gibi faktörlerden dolayı ortaya çıkmıştır. Bu sebeple literatür taraması kapsamında banka kredileri, finansal gelişim ve ekonomik büyüme ilişkilerini kapsayan çalışmalara yer verilmiştir.

Ticari kredi teorisinin temeli ilk olarak Meltzer (1960) tarafından önerilmiştir. Bu çalışma bir finans kaynağı olarak ticari krediye odaklanan kapsamlı bir literatüre sahiptir. Literatürün çoğu, gelişmiş finansal piyasalara odaklanarak sıkı/daralan para politikası dönemlerini incelemektedir. Regresyon yöntemi ile analizini gerçekleştiren Meltzer (1960), büyük firmaların kredi hacimlerini arttırdıklarında firmaların satışlarının arttığını ortaya koymuştur. Böylelikle yazar finansal gelişim ile ticari kredinin arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Saarenheimo (1995), çalışmasında 1987-1990 zaman aralığını kullanmış olup banka kredileri ile özel yatırımlar arasındaki ilişkiyi VAR modeli ile açıklamaya çalışmıştır. Yapılan analizler sonucunda; kredilerden para arzına doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi bulunduğu söylenebilmektedir. Öte yandan krediler ile büyüme arasında ise herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Özen ve Vurur (2013) çalışmalarında banka kredileri ile ekonomik büyüme ilişkisini 1998-2012 dönemi için üçer aylık zaman serileri kullanılarak incelemişlerdir. Yapılan Granger nedensellik testi neticesinde banka mevduatlarından ekonomik büyümeye, ekonomik büyümeden ise banka kredilerine doğru tek yönlü nedensellik tespit edilmiştir. Son olarak finansal gelişmenin ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna varılmıştır.

Kredi hacminin büyümesi ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi analiz eden Tuna ve Bektaş (2013) ise çalışmalarında Türkiye örneği üzerinden 1998-2012 yılları arasındaki veriler ile ele almışlardır. Eşbütünleşme ve Granger nedensellik testlerinin kullanıldığı çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların sunduğu kredi büyümesinin, ekonomik büyümenin nedeni olmadığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanı sıra bu kredilerin cari açık ve enflasyon açısından risk taşıdığı belirtilmiştir.

Göçer ve diğerleri (2013), kredi hacminin cari açıkla ilişkisini 1992-2011 dönemi için üçer aylık veriler ile Türkiye örneğini kullanarak analiz etmişlerdir. Analizler sırasında yapısal kırılmalı birim kök ve eşbütünleşme testleri kullanılarak, kredi hacmi ve cari açık değişkenlerinin uzun dönemde ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı etkilere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karaçayır (2016) çalışmasında finansal gelişmişliğin işsizlik ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. 2006-2015 yılları arasındaki aylık veriler ile analiz edilen çalışmada finansal gelişmişlik göstergesi olarak yurtiçi kredi hacmi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda kredilerin artmasıyla kısa dönemde işsizlik oranında azalışın gözlemlenmesi ve buna bağlı olarak ekonomik büyümenin aynı oranda arttığı tespit edilmiştir. Çalışmada uzun dönemde ise bu pozitif etkinin görülmemesinin nedeni cari açık sorunuyla açıklanmaktadır.

Kredi hacimlerinin cari açığa olan etkisinin analiz edildiği bir başka çalışma ise Akçayır ve Albeni (2016) tarafından yapılmıştır. Söz konusu ilişki ARDL sınır testiyle analiz edilmiş ve sonuç olarak; kredi hacminin cari açık ile ilişkisinin bulunmadığı yargısına varılmıştır. Cari açıklığın giderilmesiyle oluşacak istihdam ve ekonomik büyümeden bahsedebilmek için sadece kredi hacimlerinin artması yeterli bir etken olarak görülmemiştir.

Apaydın (2018) çalışmasında banka kredilerini ele alarak ekonomik büyümeyi açıklamaya çalışmıştır. Türkiye örneği üzerinde 2000-2016 verileri için ARDL sınır testi kullanılarak analizler gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonucunda ise; kredi oranlarının artmasıyla ekonomik büyümenin de tüm sektörlerde olmamakla birlikte arttığı gözlemlenmiştir. Tarım ve inşaat sektörlerinde artan kredi oranları ile ekonomik büyümenin negatif yönlü bir ilişki içerisinde olduğu gözlemlenmiştir.

Öge Güney ve Turgut (2019), çalışmalarında banka kredileri ile ekonomik büyüme ilişkisini Granger nedensellik testi ile incelemişlerdir. Kısa dönemde ekonomik büyüme ve krediler arasında negatif yönlü bir ilişkinin varlığından bahsedilebilirken, uzun vadede ise kredilerin ekonomik büyümeye pozitif yönlü olarak etki edeceği belirtilmiştir. Çalışmada kredi hacminin artmasıyla doğrudan ekonomik büyümenin ilişkilendirilmeyeceği ancak yatırımların teşviki ile birlikte doğru orantılı bir artış gözlemleneceği belirtilmiştir.

Öz ve Uslu (2020) çalışmalarında Türkiye örneğini VECM nedensellik testi ile incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre kısa dönemde banka kredileri ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü ilişki tespit edilmiştir. Uzun dönemde ise söz konusu ilişki banka kredilerinden ekonomik büyüme doğru olacak şekilde tek yönlüdür.

Son yapılan çalışmalardan birinde ise Taşseven ve Yılmaz (2021) yine Türkiye örneğini Toda & Yamamoto nedensellik testi ile ele almıştır. Ulaşılan sonuçlar banka kredileri ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik bulunduğuna işaret etmektedir. Yine 2021 yılında yapılan bir diğer çalışmada ise Yetiz ve Ünal (2021) Türkiye’de banka kredilerinde değişimlerin kısa ve uzun dönemde ekonomik büyüme etkilediğini ortaya koymuşlardır.

Elde edilen sonuçları genel olarak değerlendirmek gerekirse ağırlıklı olarak banka kredilerinin ekonomik büyüme içerisinde önem arz ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte banka kredileri ve ekonomik büyüme arasında çift yönlü nedensellik bulgusuna ulaşan çok fazla sayıda çalışma olduğu da önemli bir sonuç olarak göze çarpmaktadır. Yapılacak bu çalışma ile panel veri analizleri kullanarak banka kredileri ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin G20 ülkeleri için önemi ortaya konmaya çalışılacaktır. Zira G20 ülkeleri iktisadi anlamda önem arz eden bir topluluktur ve bu bağlamda G20 ülkelerinin ekonomik büyüme sağlarken banka kredilerine ihtiyaç duyup duymadığının belirlenmesi, ekonomik büyüme artışı sağlandıkça banka kredisi kullanımının artıp artmadığının belirlenmesi gibi sorulara cevap aranacaktır.

Veri ve Yöntem: Veri Seti

Çalışmada; G20 ülkelerinden eksiksiz bir şekilde verilerine ulaşılabilen 18 tanesi (Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Avustralya, Brezilya, Çin, Endonezya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hindistan, İngiltere, İtalya, Japonya, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Türkiye) için 2001-2019 dönemlerini içeren yıllık veriler kullanılmıştır. Çalışmanın değişkenleri olarak özel sektöre bankalar tarafından verilen yurtiçi kredileri ve ekonomik büyümeyi gösteren WorldBank tarafından yayınlanan GSYH serileri kullanılmıştır. Bankalar tarafından özel sektöre verilen yurtiçi krediler; hisse senedi olmayan menkul kıymet satın alımları ve ticari krediler ile geri ödeme talebi oluşturan diğer alacak hesapları gibi özel sektöre sağlanan finansal kaynakları

ifade etmektedir (Dünya Bankası, 2021). G20 ülkelerinin bankalar tarafından sağlanan yurtiçi kredileri ve ekonomik büyüme arasındaki etkileşimin incelenmesinde yatay kesit bağımlılığını dikkate alan CD testi, delta testi, panel birim kök testi, panel eşbütünlük ve panel nedensellik testi gibi yöntemler ele alınarak bu çalışma çerçevesinde analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bulgular

Yatay Kesit Bağımlılığı

Banka kredilerinin ve ekonomik büyüme ilişkisinin incelendiği bu çalışmada, paneli oluşturan ülkeler arasındaki yatay kesit bağımlılığının var olup olmadığı; bu yatay kesitteki verilerin zaman aralığından küçük olduğu ($T > N$) için Breush-Pagan (1980) LM testi ve Pesaran, Ullah ve Yamagata'nın (2008) LMADJ testiyle analiz edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığı olup olmadığının tespit edilmesinden sonra ise eş-bütünlük denklemleri kurulabilmektedir. Söz konusu yatay kesit bağımlılığı yöntemine ilişkin test istatistiği şu şekilde gösterilmektedir:

$$LM_{adj} = \left(\frac{2}{N(N-1)} \right)^{1/2} \left(\sum_{i=1}^{N-1} \sum_{j=i+1}^N \bar{\rho}_{ij}^2 \frac{(T-k-1)P_{ij}^2 - \hat{\mu}_{Tij}}{VT_{ij}} N(0,1) \right)$$

Tablo 1. Yatay Kesit Bağımlılığı

Testler	Banka Kredileri		Ekonomik Büyüme	
	İstatistikler	Olasılık	İstatistikler	Olasılık
LM	277.408	0.000***	236.517	0.000***
LMADJ	-0.495	0.690	-0.590	0.723

Not 1: *** %99 güvenilirlik seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 1'e göre kredilerin LM testi istatistiğinin %1'den küçük olduğu için anlamlı olduğu söylenmektedir. Ancak LMADJ testi sonuçları bu bulguları teyit etmemektedir ve farklı sonuçlar sunmaktadır. Bu bağlamda; LMADJ testinin daha gelişmiş bir yapıda olması sebebiyle panellerde yatay kesit bağımlılığının olmadığına karar verilmiştir. Ekonomik büyüme verilerinin de yine aynı şekilde LMADJ istatistiği olasılık değerinin %10'dan büyük olmasından dolayı anlamlı olmadığı söylenir ve yatay kesit bağımlılığının olmadığını ifade eden H_1 hipotezi reddedilir. Test olasılık sonuçlarına göre çıkarılan yorum ise herhangi bir siyasal, politik veya ekonomik şokun krediler ve ekonomik büyüme değişkenleri bazında ülkeler arasında etkileşim sağlamayacağı şeklindedir. Krediler ya da ekonomik büyüme için yapılacak yeni politikalar diğer ülkelerde uygulanmış olan politikaların göz gezdirilmesine bağlıdır fakat bu

politikaların karar aşamasında daha çok ülkenin kendi şartlarına göre değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Delta Testi

Homojenlik ile ilgili çalışmalar ilk olarak Swamy (1970) tarafından geliştirilen delta testine dayanmaktadır. Daha sonra bu araştırmalar Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından homojenlik testi ile geliştirilmiştir. Homojen ve heterojenlik panellerdeki ülkelerin seçimi ile ilgilidir. Homojenlik; seçilen veri topluluğunun benzer özellikte olduğu zaman, heterojenlik ise farklı özelliklere sahiplik durumunda ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada kullanılan homojenlik sınavasını gösteren Pesaran ve Yamagata (2008) tarafından geliştirilen formül şu şekildedir;

$$\Delta = \sqrt{N \left(\frac{N^{-1}S - k}{2k} \right)} \sim X^2$$

Tablo 2. Delta Testi

Testler	Banka Kredileri		Ekonomik Büyüme	
	İstatistik	Olasılık	İstatistik	Olasılık
Delta Tilde	7.754	0.00***	2.540	0.005***
Delta Tilde	8.450	0.000***	2.768	0.003***

*** %99 güvenilirlik seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 2'ye göre değişkenlerin olasılık değerleri %99 güvenilirlikle anlamlı olduğundan dolayı banka kredileri ve ekonomik büyüme verilerinin heterojen bir yapıda olduğu söylenebilir. Bu da ülkelerin birbirlerinden farklı karakteristiğe sahip olduğunu göstermektedir.

Birinci Nesil Panel Birim Kök Testleri

Yatay kesit bağımsızlığını dikkate almayan ve aynı zamanda heterojenliğe tabi olan verilerde birinci nesil panel birim kök testi olarak; Philips Perron ve Im, Pesaran, Shin testleri kullanılarak analiz yapma imkanı mevcuttur.

Phillips – Perron testi için veri üreten süreç, test denkleminde kabul edilenden daha yüksek bir otokorelasyona sahip olabileceği sorununu ele almaktadır. Bu yöntem geniş kapsamlı örnekler için uygun olup asimptotik dağılımı daha iyi analiz edilebilmektedir. Yatay kesit bağımsızlığını dikkate almayan panel birinci nesil birim kök testleri grubunda yer alan Philips-Perron Fisher Testi'nin formülü aşağıdaki gibidir;

$$i_a = t_a \left(\frac{\gamma_0}{f_0} \right)^{-1/2} - \frac{T(f_0 - \gamma_0)(s_e(\hat{a}))}{af_0^{1/2}s}$$

IPS testi olarak adlandırılan Im, Pesaran ve Shin (2003) testi ise Fisher (1932) testinin basit bir alternatiftir. Bu test N kesit birimlerinin her biri için doğrusal bir eğilime sahip bir modele sahiptir. Bu nedenle, verileri havuzlamak yerine, N kesit birimleri için ayrı birim kök testleri kullanılmaktadır (Maddala ve Shaowen, 1999).

$$\sqrt{N} - \frac{(t_{N,T} - \mu)}{\sigma}$$

Dickey ve Fuller testi otoregresif bir modelde bir birim kökün mevcut olduğu boş hipotezini test etmektedir. Alternatif hipotez, testin hangi versiyonunun kullanıldığına bağlı olarak farklılık gösterir. Test 1979'da istatistikçiler David Dickey ve Wayne Fuller tarafından geliştirilmiştir. Bu test asimetrik olduğundan, test istatistiğinin yalnızca negatif değerleri ile ilgilenilir. Hesaplanan test istatistiği kritik değerden daha az (daha negatif) ise, H₀ sıfır hipotezi reddedilir ve birim kökü mevcut değildir. ADF testi formülü aşağıdaki şekilde gösterilmektedir;

$$\Delta y_t = (p_1 - 1)y_{t-1} + \sum_{j=2}^p p_j (\Delta y_{t-j+1}) + \varepsilon_t$$

Tablo 3. Birinci Nesil Panel Birim Kök Testleri

Değişkenler	Banka Kredileri		Ekonomik Büyüme	
	Seviye 0	Seviye 1	Seviye 0	Seviye 1
Testler				
Im, Pesaran ve Shin	0.341	0.000***	0.000***	-
ADF-Fisher Ki-Kare	0.239	0.000***	0.000***	-
PP-Fisher Ki-Kare	0.787	0.000***	0.000***	-

*** %99 güvenilirlik seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre banka kredileri panelinin birinci farkında durağanlaştığı, ekonomik büyüme verilerinin ise seviye değerlerinde durağan olduğu anlaşılmaktadır. Heterojen panel veri analizinde uygulanan üç ayrı test de uygulanarak söz konusu sonuçlar karşılıklı olarak teyit edilmiştir. Bu sonuçlardan anlaşıldığı üzere panellerin aynı dereceden durağan olmadığı sonucuna ulaşılmış olup, çalışmanın bu aşamasında heterojenliği, yatay kesit bağımsızlığını ve farklı seviyelerde durağanlaşmasından dolayı Emirmahmutoğlu ve Köse (2011) panel nedensellik testi kullanılacaktır.

Emirmahmutoğlu ve Köse Panel Nedensellik Testi

Yapılan testlerin sonucunda yatay kesit bağımlılığının olmadığı ve serilerin farklı durağanlık derecesine sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bilgiler ışığında krediler ve

ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkilerinin incelenmesi için Emirmahmutoglu ve Köse (2011) panel nedensellik testi uygulanmıştır. Bu testin avantajı, heterojen panel veri setlerinde uygulanabilmesidir. Değişkenlerinin durağan ya da birlikte entegre olup olmamasından bağımsız olarak, ülkeler arası heterojenliği açıklamaktadır (Ağır ve Tıraş, 2018: 1563). Emirmahmutoglu ve Köse (2011) panel nedensellik test formülünde π_i , tek tek modifiye Wald istatistiğine karşılık gelen olasılığı göstermektedir. Fisher istatistiğinin 2N serbestlik derecesi bulunan asimptotik ki-kare dağılımı mevcuttur (Ağır ve Tıraş, 2018: 1563).

$$\lambda = -2 \sum_{i=1}^N \ln(\pi_i)$$

Tablo 4. Emirmahmutoglu ve Köse Panel Nedensellik Testi

	İstatistik	Olasılık Değeri
Ekonomik Büyüme → Banka Kredileri	97.304	0.000***
Banka Kredileri → Ekonomik Büyüme	78.672	0.000***

*** %99 güvenilirlik seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Asimptotik dağılımı dikkate alan Emirmahmutoglu ve Köse testi Tablo 5'te de görüldüğü gibi panelin tümü için sonuçları sunmaktadır. Bu sonuçlara göre "Büyüme kredilerin nedeni değildir" hipotezi %99 anlamlılıkla reddedilerek ekonomik büyümenin kredilerin nedeni olduğunu aynı şekilde "Krediler ekonomik büyümenin nedeni değildir" hipotezi de %99 anlamlılıkla reddedilerek paneller arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu yönünde bir sonuca varılmıştır. G20 ülkelerinden 18 ülke için Emirmahmutoglu ve Köse (2011) panel nedensellik testinin ayrı ayrı uygulanması ile elde edilen sonuçlar ise Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Emirmahmutoğlu ve Köse Panel Nedensellik Testi

Ülkeler	Ekonomik Büyüme → Banka Kredileri	Olasılık	Banka Kredileri → Ekonomik Büyüme	Olasılık
Arjantin	0.155	0.694	10.759	0.001***
Avustralya	0.213	0.645	0.073	0.786
Brezilya	4.709	0.030**	0.090	0.764
Çin	19.382	0.000***	2.305	0.129
Fransa	3.385	0.066*	0.012	0.913
Almanya	4.842	0.028**	1.414	0.234
Hindistan	4.492	0.034*	0.007	0.934
Endonezya	0.394	0.530	4.325	0.038**
İtalya	5.044	0.025**	2.905	0.088*
Japonya	3.254	0.071*	0.061	0.806
Kore	0.692	0.405	2.945	0.086*
Meksika	1.655	0.198	2.842	0.092*
Rusya	6.167	0.013***	1.215	0.270
S. Arabistan	1.901	0.168	1.343	0.246
İspanya	0.003	0.954	7.347	0.007***
Türkiye	6.180	0.013***	0.331	0.565
İngiltere	2.684	0.101	9.042	0.003***
Amerika	0.694	0.405	4.380	0.036**

*** %99 ** %95, * %90 güvenilirlik seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Ülkelere özgü nedensellik test sonuçlarında; Brezilya, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, İtalya, Japonya, Rusya, Türkiye gibi ülkelerde olasılık değerlerinin anlamlı olması ekonomik büyümeden kredilere doğru bir nedenselliğin varlığı görülmektedir.

Elde edilen sonuçlar bireysel anlamda değerlendirildiğinde Çin'in verilerine göre kriz döneminde en çok etkilenen ülkelerden biri olmasına rağmen kriz döneminden sonra 2019 yılına kadar GSYH oranında artış olduğunu söylenebilir. Bu ülkede 2001 yılından itibaren kredi oranları düşük olmasına rağmen ekonomik büyümenin fazla olduğu görülmektedir. Bu sebeple ekonomik anlamda büyüme ülkenin dış ticaretini de doğrudan etkileyerek kredi oranlarının arttığı söylenebilmektedir. Türkiye için de benzer şeyleri söylemek mümkün olacaktır. Türkiye'nin GSYH'si 2010 yılından 2019 yılına kadar inişli çıkışlı seyretmektedir. Türkiye gibi ülkeler ekonomik anlamda büyürken dış kaynaklara bel bağladıkları için herhangi bir kriz dönemi sonrasında krizin etkisini kolay bir şekilde atlatamamışlardır (Hacıgökmen, 2019: 199). Ekonomik büyümenin gerçekleşmesi ile birlikte uygulanan politikaların da etkisiyle kredi

verebilme gücü bankalarda da artmış olacaktır. Aynı zamanda özel sektörde krediyi geri ödeyebilecek gücü olması da söz konusudur. 2009 yılından sonra en çok büyüme Hindistan ve Çin’de gerçekleşmiştir. Brezilya ve Hindistan’da kriz dönemlerinde kredi oranları düşük olup, GSYH oranlarının arttığı gözlemlenmektedir. Rusya’da ise doğal kaynak rezervlerinden dolayı ekonomik büyüme söz konusu oldukça bankaların kredi verme oranları ve firmaların kredi alabilme gücü artacaktır (Hacıgökmen, 2019: 205). Japonya, Almanya için krediler ile ekonomik büyümeden bahsetmek güç olmaktadır. Almanya katma değeri yüksek üretimler yapan Avrupa’nın en güçlü ülkelerinden biri olarak sayılmaktadır. İtalya’da ise çift yönlü nedensellik görülmekte olup, kredilerin artması büyümeye etki ederken, ekonomik büyümenin de kredi hacmini artırdığı ortaya konmuştur.

Öte yandan; Arjantin, Endonezya, İtalya, Kore, Meksika, İspanya, İngiltere, ABD gibi G20 ülkelerinin kredilerden ekonomik büyümeye doğru nedenselliğin var olduğu analiz edilmiştir. Krizden sonra da ABD için de benzer şeyleri söylemek mümkündür. ABD kriz döneminden 2010 yılına kadar GSYH oranını ciddi bir şekilde artırmış ve uyguladığı para politikalarıyla kriz döneminde görülen hasarları ortadan kaldırmıştır. İngiltere de kriz dönemlerinde en çok etkilenen ülkeler arasında olduğundan kredi gelişiminin artırdığı söylenebilir (Karakurt, Şentürk, & Ela, 2015, s. 302).

Durbin Hausman Panel Eşbütünleşme Testi

James Durbin, De-Min Wu ve Jerry A. Hausman’dan ismini alan Durbin Wu Hausman testi; farklı düzeylerde durağan olağan paneller için Choi (1992) tarafından geliştirilmiştir. Durbin-Hausman istatistiği, alternatif hipotez altında farklı olasılık limitlerine sahip olan ve sıfır hipotezi altında aynı tutarlılık özelliğini paylaşan iki tahminciden oluşur (Choi, 1994). Durbin Hausman panel eşbütünleşme testinde; bağımsız değişkenlerin I (1) veya I (0) olduğu, bağımlı değişkenin I (1) olması koşuluyla panel eşbütünleşme analizleri yapılabilmektedir (Gövdeli, 2019). Durbin Hausman formülü şu şekilde tahmin edilmektedir;

$$DH_G = \sum_{t=1}^n \hat{S}_j (\tilde{\theta} - \hat{\theta})^2 \sum_{t=2}^T e_{jt-1}^2$$

Tablo 6. Durbin-Hausman Panel Eşbütünleşme Testi

G20 Ülkeleri	İstatistik	Olasılık
Durbin Hausman Grup	-1.172	0.121
Durbin Hausman Panel	-1.886	0.030

*** %99 ** %95, * %90 güvenilirlik seviyesinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Durbin-Hausman panel istatistikleri homojen modellerde, grup istatistikleri ise heterojen modellerde kullanılmaktadır (Hacıimamoğlu ve Sandalcılar, 2020: 12). H0

hipotezinin kabul edilmiş olduğu ve tüm birimler için eşbütünleşme ilişkisi yoktur hipotezi kabul edilerek eş bütünleşmenin olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçla, yurtiçi krediler ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki olmadığı bulgusu elde edilmiş olacaktır. Bu yöntemle göre bireysel sonuçların tespit edilemediğini belirtmekte fayda vardır.

Tartışma ve Sonuç

İktisadi açıdan, her ekonominin temel unsurlarından birisi istikrarlı ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümenin sağlanmasıdır. Bu büyümenin etkin bir şekilde gerçekleşmesi için de büyümenin nasıl finanse edileceği, finansal sistemin bir parçası olan bankaların sistemi de gelişmişlik kadar önemlidir. Schumpeter'e (1912) göre firmaların yenilikleri oluşturma koşulu kredilerden geçmekte olduğundan bu durum banka kredilerini yeniliklerin merkezi haline getirmiştir. McKinnon (1973) ve Shaw (1973) tarafından ortaya atılan ve "finansal baskı hipotezi" olarak da bilinen yaklaşıma göre, gelişmekte olan ülkelerdeki finansal piyasalar, kamu müdahaleleri nedeniyle baskı altında olduğu için kredi faizleri piyasa düzeyinin altında oluşmakta ve kredi tayinlemesine neden olduğundan yatırımların ve ekonomik büyümenin de azalmasına yol açmaktadır (Apaydın, 2018: 16). Bu bağlamda bu tür sorunların yaşanmaması ve istikrarlı bir ekonomik büyümenin sağlanabilmesi için finansal piyasalarda kredilerin uygulanacak politikalarla kontrol altına alınması gerekmektedir.

Bankacılık sektörü kaynakların etkin dağılımını sağlayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Literatürde bu ilişkiyi analiz etmek için farklı yöntemler kullanılmıştır. Bazı çalışmalarda özel sektöre bankalar tarafından sağlanan krediler ticareti artırıp, üretim faktörünü doğrudan etkileyerek ekonomik büyümeyi amaçladığını savunurken, bazı çalışmalar ise bu görüşün tersini savunmaktadır. Öte yandan G20 ülkeleri örneklem alınarak çok az çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda yapılan araştırmada, yurtiçi krediler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki incelenmiştir. G20 ülkelerinden eksiksiz bir şekilde verilerine ulaşılabilen 18 tanesi için 2001-2019 dönemi verisi ele alınarak; yatay kesit bağımlılığı, homojenlik, birim kök, nedensellik ve eşbütünleşme testleri yapılmıştır.

Farklı makroekonomik özellikleri mevcut olan ülkeler için etkileşimin gözlemlenmesi konunun daha iyi kavranması açısından oldukça önem arz etmektedir. Çalışmada yapılan ampirik bulgulardan da G20 ülkelerinin birbiriyle etkileşim içinde olmadığı, herhangi oluşacak makroekonomik şokların birbirlerinden etkilenmediği sonucuna yatay kesit bağımlılığı ve homojenlik testleri vasıtasıyla ulaşılmıştır. Bu yüzden oluşacak finansal krizlerde ya da bu krizlerin önlenmesi için oluşturulacak politikalar bu ülkelerin için dinamikleri göz önüne alınarak yapılmamalıdır. Bu anlamda G20 ülkelerinin birbirleriyle benzer özellikte olmadığı ve bu topluluktaki ülkelerin

ekonomik, politik, yönetsel özellikleri farklılık göstermekte olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik büyüme için birim kök testinde verilerin durağanlaşıp durağanlaşmadığı analiz edilmiş olup, zamandaki bir kayma, dağılımın biçiminde bir değişikliğe neden olmazsa durağan olduğu söylenebilmektedir. Banka kredileri ise fark alınırken durağanlaştırılmıştır. Paneller bazında ekonomik büyüme ve banka kredileri arasında çift yönlü nedensellik olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç, ülkelerde ekonomik büyümenin finansal gelişmeyi ve dolayısıyla kredi gelişimini hızlandırarak özel sektörün kredi taleplerini artırdığını göstermektedir. Ekonomik büyümenin nedenleri arasında kredilerin rolünün önem taşımakta olduğunu ve aynı zamanda ülkelerdeki özel sektöre verilen kredilerin artmasının da ekonomik büyüme ile sağlanacağı söylenebilmektedir. Öte yandan banka kredileri ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli eşbütünlük bir ilişki tespit edilememiştir. Söz konusu bulgular Saarenheimo (1995), Karaçayır (2016), Taşseven ve Yılmaz (2021) çalışmaları ile benzerlik göstermektedir. Elde edilen sonuçların büyük bir çoğunluğu literatür tarafından desteklenmekle birlikte Tuna ve Bektaş'ın (2013) çalışmalarında söz konusu ilişkiye ulaşılamamış ve bu çalışmada zıt yönlü bulgular tespit edilmiştir.

Çalışmanın önemli kısıtlarından biri finansal gelişmeyi temsilen sadece bankalar tarafından özel sektöre verilen kredilerin kullanılmış olmasıdır. Yapılacak gelecek çalışmalarda diğer finansal kuruluşlardan ya da uluslararası kredilere de odaklanan yeni uygulamaların yapılması ulaşılan sonuçların güvenilirliğini daha da artıracaktır. Bu alandaki çalışmaların çoğu tek bir kredi çeşidi olan ticari kredileri ele almaktadır. Ticari kredilerin firmalar tarafından en fazla tercih edilen kredi çeşidi olmasına rağmen sektörlere göre farklılık gösteren kredilerin çeşitliliğinin artması araştırmancının daha iyi yapılması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle, tahviller ve öz sermaye finansmanı gibi diğer kredi ve fonlama araçlarını içerecek teorik bir uzantıya ihtiyaç vardır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar (lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50'dir.
Etik Kurul Onay Belgesi	Çalışmada ikincil verileri kullanıldığı için etik kurul olay belgesine ihtiyaç yoktur.

Kaynakça

- Akçayır, Ö. & Albeni, M. (2016). Türkiye’de Kredi Genişlemesinin Cari Açığa Etkisi: Sınır Testi Yaklaşımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (1) , 557-583.
- Ağır, H. & Tıraş, H. H. (2018). Sağlık Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Nedensellik Analizi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 1558-1573.
- Apak, S. & Yılmaz, G. (2010). G-20 Ülkeleri ve Küreselleşme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (46) , 11-24.
- Apaydın, Ş. (2018). Türkiye’de Banka Kredilerinin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (4), 15-28.
- Becsi, Z. & Wang, P. (1997). Financial Development and Growth. *Federal Reserve Bank of Atlanta Economic Review* 82, 4, s. 46-62.
- Beck, T., Levine, R. & Loayza, N. (2000). Finance and the Sources of Growth. *Journal of Financial Economics*, 58(1-2), 261–300.
- Choi, I. (1994). Durbin-Hausman Tests for Cointegration. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 18(2), 467–480.
- Choi, I., (1992). Durbin-Hausman Tests For A Unit Root. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*. 54(3), 289-304.
- Çamoğlu, S. & Akıncı, M. (2012). Türkiye’de Sektörel Banka Kredilerinin Gelişimi: Bir Zaman Serisi Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19 (1), 193-210.
- Dünya Bankası Veri Tabanı (2021). Erişim adresi: <https://www.worldbank.org/en/country/turkey/overview>
- Emirmahmutoğlu, F. & Köse, N. (2011). Testing for Granger Causality in Heterogeneous Mixed Panels. *Economic Modelling*, 28, 870-876.
- Gür, N., & Dilek, Ş. (2018). On Yılın Muhasebesi Başarıları ve Hayal Kırıklıklarıyla G20. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı* (262), 7-21.
- Güzel, S. (2009). 2008 Küresel Ekonomik Krizi ve IMF’nin Önerdiği Ekonomi Politikalarının Krizle Mücadeledeki Rolü. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 55-69.
- Göçer, İ., Mercan, M. & Peker, O. (2014). Kredi Hacmi Artışının Cari Açığa Etkisi: Çoklu Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, 0 (18), 1-17.
- Hacıgökmen, F. (2019). Ekonomik Kırılganlıklar; G-20 Ülkeleri Üzerinde Bir İnceleme. *Politik Ekonomik Kuram*, 3 (2), 192-213.

- Haciimamoğlu, T., & Sandalcılar, A. R. (2020). The Effect of Renewable Energy Consumption on Economic Stability: Panel Data Analysis on Selected Countries. *EMAJ: Emerging Markets Journal*, 10(1), 10-20.
- Im, K. S., Pesaran, M. H. & Shin, Y. (2003) Testing for Unit Roots in Heterogeneous Panels, *Journal of Econometrics*, 115, 53–74.
- Karakurt, B., Şentürk, S. H. & Ela, M. (2015). Makroekonomik Kırılganlık: Türkiye ve Şangay Beşlisi Karşılaştırması. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13 (1), 283-307.
- Karaçayır, E., & Karaçayır, E. (2016). Yurtiçi Kredi Hacminin İşsizlik Üzerindeki Etkisi: Türkiye Uygulaması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(30), 13-18.
- Lopez, J. H. (1997). The Power of The ADF Test. *Economics Letters*, 57(1), 5–10.
- Maddala, G. S., & Wu, S. (1999). A Comparative Study of Unit Root Tests with Panel Data and A New Simple Test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(s1), 631–652.
- McKinnon, R. I. (1973). *Money and Capital in Economic Development*. Brookings Institution Press, Washington, DC.
- Meltzer, A. (1960). Mercantile Credit, Monetary Policy, and Size of Firms. *The Review of Economics and Statistics*, 42, 429.
- Muradoğlu, G. (2011) The Crisis of 2008: A UK Perspective, *International Economic Issues*, 23-33
- Özen, E. & Vurur, N. (2013). Türkiye’de Mevduat Banka Kredisi ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (3), 117-131.
- Öge Güney, P. & Turgut, K. (2020). Banka Kredi Hacmi ile İktisadi Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (21), 353-386.
- Pesaran, M. H. (2004). General Diagnostic Tests For Cross Section Dependence in Panels. *CEifo Working Paper Series No. 1229; IZA Discussion Paper No. 1240*. 1-39.
- Pesaran, M. H., Ullah, A. & Yamagata, T. (2008) A Bias-adjusted LM Test of Error Cross Section Independence, *Econometrics Journal*, 11, 105–127.
- Pesaran, H. & Yamagata, T. (2008). Testing Slope Homogeneity in Large Panels. *Journal of Econometrics*, 142, 50–93.
- Saarenheimo, T. (1995), Credit Crunch Caused Investment Slump? *Bank of Finland Discussion Papers*, 6/95, 1-27.

- Schumpeter, J. A. (1912). *The Theory Of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, And The Business Cycle*, Cambridge. Harvard University Press.
- Shaw, E. S. (1973), *Financial Deepening in Economic Development*. Oxford University Press, New York.
- Swamy, P. A. V. B. (1970). Efficient Inference in A Random Coefficient Regression Model. *Journal of The Econometric Society*, 311-323.
- Taşseven, Ö. & Yılmaz, N. (2021) Türkiye Ekonomisinde Banka Kredisi, İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi, *Akademik Hassasiyetler*, 8, 429-455
- Tuna, K. & Bektaş, H. (2014). Kredi Hacminin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Rolünün İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 5 (9), 139-150.
- Öz, B. & Uslu, H. (2020). Türkiye'de Hisse Senetleri, Banka Kredileri ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Zaman Serileri Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (56) , 123-160 .
- Ünal A. & Kaya, H. (2009), *Küresel Kriz ve Türkiye*. Ekonomi ve Politika Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- Yetiz, F. & Ünal, A. E. (2021), Banka Kredileri, Para Arzı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17, 37, 4487-4509

Investigation of the Effect of Bank Credits on Economic Growth: The Case of G-20 Countries

Extended Summary

Purpose and Significance

One of the important issues studied by economists until today is the relationship between financial development and economic growth (Tuna and Bektaş, 2013: 140). With the projects supported by the financial system, it is possible to collect funds that will provide development and to make savings. Thus, with the increase in savings, capital accumulation increases and economic growth is positively affected through loans (Özen and Vurur, 2013: 118). To ensure economic growth, capital accumulation has critical importance, especially for developing countries. This capital accumulation is realized with certain investments.

The most important goal of an economy is to ensure stable and sustainable economic growth. How to finance growth, the financial system, and the structures of banks as the most important component of the system and the level of development are as important as the economic growth. Capital accumulation has critical importance especially for developing countries to ensure economic growth. Although there are many alternatives to mobilize the necessary funds to cover the capital needs rising from investment activity, bank loans are the main source of funding for most of the private sector. This dominance is provided by the benefits that a bank loan offers to the private sector and which affect directly and positively their economic and financial situation.

In many research, it's argued that developing countries are formed according to their credibilities. The subject of this study is how much bank loans affect economic growth, especially in developing countries.

Analyzing the effects of loans on economic growth makes it possible to evaluate the issue in G-20 countries. In this context, two interrelated main objectives are pursued in the study. The first of these is to examine whether the loans are effectively distributed, and the other is how credits affect economic growth. Another question is explained that the 2007-2008 Global Financial Crisis, how countries dealt with it and pointed out that it is required a reconsideration of the role of financial systems and banks. While some countries tried to provide stability during the crisis by increasing

their loan rates, the opposite is observed in others. Considering the differences in policies, the effects on economic growth will be analyzed.

Data and Method

This paper its used World Bank data to examine the comovements of bank credits and economic growth. Specifically, its focused on the dependence of private sector on money and credit supply. The main question addressed here is, whether bank credit supply has an effect on economic growth over and above the traditional money supply. Analyzing of 18 countries that are achieved information thoroughly (Germany, United States of America, Argentina, Australia, Brazil, China, Indonesia, France, South Africa, South Korea, India, England, Italy, Japan, Mexico, Russia, Saudi Arabia, Turkey) from G20 countries for the period of 1998-2017, annual data were used. The data covers the time period from 2001-2019 and will help to better analyze the current economic growth.

In this study, which examines the relationship between bank loans and economic growth, whether there is a cross-sectional dependence between the countries that make up the panel; Since the data in this cross-section is smaller than the time interval ($T > N$), it was analyzed with the Breush-Pagan (1980) LM test and the LMADJ test developed by Pesaran, Ullah and Yamagata (2008). On the other hand, in the study, the homogeneity/heterogeneity status was examined by the delta test of Pesaran and Yamagata (2008). Moreover, In this direction, panel unit root tests were used, which take into account the case that there is no cross-sectional dependence and heterogeneity in the panels. As a result of the tests, it was determined that there was no cross-section dependency and that the series had different degrees of stationarity. Based on this information, Emirmahmutoglu and Köse (2011) panel causality test was applied to examine the causal relationships between loans and economic growth.

Another method used in the study is the panel cointegration test. Durbin Wu Hausman test, named after James Durbin, De-Min Wu and Jerry A. Hausman; It was developed by Choi (1992) for normal panels stationary at different levels. Durbin-Hausman statistics consists of two estimators that have different probability limits under the alternative hypothesis and share the same consistency feature under the null hypothesis (Choi, 1994). In the Durbin Hausman panel cointegration test; Panel cointegration analyzes can be performed provided that the independent variables are I (1) or I (0) and the dependent variable is I (1) (Gövdeli, 2019).

Findings

In economic terms, one of the basic elements of every economy is to ensure a stable and sustainable economic growth. In order for this growth to occur effectively, how

the growth will be financed is as important as the development of the banking system, which is a part of the financial system. According to Schumpeter (1912), since the condition of firms to create innovations is through loans, bank loans have become the center of innovations. It was within the framework of the approach put forward by McKinnon (1973) and Shaw (1973), also known as the "financial pressure hypothesis". According to this hypothesis, since the financial markets in developing countries are under pressure due to public interventions, loan rates are below the market level, and as it causes credit rationing, it causes a decrease in investments and economic growth (Apaydın, 2018: 16). In this context, in order to avoid such problems and to ensure a stable economic growth, it is necessary to control the loans in financial markets with the policies to be applied.

The banking sector contributes to economic growth by ensuring the efficient distribution of resources. Different methods have been used to analyze this relationship. One of them is to examine between bank loans and economic growth with the help of panel data analysis. In this context, the relationship between domestic loans and economic growth was examined in the research. For the analysis of the variables by taking the periods 2001-2019 for 18 of the G20 countries whose data can be accessed in full; cross-section dependency, homogeneity test, unit root test, causality test, cointegration tests were performed. While some studies argue that loans provided to the private sector by banks increase trade and directly affect the production factor, they argue that they aim at economic growth, while some studies argue the opposite of this view. On the other hand, very few studies have been conducted by taking the G20 countries as a sample.

Discussion and Conclusions

Observing the interaction for countries with different macroeconomic characteristics is very important for a better understanding of the subject. From the empirical findings in the study, it has been concluded that the G20 countries are not in interaction with each other and that any macroeconomic shocks that may occur are not affected by each other. Therefore, the policies to be created in the financial crises that will occur or to prevent these crises should not be made by taking into account the policies of these countries. It can also be analyzed that the G20 countries are not similar to each other and that the economic, political and administrative characteristics of the countries in this community differ. In the unit root test for economic growth, it has been analyzed whether the data become stationary or not, and it can be said to be stationary if a shift in time does not cause a change in the shape of the distribution. Bank loans, on the other hand, were stabilized while taking the difference. It has been observed that there is bidirectional causality running from

economic growth to financial development on the basis of panels. This result shows that economic growth in countries accelerates financial development and thus credit development, increasing the credit demands of the private sector. It can be said that the role of loans is important among the reasons for economic growth, and that the increase in loans given to the private sector in countries will also be achieved by economic growth. On the other hand, a long-term cointegrated relationship between bank credit and economic growth could not be determined. As seen in the studies of Saarenheimo (1995) and Karaçayır (2016) in national and international studies, a negative relationship was found between bank loans and economic growth in the long run.

One of the important limitations of the study is that only loans given by banks to the private sector were used to represent financial development. In future studies, new studies focusing on other financial institutions or international loans will further reveal the accuracy of the results. Most of the studies in this area deal with only one type of loan, commercial loans. Although it is the most preferred loan by companies, it is important to increase the diversity of loans, which differ according to sectors, in terms of better analysis of the study. Therefore, a theoretical extension is needed to include other lending and funding instruments such as bonds and equity financing.

Gıda Fiyatlarının Ötesinde: Alt Endeksler Üzerine Bir Analiz

Cem BERK¹



Öz



Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
10.03.2022

Kabul Tarihi
21.06.2022

DOI
10.47140/kusbder.1085879

Son dönemde gıda fiyatları küresel olarak artmaktadır. Bu makalenin hedefi gıda fiyatlarının dinamiklerini analiz etmektir. Bu çalışmada analiz edilen gıda kategorileri et, süt ürünleri, tahıl, bitkisel yağlar ve şekerdir. Bu çalışmada kullanılan gıda fiyat endeksi verisi Birleşmiş Milletlerin tarım organizasyonu tarafından sağlanan verileri içermektedir. Bu çalışmanın araştırma periyodu 1990-2021 olarak belirlenmiştir. Kritik araştırma sorularından biri gıda kategorilerinin birbiriyle ilişkilerinin incelenmesidir. Et, süt ürünleri, tahıl, bitkisel yağlar ve şeker alt kategorilerinin analizi bu kategoriler arasındaki ilişkilerin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Araştırma sonuçları gıda fiyatlarının alt endeksleri arasında uzun vadeli ilişkiler olduğunu göstermektedir. Etki tepki analizi sonuçlarına göre bir standart sapmalı şokun kaybolması 4-6 ay zaman almaktadır. Granger nedensellik analizi sonuçlarına göre şeker fiyatları tahıl fiyatlarına, tahıl fiyatları da bitkisel yağ fiyatlarına neden olmaktadır. Bu makalenin bulgularına göre tahıl fiyatları gıda fiyatlarının istikrarı için önemlidir. Bu sonuç literatürdeki diğer çalışmalar ile uyumludur. Bulgular planlı tarım politikası, düşük gelirli ailelere sübvansiyonlar ve enerji fiyatlarında sübvansiyonların önemine işaret etmektedir.

Anahtar kelimeler: Tahıl, gıda fiyatları, granger nedensellik, bitkisel yağlar, alt endeksler, etki tepki analizi

Atıf için: Berk, C. (2022). Beyond Food Prices: An Analysis on Sub-Indices. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 115-130

¹Sorumlu Yazar: Profesör Doktor, Kırklareli Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, E-posta: cem.berk@klu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5192-3169>

Beyond Food Prices: An Analysis on Sub-Indices

Cem BERK²



Abstract



Article Type
Research Article

Application Date
2022-03-10

Acceptance Date
2022-06-21

DOI
10.47140/kusbder.1085879

Food prices have increased globally recently. The goal of this article is to analyze the dynamics of food prices. Food categories analyzed in this research are Meat, Dairy, Cereals, Oils, and Sugar. Food index data which is provided by Food and Agricultural Organization of United Nations is used for the period 1990-2021. One of the critical research questions is whether these food categories are correlated with each other. A critical analysis on dairy, meat, cereals, oils and sugar sub-indices helps to understand the relationships between the categories. The results of this study show that there are long term links between sub-indices of food prices. The results of the impulse response analysis indicate 4-6 months is required for a standard deviation of shock to diminish. Granger causality results indicate that the price of sugar is affecting the price of cereals, whereas cereals are affecting sugar. The price of cereals is therefore important for food price stability according to the results of this article. This result is also consistent with the previous literature. The findings show the need for a planned agricultural policy, subsidies for low income households, and subsidies on energy prices.

Keywords: Cereals, food price, granger causality, oils, sub-indices, impulse response analysis.

For Reference: Berk, C. (2022). Beyond Food Prices: An Analysis on Sub-Indices. *Kirklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 115-130

²Corresponding Author: Professor, Kirklareli University, Faculty of Applied Sciences, Department of Finance and Banking, E-mail: cem.berk@klu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-5192-3169>

Introduction

Food prices have social and political implications. Bellemare(2014) shows that rises in food prices cause social unrest and riots. The research in this field is therefore crucial for society. There is always need to increase agricultural technology and food supply to obtain low food prices.

There are many studies in the literature which show that rises in food prices lead to reduction in food consumption. Lyu et al. (2015) is a comprehensive study in this field. They show that rising food prices adversely affect nutrition levels. The effect is mostly visible in poor households and countries. The consumptions decrease in all food categories and poor people especially reduce meat consumption. Cornelsen et al. (2015) argue that cereals is the most important food category for low-income countries. Another aspect of the issue is the fiscal interventions on unhealthy food. Sin taxes are common on these goods .

The purpose of this research is to analyze food price dynamics. In particular, food price categories are studied. The food price index is a weighted average of sub-indices based on export trade volumes. The categories available in this research are meat, dairy, cereals, oils and sugar. Long run and short run relationships are analyzed.

The literature in this field primarily consists of the relationship between food prices and food consumption. There are also works that focus on the effect of energy prices on food prices. The literature is limited however on the sub categories of food prices. This research is therefore important for the researchers and policy makers in this field.

The data used in this research is provided by Food and Agricultural Organization of United Nations. The indices FAO Cereal Price Index, FAO Vegetable Oil Price Index, FAO Dairy Price Index, FAO Meat Price Index and FAO Sugar Price Index are used in this research. The variables are analyzed with Vector Autoregression and Vector Error Correction Models. Cointegration , impulse response and Granger causality analysis provide crucial information on the price dynamics of the sub categories of food commodity prices.

The remainder of this research is organized as follows. The next section is a summary of some of the important works in the literature. The third section is the methodology in which the data and some of the tests are given. More important part of the empirical analysis is in the findings section. Finally, some remarks and suggestions are available in the discussion and conclusions section.

Theoretical Framework

The index analyzed in this research is provided by Food and Agricultural Organization of United Nations. This index is an indicator of global food commodity prices. The major index is the FAO Food Price Index. (FFPI) Monthly and annual data is available for this index. This is calculated by the price change in the international food commodity markets. This index is a weighted average of five sub indices which are analyzed in this research. The sub indices of FAO Food Price Index are FAO Cereal Price Index, FAO Vegetable Oil Price Index, FAO Dairy Price Index, FAO Meat Price Index and FAO Sugar Price Index. The weights of the sub-indices in FFPI is determined by the average export shares of each index during the period 2014-2016.

Meat price index is calculated by the market prices of 35 products from 10 markets. The products represent bovine, pig, poultry and ovine meat categories. The export prices are determined as the weighted average of the relative trade volumes of the representative markets.

Dairy price index is determined by the prices of 8 products from 2 markets. The products are selected from the butter, cheese, skimmed milk powder and whole milk powder categories. The weights are determined according to relative export shares of the markets.

Cereals price Index is computed with International Grains Council wheat, maize, barely, sorghum export price and FAO all rice price index. There are 10 wheat products, 4 maize products, 5 barely products, and 21 rice export prices in the index. Weights of the products are calculated according to their trade shares.

Vegatable oil index is an indicator of 10 oil products. The weights of each product is determined by their relative export shares.

Finally, sugar price index is determined according to international sugar contract prices by using 2014-2016 data as a base. (Food and Agricultural Orgnaization of United Nations)

Literature Review

There are few studies which focus on the relationships between sub-indices of food commodity prices. Roman et al. (2020) study the relationships between crude oil and food indices. (Dairy, meat, oils, cereals and sugar) They apply cointegration, Vector Auto Regression (VAR) model and Granger causality techniques. The research period is between 1990 and 2020. The results show long term relationships between crude oil and meat and short term relationships between crude oil and cereal and oil.

There are studies in the literature on meat prices. Kopytets et al. (2020) focus on the dynamics of meat prices. They emphasize that consumers' purchasing power is an

important factor in the prices of livestock products. The data is taken from the Ukrainian market. The results show that the prices in the local market is determined by the global market. They also indicate that exchange rate, production and export volumes should be considered.

Some unexpected events in the market often result in serious effects in meat prices. Ramsey et al. (2021) study the effects of COVID 19 on meat prices. They use weekly data on whole-sale and retail prices in United States. They analyzed beef, pork, and poultry prices. They applied Auto Regression (AR) and Vector Error Correction (VEC) models. Accordingly, there are unexpected price movements in April and May 2020. The prices then return to expected levels. This shows that the market is stable in the long run.

There are also studies on the prices of milk and dairy market products. Borawska et al. (2021) study the price changes in European Union (EU). The study includes a GARCH model. The variables butter, milk powder, Cheddar, Edam, and Gouda can be explained by the previous period returns. The variables with the largest price changes are whey powder, and skim milk powder.

COVID 19 has also effects on dairy markets. Liu and Rabinowitz (2020) analyze the effects of COVID 19 on dairy markets by using weekly data from United States. Regression discontinuity design results indicate that the prices of all dairy products decreased by 8% during pandemic. The results vary when sub categories of dairy products are analyzed. Prices of some products didn't decrease in this period.

Passthrough is an important factor in the price mechanism of food. Guo and Tanaka (2020) study the global and local passthrough effects in cereal markets. The research includes data of wheat, rice and maize prices. They used GARCH models. The results show that a there is a substitution effect in wheat and maize but not rice. The authors think that self-sufficiency and food security are important to avoid passthrough effects from global markets.

There are many factors that contribute to increases in food prices such as energy prices. Gardbroek and Hernandez (2013) show correlation in US oil and corn markets. It is therefore important to create good supervision, energy subsidies for producers, and have a diversified portfolio of food in agricultural planning.

Crop productivity is an important element of food prices. Thompson et al. (2019) attempt to measure the amount of price change due to change in crop yields. There are short run and long run models in the study. The study highlights the importance of yields. Food security, income, population, dietary patterns and climate change are some other factors to be considered.

Vegetable oils are another food category that is analyzed in this research. Destiarni and Jamil (2021) investigate the relationship between crude oil and vegetable oils. The vegetable oils available in the study are palm oil, soybean oil, sun flower oil, and rapeseed oil. The study confirms short run and long run relationships. More specifically, palm oil prices affect crude oil and other vegetable oil prices.

The prices of food are found to be globally determined in many researches. Azam et al. (2020) analyze the co-movement of world vegetable oil prices. The research period is between 2003 and 2018. Wavelet approach is used in the study. Accordingly, contagion effect is available however, the markets are not perfectly integrated. Palm oil is not correlated with other oils. However, soybean and rapeseed oils are correlated.

Last category available in the research is sugar. Amrouk and Heckelei (2020) study contains information on sugar price dynamics. Bayesian moving average is used in the study. The results indicate that the factors that affect sugar prices are past own prices, staple food prices, sugar production costs and macroeconomic data.

Financial market volatility is also a factor in explaining food prices. Kotyza et al. (2021) investigate the changes in the relationship between financial market uncertainty and sugar prices. The structural changes which are analyzed in the research are COVID 19 pandemic and global financial crisis. The results indicate structural changes in global financial crisis but not in COVID 19 pandemic.

Method

The data used in this research are sub-indices of the FAO Food Price index. (FFPI) The data is provided by Food and Agriculture Organization of United Nations. (FAO) The sub-indices used in the research are FAO Meat Price Index ("meat"), FAO Dairy Price Index ("dairy"), FAO Cereal Price Index ("cereals"), FAO Vegetable Oil Price Index ("oils") and FAO Sugar Price Index ("sugar").

The research analyze the long run and short run relationships between the sub-indices of FFPI. The data is between January 1990 and October 2021. Monthly data is used in the study. The number of data is 382 for each variable. Logarithmic conversion is used for variance stationarity. The logarithmic series are then checked for constant and trends. The results are presented in Table 1.

Table 1. T-statistic for Constants and Trends

T-Statistic	Lmeat	Ldairy	Lcereals	loils	lsugar
Constant	-0,23	0,32	-0,13	0,31	-0,56
Trend	0,76	0,21	0,74	0,43	0,71

Augmented Dickey Fuller (“ADF”) and Philips Perron (“PP”) Tests are used for stationarity checks. The results are given in Table 2. The goal of stationarity tests is to investigate whether a Vector Autoregression model can be developed. The results indicate that the variables are stationary.

Table 2. Tests for Stationarity

	Critical Value 1%	ADF	PP	P-value
lmeat	-2.571078	-10.40980	-15.29600	0
ldairy	-2.571062	-13.84316	-14.99162	0
lcereals	-2.571062	-12.16245	-12.12825	0
loils	-2.571062	-13.33158	-13.37741	0
lsugar	-2.571062	-14.67919	-14.42222	0

A Vector Autoregression model (“VAR”) is developed with all of the variables. Lag length is determined as 1 due to principle of parsimony. The number of lags is suggested by Schwarz and Hannan-Quinn. Lag length criteria results are available in Table 3.

Table 3. Lag Length Criteria

Test	Suggested Lag
LR	8
Final Prediction Error	2
Akaike	2
Schwarz	1
Hannan-Quinn	1

VAR formulas indicate long term relationships between a variable and lagged values of other variables including itself. VAR model with substituted correlations is given below:

$$LCEREALS = 0.40*LCEREALS(-1) + 0.01*LDAIRY(-1) - 0.07*LMEAT(-1) - 0.05*LSUGAR(-1) + 0.08*LOILS(-1) + 0.11$$

$$LDAIRY = 0.05*LCEREALS(-1) + 0.28*LDAIRY(-1) + 0.03*LMEAT(-1) - 0.005*LSUGAR(-1) + 0.12*LOILS(-1) + 0.10$$

$$LMEAT = 0.08*LCEREALS(-1) + 0.03*LDAIRY(-1) + 0.21*LMEAT(-1) - 0.01*LSUGAR(-1) - 0.007*LOILS(-1) + 0.05$$

$$LSUGAR = 0.10*LCEREALS(-1) + 0.07*LDAIRY(-1) + 0.10*LMEAT(-1) + 0.25*LSUGAR(-1) + 0.07*LOILS(-1) - 0.02$$

$$LOILS = 0.15*LCEREALS(-1) + 0.10*LDAIRY(-1) - 0.001*LMEAT(-1) - 0.03*LSUGAR(-1) + 0.29*LOILS(-1) + 0.22$$

AR Roots Graph is given in Figure 1. The results confirm stability of the model.

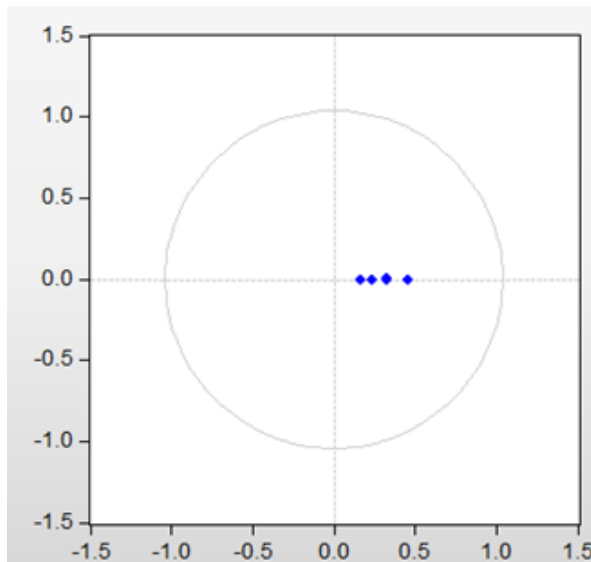


Figure 1. AR Roots Graph for VAR

Vector Error Correction Model (“VECM) is also developed with the data. The model is applicable when the variables are cointegrated. The purpose of this model is to analyze the short run relationships between variables. VECM formulas indicate long term relationships between a variable and lagged values of other variables including itself. The model with substituted coefficients is given below.

$$D(LCEREALS) = -0.11*(LCEREALS(-1) + 0.38*LDAIRY(-1) + 0.15*LMEAT(-1) + 0.006*LSUGAR(-1) - 1.33*LOILS(-1) + 0.17 - 0.19*D(LCEREALS(-1)) - 0.03*D(LDAIRY(-1)) - 0.01*D(LMEAT(-1)) - 0.05*D(LSUGAR(-1)) - 0.03*D(LOILS(-1)) + 0.01$$

$$D(\text{LDAIRY}) = -0.07*(\text{LCEREALS}(-1) + 0.38*\text{LDAIRY}(-1) + 0.15*\text{LMEAT}(-1) + 0.006*\text{LSUGAR}(-1) - 1.33*\text{LOILS}(-1) + 0.17 + 0.02*D(\text{LCEREALS}(-1)) - 0.49*D(\text{LDAIRY}(-1)) + 0.01*D(\text{LMEAT}(-1)) - 0.005*D(\text{LSUGAR}(-1)) + 0.02*D(\text{LOILS}(-1)) + 0.07$$

$$D(\text{LMEAT}) = -0.01*(\text{LCEREALS}(-1) + 0.38*\text{LDAIRY}(-1) + 0.15*\text{LMEAT}(-1) + 0.006*\text{LSUGAR}(-1) - 1.33*\text{LOILS}(-1) + 0.17 + 0.04*D(\text{LCEREALS}(-1)) - 0.02*D(\text{LDAIRY}(-1)) - 0.47*D(\text{LMEAT}(-1)) - 0.02*D(\text{LSUGAR}(-1)) - 0.06*D(\text{LOILS}(-1)) - 0.01$$

$$D(\text{LSUGAR}) = 0.07*(\text{LCEREALS}(-1) + 0.38*\text{LDAIRY}(-1) + 0.15*\text{LMEAT}(-1) + 0.006*\text{LSUGAR}(-1) - 1.33*\text{LOILS}(-1) + 0.17 + 0.03*D(\text{LCEREALS}(-1)) + 0.05*D(\text{LDAIRY}(-1)) + 0.16*D(\text{LMEAT}(-1)) - 0.31*D(\text{LSUGAR}(-1)) + 0.12*D(\text{LOILS}(-1)) - 0.01$$

$$D(\text{LOILS}) = 0.59*(\text{LCEREALS}(-1) + 0.38*\text{LDAIRY}(-1) + 0.15*\text{LMEAT}(-1) + 0.006*\text{LSUGAR}(-1) - 1.33*\text{LOILS}(-1) + 0.17) - 0.27*D(\text{LCEREALS}(-1)) - 0.07*D(\text{LDAIRY}(-1)) - 0.007*D(\text{LMEAT}(-1)) - 0.03*D(\text{LSUGAR}(-1)) + 0.17*D(\text{LOILS}(-1)) + 0.02$$

The stability is confirmed also for this model. The model is reliable as the roots are inside the unit circle. The results are given in Figure 2.

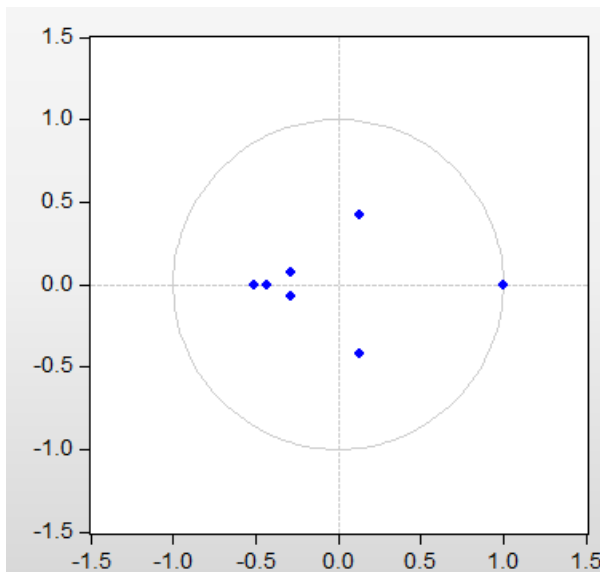


Figure 2. AR Roots Graph for VECM

Findings

The findings of the study is based on Cointegration and Granger Causality Analysis. Long term relationship is analyzed with cointegration. The results are given in Table 4. These results show that 5 cointegrating vectors are available according to both Trace and Max-Eigenvalue tests. These results confirm the long run relationship between variables.

Table 4. Cointegration Results

Test	Number of Cointegrating Vectors	Probability
Trace	5	0.0001
Max-Eigenvalue	5	0.0001

Another test applied on the data is impulse response analysis. This test show whether shocks in variables diminish over time. Table 5 shows the results of the analysis. The results show that one standard deviation shock in variables results shocks in other variables for 4-6 months until the effects diminish.

Table 5. Impulse Response Results

Impulse/Response	lmeat	ldairy	lcereals	loils	lsugar
Lmeat	4	4	4	5	4
Ldairy	4	4	5	5	4
Lcereals	5	5	5	6	5
Loils	4	6	4	4	4
Lsugar	4	5	4	4	4

Short term relationship is based on Granger Causality Analysis. The results are given in Table 6. According to the results, lsugar granger causes lcereals, and lcereals granger causes loils. The directions of Granger Causality are from lsugar to lcereals and lcereals to loils. The rest of the results are statistically insignificant.

Table 6. Granger Causality Result

Dependent/Independent	lmeat	ldairy	lcereals	loils	lsugar
Lmeat	-	0,4249	0,2483	0.0524	0,0686
Ldairy	0.8763	-	0.5923	0.6095	0.8018
Lcereals	0.8415	0.4707	-	0.3665	0.0208
Loils	0.9290	0.1737	0.0001	-	0,2470
Lsugar	0.2397	0.5288	0.7459	0.1973	-

Discussion and Conclusions

This research has empirical evidence on the relationships between sub-indices of food prices. First of all, according to the data, the food categories meat, dairy, cereals, oils and sugar have long term relationship.

This is important for policy makers and researchers in this field. The result is also consistent with the literature. Guo and Tanaka (2020) also found passthrough effects in cereal markets. The results emphasize the need for a strategical approach in agriculture.

The results indicate the need to have a planned systematic approach in agriculture to reduce food prices. In particular, the price of cereals needs to be controlled. We know from the literature that cereals mostly affect low income countries and households. Therefore subsidies may be needed. The most important factors to be considered are planned agricultural policies on sub-indices, subsidies for those who need food and producers, and subsidies on energy. Many examples are available in the literature that link food and energy prices.

According to the results of the impulse response analysis, one standard deviation shock in variables result in shocks for 4-6 months until the effects diminish. To reduce these effects, governments can also be active in providing storage for food.

When short term relationship is analyzed, it is found that sugar granger causes cereals and cereals granger cause oils. Cereals are therefore important for food price stability according to the results of this article. This finding is consistent with the literature. Cornelsen et al. (2015) also found that cereals are the most important food category especially for developing economies. Derivative products may be used to overcome the short term passthrough effects.

The research is based on global data provided by United Nations. Further studies may focus on the differences between developed and developing economies. The effects of extreme events such as financial and political problems might also be studied.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar (lar) Katkı Oranı Beyanı Çalışmanın tamamlanmasında yazarın katkı oranı %100'dür.

Etik Kurul Onay Belgesi Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

References

- Amrouk E.M., Heckelei T.(2020,March), Forecasting International Sugar Prices: A Bayesian Model Average Analysis, *Sugar Tech*, 22(4),552-562.
- Azam A.H.M., Sarmidi T. , Nor A.H.S.M., Zainuddin M.R.K.V. (2020, September), Comovement among World Vegetable Oil Prices : A Weavelet Based Analysis, *International Journal of Business and Society*, 21(3), 1068-1086.
- Bellemare M.F. (2014), Rising Food Prices, Food Price Volatility, and Social Unrest, *Amer. J. Agr. Econ*, 97(1), 1-21.
- Borawska A.B., Borawski P., Guth M., Parzonko A., Rokicki T., Klepacki B., Wysokinski M., Maciag A., Dunn J.M. (2021) Price Changes of Dairy Products in the European Union. *Agricultural Economics*, 67(9), 373-381.
- Cornelsen L., Green R., Turner R., Dangour A.D., Shankar B., Mazzocchi M., Smith R.D. (2015), What Happens to Patterns of Food Consumption when Food Prices Change? Evidence From A Systematic Review and Meta-Analysis of Food Price Elasticities Globally, *Health Economics*, 24, 1548-1559.
- Destiarni R.P., Jamil A.S.(2021, June), Price Integration Analysis of Crude Oil and Vegetable Oils, *Habitat*, 32(2), 82-92.
- Food and Agricultural Orgnaization of United Nations, <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>
- Gardbroek C., Hernandez M.A.(2013), Do energy prices stimulate food price volatility? Examining volatility transmission between US oil, ethanol and corn markets, *Energy Economics*, 40, 119-129.
- Guo J., Tanaka T. (2020) Examining the Determinants of Global and Local Price Passthrough in Cereal Markets: Evidence from DCC-GJR-GARCH and Panel Analyses, *Agricultural and Food Economics*, 8(27), 1-22.
- Kopytets N. , Pashko S., Voloshyn V. (2020). Current Trends in Meat Price Formation. *Ekohomika*, 2, 55-63.
- Kotzya P., Czech K., Wielechowsky M., Smutka L., Prochazka P. (2021, January), Sugar Prices vs. Financial Market Uncertainty in the Time of Crisis: Does COVID-19 Induce Structural Changes in the Relationship?, *Agriculture*, 11(93), 1-17.
- Liu Y., Rabinowitz A.N. (2020). The Impact of the Covid 19 Pandemic on Retail Dairy Prices, *Agribusiness*, 37, 108-121.
- Lyu K., Zhang X. ,Xing L., Zhang C. (2015), Impact of Rising Food Prices on Food Consumption and Nutrition of China's Rural Poor, *International Conference on Agricultural Economists*, Milano- italya.

- Ramsey A.F., Goodwin B.K., Hahn W.F., Holt M.T. (2021) Impacts of COVID-19 and Price Transmission in U.S. Meat Markets. *Agricultural Economics*, 52, 441-458.
- Roman M., Gorecka A., Domagala J. (2020, December). The Linkages Between Crude Oil and Food Prices. *Energies*, 13(6545), 1-18.
- Thompson W., Dewbre J., Pieralli S., Schroeder K., Dominguez I.P., Westhoff P. (2019, March). Long-term Crop Productivity Response and its Interaction with Cereal Markets and Energy Prices, *Food Policy*, 84, 1.

Gıda Fiyatlarının Ötesinde: Alt Endeksler Üzerine Bir Analiz

Genişletilmiş Özet

Amaç ve Önem

Geçmişteki gıda fiyat hareketleri incelendiğinde, yoksullukla ilişkiler bulunmaktadır. Farklı ülkelerde farklı sonuçları olsa da konu araştırma açısından önemlidir. Bu kapsamda yerel fiyatların global fiyatlara kıyaslanarak değişimi incelenmektedir. Gıda fiyat artışlarının bazı gıda ihracatçısı olan ülkelere faydası bulunmaktadır. Öte yandan negatif etkenler pozitiflere göre ağır basmakta olup; gıda fiyat artışı yoksulluğa neden olmaktadır.

Gıda fiyatının sosyal ve politik sonuçları da bulunmaktadır. Geçmişte gıda fiyat artışlarının sosyal huzursuzluklara ve eylemlere neden olduğu görülmüştür. Bu kapsamda tarım teknolojileri ve gıda arzı düşük gıda fiyatları için önemli hususlardır.

Gıda fiyat artışları gıda tüketiminde düşüşlere neden olmaktadır. Bu etkinin daha çok yoksul hane halkarı ve ülkelerde görüldüğü belirtilmelidir. Sağlıksız gıdalara yönelik mali müdahalelerle sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu vergi yoluyla gerçekleştirilebilir. Düşük gelirli ülkeler için en önemli gıda kategorisi tahıldır.

Bu araştırmanın amacı gıda fiyat dinamiklerini incelemektir. Özellikle gıda fiyat kategorileri incelenmektedir. Araştırmada bulunan kategoriler et, süt ürünleri, tahıl, bitkisel yağlar ve şekerdir. Alt endeksler arasındaki kısa ve uzun vadeli ilişkiler incelenmektedir.

Literatür temelde gıda fiyatları ve gıda tüketimi arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Enerji fiyatları ve gıda fiyatları arasındaki ilişkilere yol açan çalışmalar da mevcuttur. Öte yandan gıda fiyatlarının alt kategorileri üzerine yapılan çalışmalar literatürde sınırlıdır.

Yöntem

Bu araştırmada kullanılan veriler, FAO Gıda Fiyat Endeksi (FFPI) Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan verileri içermektedir. Veriler kapsam olarak alt endeksler FAO et, süt, tahıl, bitkisel yağlar ve şeker çalışmada kullanılmıştır.

Araştırma verileri zaman serisi olarak Ocak 1990 ve Ekim 2021 arasındadır. Çalışmada aylık veri kullanılmıştır. Her değişken için 382 adet veri yer almaktadır. Veriye varyans durağanlığı için logaritmik dönüşüm uygulanmıştır.

Verinin sabit ve trendleri analiz edilmiştir. Durağanlık analizleri için ADF ve PP uygun görülmüştür. Tüm değişkenleri içeren VAR modeli uygulanmıştır. Gecikme süresi Schwarz ve Hannan-Quinn kriterlerinin önerdiği 1 olarak belirlenmiştir. Otoregresif kök grafiği de modelin anlamlılığını doğrulamaktadır.

Vektör Hata Düzeltme Modeli de veri için oluşturulmuştur. Bu modelinin anlamlılığı için de otoregresif köklere bakılmıştır.

Bulgular

Bu çalışmanın bulguları eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizi sonuçlarına dayanmaktadır. Uzun vadeli ilişkiler eşbütünleşme ile gösterilmektedir. Trace ve Max-Eigenvalue sonuçları 5 vektör olarak verilmektedir. Etki tepki analizi sonuçları ise 1 standart sapma şokun etkisinin değişkenlerde 4-6 ay arasında sürdüğü ve sonrasında etkilerin kaybolduğu görülmüştür.

Kısa vadeli ilişkiler ise Granger nedenselliği ile açıklanmaktadır. Sonuçlara göre şeker verisinin logaritmik dönüştürülmüş hali tahıl verisinin logaritmik dönüştürülmüş haline neden olmaktadır. Öte yandan tahıl verisinin logaritmik dönüştürülmüş hali, bitkisel yağların logaritmik dönüştürülmüş haline neden olmaktadır. Diğer sonuçlar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri gıda artışı ile tetiklenen yoksulluğun engellenmesidir. Bu kapsamda korunma saikiyle türev piyasalarda pozisyon alınabilir. Tarımda verimlilik, planlama, gıdaların depolanması ülkelerin uygulayabileceği politikalar arasındadır. Devletlerin gıda fiyat artışlarında hamile ve çocukları öncelikli olarak yoksul ailelerin desteklenmesi ile sağlıklı nesillerin gelişimine katkı yapacağı görülmektedir.

Enerji fiyatları gibi birçok faktör, gıda fiyatlarını arttırmaktadır. Bu nedenle iyi bir denetim oluşturmak, üreticiler için enerji destekleri ve tarım planlamasında çeşitlendirilmiş bir gıda portföyüne sahip olmak uygulanabilir.

Sonuçlar tarımda sistematik ve planlı yaklaşımların gıda fiyatlarını düşürebileceğini göstermektedir. Özellikle tahıl kontrol edilmelidir. Literatürden tahılın özellikle düşük gelirli ülke ve hane halklarını etkilediği bilinmektedir.

Araştırma verileri ve analiz sonuçları, Birleşmiş Milletler tarafından yayınlanan global veriye dayanmaktadır. Bu alanda gelecekte yapılacak olan çalışmalarda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arası farklılıklar değerlendirilebilir. Finansal ve politik problemler gibi u olayların etkisi de çalışılabilir.

Çocuk Gelişimi Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik Becerileri ile Öğretme Motivasyonları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Esin SEZGİN¹

Melike Durdane GÜRBÜZ²



Öz



Makale Türü
Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi
19.03.2022

Kabul Tarihi
28.06.2022

DOI
10.47140/kusbder.1090343

Araştırmanın amacı çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklik becerileri ile öğretme motivasyonları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Nicel araştırma deseni kullanılan araştırmada örneklem, eğitime devam eden 257 çocuk gelişimi öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırmada, çocuk gelişimi öğrencilerine yönelik bilgileri içeren Kişisel Bilgi Formu, bilişsel esneklik düzeylerini belirlemek üzere Bilişsel Esneklik Envanteri ve öğretme motivasyon düzeylerini belirlemek üzere Öğretme Motivasyonu Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklik becerileri ile öğrenme motivasyonları arasındaki pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca, çocuk gelişimi öğrencilerinin yaşı ile bilişsel esneklik becerilerinin alt boyutu olan alternatif ve kontrol boyutları arasında, aynı zamanda öğrencilerin cinsiyetleri ile bilişsel esnekliğin kontrol alt boyutu arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklikleri ve bilişsel kontrol düzeyleri ile kardeş sırası, anne ve babaların çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu da elde edilen sonuçlar arasındadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk gelişimi, biliş, bilişsel esneklik, öğretme motivasyonu, üniversitesi öğrencisi.

Atıf için: Sezgin, E. & Gürbüz, M. D. (2022). Examination of the Relationship Between Cognitive Flexibility Skills and Teaching Motivations of Child Development Students. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 131-156

¹Sorumlu Yazar: Doktor Öğretim Üyesi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, E-posta: esin.sezgin@sbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9772-9855>

²Yüksek Lisans, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, E-posta: melikedgurbuz@gmail.com., <https://orcid.org/0000-0002-0463-6503>

Examination of the Relationship Between Cognitive Flexibility Skills and Teaching Motivations of Child Development Students

Esin SEZGİN³

Melike Durdane GÜRBÜZ⁴



Abstract



Article Type
Research Article

Application Date
2022-03-19

Acceptance Date
2022-06-28

DOI
10.47140/kusbder.1090343

The aim of this study is to examine the relationship between child development students' cognitive flexibility skills and their teaching motivation. A quantitative research design was used in the study. The sample consists of 257 students who study in child development department. In the research, Personal Information Form containing information about child development students, Cognitive Flexibility Inventory (CFI) to determine cognitive flexibility levels, and Motivation to Teach Scale (TMS) to determine instructional motivation levels were used. As a result of the research, it is seen that there is a positive and significant relationship between the cognitive flexibility skills of child development students and their learning motivation. Furthermore, there was a strong relationship between the age of the child development students and the alternative and control dimensions, which are sub-dimensions of cognitive flexibility skills, as well as the gender of the students and the control sub-dimension of cognitive flexibility. There is also a substantial difference based on the cognitive flexibility and cognitive control levels of child development students, sibling rank, and working status of mothers and fathers, according to the findings.

Keywords: Child development, cognition, cognitive flexibility, teaching motivation, university student.

For Reference: Sezgin, E. & Gürbüz, M. D. (2022). Examination of the Relationship Between Cognitive Flexibility Skills and Teaching Motivations of Child Development Students. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 131-156

³Corresponding Author: Assitant Professor, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, E-posta: esin.sezgin@sbu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9772-9855>

⁴MSc Student, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, E-posta: melikedgurbuz@gmail.com., <https://orcid.org/0000-0002-0463-6503>

Introduction

The number of newly constructed Faculties of Health Sciences in Turkey is growing by the day, bringing together a large number of undergraduate students and professionals under one roof. Faculties of Health Sciences aim to provide multidimensional support during the intervention phase by combining the transdisciplinary approaches of almost all fields of health sciences (Tercan & Bıçakçı, 2017). Child development, on the other hand, is a department that studies under health sciences faculties in general, though it is included in some universities' vocational schools of health. Moreover, the field of child development is built on a newly formed history and encompasses a wide range of disciplines. These disciplines are composed of three areas of psychology, which are psychoanalytic, clinical, and experimental. In addition, it is making progress by making use of important disciplines such as social work, public health, sociology, anthropology, biology, neurology, education and medicine. (Berk, 2013; Gander & Gardiner, 2015). When the duties of the professionals graduated from the child development program are examined, it is seen that important health services such as evaluating the child and performing developmental diagnosis in the process, establishing, implementing and monitoring early intervention, support or education stages according to the needs of the child and family, and child-centered family counseling are carried out (Çocuk Gelişimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı, 2016). In addition to these services, child development professionals continue their work as child development and education teachers with the assistance of health personnel or pedagogical formation in places such as the ministry of family and social services, special education, healthy life, lifelong learning centers and pre-school institutions. When the centers and institutions where child development professionals work are examined, in 11th title, where job definitions are made in the regulation of the Ministry of Family and Social Policies, it is seen that the child development professionals undertake tasks such as taking part in developmental screening and support services, directing the necessary institutions and organizations in risky situations, creating studies for children with disabilities or in need of protection, organizing reports and planning and implementing psychosocial education processes into operation (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2013; 2015). As stated in 41st title, lifelong learning centers affiliated with the Ministry of Health undertake tasks in the development and support phase of children within the community health unit (Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği, 2018). According to 1st title of the regulation on special education institutions, pre-school education services are provided by pre-school

educators, special education teachers, and child development teachers. In addition, in 59th title, child development and education teachers are among the professional staff working in private education institutions (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Resmi Gazete, 2020). The 45th title of the regulation on pre-school institutions states that graduates of child development and care departments, with a lower limit of one in each pre-school institution, can work within the framework of success to contribute to the skills of children who are inadequate in terms of self-care skills in pre-school institutions (Milli Eğitim Bakanlığı, 2019). In addition, it is known that child development professionals take place in many private institutions as well as state institutions. As it can be understood from here, child development professionals can organize educational activities according to their location. Therefore, they need some knowledge and skills when organizing educational activities. With all these tasks explained, it can be seen that child development professionals have a wide range of work and they continue their profession as an educator besides their health professional identities. Given that the students of the child development program may encounter different individuals and situations in the wide job opportunities that are tried to be mentioned, investigating whether child development students possess important concepts such as cognitive flexibility will shed light on the content of the education to be provided. Furthermore, it is believed that investigating whether the cognitive flexibility skills of students of the child development program affect their motivation to teach can make significant contributions to increasing the competencies of child development professionals and child development students working in both health and education fields.

Cognitive flexibility skill, develops in parallel with the individual as he grows and develops, and is the ability of a person who begins to realize how to deal with the stimuli as the stimuli keep increasing in the environment and gains the ability to make the necessary arrangements in himself (Crone, Ridderinkhof, Worm, Somsen, & Molen, 2004). Martin and Anderson (1998), defined cognitive flexibility as; a) the person's awareness that there are stylish and accessible options that can fit into every situation they are in, b) the person's satisfaction with the potential to adapt and stretch to every situation, and c) the person's ability to feel competent.

When the relevant literature is reviewed, it is seen that cognitive flexibility is a concept that varies from person to person and many definitions exist. According to Colzato et al., cognitive flexibility can be called ability or skill, while it can be called advanced regulation power according to Masley et al. (2009). Cognitive flexibility is an important system in the healthy cognitive processes of individuals. Investigating

other factors that affect the continuity of this system will facilitate a better explanation of the term cognitive flexibility (Doğan Laçın & Yalçın, 2019). At the stage of providing information to students while supporting their cognitive flexibility skills, transferring knowledge in changeable learning environments and presenting it to students using many learning methods is very useful for the development of these skills of students (Spiro et al., 1992). It is also a skill that teachers must possess and pass on to their students (Kılıç & Demir, 2012).

It is thought that one of the characteristics that allow the educator to use his cognitive flexibility skills to their full potential is his motivation to teach. Teaching motivation is described as the educator's motivation as a result of an internal or external environment that allows them to achieve a breakthrough in the direction they aim and take action (Ercan, 2000). The environment is in charge of extrinsic motivation, whereas the individual is in charge of intrinsic motivation (Gün & Turabik, 2019). While the external motivation of the teacher increases with the related students, positive relations at school, supportive management with the relevant parents, the internal motivation increases with the conscience, love of teaching and the thought of being useful (Ada et al., 2013). An educator who is intrinsically motivated does his job voluntarily, adopts it, and puts up sufficient effort. (Argon & Cicioğlu, 2017). In addition, motivation has three main qualities; it activates the behavior, ensures its continuity, and guides it in a positive way (Kaplan, 2007). While it is expected that all of the characteristics described above be present in the educator, it should also be noted that the educator's motivation has a substantial impact on the motivation of the students (Jesus & Lens, 2005). It is possible to say the opposite. It is possible to claim that a motivated student not only provides the educator with significant job satisfaction, but also boosts the positive atmosphere in the classroom (Yüksel, 2004).

As a result of the literature review, it is possible to find many studies in which the relationship between some characteristics that are thought to be related to the cognitive flexibility level of the person giving the training is examined. In the study conducted by Üzümcü and Müezzın (2018), it was determined that there is a positive and significant relationship between the cognitive flexibility level of teachers and the level of professional satisfaction. In another study conducted by Buğa et al (2018) with teacher students, it was found that the attitudes of individuals with high cognitive flexibility scores towards their problem-solving styles were positive compared to students with medium and low scores. It has been revealed that there is a positive and significant relationship between pre-service teachers' perceptions of problem solving and their cognitive flexibility levels (Erdoğan,2018; Hanife, 2018). As the

studies above show, encouraging cognitive flexibility benefits professional development in a variety of ways. It is hoped that it will benefit the field by assisting professionals' professional development and raising awareness, particularly by investigating the relationship between the cognitive flexibility level of child development professionals working in the fields of health and education and their motivation to teach. Furthermore, when studies with child development professionals and child development students are evaluated, it is found that the studies are mostly focused on the health professional identities of these people (Altıparmak & Tural Hesapçioğlu, 2013; Taştepe & Köksal Akyol, 2014; Tercan & Bıçakçı-Yıldız, 2017) and the studies in the field of education are very limited (Kaçmaz et al., 2020; Yağcı, et al, 2021) . It is thought that the study carried out is of important value for the enrichment of the field in many ways because the child development profession is more related to the field of education. In line with this information, answers to the following questions were sought.

- Is there a significant relationship between cognitive flexibility skills and learning motivations of child development students?
- Is there a significant relationship between the age of child development students and their cognitive flexibility skills and their two sub-dimensions, the alternative and control dimensions?
- Is there a significant difference between cognitive flexibility skills of child development students/candidates by gender, family income status, number of siblings?
- Is there a significant difference between learning motivations of child development students/candidates by gender, family income status, number of siblings?

Methodology

Research Model

In this research, the cognitive flexibility skills and learning motivations of child development students will be explained using the quantitative research design. The relational survey model was used to examine the relationship between the two cases in the study. The presence or degree of change is calculated using the relational survey model to explain the relationship between two or more variables (Karasar, 2007). In this case, the relationships between child development students' cognitive flexibility skills, and intrinsic motivation and extrinsic motivation dimensions of learning motivations were examined with alternative and control dimensions.

Research Model

In this research, the cognitive flexibility skills and learning motivations of child development students will be explained using the quantitative research design. The relational survey model was used to examine the relationship between the two cases in the study. The presence or degree of change is calculated using the relational survey model to explain the relationship between two or more variables (Karasar, 2007). In this case, the relationships between child development students' cognitive flexibility skills, and intrinsic motivation and extrinsic motivation dimensions of learning motivations were examined with alternative and control dimensions.

Working Group

The study's population consisted of students studying in the child development departments of universities in Turkey. The research used the "snowball sampling method", which is one of the purposeful sampling methods. According to this method, individuals who meet the sampling criteria targeted in line with the aim of the study and other individuals to be reached through these individuals constitute the sample of the study (Karasar, 2007). Accordingly, child development students were reached through students and academicians studying in the child development department. The number of students studying child development in Turkey is defined as 7000. In light of this population, a sample calculation at the 5% significance level was performed, and 257 students were reached as a result of the study, which aimed to reach child development students. Table 1 contains information on the study group.

Table 1: Demographic characteristics of child development students participating in the study

Demographic Variables		n	%
Gender	Female	243	94.6
	Male	14	5.4
	Total	257	100.0
Age	Eighteen	11	4.3
	Nineteen	31	12.1
	Twenty	46	17.9
	Twenty-one	48	18.6
	Twenty-two	59	23.0
	Twenty-three	35	13.6
	Twenty-four	13	5.1
	Twenty-five	11	4.3
	Twenty-six	3	1.2
	Total	257	100.0
Family Income Status	Below min. wage	30	11.7
	Minimum wage	7	2.7
	2826-3999 TL	70	27.2
	4000-6999 TL	86	33.5
	7000-9999 TL	41	16.0
	10.000 TL and above	23	8.9
Total	257	100.0	
Number of siblings	No siblings	13	5.1
	One	76	29.6
	Two	70	27.2
	Three	54	21.0
	Four and above	44	17.1
Total	257	100.0	
Ranking among siblings	No siblings	15	5.8
	One	78	30.4
	Two	102	39.7
	Three	40	15.6
	Four and above	22	8.5
Total	257	100.0	
Mother's Profession	Not working	172	66.9
	Working	60	23.4
	Retired	25	9.7
	Total	257	100.0
Father's Profession	Not working	4	1.6
	Working	186	72.3
	Retired	67	26.1
	Total	257	100.0

As shown in Table 1, the research participants consisted of 243 (94.6%) female and 14 (5.4%) male child development students. In terms of age distribution, maximum

22 (23.0%) and minimum 26 years old participants were included in the study. When the family income status was examined, it was seen in the study that 86 (33.5%) of the child development students had families with an income of 4000-6999 at most and 7 (2.7%) had families with a minimum wage income at least. When the number of siblings they have is examined, it is seen that the majority of the child development students participating in the study, namely 76 (29.6%), have only one sibling. When their ranking among siblings is examined, it is seen that 102 (39.7%) of the participants are the second child in the family. When the professions of the mothers were examined, it was seen that the vast majority of mothers of the child development students who participated in the study, namely 172 (66.9%), did not work. Finally, when the professions of the fathers are examined, it is possible to say that the majority of fathers of students who involved in this study, namely 186 (72.3%), worked.

Data Collection Tool

Personal Information Form

The researchers designed a *Personal Information Form* that includes questions about the child development students' age, gender, number of siblings, siblings' ranking, parental professions, and family income status.

Cognitive Flexibility Inventory (CFI)

Sapmaz and Doğan (2013) conducted a Turkish validity and reliability evaluation of the scale created by Dennis and Wall (2010). The scale is designed to assess university students' cognitive flexibility. The *Alternatives sub-dimension* of the scale, which consists of 20 items and 2 sub-dimensions, consists of 13 items, while the *Control sub-dimension* consists of 7 items. It is a 5-point Likert-type scale of (1=*Absolutely Inappropriate*, 2=*Inappropriate*, 3=*Slightly appropriate*, 4=*Appropriate*, 5=*Absolutely Appropriate*). The scale has twenty-four positive items and six negative items scored in reverse (2, 4, 7, 9, 11, and 17). An increase in the scale scores indicates an increase in the level of cognitive flexibility. The Cronbach Alpha reliability number was calculated using exploratory and confirmatory factor analysis. Cronbach's Alpha reliability coefficients are .90 on all scale items, .90 on the *Alternatives sub-dimension* as .84 on the *Control sub-dimension*. Looking at the test-retest coefficients, all scale items were calculated as .75, the *Alternatives sub-dimension* as .78, and the *Control sub-dimension* as .73.

Motivation to Teach Scale (MTS)

The scale was developed by Kauffman, Yilmaz Soylu and Duke (2011). Candan and Gencil (2015) conducted a Turkish validity and reliability study. The scale aims to measure the teaching motivation of teacher students studying at university. The motivation to teach scale consists of 12 items and two sub-dimensions. The first sub-dimension, *Intrinsic Motivation*, consists of 7 items, while the *Extrinsic Motivation* sub-dimension consists of 5 items. The scale is a 6-point Likert type scale, (*Strongly Agree 6, Agree 5, Slightly Agree 4, Slightly Disagree 3, Disagree 2, Strongly Disagree 1*). The scale's items are all positive; in other words, there is no negative item. The increase in the total scores of the scale indicates an increase in the level of teaching motivations. The Cronbach Alpha reliability number of the Turkish form of the scale and the total of the sub-dimensions of the scale were calculated by using exploratory and confirmatory factor analysis. All scale items of Cronbach's Alpha reliability coefficients were calculated as .90, intrinsic motivation sub-dimension as .79, and extrinsic motivation sub-dimension as .92. In accordance with the data obtained in this study, Cronbach Alpha coefficients were calculated to determine the reliability of both scales. Table 2 displays the data.

Table 2: Reliability analysis results of the total scores of CFI, MTS and their sub-dimensions

Scale and sub-dimensions	Cronbach's Alpha	Number of items
CFI	.830	20
CFI Control	.823	7
CFI Alternative	.896	13
MTS	.854	12
MTS Intrinsic	.805	7
MTS Extrinsic	.666	5

As shown in Table 2, the reliability results of the total scores of the CFI, MTS, and the sub-dimensions of the scales, and the Cronbach's Alpha coefficient of the *CFI sub-dimension* was found to be .830, the Cronbach's Alpha coefficient of the "*CFI Control sub-dimension*" was found to be .823, and the Cronbach's Alpha coefficient of the *CFI Alternative sub-dimension* was found to be .896 and it was apparent that the scale is highly reliable. It is seen that while the Cronbach's Alpha coefficient of the MTS was found to be .854, the Cronbach's Alpha coefficient of the *MTS-Intrinsic sub-dimension* was found to be .805, and that it was highly reliable, the Cronbach's Alpha coefficient of the *MTS Extrinsic sub-dimension* was found to be .666, and it was moderately reliable.

Data Collection and Analysis

The analysis of data obtained digitally from students in Turkish universities' child development departments was carried out with SPSS 21 program. Accordingly, as a result of the normality tests on the data taken from the participants, it was decided to apply the parametric tests because the data was distributed normally. The t-test, which allows to analyze differences between binary variables, and the One-Way Anova test, which allows us to analyze differences between three or more variables, were used among the parametric tests and furthermore, relationship analyzes were used to analyze the relationship between the scales. Kolmogorov Smirnov analysis and kurtosis skewness values were examined to see whether the scores obtained from the Cognitive Flexibility Skills (CFI) and Motivation to Teach Scales (TMS) of child development students were normally distributed. Table 3 shows the data from the analysis results.

Table 3. The results of normality analysis of the CFI, TMS, and sub-dimensions

Variable	Descriptive Statistics					Normal Distribution Analysis				
	n	Min	Max	\bar{x}	sd	Skew.V alue	Kurtos. Value	Kolmogoro v-Smirnov	df	p
Age	257	18	26	21.00	1.77	.252	-.312	.117	257	.000
CFI	257	43	100	78.00	9.96	-.364	.607	.095	257	.001
CFI Control	257	26	35	26.00	4.91	-.439	-.095	.080	257	.001
CFI Alternati	257	25	65	53.00	6.89	-.670	.152	.093	257	.000
TMS	257	16	72	45.00	10.65	-.332	.047	.066	257	.023
TMS Intrinsic	257	8	42	27.00	6.85	-.508	.099	.068	257	.000
TMS Extrinsic	257	6	30	18.00	4.64	.016	-.174	.065	257	.239

As shown in Table 3, as determined by the findings of Kolmogorov-Smirnov analysis made with the data obtained from the child development teacher students' age, the sub-dimensions of CFI, and the sub-dimensions of TMS, it is seen that while the *TMS Extrinsic sub-dimension* shows a normal distribution ($p=0.200>0.05$), child development students' age, *CFI sub-dimensions*, total score of TMS and *TMS Intrinsic sub-dimension* do not show a normal distribution. ($p=0.000<0.05$) The fields in the social sciences do not need to be distributed in a similar way to the natural sciences. According to Hair et al (2010), values between -1 and +1 are considered sufficient to show a normal distribution. Based on this view, it will be possible to say that child

development students' ages, *CFI sub-dimensions*, total score of TMS, and *TMS Intrinsic sub-dimension* are normally distributed. The LSD Test, which is one of the Pearson Correlation Analysis, t-test, ANOVA and "Post-Hoc" methods used in normally distributed data, was preferred in the study.

Findings

The statistical results of the data gathered from the scales used for the research questions are examined in this section, and the findings are presented.

Table 4: Results of Pearson Correlation Analysis of the relationship between CFI and TMS and its sub-dimensions (n:257)

Variables	1	2	3	4	5	6
CFI(1)	1	.893**	.775**	.335**	.330**	.281**
CFI Alternative(2)		1	.407**	.369**	.366**	.306**
CFI Control (3)			1	.161**	.156**	.139**
TMS(4)				1	.951**	.890**
TMS Intrinsic(5)					1	.706**
TMS Extrinsic(6)						1

significant at the ** $p < .01$, * $p < .05$ level, $r = 0.000-0.300$ low relationship, $r = 0.301- 0.700$ moderate relationship, $r = 0.701-1.00$ strong relationship

Table 4 shows that there is a positive and moderate link between the overall score of CFI and the total score of TMS ($r = 0.335$, $p > 0.01$) and it was found that there was a moderate positive relationship between the CFI total score and the *TMS Intrinsic sub-dimension* ($r = 0.330$, $p > 0.01$), and a positive moderate relationship between the CFI total score and the *TMS Extrinsic sub-dimension* ($r = 0.281$, $p > 0.01$).

Table 5: Pearson correlation analysis results of the relationship between the age of child development students and the CFI, TMS and sub-dimensions (n:257)

Variables	CFI	CFI ALTERNATIVE	CFI CONTROL	TMS	TMS INTRINSIC	TMS EXTRINSIC
Age of child developmen t students	.211**	.159**	.204**	.060	.065	.041

Significant at the ** $p < .01$, * $p < .05$ level, $r = 0.000-0.300$ low relationship, $r = 0.301- 0.700$ moderate relationship, $r = 0.701-1.00$ strong relationship

As shown in Table 5, it was found that there was a positive low-moderate relationship between the age of child development students and the CFI total score ($r = 0.211$, $p > 0.01$). In addition, there was a positive low-moderate relationship between the ages of child development students and the *CFI Alternative sub-dimension* ($r = 0.211$, $p > 0.01$) and the *CFI Control sub-dimension* ($r = 0.159$, $p > 0.01$). There is a low level of relationship between the age of child development students and TMS and its sub-dimensions.

Table 6: T-test results of the mean scores of CFI, TMS, and sub-dimensions of child development students to gender (n:257)

Variables	Groups	N	X	sd	t-test		
					df	t	p
CFI	Female	243	78.40	9.867	255	.272	.602
	Male	14	74.14	11.230			
CFI Alternative	Female	243	52.85	6.675	255	2.350	.127
	Male	14	48.00	9.123			
CFI Control	Female	243	25.55	5.012	255	5.485	.020*
	Male	14	26.14	2.905			
TMS	Female	243	45.05	10.764	255	2.168	.142
	Male	14	48.64	8.044			
TMS Intrinsic	Female	243	27.31	6.934	255	1.262	.262
	Male	14	28.57	5.402			
TMS Extrinsic	Female	243	17.73	4.684	255	3.453	.064
	Male	14	20.07	3.149			

* $p < ,05$

As shown in Table 6, it was observed that there was no difference between the CFI, *CFI Alternative sub-dimensions*, and TMD and its sub-dimensions according to the gender of the child development students ($p > 0.05$). However, it was found that there was a significant difference in the *CFI Control sub-dimension* according to the gender of the child development students ($t = 5.485$; $p < 0.05$). The “CFI Control” levels of male child development students are found to be more positive than the female child development students.

Table 7: ANOVA test results for TMS and CFI and sub-dimensions according to the demographic characteristics of the study group (n:257)

Variable / Scales		n	\bar{x}	sd	F	p	Difference	
Mothers Profession	CFI	1 Not work	172	76.77	10.186	5.569	.004*	2-1 3-1
		2 Working	60	80.53	8.405			
		3 Retired	25	82.16	10.122			
		Total	257	78.17	9.968			
Mothers Profession	CFI Control	1 Not work	172	24.68	4.954	9.698	.000*	2-1 3-1
		2 Working	60	27.08	4.396			
		3 Retired	25	28.16	4.170			
		Total	257	25.58	4.919			
Fathers Profession	CFI Control	1 Not work	4	30.25	4.645	3.499	.032*	1-2
		2 Working	186	25.17	4.970			
		3 Retired	67	26.43	4.593			
		Total	257	25.58	4.919			
Ranking Among Siblings	TMS Extrinsic	No siblings	15	17.73	3.614	2.478	.045*	3-1 3-2
		1	78	17.33	4.730			
		2	102	17.38	4.270			
		3	40	19.82	4.856			
		4 and above	22	18.50	5.501			
Total	257	17.86	4.640					

* $p < .05$

As shown in Table 7, the difference ($F=5.569$; $p<0.05$) between the CFI total scores according to the mother's profession variable was determined to be significant. According to the LSD analysis to understand which groups the difference was in, it was concluded that there was a significant difference between participants whose mothers work and participants whose mothers do not work, while there was also a significant difference between participants whose mothers retired and participants whose mothers do not work. Moreover, it was determined that there was a significant difference between the *Control sub-dimension*, which is one of the sub-dimensions of the CFI, according to the mother's profession variable ($F=9.698$; $p<0.05$). According to the LSD test, there was a significant difference between participants whose mother works and participants whose mothers does not work and participants whose mothers does not work and participants whose mothers does not work.

According to the father's profession variable, as can be observed that there is a significant difference ($F=3.499$; $p<0.05$) with the *Control sub-dimension*, which is one of the sub-dimensions of CFI. According to the LSD test results, it was revealed that

there was a significant difference between the participants whose fathers do not work and the participants whose fathers work. According to the ranking among siblings variable, there was a significant difference between the scores of the *TMS Extrinsic sub-dimension* of TMS ($F=2.478$; $p<0.05$). According to the LSD test results, it is seen that there is a significant difference between the participants who are in the third place among siblings and those who are first and second among siblings.

Discussion

In this study, the relationship between cognitive flexibility skills and teaching motivations of students studying child development was examined. For this study, data was collected and evaluated from 257 child development students. The findings presented as a result of the analyses were used to construct a discussion.

The relationship analysis conducted to investigate the relationship between students' of child development cognitive flexibility abilities and their learning motivations found a moderately positive relationship between cognitive flexibility skills and learning motivation. In other words, as child development students' cognitive flexibility skills improve, so does their motivation to learn. A study conducted by Zahal (2014) demonstrated a relationship between the cognitive flexibility levels of individuals taking the special talent exam and their learning styles in exam success. It has been revealed that learning styles are related to exam success and that these individuals have a high level of cognitive flexibility. In another study, Sevim (2015) examined the relationships between inclusive classroom teachers' understanding of learning and teaching and their perceptions of cognitive flexibility and self-efficacy. As a consequence of the study, it was discovered that classroom teachers' cognitive flexibility and self-efficacy beliefs had a favorable association. The conclusions of the research project in question support the conclusion that the cognitive flexibility skills of child development students and their learning motivations are related.

In the study, it was revealed that there is a low-to-moderate positive relationship between the age of child development students and cognitive flexibility skills and alternative and control sub-dimensions. In other words, as the age of child development students increases, so does their cognitive flexibility skills. According to Gürbüz and Nartgün's (2018) research, a significant difference was found between cognitive flexibility and age, and it was found that the cognitive flexibility scores of teacher students between the ages of 31-35 were higher than those of teacher students between the ages of 20-25 and 26-30. Blume and Zembar (2007) stated that

starting from adolescence, children pass into the concrete operational stage and are able to produce logical solutions to abstract problems. Furthermore, Cepeda (2001) indicated that cognitive flexibility develops from adolescence and reaches its peak between the ages of 21 and 30. The study's findings appear to support these opinions and provide a substantial contribution to the field.

When the cognitive flexibility skills of the child development students in the study group were examined in terms of the difference between men and women, no significant difference was identified between the cognitive flexibility, alternative sub-dimension, and TMS sub-dimensions. According to the findings of a study conducted by Doğan Laçın and Yalçın (2019), the cognitive flexibility levels of university students did not differ significantly between men and women. In the study, however, a significant difference was found between men and women in the control sub-dimension of cognitive flexibility. According to the finding, the control level of cognitive flexibility skills of men is higher than that of women. Contrary to what is known, this finding shows that men control themselves more than women when making cognitive decisions. Among the reasons for this, it can be argued that impulsive actions get ahead of the cognitive control mechanism as a result of women taking on male responsibilities and the growth in the number of issue circumstances they experience. Furthermore, the small number of male students who took part in the study is regarded to have aided in the discovery of this result. When examining at the research on the subject; according to the findings of a study conducted by Doğan Laçın and Yalçın (2019), there was no significant difference in the cognitive flexibility levels of university students in terms of men and women. In a study conducted by Güzeltepe (2017) with public personnel, it was concluded that cognitive flexibility did not differ according to gender. Teachers' motivation to educate did not differ considerably according to their gender in research conducted with them (İhtiyaroğlu,2017; İlğan, et al., 2018).

Another finding examined in the study concluded that the cognitive flexibility and cognitive control levels of child development students differed significantly depending on whether their mother was working or not. According to this finding, the cognitive flexibility and cognitive control levels of the students whose mothers work are higher than those of students whose mothers do not work. It was also found that students whose mothers retired had higher levels of cognitive flexibility and cognitive control than students whose mothers do not work. In other words, cognitive flexibility is affected by whether an individual's mother has a job or not. Furthermore, the study examined whether the cognitive flexibility levels, cognitive control levels and

cognitive alternative levels of child development students differed according to their father's profession, and found that the cognitive control levels of the child development students differed significantly according to the fathers' professions. This finding indicates that the cognitive flexibility control scores of child development students whose fathers do not work are higher than the cognitive flexibility control scores of child development students whose fathers work. In the study conducted by ,Erdoğan (2018) with teacher students for gifted students, it was revealed that there was a difference between cognitive flexibility levels according to the profession of parents. Following a study of the literature, it was discovered that there was limited research examining the father's profession variable and cognitive flexibility levels. As a result, this finding has the potential to make a significant contribution to the literature. However, similarly, in a study conducted by Kömür (2018), it was discovered that there is a difference in the cognitive flexibility levels of university students based on their parents' educational background. In their study, Nacar and Tümkaya (2011) also found a difference in cognitive flexibility levels based on the education level of the parents.

In the other finding examined, the cognitive flexibility levels and teaching motivations of child development students were examined and the analysis revealed a significant differentiation with the extrinsic sub-dimension of teaching motivation of child development students according to the variable of ranking among siblings. Accordingly, the extrinsic sub-dimension scores of the teaching motivation of the child development students who are the third among their siblings are higher than the scores of the child development students who are the first and second among their siblings. When the literature was examined, there was no finding examining the motivation to teach according to the variable of ranking among siblings. Therefore, it is thought that this finding will make important contributions to the literature. The variables of income status and number of siblings of child development students were analyzed in terms of cognitive flexibility and teaching motivation scores in the study's other findings, and as a result of, no significant difference was found between the variables of income status and number of siblings of child development students and cognitive flexibility and teaching motivation scores. The study by Zahal (2014) found no significant difference in cognitive flexibility scores based on income status. In the study conducted by Yazan (2019), no significant differentiation was found according to income level. However, after reviewing the literature, Diril (2011), Altunkol (2011), and Öz (2012) came to the conclusion that there was a strong relationship between cognitive flexibility and income status.

Conclusion and Recommendations

According to the findings, there is a favorable and significant association between cognitive flexibility skills and learning motivation in child development students. This conclusion is important in terms of being able to state that the cognitively flexible thinking capacity of child development students is related to and can affect their teaching situations. Another intriguing conclusion in the study is that there is a relationship between the ages of child development students and their levels of cognitive flexibility. Because it supports the notion that cognitive development develops with age. Another finding was that, contrary to the literature, male students had higher levels of cognitive control than female students. In contrast to the literature, this study examined whether the working status of the parents of child development students differed in the cognitive flexibility and teaching motivation levels of the students, and as a result of the examination, it was determined that the cognitive flexibility and cognitive control levels of the students whose mothers work were higher than the cognitive flexibility and cognitive control levels of the students whose mothers do not work. Moreover, it has been revealed that cognitive flexibility and cognitive control levels of child development students whose mothers are retired are higher than students whose mothers do not work. In addition, the study found that the cognitive flexibility control scores of the child development students whose fathers do not work were higher than the cognitive flexibility control scores of the child development students whose fathers work. These results show that the working status of the parents can affect the cognitive flexibility levels of the child. Furthermore, the absence of any other study examining parental employment status and cognitive flexibility in the literature makes these findings important in terms of the literature. Finally, the study revealed that there was a significant difference in the cognitive flexibility levels and teaching motivations of child development students according to the variable of ranking among siblings, and the extrinsic sub-dimension scores of the teaching motivations of the child development students who were third among the siblings were higher than the scores of the first and second among the siblings. This finding suggests that the rank of the individual in the family may be more affected by external factors such as siblings, environment, etc., in terms of teaching motivation. Some suggestions are given in line with the results of the study.

- Since cognitive flexibility levels are determined to be related to teaching motivation, studies can be carried out to improve the cognitive flexibility levels of each teaching individual.

- In addition, since the most effective period of cognitive flexibility is known to be between the ages of 21 and 30, university or graduate students should be provided with continuity of studies such as symposium panels aimed at improving cognitive flexibility.
- Individual and group research on cognitive control should be conducted in schools, with a focus on female pupils.
- Students with a large number of siblings and working mothers and fathers have a high degree of teaching motivation, according to the research. As a result, several studies for schools to enhance interpersonal relationships and work in groups in courses are recommended.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. .
Yazar (lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında 1. yazarın katkı oranı %50, 2. yazarın katkı oranı %50'dir.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırmanın etik kurul onayı 06/04/2021 tarihinde Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'nun E-46418926-050.01.04-25521 No'lu kararı ile elde edilmiştir

Reference List

- Altıparmak, F., & Hesapçioğlu, S. T. (2014). An Evaluation of Services Provided to Children and Families Referred from the Child and Adolescent Psychiatry Polyclinic to the Child Development Polyclinic of a Public Hospital, and Their Reasons for Receiving such Services. *Balıkesir Journal of Health Science*, 3(1), 6-10.
- Altunkol, F. (2011). *The Analysis Of The Relation Between Cognitive Flexibility And Perceived Stress Levels Of College Students*. Adana: Çukurova University, Social Science Enstitüsü, Unemployed Master Thesis.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği (2013, Şubat 9).(28554). *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği*, Resmî Gazete. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-1..pdf> adresinden alınmıştır.

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) İl Müdürlükleri Görev ve Çalışma Esasları Yönergesi, (2015, Nisan 23)(31646). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı İl Müdürlükleri Görev ve Çalışma Esasları Yönergesi, http://pdb.aile.gov.tr/data/559a8c89369dc5596872c3ed/Il_Mudurlukleri_Gorev_ve_Calisma_Esaslari_Yonergesi.pdf adresinden alınmıştır.
- Argon, T. & Cicioğlu, M. (2017). Vocational High School Teachers' Levels of Belief in Education and Motivation to Teach. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 57, 1-23. <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7108>
- Berk E. L. (2013). *Çocuk Gelişimi*. Çev. Ali Dönmez, Ankara: İmge Kitabevi.
- Blume, L. B., & Zembar, M. J. (2007). *Middle Childhood To Middle Adolescence*. New Jersey: Pearson.
- Buğa, A., Özkamalı, E., Altunkol, F., & Çekiç, A. (2018). University Students' Social Problem Solving Styles on the basis of Their Cognitive Flexibility Levels, *Gaziantep University Journal of Educational Sciences*, 2(1), 48-58.
- Candan, D. G., & Gencel, İ. E. (2015). Adaptation of the Motivation to Teach Scale into Turkish. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Educational Sciences*, 1(36), 72-89.
- Cepeda, N. J., Kramer, A. F., & Gonzalez de Sather, J. C. M. (2001). Changes in Executive Control across the Life Span: Examination of Task-Switching Performance. *Developmental Psychology*, 37(5), 715-730. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.37.5.715>
- Colzato, L. S., Huizinga, M., & Hommel, B. (2009). Recreational Cocaine Polydrug Use Impairs Cognitive Flexibility But Not Working Memory. *Psychopharmacology*, 207, 225-234.
- Crone, E.A., Ridderinkhof, K.R., Worm, M., Somsen, R.J.M., & Molen, M.W. (2004). Switching Between Spatial Stimulus – Response Mappings: A Developmental Study of Cognitive Flexibility. *Developmental Science* 7(4), 443 – 455.
- ÇUÇEP (2016). Çocuk Gelişimi Ulusal Çekirdek Eğitim Programı. http://www.yok.gov.tr/documents/10279/38058561/cocuk_gelisimi_cekird ek_egitim_programi.pdf adresinden alınmıştır.
- Dennis, J. P. & Wal, J. S. V. (2010). The Cognitive Flexibility Inventory: Instrument Development and Estimates of Reliability and Validity. *Cognitive Therapy and Research*, 34 (3), 241-253.
- Diril, A. (2011). *An Investigation of Cognitive Flexibility in Terms Of Sociodemographic Variables and Anger Level and Anger Styles in Adolescent*. Adana: Çukurova University, Social Science Enstitüsü, Unemployed Master Thesis.

- Ercan, L. (2000). Motivasyon (Güdülenme). *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel yayıncılık.
- Erdoğan, S. C. (2018). A Research on the Cognitive Flexibility Skills of Prospective Teachers for Gifted Students. *Manisa Celal Bayar University, Journal of Social Sciences*, 16(03), 77-96. Doi: 10.18026/cbayarsos.465710
- Doğan Laçın, B. G., & Yalçın, İ. (2019). Predictive Roles of Self-Efficacy and Coping Strategies in Cognitive Flexibility Among University Students. *Hacettepe University Journal of Education*, 34(2), 358- 371. doi: 10.16986/HUJE.2018037424
- Gander, J. M., & Gardiner, W. H. (2015). *Child and Adolescent Development*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Gün, F., ve Turabik, T. (2019). The Effects of Possible Selves of Teacher Candidates on their Teaching Motivation. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 8(1), 214-234. <http://dx.doi.org/10.30703/cije.468371>
- Güzeltepe, S. (2017). *An Investigation on The Cognitive Flexibility Level Of Civil Servants According To The Roles of Psychological Contrac*. İstanbul. İstanbul Aydın Üniversitesi, Social Sciences Institute, Unpublished Master' s Thesis.
- Hair, J. F. (2006). *Multivariate Data Analysis*. Auflage: Upper Saddle River.
- Hanife, E. A. (2018). The relationship between pre-service teachers' cognitive flexibility and interpersonal problem solving skills. *Eurasian Journal of Educational Research*, 18(77), 105-128.
- İhtiyaroğlu, N. (2017). The Effect of Structural and Psychological Empowerment on Teachers' Motivation. *Kırıkkale University Journal of Social Sciences*, 7(2), 361-378.
- İlğan, A., Canoğlu, Ö., Karamert, Ö., & Şensoy, Ç. P. (2018). Examining Relationship Between Like Of Children Level And Teaching Motivatoın Of Teachers. *Electronic Turkish Studies*, 13(19), 979-1003.
- Jesus, S.N., & Lens W.(2005). An İntegrated Model Forth Study Of Teacher Motivation, Applied Psychology. *An İnter National Review*, 54(1), 119-134.
- Kaçmaz, C., Kay, M. A., Boğa, E., Temiz, A., Ayanoğlu, M., Sağlam, M. (2021). Being a child development specialist in Turkey: Fields of Activity, Duties and Powers. *Journal of Child and Development*, 4(8), 117-133
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (17. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaplan, M. (2007). *Motivation Theories Under the Application of Special Program And Equipments to Measure Performance of Employer and A Case Study*. Ankara.:

Atılım University Social Sciences Institute, Department of Business Administration, Unpublished Master's Thesis.

- Kauffman, D. F., Yılmaz-Soylu, M., & Duke, B. (2011). Validation of the Motivation to Teach Scale. *Hacettepe University Journal of Education*, 40, 279-290.
- Kaptanbaş Gürbüz, E., & Sezgin Nartgün, Ş. (2018). Cognitive Flexibility and Self Efficacy Levels of Pedagogical Formation Program Students. *Journal of International Social Research*, 11(55), 72-81.
- Kılıç, F., & Demir, Ö. (2012). Views of Prospective Classroom Teachers Regarding Creating Instructional Environment Based on Cognitive Coaching and Cognitive Flexibility, *Elementary Education Online*, 11(3), 578-595.
- Kömür, B. (2018). *The Relationship Between Cognitive Flexibility And Ability To Cope With Stress In University Students*, İstanbul: Üsküdar University Social Sciences Institute, Unpublished Master's Thesis.
- Martin, M.M., Anderson, C. M., & Thweatt, K. S. (1998). Aggressive Communication Traits and Their Relationship with the Cognitive Flexibility Scale and the Communication Flexibility Scale. *Journal of Social Behavior and Personality*, 13, (3), 34-45
- Masley, S., Roetzheim, R., & Gualtieri, T. (2009). Aerobic Exercise Enhances Cognitive Flexibility. *Journal of Clinical Psychology in Medical Setting*, 16(1), 186-193.
- Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği (MEBOÖKY) (2019). Resmi gazete. <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=19942&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeli gi&mevzuatTertip=5> adresinden alınmıştır.
- Nacar, F. S., & Tümkaya, S. (2011). Analysis of the Relationship Between the Communication of the Class Teachers and Their Skills to Solve Interpersonal Problems. *Elementary Education Online*, 10(2), 493-511.
- Naing, L., Winn, T., & Rusli, B. N. (2006). Practical Issues in Calculating the Sample Size for Prevalence Studies. *Archives of Orofacial Sciences*, 1, 9-14.
- Öz, S. (2012). *Analysis of the Relationship Between the Cognitive Flexibility, Adaptation And Anxiety Levels in Adolescents Based on Sex, Socio-Economic Status and Education Level*. Adana: Çukurova University Social Sciences Institute, Department of Educational Science, Unpublished Master's Thesis.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (ÖEHY) (2020, Kasım 16). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Resmi Gazete. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_06/24163215_ozel_eYitim_yonetmeliYi_son_hali.pdf adresinden alınmıştır.

- Sapmaz, F., & Doğan, T. (2013). Assessment of Cognitive Flexibility: Reliability and Validity Studies of Turkish Version of the Cognitive Flexibility Inventory. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, 46(1), 143-161.
- Sevim, E. (2015). *An Analysis on Prediction Levels of Teaching and Learning Conceptions and Cognitive Flexibilities of Class Teachers Relating to Their Self - Efficacy Perceptions Of İncusion* İstanbul: Marmara University Educational Sciences Institute, Unpublished Master' s Thesis.
- Spiro, R. J., Feltovich, P. J., Jacobson, M. J., & Coulson, R. L. (1992). *Cognitive Flexibility, Constructivism, and Hypertextu Random Access Instruction for Advanced Knowledge Acquisition İn Lll-Structured Domains*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Taştepe, T. & Köksal Akyol, A. (2014). Analysis of Views by Child Development Specialists Employed Working in Hospital on their Work Profession & Environments. *Journal of Ankara Health Sciences*, 3 (1), 29-54.
- Tercan, H. & Yıldız Bıçakçı, M. (2017). The Role of Child Development in the Transdisciplinary Approach in Health Sciences. Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal , 2nd National Health Sciences Congress Book , 157-168 . <https://dergipark.org.tr/en/pub/hsbf/issue/28056/300892>
- Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği (TSMBBY) (2018, Mayıs 25). Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği Resmi Gazete. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/05/20180525-1.htm> adresinden alınmıştır.
- Tutuş, A. (2019). *The Relationship Between the Ways of Coping With Stress and Cognitive Flexibility Of Adolescents Between 11-14 Years of Age*. Mersin: Çağ University Social Sciences Institute, Department of Psychology, Unpublished Master's Thesis.
- Üzümcü, B., & Müezzın, E. E. (2018). Investigation of the Level of Cognitive Flexibility and Job Satisfaction of Teachers. *Sakarya University Journal of Education*, 8(1), 8-25.
- Yağcı, F. , Kütük, H. & Sezgin, E. (2021). The Impact of Self-Efficacy Beliefs and Life Satisfaction on the Professional Difficulties Faced by Child Development and Preschool Teachers. *Current Research in Social Sciences* , 7 (1) , 31-45 .
- Yüksel, G. (2004). *Öğrenme için Motivasyon. Sınıf Yönetimi*. Ankara: Asil Yayınevi.
- Zahal, O. (2014). *Relation Between Learning Styles and Cognitive Flexibility With Examination Achievement Who Enter The Special Ability Exam*. Malatya: İnönü University Education Sciences Instutue, Unpublished Doctorate Thesis.

Çocuk Gelişimi Öğrencilerinin Bilişsel Esneklik Becerileri ile Öğretme Motivasyonları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Genişletilmiş Özet

Çocuk gelişimi bölümü genel olarak sağlık bilimleri fakülteleri bünyesinde eğitime devam eden bir bölümdür. Çocuk gelişimi profesyonellerinin görevlerine bakıldığında, süreç içerisinde çocuğun değerlendirilmesi ve gelişimsel tanının gerçekleştirilmesi, erken müdahale, destek veya eğitim aşamalarının çocuğun ve ailenin ihtiyaçlarına göre uygulanması gibi önemli sağlık hizmetleri, uygulama ve izlem, çocuk merkezli aile danışmanlığı yapılmaktadır (ÇUÇEP, 2016). Bu hizmetlere ek olarak, çocuk gelişim uzmanları aile bakanlığı, özel eğitim, sağlıklı yaşam, yaşam boyu öğrenme merkezleri ve okul öncesi eğitim kurumlarında sağlık personeli olarak veya pedagojik formasyon eğitimi sonrasında öğretmen olarak görev yapmaktadırlar.

Çocuk gelişimi programı öğrencilerinin bilişsel esneklik becerilerinin öğretme motivasyonlarını etkileyip etkilemediğinin araştırılması ile çocuk gelişimcilerin hem sağlık hem de eğitim alanında becerilerinin geliştirilmesine bu çalışmanın destek olabileceği düşünülmektedir. Bilişsel esneklik, bireyin genişleyen ortamında uyarıların çoğalması sonucu bu uyarılar ile nasıl başedeceğini farkedebilmesi ve yeni durumlara kendini düzenleyebilme becerisi kazanabilmesidir (Crone ve ark. 2004). Eğitim veren kişinin bilişsel esneklik becerilerini maksimum seviyede kullanmasını sağlayan özelliklerinden birinin öğretme motivasyonu olduğu düşünülmektedir. Öğretme motivasyonu ise eğitim veren kişinin, hedeflediği yönde atılım gerçekleştirmeleri ve harekete geçmelerini sağlayan içsel veya dışsal çevreden dolayı güdülenmeleri olarak tanımlanabilmektedir (Ercan, 2000). Çocuk gelişimcilerin hem sağlıkçı hem de eğitmen yönleri ele alındığında ise, ilgili kavramların bu öğrenciler üzerinde uygulanması hem sağlık alanına hem de eğitim alanına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca çocuk gelişimci ve çocuk gelişimi adayları ile yapılan çalışmalar incelendiğinde genellikle sağlıkçı kimlikleri ile yapılan çalışmalara rastlanırken eğitim alanında yapılan çalışmalar çok sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Bu kapsamda çalışmada çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklik becerileri ile öğrenme motivasyonları arasındaki ilişkiler incelenmek amaçlanmıştır.

Yöntem

Bu çalışma çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklik becerilerini ve öğrenme motivasyon ilişkisi üzerine etkisinin demografik değişkenlere göre farklılaşım farklılaşmadığını ortaya koymak üzere nicel araştırma metodolojisi ile tasarlanmıştır. Çalışmada iki örnek arasındaki ilişkiyi araştırmak için ilişkisel tarama yaklaşımı kullanılmıştır. İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi açıklamak için değişimin varlığı veya derecesi ilişkisel tarama modeli kullanılarak hesaplanır (Karasar, 2007). Türkiye genelinde çocuk gelişimi okuyan öğrenci sayısı 7000 olarak tanımlanmaktadır. Bu evren ışığında %5 anlamlılık düzeyinde örneklem hesaplaması gerçekleştirilmiştir ve 257 öğrenciye ulaşılmıştır. Çalışmanın verileri, Bilişsel Esneklik Envanteri (BEE) ve Öğretme Motivasyonu Ölçeği (ÖMÖ) kullanılarak toplanmıştır. Katılımcılardan alınan veriler üzerinde yapılan normalite testlerinin sonucunda verilerin normal dağılımı nedeni ile parametrik testler uygulanmıştır.

Bulgular

Çalışmada yapılan korelasyon analizi sonucunda, çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklik becerileri ile öğrenme motivasyonları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca örgün çocuk gelişimi öğrencilerinin yaşı ile bilişsel esneklik becerileri ile onun iki alt boyutu olan alternatif ve kontrol boyutları arasında düşük-orta düzeyde pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Ayrıca bilişsel esneklik, alternatif alt boyut, öğretmen motivasyonu ölçeği ve alt boyutları arasında cinsiyete göre anlamlı farklılık saptanmamıştır. Ancak bilişsel esnekliğin kontrol alt boyutunda kadın ve erkek arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Örgün çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklik ve bilişsel kontrol düzeylerinin annelerinin çalışıp çalışmamasına göre önemli ölçüde farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca örgün çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel kontrol düzeylerinin anne ve babaların mesleklerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Örgün çocuk gelişimi öğrencilerinin kardeş sıralaması değişkenine göre öğretim motivasyonunun dışsal alt boyutu ile anlamlı bir farklılaşma olmuştur.

Tartışma ve Sonuç

Örgün çocuk gelişimi öğrencilerinde bilişsel esneklik becerileri ile öğrenme motivasyonları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan bu çalışma sonuçları; çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklik becerileri ile öğrenme motivasyonları arasında orta düzeyde pozitif anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Zahal'ın (2014) çalışmasında öğrenme stilleri ile sınav başarısı arasında güçlü bir bağlantı olduğu ve

bilişsel esnekliğin yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca çalışma, örgün çocuk gelişimi öğrencilerinin yaşı ile bilişsel esneklik becerileri ile onun iki alt boyutu olan alternatif ve kontrol boyutları arasında düşük-orta düzeyde pozitif anlamlı ilişki bulunmuştur. Gürbüz ve Nartgün (2018) araştırmalarında bilişsel esneklik ile yaş arasında güçlü bir ilişki keşfettiler. Bulgulara göre 31-35 yaş grubundaki öğretmen adaylarının bilişsel esneklik puan ortalamaları, 20-25 ile 26-30 yaş grubundaki öğretmen adaylarının ortalama puan ortalamalarından daha yüksektir. Ayrıca, çocuk gelişimi öğrencilerinin yaşı ile bilişsel esneklik becerilerinin alt boyutu olan alternatif ve kontrol boyutları arasında ve öğrencilerin cinsiyetleri ile bilişsel esnekliğin kontrol alt boyutu arasında anlamlı bir fark saptanmıştır. Çocuk gelişimi öğrencilerinin bilişsel esneklikleri ve bilişsel kontrol düzeyleri ile kardeş sırası, anne ve babaların çalışma durumlarına göre anlamlı bir farklılık olduğu da elde edilen sonuçlar arasındadır. Gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları doğrultusunda bazı öneriler verilmiştir.

- Bilişsel esneklik düzeylerinin öğretme motivasyonları ile ilişki olduğu bu çalışmada görülmektedir. Buna göre öğreten her bireyin bilişsel esneklik düzeylerini geliştirmeye yönelik çalışmalar yürütülebilir.
- Okullarda bilişsel kontrole yönelik bireysel ve grup çalışmaları özellikle kız öğrencilerle düzenlenmelidir.
- Araştırmada kardeş sayısı fazla olan ve annesi-babası çalışan öğrencilerin öğretme motivasyonlarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Buna göre okulların kişiler arası ilişkileri geliştirmelerine ve derslerde grup çalışmasına yönelik farklı çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Türk İstiklal Harbinde Karadeniz

Muharrem Selçuk ÜNAL¹



Öz



Makale Türü
Derleme Makale

Başvuru Tarihi
13.04.2022

Kabul Tarihi
10.06.2022

DOI
10.47140/kusbder.1103128

30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti teslim koşullarının uygulanmasını kabul etmişti. Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a bir görev talimatı ile gönderilmesiyle başlayan Kurtuluş Mücadelesi 30 Ağustos 1922'de büyük zaferle sonuçlanmıştı. Bu mücadelenin başarılmasında Atatürk, Rusya'nın desteğine ihtiyaç duymuş ve yürüttüğü başarılı diplomasi ile 1921 Mart'ta imzalanan Moskova Antlaşması'nı müteakip, öncesinde bir miktar alınmış olan mali yardımlara ilave olarak alınan silah ve cephane yardımları kesintiye uğramadan 1923 Eylül'e kadar devam etmiştir. İstanbul'dan kaçırılan silah ve cephaneler ile Almanya'dan ve Rusya'dan alınan yardımların tamamı Karadeniz üzerinden Anadolu'ya ulaştırılmıştır. Çalışmanın amacı, 1919-23 yılları arasında harp silah ve araçları ile askeri malzemelerin limanlarımıza nakliyatı çerçevesinde Karadeniz ve limanlarında meydana gelen deniz araçlarına yönelik zapt, müsadere, el koyma faaliyetleri ile limanların bombalanması ve bu şartlarda alınan yardımların Batı cephesinde devam etmekte olan hareketi desteklemedeki rolünü irdelemektir.

Anahtar kelimeler: Türkiye, Rusya, diplomasi, Karadeniz, nakliyat

Atıf için: Ünal, M. S. (2022). Türk İstiklal Harbinde Karadeniz. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 157-182

¹Sorumlu Yazar: Emekli Kurbay Albay, E-posta: uselcuk884@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5784-4683>

Black Sea in the Turkish War of Independence

Muharrem Selçuk Ünal²



Abstract



Article Type

Review Article

Application Date

2022-04-13

Acceptance Date

2022-06-10

DOI

10.47140/kusbder.1103128

After the Armistice of Mudros on October 30, 1918, the Ottoman Empire accepted the application of surrender conditions. The Independence Struggle, which started with Mustafa Kemal Atatürk's sending to Samsun on 19 May 1919 with a mission instruction, ended with a great victory on 30 August 1922. In the success of this struggle, Atatürk needed the support of Russia and following the Moscow Treaty signed in March 1921 with the successful diplomacy he carried out, the arms and ammunition aid received in addition to the financial aid received before, continued without interruption until September 1923. . All of the weapons and ammunition smuggled from Istanbul and the aid received from Germany and Russia were transported to Anatolia via the Black Sea. The aim of the study is to examine the role of the aid received in these conditions in supporting the ongoing operation on the Western front, with the seizure, confiscation, seizure activities and bombing of the sea vehicles in the Black Sea and its ports, within the framework of the transportation of war weapons, vehicles and military materials to our ports between 1919-23.

Keywords: Turkey, Russia, diplomacy, Black Sea, transport

For Reference: Ünal, M. S. (2022). Türk İstiklal Harbinde Karadeniz. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 157-182

²Corresponding Author: Staff Colonel (Retired), E-mail: uselcuk884@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-5784-4683>

Giriş

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesinden hemen sonra 6. madde hükümlerine dayanarak Akdeniz Filo Komutanı İngiliz Koramiral Calthorpe, 8 Kasım 1918'de Bahriye Nezareti'ne donanma ile ilgili bir yazı göndermiştir. Yazıda Osmanlı'nın elinde kalan harp gemilerinin tamamının Haliç'e çekilmesi, cephane, torpido ve top nişangâhlarından arındırılmaları, denizaltıların torpidolarını karaya çıkarmaları, ticaret yapan Rus gemilerinin listesinin çıkarılması hususları yer almakta ve bu şekilde Osmanlı'nın I. Dünya savaşından geriye kalan zayıf donanması kontrol altına alınmaktaydı. 13 Kasım 1918'de İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunan savaş gemilerinden oluşan 61 parça işgal filosu İstanbul'a ulaşmış ve Haliç işgal edilmişti. Aynı tarihte 3500 İngiliz ve Fransız askeri karaya çıkarılarak 2000'i Beyoğlu'na yerleştirilmişti. Yaklaşık altı ay sonra Yunanlar, İngiliz ve Fransızların yardımıyla İzmir'i işgale başlamıştır.

3. Ordu Müfettişliği görevi verilen Mustafa Kemal Atatürk, oluşturulan heyetle birlikte 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmış ve İstiklal Savaşını başlatmıştır. Mustafa Kemal'in elinde sadece terhis edilmiş ordudan oluşan insan gücü ile terhis olmamış sınırlı sayıda askeri güç bulunmaktaydı. 23 Nisan 1920'de açılan BMM ile ülke yönetimi ele alınmış ve milli mücadeleye yeni bir boyut kazandırılmıştı. İstiklalin sağlanması için milli gücün senkronize edilmesinin yanında ülke içi mali kaynakların düzenlenmesi, geliştirilmesi ve birliklerin muharebe etkinliğinin artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda, 1921 Ağustos'ta yayınlanan Tekalif-i Milliye Emirleri ile ordunun mali olarak desteklenmesinde ciddi bir adım atılmıştı. Ülke içi kaynakların seferber edilmesine ilave olarak ordunun teçhiz ve teşkil edilmesinde mali dış yardımlara da ihtiyaç duyulmaktaydı. Mustafa Kemal, Rusya'dan alınabilecek yardımların millî mücadeleye büyük katkı sağlayacağına inanmaktaydı. Bu maksatla, Bolşeviklerle ilk kez temasta bulunmak ve köprü kurmak üzere 1919 Eylül'ünde Kafkaslara bir heyet gönderilmiş ve bunu Sivas Kongresi'nin yapıldığı sıralarda Halil Paşa'nın aynı maksatla görevlendirilmesi izlemiştir. Meclisin açılmasından sonraki dönemde Rusya ile diplomasi resmi olarak yürütölmeye başlanmış, nihayet 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile Rusya yardımları kabul etmiş ve çeşitli deniz araçları ile Karadeniz üzerinden kıyı ve limanlarımıza yardım nakliyatları başlamıştır. Mütareke gereği Karadeniz'i tamamen kontrol altında bulunduran Müttefik donanması, Karadeniz'de yapılan nakliyat faaliyetlerimize engel olmak için denizde ve limanlarımızda çeşitli eylemlerde bulunmuştur.

1919-23 yılları arasında İtilaf donanmasının tamamen kontrolünde olan Karadeniz'de Osmanlı cephaneliklerinden kaçırılan, Rus ve Almanlardan alınan yardımların limanlarımıza nakliyatı ve süreç içerisinde yaşananlar, bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Ruslarla gerçekleştirilen diplomatik görüşmeler

sonucu aldığımız yardımların ihtiyaçlarımıza oranı, nakliyatın planlama ve koordinesini sağlayan deniz teşekkülleri, başlangıç dönemi ile hemen akabinde hangi deniz araçlarından istifade edildiği, yıllara göre gerçekleşen askeri yardımların tür ve miktarları, 1921'den itibaren düzenli nakliyatın başlaması üzerine Karadeniz şehir ve limanlarında meydana gelen olayların, Batı cephesindeki hareketle ilişkisi ve İstiklal mücadelesine katkıları incelenmiştir. Yapılan çalışma ile lojistik ve askeri literatür temelinde, belirli bir dönem aralığına yönelik kapsamlı bir analiz ortaya konularak alanda araştırma yapan akademisyenlere katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Yapılan çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve çalışma sürecinde çoğunlukla alanda yazılmış ana kaynaklardan istifade edilerek doküman incelemesine dayalı betimsel bir durum çalışması yapılmıştır. Araştırmada, Genelkurmay ve Deniz Kuvvetleri kaynaklarına öncelik verilmiş ve diğer kaynaklar ile az sayıda makaleden istifade edilmiştir.

Bulgular

Araştırmada incelenen veri kaynaklarından ulaşılan bulgular:

- Mondros Mütarekesi gereği, İtilaf Devletleri tarafından Osmanlı donanmasına el konulması sebebiyle elde deniz gücünün olmaması,
- Karadeniz'in İtilaf Devletleri savaş gemilerinin kontrolünde olması,
- Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması için mali kaynaklara duyulan ihtiyaç,
- İstanbul cephaneliklerinden yapılan ilk taşımalarda Karadenizli reislerin taka, gulet ve çektirmelerinin kullanılması,
- Deniz gücünü artırma ile sevk ve idaresi için deniz kuruluşlarına olan ihtiyaç,
- Bindirme ve boşaltma limanlarının seçimi,
- 1921'de düzenli sevkiyatların başlaması.

Rusya ve Almanya'dan Alınan Yardımlar

1919 Eylül'de Mustafa Kemal tarafından Bolşeviklerle temas için Rusya'ya gönderilen Halil Paşa, Temmuz 1920'de yüz bin lira değerindeki altınla Karaköse'ye gelerek Cavit Paşa'ya teslim etmiştir (Aydemir, 2020, s.369, 370). Altınlar sonradan Erzurum'a nakledilmiş, yüz kilo kadarı Doğu Ordusu için alıkonularak, geriye kalanı Ankara'ya gönderilmiştir. İlk silah ve cephane yardımı kafilesi 1920 Eylül ayı sonlarında Trabzon'a yapılmış, bir ay içerisinde 3.387 tüfek, 3.623 sandık cephane ve 3.000 dolayında süngü Trabzon'a ulaştırılmıştı (Müderrişoğlu, 2018, s. 461, 462).

Nakdi yardım olarak, 1920 Eylül ile 1922 Mayıs arasında Sovyetler'den temin edilen 11 milyon altın rublelik yardımın bir milyon altın rublelik kısmı Bekir Sami Bey

başkanlığında Moskova'ya gönderilen ilk Türk heyeti mensuplarından Yusuf Kemal Bey'e Eylül 1920'de teslim edilmiştir. Moskova'da imzalanan Türk-Sovyet Antlaşması'ndan sonra, yine Yusuf Kemal Bey ile Rıza Nur Bey'e Nisan 1921'de teslim edilen 4 milyon altın rublelik yardım takip etmiştir. Bir müddet sonra da bir milyon dört yüz bin altın rublelik yardım Almanya'dan silah almak için temin edilmiştir (Saray, 1987, ss. 85-87).

Tablo 1. Kurtuluş Savaşı boyunca, Türk resmi kayıtlarına göre Sovyet Rusya'dan alınan silah ve cephane yardımları

Cinsi	Tüfek (Ad.)	Ağır-Hff. Mk.Tf.(Ad.)	Mermi (Sandık)
Osmanlı	392	-	6.749
Alman	3.855	15	3.554
Rus	11.820	50	12.683
İngiliz	10.328	139	11.744
Manliher	10.571	40	8.600
Fransız	341	80	244
Japon	480	-	-
Meksika	25	-	-
Mavzer	-	-	-
Toplam	37.812	324	44.578

(Özalp, 2000, s. 219).

Tablo 2. Sovyet Rusya'dan alınan muhtelif cins ve çapta top ve mermi miktarı

Cinsi	Top (Adet)	Mermi (Adet)
7.5'luk Fransız sahra	12	23.400
8.5'luk İngiliz sahra	28	28.066
12'lik Fransız muhas.	6	1.785
11'lik İngiliz obüs	6	1.322
15'lik sahil	3	6.600
Rus sahra	11	76.000
Krupp obüs	-	4.000
Toplam	66	141.173

(Özalp, 2000, s. 219).

Müderrişoğlu'na (2018) göre, Sovyet resmî belgelerinde Kurtuluş Savaşı boyunca Türkiye'ye yapılan silah ve cephane yardımı şu şekildedir: 39.275 adet tüfek, 327 adet makineli tüfek, 54 top, 62.986.000 adet tüfek mermisi, 147.079 top mermisi, 1.000 atımlık top barutu, 4.000 adet el bombası, 4.000 adet şarapnel mermisi, 1500 kılıç ve 20.000 gaz maskesi. Rus resmî belgelerinde gösterilen yardımlar ile gerçekleşen Rus

yardımlarının hemen hemen birbirine yakın miktarlar olduğu görülmektedir (Müderrişoğlu, 2015, s.466).

Trabzon Nakliyatı Bahriye Komutanlığı 13. Trabzon Fırkası resmi kayıtlarında belirtilen Rusya'dan nakledilen silah ve cephanesi sayısı şöyledir: 115 muhtelif cins ve çapta top, 360 muhtelif cins makineli tüfek ve 38.822 muhtelif cins tüfek. (Işın, 1946, s.150,151).

Özalp'ın belirttiği liste ile mukayese yapıldığında, takriben tüfek ve makineli tüfek sayılarında kabul edilebilir benzerlik olmasının yanında top mevcutlarında çok büyük farklılık olduğu dikkat çekmektedir (66/115 oranı).

Kurtuluş Savaşı boyunca çeşitli listelerle istenen muhtelif harp silah ve malzemeleri şunlardır: 100.000 tüfek, 300 mitralyöz, her tüfeğe 10.000 ve her mitralyöze 100.000 mermi ve mermileriyle 60 obüs topu, Bakü'deki 13 İngiliz topu, 100 cebel topu, 100.000 mermi, 5 uçaksavar batarya, ayrıca Alman tüfek ve cephanesi, 5.000 kılıç, 100.000 bomba. (Aydemir, 2020, s. 386). Ancak, Aydemir'in beyan ettiği yukarıda yer verilen Türk yardım istekleri ile Sovyet resmî belgelerine göre gerçekleşen silah ve cephanesi yardımı mukayese edildiğinde isteklerimizin yaklaşık 1/3'ünün karşılanabildiği görülmektedir.

Birinci Dünya Savaşında müttefik olduğumuz Almanya, savaş sonrası yaşadığı sıkıntılar nedeniyle fazla yardımda bulunamamıştı. Büyük Taarruz hazırlık döneminde Almanya'ya gönderilen Nuri Conker ve Saffet Arıkan Beylerin yaptığı görüşmeler sonucunda 29 av ve keşif uçağı satın alınmıştı. Bu uçaklardan 22 tanesi 21 Temmuz 1922'de Şahin vapuru ile Trabzon'a nakledilmiş ve Trabzon vapuru ile Samsun'a gönderilmişti. 22 uçaktan faal hale getirilenler Büyük Taarruz'da görevlendirilmiş, diğer 7 uçak, Eylül 1922 başlarında teslim alınması nedeniyle Büyük Taarruz'da kullanılamamıştır. Almanya'dan ayrıca 3.000 adet piyade tüfeği, 1.335.000 adet piyade tüfeği mermisi, 10.000 takım elbise ve 10.000 adet potin para karşılığı tedarik edilmiştir (Jaeschke, 1970, s. 186; Şahin ve Yılmaz, 2016, s. 196).

İstiklal Harbinde Karadeniz

Nakliyat Planlama Faaliyetleri

Silah ve cephanesi sağlanması amacıyla, 1920 Mayıs başlarında Rusya'ya gönderilen heyetle yapılan görüşmelerde Karadeniz kıyılarıyla en yakın Rus limanları arasında yapılacak nakliyatla kullanılmak üzere elde mevcut deniz araçlarının tespiti için Umur-u Bahriye Müdüriyetince Trabzon'daki Aydınreis Gambotu Komutanlığından bu hususun incelenmesi istenmiştir. Yapılan incelemede iskelelerde bulunan motörlü 20 tekne ile nakliyatın mümkün olabileceği tespit edilmiştir. Bunun üzerine, asıl personeli ile idare edilecek olan bu teknelerin Aydınreis Gambotu emrine girmesi, bakım ve onarımlarının yapılması için teknik personelin görevlendirilmesi ve

Trabzon'a gönderilmesiyle teşekkür edecek olan "Bahriye Kaçakçı Müfrezesi"nin Doğu Cephesi Komutanlığı emrine verilmesi 1920 Ağustos başında kararlaştırılmıştır. Bu konuda Millî Müdafaa Vekâletince Doğu Cephesi Komutanlığına verilen emirle, kaçakçı müfrezesinin 3. Tümen Komutanlığına bağlı olarak çalıştırılmasının uygun olduğu, Rus limanlarıyla kıyılarımız arasında yapılacak nakliyat için elde Rûsumat No. 4 ile Gazal Römorkörü ve motörlü kayığın bulunduğu, nakliyat için gerekli olan taktik ve teknik personelin Trabzon'a görevlendirilmesi ile masrafların Umur-u Bahriye Müdüriyeti bütçesinden karşılanacağı bildirilmiştir. Ayrıca, 1920 Kasım başında bir telgrafla "Zonguldak, Kozlu ve Kilimli gibi kömür limanları hariç, diğer limanlarımıza gelecek Yunan vapurlarının müsaderesi ve düşman eline geçmemeleri için gerektiğinde batırılmaları" emredilmiştir (Genelkurmay, 1964, s.23). Bu emirle Zonguldak, Kozlu ve Kilimli limanları dışındaki diğer limanların, alınan askeri malzemelerin yükleme, boşaltma ve Anadolu'ya naklinde kullanılmaları nedeniyle stratejik öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Limanlarımızdaki birinci kısım Zonguldak, Şile ve Karadeniz Boğazı bölgesi olarak tasnif edilmiştir. 8 Mart 1919'da Zonguldak'ı işgal etmiş olan Fransızlar 8 Haziran 1920'de Ereğli'ye üç makineli tüfekli bir piyade bölüğü çıkartmış, iki gün sonra kasaba denizden topa tutulmuş ve Türk kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Birkaç gün sonra da 1 kruvazör ve 2 gambot desteğinde bir bölükten fazla bir Senegal kuvveti ile 1 ağır makineli tüfek bölüğü ve 2 top çıkartmışlar ve gösterilen direnç karşısında 19 Haziran 1920'de kasabayı boşaltmak zorunda kalmışlardır. İngilizler ise, 1919 Temmuz'da işgal etmiş oldukları Samsun'u 1919 Ekim'de boşaltmışlardı. Limanlarımızın ikinci kısmı ise, Samsun (Rus sınırı- İnebolu) ve Zonguldak Merkez Liman Reisliği (İnebolu- Kefken) olarak iki gruba ayrılmıştı. Karadeniz'de Trabzon-İnebolu bölgesi İngilizlerin ve bunun batısındaki Karadeniz limanları da Fransızların kontrolü altında bulunmaktaydı. Özellikle 1920 Eylül ayında Rize, Trabzon ve Sinop limanları çeşitli İngiliz ve Fransız harp gemilerinin uğradıkları limanlar arasında olmuştur (Genelkurmay, 1964, s. 24, 25).

Ankara Hükümetinin İstiklal Harbi Başlangıcında Toplam Deniz Gücü

Milli Hükümetin İstiklal Harbi başlangıcında envanterinde bulundurduğu, daha sonra düşman unsurlarından zapt ve müsadere yoluyla ele geçirdiği, el koyduğu veya gönüllü katılımlarla oluşturduğu deniz gücü:

- Aydınreis ve Preveze Gambotları, 503 tonluk, 6-7 mil sür'at yapabilme yeteneğine sahip, silahları azaltılmış olarak işgal güçleri ve İstanbul Hükümetinin bilgisi dahilinde İstanbul'dan Karadeniz'e gönderilen bu gambotlarımıza keşif ve karakol görevi verilmiştir. Bu gambotlar daha sonra kendi istekleri ile Ankara Hükümetinin emrine girmiştir.

- Batum vapuru, 13 Mart 1921'de Trabzon yaklaşma sularında zapt ve müsadere edilen Yunan bandıralı Petros isimli, yandan çarklı, 180 tonluk, 5 mil sür'atinde, eski ve küçük bir vapurdur.
- Mebruke motoru, Karadeniz Ereğli'de, Gazal ile el konularak deniz gücüne katılan 90 tonluk, 5 mil sür 'atinde bir motordur.
- Şahin vapuru, 1300 tonluk, 7-8 mil sür'at yapabilen Abranosyon şirketine ait bu vapura Karadeniz Ereğli'de el konulmuştur.
- Ayyıldız motoru, 16 Eylül 1920'de Aydınreis gambotu tarafından zapt edilen motorlu ve çift direkli 120 tonluk, 6 mil sür'at yapabilen bir Yunan teknesidir. Daha sonra mayın gemisine dönüştürülmüştür.
- Ereğli motoru, Beyaz Rusya bandıralı İnapa adındaki 100 tonluk, 6-7 mil sür'at yapabilen bu motor, 16 Nisan 1922'de Zonguldak'ta zapt ve müsadere edilmiştir.
- Alemdar römorkörü, bir kahramanlık öyküsü ile 23 Ocak 1921'de İstanbul'dan kaçarak Anadolu donanmasına katılan, 362 tonluk, 10 mil sür'at yapabilen bir kurtarma gemisidir.
- Amasra motoru, Beyaz Rusya bandıralı Slavonya adındaki 100 tonluk, 6-7 mil sür'atindeki bu tekne, 16 Nisan 1922'de Zonguldak'ta zapt ve müsadere edilerek mayın gemisine dönüştürülmüştür.
- Rüşumat 4 vapuru, 85 tonluk, 6 mil sür'at yapabilme yeteneğine sahip olup, 10 Haziran 1920'de Karadeniz Ereğlisi'nde Milli Deniz Gücüne katılmıştır.
- Samsun, Gazal römorkörü tarafından zapt ve müsadere edilen Urania isimli 2200 tonluk, 8-10 mil sür'at yapabilen Yunan şilebidir.
- Arslan motoru, baş üstüne Nordan topu yerleştirilmiş, 20 tonluk, 5 mil yapabilen bir takadır.
- Dana yelkenlisi, Gazal'in yedeğinde 6 Eylül 1920'de el konulan 200 tonluk yelkenli gemidir.
- Gazal römorkörü, eski adı Samsam olan Karadeniz Ereğlisi'nde el konulan 45 tonluk, 8 mil sür'atinde bir kurtarma gemisidir.
- Kahraman, yelkenli küçük bir mavnadır.
- Fulya motoru, 28 Haziran 1920'de Giresun'da zapt ve müsadere edilen Yunan motorudur.
- Trabzon vapuru, 1 ve 2 no'lu motorgambotlar tarafından 26 Nisan 1922'de Karadeniz'de zapt ve müsadere edilen 950 tonluk, 6-7 mil sür'atinde Enosis isimli Yunan şilebidir.
- Şile yelkenlisi, 26 Nisan 1922'de Sinop'ta Yunanlılardan zapt ve müsadere edilmiştir.

- İkdam motoru, 20 tonluk, 4 mil sür'atinde bir motordur.
- 1 ve 2 no'lu motorgambotlar 1921 Ekim'de Rusya'dan satın alınan üç pervaneli, 20 mil sür'at yapabilen 40 tonluk botlardır.
- İnönü motoru, 49 tonluk, 4 mil sür'atinde olan bu motora 1 Nisan 1921'de Sinop'ta el konulmuştur (Ataç ve Polat, 2008, ss. 30-32).

Millî Mücadele başlangıcında Aydınreis ve Preveze gambotları Amiral Calthorpe tarafından 26 Şubat 1919'da Karadeniz'de eşkıyalık ve çetecilik faaliyetlerini önlemek maksadıyla Samsun Merkez Liman Reisliği emrine verilmiştir. Aydınreis üssü Trabzon ve Preveze üssü Sinop olmak üzere göreve başlamışlardır. Bu gambotlar, Millî Mücadele başlayınca Milli kuvvetler emrine giren Türk filosunun ilk gemileri olmuştur. Gemiler Karadeniz'e gönderilirken topları söküldüğü için hemen hemen ateş gücüne sahip değillerdi. İtilaf Devletleri'nin deniz gücü, bunları İstanbul'a geri götürmek girişiminde bulununca, gemiler Novorossisk'e kaçırılmış ve onarımlarının burada yapılması sağlanmıştır (Genelkurmay, 1964, s.11; Öksüz, 2006, s. 67,68). Aralov (1985), Rusya'ya sığınan üç savaş gemisiyle ilgili olayı Çiçerin'in sözlerinden şöyle aktarmıştır: "...1920 yılı sonlarına doğru, üç Türk savaş gemisi Padişah hükümetine katılmak istemeyince Sinop'ta İngilizler tarafından yakalanmış silahlarından arındırılmışlardı... Bu gemiler İngilizlerin elinden kaçmayı başarır... Mustafa Kemal, Lenin'den bu gemilere barınak temini, donatım ve yiyecek sağlanması konusunda yardım ister. Bu talebi uygun gören Lenin'in emri üzerine üç Türk savaş gemisi (Hayrettin Reis, Preveze ve Şahin) Rusya'nın Gelincik bölgesi güneyinde kabul edilir ve Novorossisk'e çekilir. Burada silahlandırılır ve 1921 sonlarında Türkiye'ye teslim edilir (Aralov, 1985, s. 6,7).

Aydınreis ve Prevezeden sonra Rüsumat-4 motoru 1920'nin Haziran ortalarında kendiliğinden Ankara hükümeti emrine girmiştir. Ruslardan temin edilen iki motorgambot da Ruslar tarafından Eylül sonlarında Trabzon'a getirilerek teslim edilmiştir. Millî Kuvvetler emrinde Gazal römorkörü ve Dana yelkenlisi de dahil Millî Mücadele'nin ilk yıllarında sınırlı bir güce sahip olan Türk denizciliği, ilerleyen zaman içinde Karadeniz'de seyreden Yunan ve Çarlık Rusya gemi ve motorları ile Türk limanlarına gelen Yunan ve Çarlık Rusya'sına ait motorlara el koyarak deniz gücünü artırmıştır. 1921 yılı başlarında ise Alemdar kurtarma gemisi İstanbul'dan kaçmayı başarmış, fakat; Trabzon'a giderken Fransız torpidosu tarafından kontrol altına alınarak İstanbul'a götürülürken tekrar kurtularak Ereğli'ye sığınmış ve 23 Ocak 1921'e Milli Kuvvetlere katılmıştır (Genelkurmay,1964, s. 29,30).

Karadenizde Kurulan Deniz Teşekkülleri

Kurtuluş Savaşı örgütlenme sürecinde deniz ikmal yollarını oluşturabilmek için 10 Temmuz 1920'de Ankara'da Milli Müdafaa Vekaleti kadrosuna bağlanan "Umur-u

Bahriye Müdüriyeti” kurulmuş ve BMM Hükümeti’nin tüm deniz işlerini bu küçük teşkilat aracılığıyla yürütmüştür. Bu teşkilat 1 Mart 1921’de Bahriye Dairesi Reisliği adını almıştır. Deniz Kuvvetlerinin en büyük makamını temsil etmektedir. Daire çalışmasını Personel, Harekât ve Eğitim, Teçhizat, Donanma, Levazım ve Sıhhiye şubeleri vasıtasıyla yürütmüştür. Görevi, başta Karadeniz taşıması olmak üzere emrindeki deniz teşekküllerini sevk ve idare etmektir.

Bu teşekküller, 05 Mart 1921’de deniz araçlarımızın ve deniz nakliyatımızın artması sonucu İtilaf gemilerinin artan müdahalelerine karşı kurulmuştur.

Trabzon Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı

09 Şubat 1921’de teşkil edilmiş ve Millî Mücadeledeki deniz teşekküllerinin en önemlisi olmuştur. Rusya’dan yapılan sevkiyata ilave olarak Ekim 1921’den sonra Batum ile Doğu cephesinden yapılmasına başlanan nakliyatı da planlamış ve yöneltmiştir. Kuruluşundaki Nakliye Filosunun idaresi ile deniz karakol görevlerini yerine getirmiştir. Rus limanlarından Trabzon’a yapılan nakliyat ile Karadeniz iskeleleri arasında askeri nakliyat işlerini düzenlemiştir.

Ereğli Nakliyatı Bahriye Kumandanlığı

İstanbul, Akçakoca ve Trabzon-Akçakoca yapılan çeşitli nakliyatlar ile kömür havzasından Doğu Karadeniz’in limanlarına yapılan yiyecek ve kömür sevkiyatını yönetmek amacıyla 1921 Nisan’da Ereğli’de kurulmuştur.

Samsun Bahriye Divanı Harbi Daimisi ve Ganaimi (ganimet) Bahriye Mahkemesi:

25 Nisan 1921’de kurulan Bahriye Divanı Harbi Daimîsinin görevi, Preveze ve Aydınreis gambotları personelinin Rusya’da karıştıkları olayları görüşüp karara bağlamaktır. 1921 Şubat’ta kurulan Ganimet Bahriye Mahkemesi ise, çeşitli nedenlerle ele geçirilen gemiler ve ganimetlerle ilgili anlaşmazlıkları çözüme ulaştırmakla ilgili görev yapmıştır.

Batum, Tuapse ve Novorossiski Kıdemli Deniz Subaylıkları

19 Mart 1921’de Batum’un boşaltılması sonrasında kurulmuştur. Rus limanlarından sevk edilecek askeri malzemelerin gemilere yüklenmesi ve seyrinin düzenlenmesi görevlerini yerine getirmiştir.

İrkap ve İhraç Kumandanlıkları

1921 yılı başlarında teşkil edilen Trabzon, İnebolu ve Batum’da taşıt gemilerimizi yüklemek ve boşaltmakla görevlendirilmiştir.

Amasra Bahriye Bataryası

Trabzon'dan batıya ve buradan Trabzon istikametinde yapılan sevkiyatta gemilere emniyet ve güvenli bir liman sağlanması amacıyla 1921 Mayıs'tan itibaren Amasra'da tahkim edilmeye başlanmış ve zamanla ateş gücü artırılmıştır.

Amasra Deniz Tayyare İstasyonu

Batı Karadeniz'deki deniz sevkiyatını ve diğer hareketleri korumak amacıyla, çeşitli hava görevlerinde kullanılmak üzere 1921 Kasım'da kurulmuş ve beş ay sonra faaliyete geçebilmiştir.

Samsun Deniz Harp Okulu

Deniz subayları ve öğrencilerinin eksik kalan eğitimlerinin tamamlanması maksadıyla 28 Mart 1921'de faaliyete geçmiş ve 25 Eylül 1921'de kapatılmıştır.

Kıyı Gözetleme İstasyonları

1921 Haziran ayının ortasından sonra kurulmaya başlanan bu istasyonların görevi, düşman gemilerinin hareketlerini gözetleyerek liman reislikleri aracılığıyla gemilerimize ve Bahriye Dairesi ve Bahriye komutanlıklarına bildirmektir.

Kastamonu Telsiz İstasyonu

19 Ocak 1922'de faaliyete geçen bu istasyonun görevi kesin olarak bilinmemekle beraber, Batı cephesinin bir ikmal merkezi haline gelen Kastamonu'nun haberleşmesini sağlamaktı (Genelkurmay, 1964, s. 29-34; Büyüktuğrul, 1967, s. 7; Öksüz, 2006, ss. 58-62).

İtilaf Donanmalarının Harekâtı

Mondros Mütarekesi gereği Karadeniz'de Yunan, İngiliz, Birleşik Amerika, Fransız ve İtalyan gemileri çeşitli harekatta bulunmuştur.

Yunan Harp Gemileri Harekâtı

Nakliyatın arttığı 1921'de, Yunan harp gemilerinin buna engel olmak için deniz karakol faaliyetlerini artırdığı ve daha çok muhrip ve yardımcı kruvazörleri bu maksatla kullandığı görülmektedir. Düşman bütün dikkat ve gayretlerine rağmen, nakliyata engel olmayı başaramamıştır. Rüşumat-4 hariç, başka hiçbir gemiye zayıt verdirememiştir. Bu başarısızlıklarını bazı liman ve iskelelerimizi bombalamak suretiyle örtmeye çalışmıştır (Genelkurmay, 1964, s. 47). 1921 yılında artan deniz nakliyatına engel olmaya çalışan Yunanlılar 26 Mart'tan itibaren Karadeniz kıyılarını abluka altına almaya başlamıştır (Çapa, 1997, s. 83).

İnebolu, Kurtuluş Savaşı'nın nakliyat yönünden en önemli limanlarından birisi olmuştur. 9 Haziran 1921'de, Yunan gemilerinden "Kılış" zırhlısı ve "Panter" torpidosu İnebolu limanına gelmiştir. Kılış komutanı, kıyıya gönderdiği iki subay aracılığıyla, iki saat müddetli bir ultiatom vererek İnebolu'da mevcut harp malzemelerinin imhası, topların tahribi ve kamalarının teslimi, kuvvetlerimizin tüfek menzili dışına çıkarılmaları, halkın elindeki askeri tüfeklerin teslimi, telsiz ve telefon hatlarının tahribi ile makinalarının ve limandaki teknelerin teslimini istemiş, yerine getirilmediği takdirde kasabanın top atışlarıyla yakılacağını bildirmiştir. Bütün bu istekleri reddeden nota kendilerine iletilince, muhtelif çapta hafif ve ağır toplarla 40-50 mermi atmak suretiyle İnebolu bombalanmış sonrasında da gemiler uzaklaşmıştır (Doğanay, 2001, ss.113-116).

İnan (2021)'de, olay gününde yaşananlarla ilgili İnebolu'da bir ilkokul öğretmeninden işittiklerini şöyle dile getirmektedir:

"İnebolu limanına, Anadolu'ya sevk edilmek üzere cephaneye geliyor. Bir müddet sonra cephanenin burada olduğunu haber alarak, limana gelen düşman harp gemisi kumandanı, bu cephaneler kendisine teslim edilmediği takdirde, şehri bombardıman edeceğini bildiriyor. Bu ölüm ve kalım durumu karşısında kalan halk, her ne pahasına olursa olsun, cepheye gönderilecek bu cephaneyi, düşmana teslim etmemeye karar veriyor ve emin bir yere taşımaya başlıyor. Hatta ilkokul öğretmen ve öğrencileri bu taşıma işine en büyük ölçüde katılıyorlar." (İnan, 2021, s. 150).

26 Temmuz 1921'de Kılış zırhlısı, yanında bir yardımcı kruvazör ve bir muhriple Sinop gözetleme istasyonunu ikinci defa, 30 Temmuz'da ise son defa dört mermi atmak suretiyle bombalamıştır (Işın, 1946, s. 5).

2 Haziran 1921'de Ereğli'deki kıyı bataryamız ile bir Yunan muhribi arasında kısa süreli topçu muharebesi yaşanmış, 20 Temmuz'da Panter sınıfı bir muhrip ve beraberindeki yardımcı kruvazör ile Trabzon'u; 22 Temmuz'da ise bir muhrip ile Sinop'u bombalamıştır. 7 Ağustos'ta bir Yunan muhribi, Rize'nin Hamidiye iskelesindeki kayıklarına dört mermi ile taciz etmiş; 16 Ağustos'ta yine bir muhrip ile Rize 40 dakika süreyle topa tutulmuştur. Bu muhrip, ertesi gün Perşembe açıklarında beş kayığı tahrip etmiştir (Genelkurmay, 1964, s. 48).

7 Haziran 1922'de Averoff ve Kılış (Naxos) zırhlıları, Panten modeli iki muhrip, iki yardımcı kruvazör ve dört adet gemiden oluşan filo ile Samsun'u bombalamıştır (Doğanay, 2001, s. 124). Işın'a (1946) göre, Samsun harekâtına Averoff ve Kılış zırhlıları, Panter sistemi iki muhrip, iki yardımcı kruvazör ve dört küçük mayın tarayıcıdan ibaret toplam on gemi katılmıştır. Averoff zırhlısından indirilen bir motorla limanda bekleyen 248 no.lu Amerikan muhribine gelen Yunanlı görevli, Amerikalı

yüzbaşıya Samsun mutasarrıfına iletilmek üzere bir ultiatom verir ve döner. Amerikan yüzbaşı bir botla kıyıya gelir ve kendisi görevliler tarafından tümen karargahına sevk edilir. Nota'da "Samsun'un üs haline geldiği, açık deniz olmaktan çıktığı, elde bulunan silah ve cephanenin kıyıda toplanarak görevli Yunan askeri kurulu tarafından imha edileceği, eğer notaya saat 12.00'ye kadar cevap verilmezse şehrin bombalanacağı bildirilmekteydi." Olumsuz cevabın iletilmesi üzerine Amerikan zırhlısı limandan ayrılmış ve Samsun şehri 14.00-17.30 saatleri arası Yunanlı gemiler tarafından bombalanmıştır. Bombalama sonucu dört er şehit olmuş, muhtelif maddi zayıatlar verilmiştir (Işın, 1946, ss.105-107). Samsun'un bombalama olayına tanıklık eden Amerika U.S.S. Sands zırhlısı kaptanı R.H. Gormley'dir. Duru'ya (1978) göre, Gormley, günlüklerinde bombalama sonrası şehirdeki Amerikalıların durumunu öğrenmek ve Amiral Bristol'e kentteki yıkımın ayrıntılı raporunu vermek için karaya çıktığını söyler ve kendisine sunulan raporu şu şekilde açıklar: "Valilik oturulmayacak halde, Rum papaza ait evin duvarı yıkılmış, Rum doktor Churchi'nin evinin duvarları ve pencere camları tahrip olmuş...Türlere ait 19 ev bir miktar tahrip olmuş, Ermeni kilisesinin yakınında Türklere ait 23 ev yıkılmış...19 mavnaya tahrip görmüş ve onarmak için 1500 lira gerekmektedir...Rum Andevololu'na ait mağaza yıkılmış zarar 30.000 lira...Toplam kayıplar ise 4 kişi ölü, 3 yaralı...Ayrıca Gormley, bombalama öncesi bölgeye gelmesini emrettiği ve saat 22.00'de bölgeye gelen "Sturtevant" ve "Sands" gemileri ile Yunan gemilerinin tekrar gelebileceklerini dikkate alarak bölgede beklediklerini beyan etmiştir (Duru, 1978, 175-178). Yapılan Yunan hareketinin maksadı, deniz kuvvetlerimizin Karadeniz'de yaptıkları taarruz teşebbüslerine, "Enosis'in zaptına mukabeledir" olarak yorumlanmıştır (Işın, 1946, s.103).

Evans'a (1972) göre, o dönemde Amerika'nın başlıca ilgisi, Türk yönetimi altında bulunan Hıristiyan halkın içinde bulunduğu şartlardı. Bristol'ün, Samsun olayından bir yıl önce Yunan ordusu hareketinin ilerleme göstermesi üzerine Yunan Hükümeti'nin Samsun bölgesini işgale hazırlandığı konusunda alınan raporlara dayanarak 15.000 kadar kadın, çocuk ve ihtiyarın şehirde bırakılarak askerlik çağındaki erkeklerin iç kesimlere sürülmesini protesto ettiği ve Mustafa Kemal'den sürgünü durdurmasını istediğini belirtmektedir. Bombalama eylemi sonrasında bu kez Amerika Dışişleri Bakanlığı tarafından bombalama öncesi Amerikalıların şehri terk etmesine müsaade edilmemesi kınanmıştır. Bristol (1972), 24 Ağustos 1922'de Hamdi Bey'in kendisine, "İleride bir bombardıman olursa, Amerikalılar şehri boşaltacaktır" söyleminde bulunmuştur (Evans, 1972, ss. 339-341).

20 Temmuz 1921'de "Panten" sınıfı bir Yunan muhribi 20 dakika süreyle Trabzon'u bombalamış, yardımcı kruvazör ise Mendirek, Boztepe ve Değirmendere mıntıklarını ateş altına almıştır. Kıyıda başarılı olamayan Yunanlılar, yine bu dönemlerde Seyr-ü Sefain İdaresine bağlı bazı vapurlarımız ile küçük tekne ve kayıklarımıza muhtelif

korsanlık faaliyetlerinde bulunmuş ve Sakarya yenilgisinden sonra da iki muharebe gemisi, iki muhrip ve yardımcı kruvazör ile faaliyetlerini sürdürmeye çalışmasına rağmen bir varlık gösterememiştir (Çapa, 1997, ss. 84-87).

İngiliz, Birleşik Amerika, Fransız ve İtalyan Harp Gemilerinin Harekâtı

İngiliz gemileri, 1919'dan itibaren Karadeniz limanlarını ve denizdeki seyrüseferleri kontrol altına almışlar, özellikle; Sinop'taki Preveze ve Trabzon'daki Aydınreis gambotlarıyla ilgilenmişlerdir. 1921'de limanlarımızla temaslarını devam ettirmiştir. 28 Temmuz-1 Ağustos tarihleri arasında iki muhriple İnebolu, Sinop, Samsun, Perşembe, Trabzon ve Rize'de bulunmuş ve 26 Ağustos'a kadar Trabzon'da tekrar görülmüştür. Ağustos son haftasında Sinop, Zonguldak, Ereğli ve Akçakoca'da görülmüş ve 30-31 Ekim 1921'de esir değişiminde Trabzon'da hazır bulunmuştur (Genelkurmay, 1964, s.49,50).

Birleşik Amerika'nın süreli olarak Samsun'da istasyonier bir muhribi faaliyet göstermiştir. Batum, Odesa ve Novorossiski gibi limanlarında aynı görevlerde bulunan Amerikan muhripleri, İstanbul'a dönüş seyirlerinde Trabzon ve diğer bazı iskelelere uğramışlardır (Genelkurmay, 1964, s.50).

Fransız harp gemileri, mütarekeden sonra Batı Karadeniz'de faaliyet göstermiştir. 8 Haziran 1920'de Ereğli'ye üç maki-neli tüfekli bir piyade bölüğü çıkartmışlar, iki gün sonra da denizden kasabaya topçu ateşi yapmışlardır. 29 Ocak 1921'de Alemdar gemisi Müttefik Kontrol Makamlarının dikkatini çekmeden Karadeniz'e çıkmış ve Ereğli limanına gelerek Milli Hükümet emrine katılmıştır. Noksan personel ve malzemesi tamamlandıktan sonra Alemdar, Sinop önlerine gelir ancak burada bir Fransız gambotunun müdahalesine maruz kalır. Çatışma sonrası esir alınan Fransız subay ve erleri karaya çıkarılarak güvenlik güçlerine teslim edilir. Bu başarısızlığı örtmek için 28 Ocak 1921'de 3 Fransız gemisinden oluşan filo Ereğli'ye gelerek "Alemdar'ın iadesini, Fransız subay ve erlerinin serbest bırakılmasını, aksi halde Ereğli ve Zonguldak'ı bombardıman edeceklerini ve kıyıya asker çıkaracaklarını" bildirir. Bir sonuç alamayınca filo komutanı Amiral, 3 maddelik antlaşmayı imzalar ve bölgeden ayrılır. Bu anlaşmaya göre: "Kıyılarımızdan 100 mil açığına kadar Türk gemilerine müdahale edilmeyecek, Alemdar BMM emrinde kalacak ve Fransız esirler iade edilecek." Sonraki dönemde Fransız gemileri zaman zaman Ereğli, İnebolu, Samsun ve Sinop limanlarına uğramışlar ve 20/21 Haziran 1921'de boşalttıkları Zonguldak'ı işgalleri süresinde askeri üs olarak kullanmışlardır (Genelkurmay, 1964, s.50; Bargut, 2001, s.110,111).

Ağırlık merkezi Ege denizi olan İtalyan donanmasının Karadeniz limanlarına yaptıkları temaslar, daha çok nezaket ziyareti mahiyetinde olmuş ve bunun karşılığını görmüşlerdir (Genelkurmay, 1964, s.50).

Fransız gemilerinin Ereğli'yi denizden topçu ateşi ile bombalama olayı dışında İngiliz, Birleşik Amerika ve İtalyan gemilerinin herhangi tecavüzkar faaliyetlerde bulunmadığı görülmektedir.

Karadeniz Limanlarına Silah, Cephane ve Diğer Malzemelerin Taşınması

İstanbul'daki Depolardan Silah ve Cephane Kaçırılması

Kurtuluş Savaşı başından itibaren, Anadolu'nun silah ve cephane ihtiyacı İstanbul'da işgal kuvvetlerinin kontrolü altındaki depolardan, bilhassa Milli Müdafaa (M.M), Karakol Cemiyeti, İmalat-ı Harbiye, Namık Grubu, Kaçakçılık...gibi grupların planlama ve gayretleriyle, taka, gulet ve çeptirmelerle Şile, Kefken, Karasu, İnebolu ve Karadeniz Ereğli'si yoluyla Anadolu'ya sevki sağlanmıştır. Takalar Reisi Ketencioğlu Hacı Yakup Ağa'nın I ve II. İnönü muharebeleri sırasında dört oğluyla birlikte "Hüdaverdi" isimli takasıyla İstanbul depolarından ele geçirilen silah ve cephaneyi Karadeniz Ereğlisi'ne götürerek teslim etmesive bunların Batı cephesine ulaştırılması ile Milli Kuvvetlere önemli destek sağlanmıştır (Balci, 2005, ss. 133-145). Yüzbaşı İpsiz Recep Reis ve Kolbaşı Kara Mahmut gibi reislerin bu kapsamda gösterdikleri cesur ve başarılı faaliyetleri Millî mücadelenin desteklenmesinde önemli katkılar sağlamıştır (Balci, 2011, s. 389, 390). 1921 Ağustos'ta çıkarılan yasa ile takalarıyla milli mücadeleye destek verenlere askerlik zorunluluğu kaldırılmış ve bu suretle askerlik yükümlülüklerini yerine getirmişlerdir. Sonraki dönemde silah ve cephaneler büyük parti ve büyük gemilerle taşınmaya başlanmıştır. Bunun için yabancı bayrak taşıyan gemiler ile çok düşük ücret karşılığında "La Fraissinet" kumpanyası gemilerinden istifade edilerek kaçırılan silah ve cephanenin İnebolu'ya ulaştırılması sağlanmış (Şahin ve Yılmaz, 2016, s. 137, 138) ve 5 Kasım 1921'den 26 Ağustos 1922 tarihleri arasında; Ararat, Adana, Ladil, Mersin, Lankır, Lalet gemileri ile cephane, muhtelif eşya ve sağlık malzemeleri çoğunlukla İnegöl iskelesi olmak üzere Zonguldak, Samsun ve Mersin'e sevkiyatı yapılmıştır (Müderrişoğlu, 2018, s. 431).

İskeleler Arası Nakliyat

Birlik, silâh, cephane, donatım ve ağırlıklardan ibaret olan nakliyatta, Trabzon Nakliyatı Bahriye Komutanlığı emrindeki gemilerden başka Deniz Yolları İdaresinin Karadeniz hattında işlettiği Bahricedit, Gülnihal, Altay, Giresun, Akdeniz ve Ümit adlı gemiler, sivil kumpanya gemileri ve halk motörlerinden istifade edilmiştir. 25 Şubat 1921'de, 3. Kafkas Tümeni 7. Alay 3. Taburunun (320 tüfek ve 4 makineli tüfek) Gazal ve Rüsumat 4 no.lu gemileri ile ve 13 Mart 1921'de aynı Alay 2. Taburunun (571 kişi) motörlerle Trabzon'dan Hopa'ya taşınmaları, bu nakliyatın küçük çaplı olduğu söylenebilir. Batı Cephesinde İkinci İnönü ve Aslıhanlar muharebeleri devam ederken, Genelkurmay Başkanlığının 30 Mart 1921 tarihli bir emriyle, 3. Kafkas Tümeninden bir alay ile 4 toplu bir kudretli ve 2 toplu bir Şnayder bataryası, 1000 İngiliz tüfeği ve bol cephanenin,

bunu takiben 15 ve 30 Nisan 1921 tarihli emirlerle adı geçen tümenin, tamamı Batı Cephesini takviye etmek üzere Akçaşehir'e (Akçakoca'ya) taşınmaları iskeleler arası nakliyatta önemli bir yer işgal eder. 3. Kafkas Tümenin Kütahya ve Eskişehir muharebelerine katılmasına imkân sağlayan bu nakliyat 4 Nisan 1921-27 Nisan 1921 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Kıyı nakliyatında Gülnihal, Batum, Kırım, Ümit, Bahricedit ve bazı halk motörlerinden istifade edilmiştir (Genelkurmay, 1964, s. 41,42).

Rus Limanlarından Yapılan Nakliyatlar

1920 Mayıs başında Rusya'ya giden Bekir Sami Bey başkanlığındaki heyet yaptığı müzakerelerden ve 24 Ağustos 1920'de antlaşmanın her iki tarafça parafesinden sonra 1920 Eylül sonlarında nakliyat başlamıştır. Başlangıçta sivil motörlerle yapılan bu taşımalar, önce Tuapse-Trabzon arasında başlamış ve sevkiyatın koordinesi Tuapse'deki Ankara Hükümeti Temsilcisi (Rize Mebusu Osman Bey) tarafından sağlamıştır. Trabzon'da teşkil edilmiş olan bir tesellüm ve sevk komisyonu da silah ve malzemelerin tesellümü, karaya çıkarılması ve depolara konulmasını koordine etmiş; taşıma işleri, Trabzon'daki 3. Tümen Komutanlığı tarafından düzenlenmiştir. Bu nakliyatı idare etmek için Tuapse merkez liman olarak seçilmiştir. Ayrıca taşımada yer alan askeri taşıtlara verilen talimatta; Tuapse 'de Rize Mebusu Osman Bey'e başvurulması, geminin azami yük tonajına göre yüklenmesi, dönüş seyrinin Trabzon'a gece varılacak şekilde düzenlenmesi, Tuapse ve Trabzon'da geminin yükü hakkında hiçbir açıklamada bulunulmaması ve seyir esnasında düşmana rastlandığında kurtulma çaresi bulunmadığı takdirde geminin batırılarak personelinin en yakın kıyıya sevki gibi maddeler yer almaktaydı (Genelkurmay, 1964, s. 26). Ayrıca Batum'da bir Deniz Komutanlığı, sonra Novorossisk'te bir Kıdemli Deniz Subaylığı ve Tuapse 'da Silah Komisyonu Sevkiyat Subaylığı adında kadrolar oluşturulmuştur. İlk deniz nakliyatı başladığı zaman henüz Trabzon Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığı kurulmadığından bu görevi Trabzon'daki 3. Kafkas Tümeni yerine getirmiştir (Nutku, 2008, s. 81).

Genelkurmay'a (1964) göre:

"Batum, Tuapse ve Novorossiski'den yüklenen silah, cephane ve malzeme, Trabzon'a getirilmekte, buradan diğer gemilere aktarma edilmek suretiyle ve pek az olarak da aynı gemiyle, özellikle Samsun, İnebolu ve Akçakoca'ya sevk olunmaktaydı. Batum aynı zamanda Doğu Cephemizden gönderilen silah ve cephane için de bir bindirme limanı durumundaydı." (Genelkurmay, 1964, s. 38).

Hergüner (1996), Rusya'dan yapılan yardımları üç grupta mütalaa etmektedir: Rusya'dan direk olarak alınanlar, dışarıdan temin edilip Rus limanlarından getirilenler (Almanya'dan alınanlar) ve I. Dünya Savaşı'ndan kalan ve Kazım Karabekir'in Batum'a girmesi ile ele geçen askeri mühimmat (Hergüner, 1996, s. 55).

16 Mart 1921 Moskova Antlaşması gereği birlikler Batum'dan çekilmiş ancak, limanı kullanma hakkı Türk tarafına bırakılmıştır. Bu sıralarda İngilizlerin Wrangel ordusunu takviye etmek üzere Batum'a getirdikleri askeri malzemelerden birliklerimizin şehirde konuşlandığı sırada ele geçirilenlerin de nakli başlatılmıştır (Şahin ve Yılmaz, 2016, s. 137, 138).

1920 Yılı İçerisinde Yapılan Taşımalar

22 Eylül ile 1 Ekim 1920 tarihleri arasında Hayrettin, Şükran, Yıldız ve Turgut motorları ile toplam 895 Alman mavzeri ile 810 sandık cephane ve kasaturalar ve 4 Ekim'de Mebkure motoru tarafından, 858 tüfek ve 727 sandık cephane ve 1108 kasatura Tuapse'den Trabzon'a getirilmiştir. Gazal römorkörü ve Rüsumat-4 vapuru Tuapse limanından Trabzon'a ilk deniz nakliyatını yapan gemilerdir. Gazal ile 20 Ekim 1920'de 564 Alman mavzeri ile 494 sandık cephane ve 586 kasatura; 4 Kasım 1920'de Rüsumat-4 vapuruyla 632 mavzer ile 1180 sandık cephane ve 615 kasatura Trabzon'a nakledilmiştir. Rüsumat-4 ikinci seferini yine aynı güzergâh üzerinden yaparak 1 Kasım 1920'de, 438 tüfek ile 412 sandık mühimmat Trabzon'a gelmiştir (Nutku, 2008, s. 83). Gazal römorkörü, Trabzon limanında Nakliyat-ı Bahriye Komutanlığı'nın emri üzerine yükünü indirmeden İnebolu istikametinde yol alarak buraya teslimatını yapmıştır (Saraçoğlu, 1953, s. 16, 17).

1921 Yılı İçerisinde Yapılan Taşımalar

1921'de Trabzon Nakliyat-Bahriye Komutanlığı'nın elindeki taşıt gemileri Aydınreis gambotu (Novorossiskî'de), Preveze gambotu (Novorossiskî'de), Şahin vapuru (Novorossiskî'de), Rüsumat-4 gemisi, Gazal römorkörü, Batum vapuru, Selamet ve Mebruke mavnaları ve Alemdar vapurlarından oluşmaktaydı. Yunanlıların ablukada etkili olduğu 1921 Mart sonundan 1921 Temmuz'a kadar Karadeniz'de nakliyat sıkıntılı dönem geçirmiş hatta Temmuz 1921'de geçici olarak durdurulmuştur. Bu dönemde Karadeniz kıyısında iskeleler arasında sevkiyatlar takalar, küçük tekneler zaman zaman da Seyr-ü Sefain (Deniz Yolları) İdaresi vapurları, özel şirketlerin Fransız ve İtalyan bandıralı gemilerden istifade edilerek yapılmıştır. Batı cephesinde İkinci İnönü ve Aslıhanlar savaşlarının yapıldığı dönemde 3. Kafkas Tümeninin bir alay ve iki batarya, 1000 İngiliz tüfeği ve cephane 15 ve 30 Nisan'da Akçakoca'ya taşınmıştır. 1921 Eylül'de Sakarya Savaşının kazanılmasından sonra, 21 adet 88 mm.lik İngiliz topu, 3 adet 50 mm.lik Fransız, 4 adet 105 ve 4 adet 150 mm.lik Rus topu Batum, Rüsumat-4 vapurları, Hayrettin motoru ve Ararat vapuruyla Trabzon'dan Samsun'a sevk edilmiştir. 16 Kasım 1921'de Şahin vapuru ile Novorossiskî'den 150/45 mm.lik gemi topu, 200 mayın Trabzon'a nakledilmiştir (Öksüz, 2006, s. 67, 68).

1922 Yılı İçerisinde Yapılan Taşımalar

1922 yılından kesin zafere kadar, Yunan gemileri Trabzon kıyılarında ara sıra görünmeye devam etmişse de önemli bir varlık gösterememişlerdir (Çapa, 1997, s. 87). Bu yılda düzenli bir şekilde sürdürülen nakliyat ile Trabzon'a çıkarılan silah ve malzemeler gerekli yerlere sevk edilebilmiştir. 1922 yılında Mebkure motoruyla 25 ton piyade mermisi, bir ton barut ve 11 ton mühimmat; Aydınreis gambotu ile 80,5 ton bomba, 26,2 tonluk tüfek mermisi, 10 ton barut, 8,2 ton topçu mühimmatı, 74 adet tüfek; Batum vapuruyla 4 adet 105 mm. lik top ve 4 ton cephanesi; Alemdar gemisi ile 166 ton ve özel vasıtalarla 48,2 ton topçu cephanesi (toplam 464 ton) Samsun'a gönderilmiştir. Aydınreis ve Alemdar'ın Novorossiski'den getirdiği cephanesi, yine bu gemiler ve özel vasıtalarla Batum'a taşınmıştır. Gazal yedeklediği iki yelkeniyle Novorossiski'den topçu ve piyade cephanesi ve 85 esir getirmiş ve aynı ay içinde Samsun'a 363,5 silah ve mühimmat taşınmış, 11,5 ton da Trabzon'da depolanmıştır. Nisan'da Batum'dan getirilen, 1001,7 ton mühimmatın 944,6 tonu batıya taşınmış, 228 esir yurda getirilmiştir. Haziran'da Batum'dan getirilen 427 ton mühimmat, 2 km. ray, 8 vagon, 3,8 ton gres yağı, 2 ton benzin, 40 esir ve göçmen batıya taşınmıştır (Öksüz, 2006, s. 69). 26 Haziran 1922'de 29 Alman uçağını almak üzere Novorossiki'ye giden Şahin vapuru (Jaeschke, 1970, s. 83). 21 Temmuz'da 22 Alman uçağıyla Trabzon'a dönmüştür. Temmuz ayında muhtelif cins silah, cephanesi ve malzeme Trabzon üzerinden Samsun'a nakledilmiştir. Ağustos ayında 12 sandık Rus altını ile 2 uçak ve 245 ton uçak malzemesinin Samsun'a intikali başarıyla gerçekleştirilmiştir. Eylül ve Ekim aylarında Novorossiki'den Trabzon'a ve oradan da batıya sevkiyat devam etmiş, Kasım ayında, Trabzon ve Alemdar gemileri batıda, Aydınreis ve Preveze gambotları ile Samsun vapuru Trabzon'da görev için beklemekte; Mefruke, Arslan ve Yıldız motorları tamire alınmıştı. Alemdar ile, 4 Aralık'ta İnebolu açıklarında yakalanan Pontus Rum çetecileri Trabzon'a teslim edilmiş, 23 Aralık'ta Batum'dan 2,308 sandık Rus topu şarapneli nakledilmiştir (Öksüz, 2006, ss. 69-71).

1923 Yılı İçerisinde Yapılan Taşımalar

Trabzon, Samsun ve Alemdar gemileriyle Aydınreis gambotu ve Gazal römorkörü ve muhtelif takalarla taşıma Eylül ayı sonlarına kadar devam etmiştir. Ocak ayında Hopa'ya, 14x150 mm.lik obüs ve 4x105 mm.lik top ve avadanlıkları, 6.319 sandık top cephanesi, 719 sandık kartuş, elbise ve yük hayvanı sevk edilmiştir. Şubat'ta Zonguldak'tan, 84 göçmen, 3,2 ton mazot, 0,65 ton yakıt taşınmış, Hopa'ya aynı eşya ve eratin sevkiyatına devam edilmiştir. Mart'ta, 38,6 ton askeri eşya, 30,8 ton top ve top parçası, 191 ton top mermisi Hopa'ya sevk edilmiş, Zonguldak'tan Trabzon'a 6,8 ton kömür taşınmıştır. Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz'da Hopa ve Rize'ye muhtelif harp malzemesi, personel ve diğer malzemelerin sevk sağlanmıştır (Genelkurmay, 1964, s. 95, 96).

Millî mücadele süresinde çok büyük zorluklarla ve risklerle oluşturulan, daha çok nakliye özelliğine sahip 36 gemiden oluşan deniz filosu; Batı Cephesinin ikmalini sağlamış ve bu bağlamda 1920-23 yıllarında yaklaşık 35.000 ton malzemeyi Karadeniz daha az oranda da Akdeniz limanlarına taşımıştır (Öksüz, 2006, s.72).

Sonuç

16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması ile Rusya, istenen yardımları kabul etmiş ve bu tarihten 1923 Eylül'e kadar limanlarımıza yardım akışı devam etmiştir.

Karadeniz'de muhtelif zamanlarda yapılan müdahaleler sonucu; Petros (Batum) ve Şahin vapurları, Mebruke, Ayyıldız, Ereğli, Fulya ve İnönü motorları, Enosis ve Grania şilepleri, Samsam kurtarma gemisi ile İslavyonya teknesi el konulan veya zapt edilen deniz araçları olup, Milli deniz gücümüze dahil edilerek nakliyatta görev almışlardır.

Batum, Tuapse ve Novorossiski'den yüklenen silah, cephane ve malzeme Trabzon (merkez üs)'a getirilmiş, buradan diğer deniz araçlarına aktarılmak suretiyle ve pek az olarak da aynı gemiyle, özellikle Samsun, İnebolu (merkez liman) ve Akçakoca'ya sevki sağlanmıştır. Batum aynı zamanda Doğu Cephesinden gönderilen silah ve cephane için bir bindirme limanı görevini yürütmüştür.

Fransız donanmasının, 1920 Eylül'de Ereğli'yi bombalaması ve 1921 Ocak sonlarında gambotlarıyla Alemdar gemisine karşı başarısız müdahale eylemi ile 1920 sonlarında İngiliz gemilerinin Aydınreis, Preveze ve Şahin gemilerine müsadere girişimi dışında Karadeniz'de İtilaf Devletleri donanmalarının Yunan gemileri hariç; deniz nakliyatı, şehirler ve limanlara saldırısının söz konusu olmadığı görülmektedir.

Limanlar arası düzenli taşıma faaliyetlerinin 1921'de başlamasıyla birlikte Yunanlılar, kendi ticaret gemileri, İngiliz ticaret ve harp gemilerinden aldığı istihbarat ile gemilerimize ve limanlarımıza yoğun abluka uygulamasına rağmen Yunanlıların nakliyatımızı engelleyemediği görülmektedir. Bu başarısızlığını örtmek için 1921 yılı içerisinde muhtelif tarihlerde İnebolu, Sinop, Samsun ve Trabzon'u bombalamıştır. Yunan gemilerinin deniz, şehir ve limanlarımıza yaptığı saldırıların amacının, Anadolu'da yürütülen İstiklal Savaşı'nın denizden lojistiğini kesmek ve bu şekilde hem batı Anadolu'da devam eden askeri hareketimizi sekteye uğratmak hem de milletin azim ve iradesinin kırılmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

İstiklal Harbi süresince başta Yunan, kısmen de Fransız ve İngiliz gemilerinin müdahalelerine rağmen çeşitli deniz araçlarıyla, sivil asker iş birliği ve dayanışması içerisinde, teşkil edilen deniz kuruluşları koordinesinde Karadeniz'de nakliyat başarılı bir şekilde tamamlanmış ve bağımsızlık mücadelesinde ihtiyaç duyulan harp silah araçları ve askeri malzemeler Anadolu'ya aktararak muharebe gücünün artırılmasına ve nihai hedefin gerçekleştirilmesine büyük katkı sağladığı görülmüştür.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar (lar) Katkı Oranı Beyanı Çalışmanın tamamlanmasında yazarın katkı oranı %100'dür.

Etik Kurul Onay Belgesi Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- Aralov, S.İ. (1985). *Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları*. Ankara: Biyet Toplum Yayıncılık.
- Ataç, M. & Soner P. (2008). *İstiklal Harbinde Bahriyemiz*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.
- Aydemir, Ş. S. (2020). *Tek Adam Cilt II*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Balcı, İ. (2005). *Takalar Kumandanı Ketencioğlu Hacı Yakup Ağa*. İstanbul: İkbiz Yayınevi.
- Balcı, İ. (2011). *Rizeli Milis Yüzbaşı İpsiz Recep Reis*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Bargut, Ş. (2000). *Birinci Dünya Harbi'nde ve Kurtuluş Savaşı'nda Türk Deniz Harekâtı*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.
- Büyüktuğrul, A. (1967). *Cumhuriyet Donanması 1923- 1960*. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.
- Çapa, M. (1997). Karadeniz'de Yunan Gemilerinin Faaliyetleri ve Trabzon Üzerindeki Etkileri. *Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Askeri Tarih Bülteni* (42), 83-94.
- Doğanay, R. (2001). *Millî Mücadele'de Karadeniz*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Duru, O. (1978). *Amerikan Gizli Belgeleriyle Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Evans, L. (1972). *Türkiye'nin Paylaşılması (1914-1924)*. (T. Alanay, Çev.) İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi. (1964). *Türk İstiklal Harbi Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı V. Cilt*. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Hergüner, M. (1996). Denizciliğimizin Kurtuluş Savaşındaki Yeri. *Deniz Kuvvetleri Dergisi*. (567), 55-62.
- Işın, M. (1946). *İstiklal Harbi Deniz Cephesi*. Ankara: Genelkurmay. IX. Şube. Basımevi.

- İnan, A. (2021). *Atatürk hakkında Hatıralar ve Belgeler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Jaeschke, G. (1970). *Mondros'tan Mudanya'ya kadar 30 Ekim 1918-11 Ekim 1922*. (N. Arslan, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Müderrişoğlu, A. (2018). *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Nutku, E. (2008). *İstiklal Savaşı'nda Denizciler*. Ankara: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı.
- Öksüz H. (2006). Kurtuluş Savaşı Sırasında Türk Deniz Kuvvetleri'nin Durumu ve Millî Mücadele'ye Katkıları. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* (164),55-74.
- Özalp, K. (2000). *Millî Mücadele (1919-1922) I-II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Saraçoğlu, C. (1953). *Gazi Gemilerimiz*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Saray, M. (1987). *Atatürk'ün Sovyet Politikası*. İstanbul: Acar Yayınları.
- Şahin, N. & Yılmaz A. (2016). *Millî Mücadele Stratejisinin Mali Boyutu ve Sosyo Ekonomik Dinamikleri*. Ankara: Epamat Basım Yayın.
- Yerasimos, S. (2000). *Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri (1917-1923)*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.

Black Sea in the Turkish War of Independence

Extended Summary

Immediately after the Armistice of Mudros, which was signed on October 30, 1918, based on the provisions of Article 6 of the Armistice, the Commander of the Mediterranean Fleet, British Vice Admiral Calthorpe, sent a letter about the navy to the Naval Ministry on November 8, 1918. The article includes the withdrawal of all warships remaining in the hands of the Ottomans to the Golden Horn, their removal from ammunition, torpedo and artillery sights, the landing of the torpedoes of the submarines, the making of the list of the Russian ships trading... The navy was under control. On 13 November 1918, 61 pieces of occupation fleet consisting of British, French, Italian and Greek warships reached Istanbul and the Golden Horn was occupied. On the same date, 3500 British and French soldiers were landed and 2000 of them were placed in Beyoğlu. About eight months later, the Greeks began to occupy Izmir with the help of the British and the French.

Mustafa Kemal Atatürk, who was given the duty of 3rd Army Inspector, went to Samsun on 19 May 1919 with the delegation formed and started the War of Independence. Mustafa Kemal had only the manpower of the demobilized army and a limited number of undemobilized military forces. With the BMM, which was opened on April 23, 1920, the management of the country was handled and a new dimension was brought to the national struggle. In order to achieve independence, it was necessary to synchronize the national power, as well as to organize and develop domestic financial resources, and to increase the combat effectiveness of the troops. In this context, a serious step was taken in financial support of the army with the Teklif-i Milliye Emirleri published in August 1921. In addition to the mobilization of domestic resources, financial foreign aid was also needed in the equipping and formation of the army. Mustafa Kemal believed that the aid that could be received from Russia would contribute greatly to the national struggle. For this purpose, a delegation was sent to the Caucasus in September 1919 to make contact with the Bolsheviks for the first time and to build bridges, and this was followed by the assignment of Halil Pasha for the same purpose during the Sivas Congress. In the period after the opening of the parliament, diplomacy with Russia started to be carried out officially, and finally, with the Moscow Treaty signed on March 16, 1921, Russia accepted the aid and transportation to our coasts and ports via the Black Sea

was started by various sea vessels. The Allied navy, which completely controlled the Black Sea as per the armistice, took various actions at sea and in our ports to prevent our shipping activities in the Black Sea.

In the meetings held with the delegation sent to Russia in early May 1920 for the purpose of supplying weapons and ammunition, the Umur-u Naval Directorate asked the Aydınreis Gunboat Command in Trabzon to examine this issue in order to determine the sea vehicles available to be used in the transportation between the Black Sea coast and the nearest Russian ports. In the examination, it has been determined that transportation is possible with 20 motorized boats on the piers. With the order given to the Eastern Front Command by the Ministry of National Defense: It is appropriate for the smuggler detachment to be operated under the 3rd Division Command, for the transportation to be made between Russian ports and our coasts, Rüşumat No. It has been reported that the expenses will be met from the budget of the Umur-u Naval Directorate with the assignment of the tactical and technical personnel required for transportation to Trabzon, where the Gazal Tugboat and motor boat are located.

The first part of our ports was classified as Zonguldak, Şile and Black Sea Strait regions. The second part of our ports was divided into two groups as Samsun (Russian border - İnebolu) and Zonguldak Central Harbor Master (İnebolu - Kefken). The Trabzon-İnebolu region in the Black Sea was under the control of the British and the Black Sea ports to the west of it were under the control of the French. After joining the National Forces, they started to work as Aydınreis base in Trabzon and Preveze base in Sinop. These gunboats became the first ships of the Turkish fleet that came under the command of the National Forces when the National Struggle began. After Aydınreis and Preveze, the Rüşumat-4 engine spontaneously came under the command of the Ankara government in mid-June 1920. Two motor-gunboats supplied from the Russians were brought to Trabzon at the end of September and delivered by the Russians. Turkish maritime, which had limited power in the first years of the National Struggle with the Gazal tugboat and the Dana sailboat under the command of the National Forces, seized the Greek and Tsarist Russian ships and engines cruising in the Black Sea and the engines belonging to the Greek and Tsarist Russians that came to Turkish ports. increased naval power. At the beginning of 1921, the rescue ship Alemdar managed to escape from Istanbul, but on the way to Trabzon, he was taken under control by the French torpedo and taken to Istanbul, he managed to escape again and took refuge in Ereğli and joined the National Forces on January 23, 1921.

Sinop, Ereğli, Trabzon and Samsun ports were bombed by Greek ships in 1921-22.

Shipments from Russian ports and Batumi were carried out between 1920-23, the last shipment was made in August 1923.

Purpose and Significance

The aim of the study is to examine the role of the aid received in these conditions in supporting the ongoing operation on the Western front, with the seizure, confiscation, seizure activities and bombing of the sea vehicles in the Black Sea and its ports, within the framework of the transportation of war weapons, vehicles and military materials to our ports between 1919-23. It is thought that the study will contribute to the academicians doing research in the field by presenting a comprehensive analysis for a certain period on the basis of logistics and military literature.

Method

In the study, qualitative research method was used and a descriptive case study based on document analysis was made by making use of the main sources written in the field during the study process. In the research, the resources of the General Staff and the Navy were given priority, and other resources and a small number of articles were used.

Findings

Findings from the data sources examined in the study:

- The lack of sea power due to the confiscation of the Ottoman navy by the Entente Powers as per the Armistice of Mudros,
- The Black Sea is under the control of the warships of the Allied Powers,
- The need for financial resources to win the War of Independence,
- The use of taka, gulet and pullers of the Black Sea chiefs in the first shipments made from the Istanbul arsenals,
- The need for naval establishments for increasing maritime power and its management and administration,
- Selection of embarkation and unloading ports,
- The start of regular shipments in 1921.

Discussion and Conclusions

With the Moscow Treaty signed on March 16, 1921, Russia accepted the requested aid and the flow of aid to our ports continued from this date until September 1923.

As a result of the interventions made at various times in the Black Sea; Petros (Batumi) and Şahin ferries, Mebruke, Ayyıldız, Ereğli, Fulya and İnönü engines, Enosis and Grania freighters, Samsam rescue ship and Slavonia boat are sea vehicles that were seized or captured, and they were included in our national naval power and took part in the transportation.

Weapons, ammunition and materials loaded from Batumi, Tuapse and Novorossiski were brought to Trabzon (central base), and transferred to other sea vessels from there, and to a lesser extent, by the same ship, especially to Samsun, İnebolu (central port) and Akçakoca. . Batumi also served as an embarkation port for weapons and ammunition sent from our Eastern Front.

Except for the French navy's bombing of Ereğli in September 1920 and the unsuccessful action against the ship Alemdar with its gunboats at the end of January 1921, and the British ships' attempt to confiscate our ships Aydınreis, Preveze and Şahin in the late 1920s, except for the Greek ships of the Allied navies in the Black Sea; It is seen that there is no attack on our sea transport, cities and ports.

With the start of regular transportation activities between ports in 1921, it is seen that the Greeks could not prevent our transportation despite the intense blockade of our ships and ports with the intelligence they received from their own merchant ships and British merchant and war ships. In order to cover up this failure, it bombed İnebolu, Sinop, Samsun and Trabzon on various dates in 1921. It is understood that the purpose of the attacks of the Greek ships on our seas, cities and ports is to cut the logistics of the War of Independence carried out in Anatolia from the sea, and thus to interrupt our ongoing military operation in western Anatolia and to break the will and determination of the nation.

Despite the interventions of Greek, partially French and British ships during the War of Independence; With various naval vessels, in cooperation and solidarity with civil soldiers, in the coordination of established naval organizations, the transportation was successfully completed in the Black Sea, and the war weapon vehicles and military materials needed in the struggle for independence were transferred to Anatolia to increase the combat power and make a great contribution to the achievement of the final target. found to be provided.

Erken Budist Etiği-Doktrini ve Disiplini*

Oktay DERE¹



Öz



Makale Türü
Çeviri Makale

Başvuru Tarihi
09.05.2022

Kabul Tarihi
30.06.2022

DOI

Buda bütünüyle dharma ve vinayadan oluşur. Başka bir deyişle, dharma veya doktrin ve vinaya veya disiplin, Budist etiğinin tamamını oluşturur. Dharma idealler ve ilkelerle ilgilenirken, vinaya bu ideallerin ve ilkelerin uygulandığı ve gerçekleştirildiği kurallar ve koşullarla ilgilenir. İnsan eyleminin (karma), zihinsel, sesli ve bedensel olarak etikleştirilmesi Buda'nın ve takipçilerinin birincil endişesidir çünkü insan ancak onun aracılığıyla ahlaki nedenselliği, eylem dünyasını, yeniden doğuş-ekskatolojiyi ve soteriyolojiyi uygun şekilde düzenleyebilir. Budizm, yaratıcı Tanrının varlığına inanmaz ve insanın haysiyetini ve özerkliğini sağlamak için insanı, kendisi gibi herhangi bir dış etkenin kontrolünden uzaklaştırır. Ona göre, tanrılar, insanlar ve diğer hissedebilir varlıklar, "yaşam çarkı" olarak adlandırılan yani karmik olarak düzenlenmiş altı kademeli kaderin parçalarıdır. Herhangi bir ilahi, metafizik veya dış kontrolden bağımsız olarak her bireyin ruhsal ve etik olanaklarını tanıır. Buda'nın etik görüşlerinin felsefi temeli, dört asil hakikatten oluşur. Aynı zamanda orta yolu takip eder, yani eksiksiz bir ahlaki program olan sekiz katlı asil yoldan oluşur. Aynı zamanda nihai iyi olan Nirvāna ile eşittir. Bu makalenin amacı, Budist ahlak öğretileri hakkında bilgi vermek, etik teori açısından bazı ön yansımalar yapmaktır. Budist ahlaki öğretileri, dharma ve karma gibi temel kavramlara, Buda'nın geliştirmeye çalıştığı en önemli ilkelere ve temel erdemlere atıfta bulunur. Budist etiğinin temel amacı, dünyayı olduğu gibi görerek düşünce ve duygularımızın yarattığı çarpık projeksiyonları terk edip acidan özgürlüğe ulaşmaktır.

Anahtar kelimeler: Dharma, vinaya, dört asil gerçek, orta yol, karma

Atıf için: Dere, O. (2022). Erken Budist Etiği-Doktrini ve Disiplini, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 183-198.

*Miss Rumi Kaman. "Early Buddhist Ethics- Its Doctrine and Discipline". *Journal Of Humanities And Social Science*, Vol. 21 (3). 2016, pp. 118-125, "Bu çalışma, adı geçen İngilizce makalenin Türkçeye tercümesidir."

¹Sorumlu Yazar: Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, E-posta: oktaydereee@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0666-0267>

Early Buddhist Ethics- Its Doctrine and Discipline**

Oktay DERE²



Abstract



Article Type
Translated Article

Application Date
2022-05-09

Acceptance Date
2022-06-30

DOI

The Buddha is made up of dharma and vinaya. Another form, dharma or doctrine and vinaya discipline, is the whole of Buddhist ethics. While Dharma deals with ideals and principles, it deals with rules and conditions for the implementation and implementation of these ideals and rules. The ethicalization of man (definition of man) (use of man's character), because of his nature, is the anxiety of Buddha and his death. Buddhism distances man from parts of any outer space, such as himself, outside of the nature of the Creator God and for animal dignity and autonomy. According to him, it is part of the karmically six goals that are reflected as the "wheel of life", usable by gods, humans, and other humans. one or outside control, metaphysically, clinically and ethically will satisfy their inadequacies. It consists of four noble truths, delivered ethically by the Buddha. It also consists of the middle road, but also the noble road on the way to a road road. At the same time, the good will be with Nirvāna. The purpose of this article is to give information about Buddhist moral teachings and to give preliminary information about ethical theories. It contains information on Buddhist teachings, basic concepts such as karma and karma, the Buddha's most important child-rearing principles, and basic virtues. The main purpose of Buddhist ethics is to see how it is, to be thoughtful and angry projectors within our emotions, to achieve freedom from pain.

Keywords: Dharma, vinaya, four noble truths, the middle path, karma

For Reference: Dere, O. (2022). Erken Budist Etiği-Doktrini ve Disiplini, *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 183-198.

** Miss Rumi Kaman. "Early Buddhist Ethics- Its Doctrine and Discipline". Journal Of Humanities And Social Science, Vol. 21 (3). 2016, pp. 118-125, "This work is the translation of the English article into Turkish."

² Corresponding Author: Graduate Student, Ankara Yıldırım Beyazıt University Department of Turkish Language and Literature, E-mail: oktaydereee@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0666-0267>

Giriş

Vedik tarihinin parlak gün ışığına ancak Budist edebiyatıyla ayak basarız ve epik edebiyat bu ışıkla bir dereceye kadar dağılır. Gotama Buda MÖ 480 civarında doğdu ve güvenilir bir inanişaya göre seksen yıl yaşadı. Yirmi dokuz yaşında genç bir adam olarak, gezgin bir çilecinin hayatına girdiği ve böylece kurtuluş yolunu aramaya başladığı söylenir. Böylece MÖ 525 ile MÖ 480 arasındaki zaman, dünyanın üç büyük dininden biri olacak olan Hint dininin dönemi olarak kabul edilebilir.

İngilizce “Budizm” terimi dinin, “Buda”ya, “Budalar”a veya “Budalık”a bağlılıkla karakterize edildiğini doğru bir şekilde belirtir. “Buda” aslında özel bir isim değil, “Uyanmış veya Aydınlanmış kişi” anlamına gelen tanımlayıcı bir başlıktır.

Buda'nın öğretisi bugün esas olarak Tripitakaya yani en yakın müritleri tarafından aktarılan ve onun görüşlerini içerdiği iddia edilen üç öğreti sepetine dayanmaktadır. Bu üç kanonik eser Vinayapitaka, Sūtrapitaka ve Abhidharmapitaka olarak adlandırılmıştır. Budizm'in iki ana kolu genellikle şu şekilde tanınır: Theravāda (yaşlıların okulu) ve Mahāyāna. (daha büyük araç). Theravāda Budizminde nihai hedef, sekiz katlı asil yolu (orta yol olarak da bilinir) uygulayıp, bir acı ve yeniden doğuş döngüsü olarak görülen şeyden kaçarak ulaşılan yüce Nirvāna durumuna erişmektir. Mahāyāna Budizminde bunun yerine, kişinin diğer varlıkların uyanışa ulaşmasına yardımcı olmak için bu döngüde kaldığı bir durum olan Bodhisattva yolu aracılığıyla Budalığa talip olur. Vajrayana ise öğretilerin bir bütünü, Mahāyāna'nın üçüncü bir kolu veya sadece bir parçası olarak görülebilir.

Benares'in “dört asil gerçek” ve “sekiz katlı asil yol” hakkındaki ünlü vaazı gibi, sadece Palikanon'un birçok yerinde değil, aynı zamanda Budist Sanskritçe metinlerinde de aynı şekilde kelimesi kelimesine tekrarlanır.

Buda'nın ilk müritleri arasında, bazı mükemmel bilginler de vardı ve bunların bazıları, koleksiyonlarımız arasında bulunan konuşmaların, sözlerin ve şiirlerin birkaçının yazarı olabilir. Tripitaka, bu tür koleksiyonların geniş bir koleksiyonundan başka bir şey değildir.

Vinayapitaka: Vinayapitakanın çekirdeği, karşılık gelen kefaretilerle birlikte düzen ve disiplin kurallarına karşı ihlallerin bir listesi olan Patimokkhadır. İyi bir keşişin hayatının, Patimokkhanın kısıtlamalarıyla sınırlandırıldığı söylenir. Bu kurallar, her ay iki kez, yeni ay ve dolunay günlerinde keşişlerin toplantısında bir itiraf kodeksi şeklinde okunur.

Sūtrapitaka: Sūtrapitaka, dharma için en güvenilir kaynaktır. Sūtrapitaka, beş nikāyadan veya “koleksiyondan” oluşur: 1. Dīghanikāya, 2. Majhimanikāya, 3. Samyutanikāya, 4. Aṅguttaranikāya, 5. Huddakanikāya.

Abhidharmapitaka: Abhidharmapitaka, "daha yüksek din" veya "dinin daha yüksek incelikleri" anlamına gelir.

Ayrıca, Pali kanununun, MÖ 1. yüzyılda yazıldığını iddia ettiği ve büyük Budist kral Asoka'dan tek bir kelimenin bahsedilmediği kadar erken bir zamanda yazılmış hiçbir kanon ve Budist metin yoktur.

Buda sadece ıstırap ve ıstırabın sonu hakkındaki yeni doktrinini vaaz etmekle kalmamış, aynı zamanda resmi bir dini düzen de kurmuştur. O, ıstırabın sonuna ulaşmak için yani hayran olunan Nirvāna'yı elde etmek için, üstadın katı kurallarına göre kutsal bir hayat yaşayan bir müritler topluluğunu kendi etrafında toplamıştır. Bu makalenin amacı, Budist etiğin temel amacı olan acıdan özgürlüğe ulaşmak hakkında bilgi sahibi olmaktır. Bir kişinin hem kendini hem de diğerlerini eşit derecede önemseyen dönüşmüş ve sağlıklı tutumu, ahlakın gerçek temelidir.

Etik

Kelimenin tam anlamıyla etik, insanların gelenekleri veya alışkanlıkları bilimi anlamına gelir. Etik, davranışın doğruluğu ve yanlışlığının bilimidir. Davranış, seçim ve iradeyi içeren amaçlı eylemdir. Yerleşik bir irade alışkanlığı olan karakterin ifadesidir. Dolayısıyla etik, doğru ya da yanlış davranışta ifade edildiği şekliyle insan karakterinin bilimidir.

İnsan yaşamının en yüksek idealinin bilimidir. Etik, bu nedenle, en yüksek iyinin bilimi olarak tanımlanabilir. Mackenzie, etiği "insan davranışında neyin doğru neyin iyi olduğunun incelenmesi" ve "insan yaşamında yer alan idealin bilimi" olarak tanımlar (1883, s. 30).

Ahlaki bir düzenin ilk önemli anlayışı, evrenin gök ve yer kürelere bölünmesinin arka planında ortaya çıktı. Bu kavram rta olarak adlandırıldı. Rta kavramının formüle edilmesi için ilk ilham, gözlemlenen fiziksel düzen ve doğanın tekdüzeliğiydi.

Budist Etik

Budizm bazen etik bir din olarak adlandırılır çünkü tanrının (şekil ve niteliklere sahip en üstün varlık) varlığını tartışmaz veya buna dayanmaz, bunun yerine Buda'nın öğretisine inanır. Her dilde Budizm'in kutsal metinleri, şiddetsizlik ve merhamet gibi erdemlerden açık bir şekilde bahseder. "Altın Kural"ın Budist versiyonu bize, kendimize yapılmasını istemediğimiz hiçbir şeyi başkalarına yapmamamızı öğütler. Ahlak, Budist öğretilerinin dokusuna işlenmiştir ve Budizm'in ahlaki yaşamın önemini vurgulamayan büyük bir kolu veya okulu yoktur.

Budist Etiğinin Temelleri

Diğer konularda olduğu gibi etikte de budistlerin "üç hazine" veya "üç sığınak" olarak adlandırdığı üç temel rehberi ve ilham kaynağı vardır: Buddha, Dharma ve Sangha.

Buda, özgürleştirici gerçeklerin yeniden keşfedicisi ve öğretmenidir. Budaların öğretileri olan dharma, Budist hedefe giden yol ve hedefin gerçekleşmesindeki çeşitli seviyeleridir. Sangha, asillerin “topluluğu”dur.

Budist etiğinin nihai temeli dharmadır. Dharma, evrenin hem fiziksel hem de ahlaki düzenini yöneten evrensel bir yasa kavramıdır. Budalara atfedilen öğretiler anlamında dharma, manastırda sangha tarafından korunan ve incelenen hacimli metinlerde bulunur. Keşişlerin ve rahibelerin manastırdan olmayanlara sunduğu tavsiye ve rehberlik bu metinlere, bu metinler de Budist yolunu uygulama konusundaki kendi deneyimlerine ve bazen ilk nesil manastırlardan bazen de manastırdan olmayan uygulayıcılardan gelen sözlü ve yazılı geleneğe dayanmaktadır.

Hayat herkes için değerlidir. Başkalarını kendisiyle kıyaslayan kişi ne öldürmeli ne de öldürmesine sebep olmalıdır. Her kim kendi mutluluğunu ararsa, varlıklara zarar verirse, ona bundan sonra mutluluk gelmez.

Dharma

Belirtildiği gibi dharma, Budist etiğinin nihai temelidir. Dharmanın birçok anlamı vardır, ancak altında yatan fikir, evrenin hem fiziksel hem de ahlaki düzenini yöneten evrensel bir yasadır. Hem doğal fenomenin davranışında görülen düzen ve düzenlilik ilkesinin temel anlamlarını hem de gereksinimleri, Buda gibi aydınlanmış varlıklar tarafından ortaya çıkarılan evrensel bir ahlak yasası fikrini kapsayan bir terimdir (Buda dharmayı icat etmediğini, sadece onu keşfettiğini iddia etti). Dharmaya göre yaşamanın ve onun gerekliliklerini uygulamanın mutluluğa, doyuma ve kurtuluşa yol açtığı düşünülür, onu ihmal veya ihlal etmenin yeniden doğuş (saṃsāra) döngüsünde sonsuz acıya yol açtığı söylenir.

Yeniden Doğuş ve Karma

Budizm'de, kişinin şimdiki yaşamı, geçmişe uzanan sayısız yaşamdan biri olarak görülür ve dizinin hiçbir belirgin başlangıcı yoktur. Bu tür yaşamlar çeşitli biçimler alır. Budist bakış açısına göre yeniden doğuş döngüsünün hoş bir olay olmadığı, ancak tüm aydınlanmamış insanların isteseler de istemeseler de ve yeniden doğuşa inansalar da inanmasalar da yeniden doğduklarıdır.

Yaşam ve yeniden doğuş sürecinin herhangi bir içsel amacı olduğu görülmemektedir. Çünkü o herhangi bir varlık tarafından tasarlanmamıştır ve yaratılmamıştır. Bu nedenle saṃsāra hayattan hayata dolaşmak olarak bilinir. Dolayısıyla saṃsārayı bir dereceye kadar anlayan biri için tek mantıklı amaç, öncelikle, daha tatsız âlemlerden (hayat şekillerinden) kaçınmaya çalışmak ve nihayetinde Nirvānaya ulaşarak onu tamamen aşmak ve başkalarının bunu yapmasına yardımcı olmaktır.

Karma

Varlıkların yeniden doğuşlar arasındaki hareketi gelişigüzel bir süreç olarak görülmez, karma yasası tarafından düzenlenip yönetilir. Karma kelimenin tam ifadeyle “eylem” anlamına gelir ve karma yasasının ilkesi, varlıkların eylemlerinin doğasına ve kalitesine göre yeniden doğmasıdır. Geçmişteki eylemlerin, akrabalar tarafından uyandırılan bir kişiye gelecekteki yaşamında “hoş geldiniz” dediği söylenir. “Onun için amel kendisine aittir... Varlıklar amellere mirasçdır, amel kaidedir, amel akrabadır, amel hakemdir. Amel, varlıkları alçaklık ve mükemmellik olarak ayırır (M.III, s. 203).”

Karma doktrini, özellikle ahlaki davranışın sonucuyla ilgili olanlar olmak üzere, dharmanın etik sonuçları ile de ilgilidir. Ahlaki bir yaşam sürmenin, çalışkanlık yoluyla zenginliğe yol açtığı çeşitli şekillerde söylenir; iyi bir şöret; ahlaki saflığın neşe dolu hatırası; kınama veya ceza korkusu olmadan her tür işte kendine güven, meditasyonda daha kolay ilerleme, kaygısız ölme ve cennet dünyasında yeniden doğuş.

Karma genellikle tohuma benzetilir ve karmik bir sonuç için kullanılan vipāka ve phala sırasıyla olgunlaşma ve meyve anlamına gelir. Dolayısıyla her eylem, bir tohum gibidir ve doğal olgunlaşma sürecinin bir parçası olarak eylemi yapan er ya da geç belirli meyvelerin ortaya çıkmasına neden olur.

Karmik eylemler ahlaki eylemlerdir ve Buda, karmayı ahlaki seçimlere ve bunlara bağlı olarak gerçekleşen eylemlere atıfta bulunarak şöyle tanımlamıştır: “Ey keşişler karma dediğim, niyettir (cetanā). Beden, konuşma veya akıl yoluyla fiilleri irade etmektir (A.iii, s. 415).”

Karma iyi ya da kötü olabilir. Budistler iyi karmadan “erdem” (punya) olarak bahsederler ve onu elde etmek için çok çaba harcanır (karşıtı, kötü karma, papa olarak bilinir).

Budizm'in Etik İlkeleri

Budist etiğinin nihai temelini dharma olduğu ifade edilmiştir. İlk vaazında Buda'nın, dharmanın çarkını çevirdiği ve işlerin aslında nasıl olduğuna dair gerçeği doktriner bir ifadeyle aktardığı söylendi. Bu konuşmada Buda, Nirvānaya ulaştıran ve sonuncusu sekiz katlı asil yol olan dört asil gerçeği ortaya koydu. Yolun üç bölümü vardır: Ahlak (Śīla), meditasyon (Samādhi) ve sezgi (Prajñā).

Dört Asil Gerçek

- Duhkha – tüm varoluş acıdır.
- Samudāya – ıstırap, özlemden kaynaklanır.
- Nirodha – acı çekmenin bir sonu olabilir.
- Mārga – ıstırapın sonuna giden yol, sekiz katlı asil yoldur.

Yolun Bileşenleri Şunlardır:

- 1) Doğru görüş.
- 2) Doğru anlayış.
- 3) Doğru konuşma.
- 4) Doğru eylem.
- 5) Doğru geçim.
- 6) Doğru çaba.
- 7) Doğru dikkat.
- 8) Doğru konsantrasyon.

Dört asil gerçek, sadece insan varoluşunun gerçekleri ve tüm Budizm'in tanımlayıcı çerçevesi değil, aynı zamanda Budist etik ilkelerinin ve varsayımlarının da kaynağıdır. Bu dört hakikate ilişkin kavrayışlar, şeyin olduğu gibi bilgisi, ruhun tözsel olmayışı, ahlaki failin özerkliği, psikolojik olarak insanın kendi çabasıyla dönüştürülebilir doğası ve duygusal yapısı Budist etiğinin önemli varsayımlarıdır. Budizm'de insan metafizik bir varlık değil, bilişsel, psikolojik ve her şeyden önce mükemmel bir etik varlıktır.

Dört asil gerçeğin perspektifinden bakıldığında, etik kendi iyiliği için değildir, nihai hedefe giden yolda temel bir bileşendir. Bu, sarsılmaz düşünce özgürlüğü erdem saflığının zihin saflığına ve onun da görüş saflığına ve bunun da artan ruhsal kavrayışın çeşitli aşamaları yoluyla bağlanmadan mutlak Nirvānaya yol açtığı, bir pasajda iyice ifade edilmiştir (M.i, s. 149-50).

Budist Ahlakının Sınıflandırılması

Yaşamak eylemde bulunmaktır ve eylemlerimizin kendimiz ve başkaları için yararlı veya zararlı sonuçları olabilir. Bir Budist'in geliştirmeyi öğrendiği birincil etik faaliyet, daha fazla ahlaki ve ruhsal gelişim için bir temel oluşturan verme veya cömertlik yani dānadır. Budist etik, kişinin zarar vermek yerine yardımcı olacak şekilde hareket etmesine yardımcı olan ilke ve uygulamalarla ilgilenir.

Vermenin temel odak noktası, manastır sanghası veya topluluğudur. Maddi desteklerinin topluluktan olmayanlara bağlı olduğu evsiz yaşam tarzları, onların alçak gönüllülüğünü teşvik etmek ve topluluktan olmayanlardan soyutlanmamalarını sağlamak içindir. Ancak bu destekleyici ilişki tek taraflı değildir. Çünkü topluluktan olmayanlar sanghaya sadaka-gıda, elbise, ilaç ve yaşaması için manastır gibi öğeleri sağlarken, keşişler ve rahibeler de onlara öğretileriyle destek sağlarlar. Böylece bu tür karşılıklı verme eylemleri, topluluktan olmayan-manastır ilişkisinin temel bir özelliğini oluşturur.

“Öfkeyi öfkelenmeden yen, kötülüğü iyilikle yen, cimriyi vererek, yalancıyı doğrulukla yen (Dhp, s. 223).”

İlkeler

Budist, dānayı geliştirme temelinde, belirli emirlere uyararak ve öz disiplini gözlemleyerek kendi etik erdemini veya sīlasını da geliştirmeye devam eder. Gerçekten de, bu ilkelerden herhangi birini tutmak, en iyi tür vermenin bir biçimi olarak görülür. Ahlaki kısıtlama ve öz denetim, başkalarını korumanın ve kişinin kendi karakterini arındırmanın araçları olarak çokça vurgulanır.

“Sulayıcılar suları yönlendirir,

Ok yapanlar ok saplarını büker,

Marangozlar ahşabı büker,

Bilge kendini kontrol eder (Dhp, s. 80).”

Beş Emir

Budist ahlakının en basit özeti beş emirdir.

- 1) Öldürmeyin,
- 2) Hırsızlık yapmayın,
- 3) Zina etmeyin
- 4) Yalan söylemeyin
- 5) Sarhoş edici likörler almayın.

Bu, Budizm'deki en yaygın bilinen kurallar listesidir ve etkisi Hristiyanlığın on emriyle karşılaştırılabilir. Beş emir, bir kişi Budist olduğunda “sığınmaya gitme” töreninde gönüllü taahhütler olarak üstlenilir.

Beş emir genellikle aşağıdaki şekillerde verilir:

- 1) Yaşamın yok edilmesinden kaçınmak.
- 2) Verilmeyeni almaktan kaçınmak.
- 3) Cinsel ahlaksızlıktan kaçınmak.
- 4) Yalan söylemekten kaçınmak.
- 5) Tembelliğin nedeni olan alkollü, güçlü ve çıldırtıcı likörlerden uzak durmak.

İlk kural, Hindu ve Jain'in ahimsa kavramına, yani “yaralanmama”ya karşılık gelir ve genellikle en önemlisi olarak kabul edilir. “Yaralanmama”, dharmanın ayırt edici işaretidir. Bu nedenle hiçbir canlı kasıtlı olarak öldürülmemelidir. Buda bu düşüncesiyle, keşişlere ne kadar küçük olursa olsun su içerken mikropların yutulmaması için suyu filtrelemeyi böylece asla hiçbir canlının yaşamını

mahvetmemeyi öğretti. Keşiş yağmur mevsiminde dışarı çıkmamalıdır. Çünkü özellikle o mevsimde yetişen otları çiğnemek onun hayatını mahvedebilir ve özellikle o mevsimde yollarda büyüyen ve sürünen küçük hayvanları öldürebilir.

İkinci kural da, geniş anlamıyla hırsızlık ve çalmadır. Ancak normalde açıklandığı gibi sadece maddi nesnelere değil, aynı zamanda maddi olmayan nesnelere de içermektedir. Yüzlerce başka biçimi vardır, örneğin; başkalarının haklarının ihlali, başkalarının işlerine sorulmadan müdahale.

Üçüncü kural, öncelikle kişinin cinsel davranışıyla acıya neden olmaktan kaçınmasıyla ilgilidir. Zina, “başka birinin eşiyile birlikte olmak” bu kuralın doğrudan ihlalidir. Nagarjuna şöyle der: “Karı kocanın zevki, iki beden ama tek vücut olmaktır. Her kim birini almak için sever ve yok ederse bu derin duygu bir suçtur.”

İlk üç kural, fiziksel eylemlerle ilgilidir ve bunları tutmak, sekiz katlı yolun doğru eylem faktörüne eşdeğerdir. Dördüncü emir, doğru konuşma ile eşdeğerdir. Çünkü emir yalnızca yanlış konuşmadan kaçınmaya atıfta bulunurken, kişinin kendi içinde zihinsel kargaşaya veya diğer ıstıraplara neden olan yanlış konuşma biçimlerinden de kaçınmayı gerektirdiği görülür. Yalan söylemekten, yalnızca başkalarına zarar verdiği için değil, aynı zamanda Budistlerin gerçeği arama, şeyleri gerçekten oldukları gibi görme değerlerine aykırı olduğu için kaçınılmalıdır. İnsanlar başkalarını ne kadar çok aldatırsa, kendilerini de o kadar çok aldatırlar, dolayısıyla aldanmaları ve manevi cehaletleri de artar.

Beş kuralın beşincisi ve sonuncusu, sarhoş edici herhangi bir likör almanın, uyuşukluğun veya tembelliğin nedeni olduğu anlamına gelir. Fiziksel uyuşukluk kadar zihinsel tembellik ve rahatlamaya da neden olur. Budizm bize zihnimizi bir kültür aracı olarak yoğunlaştırmayı öğretir. Zihinsel durgunluk ve rahatlamaya neden olan içkiler asla bu doktrinle tutarlı olamaz.

Buda, Beşinci Kuralı Çiğnemenin Altı Tehlikeye Yol Açtığını Söyler.

“Mevcut para israfı, artan kavgalar, hastalığa karşı eğilim, itibar kaybı, kişinin uygunsuz bir şekilde ifşa edilmesi ve kişinin bilgeliğinin zayıflaması” (D.III.182-3).

Beş emir, Budist erdeminin özetidir. Bunlara “erdem hazinesi” denir. Onlara mükemmel bir şekilde uyulmasının ahlakta başarı olduğu söylenir.

Fazladan Emir Almak: Sekiz Emir

Beş emir, Budist inancını savunmaktan vazgeçemedikleri sürece, yaşamları boyunca bunlara uyması gereken tüm Budist inanana farzdır. Alışılmış beş kuralın bir uzantısı olarak, sıradan insanlar tarafından uyulan, sekiz kuraldan oluşan bir dizi vardır. Sekiz ve beş emir arasındaki fark, üçüncü emrin yerine “iffetsiz davranıştan” veya “kutsal

yaşama uygun olmayan davranıştan”, yani her türlü cinsel aktiviteden kaçınma taahhüdü olmasıdır. Her zamanki beşinden sonra üç emir daha alınır.

6. Yasak zamanlarda yemekten kaçınmak.

7. Dans etmekten, şarkı söylemekten, müzik dinlemekten, gösteri izlemekten uzak durmak,

8. Çelenk (takı/aksesuar) ve güzel kokular kullanarak kişiyi güzelleştirmekten, yüksek ve büyük bir sedir veya koltuk kullanmaktan kaçınmak.

Mahāvagga’ya (Vin. I.101) göre, Magadha ülkesindeki belirli bir dini mezhep arasında, her yarım kameri ayın sekiz, on dördüncü ve on beşinci günleri olmak üzere üç günü kutsal tutma geleneği vardı. Buda, öğrencilerine bu sebeple Pāṭimokkhaya veya “keşiş için öngörülen kurallar koleksiyonunu” okumalarını söyledi.

Güney Budist ülkelerinde, bugün bile keşişler, her yarım kameri ayın on dördüncü veya on beşinci gününde toplanır ve eski zamanlarda kardeşlerinin yaptığı gibi, ilkelerin bir koleksiyonunu okurlar. Buna Uposatha denir. Budist olmayanlar ise her yarım kameri ayın üç gününü veya bir gününü kutsal sayarlar ve bu sekiz kuralı her fırsatta, gece gündüz tatbik ederler. Bu riayet, Budist topluluktan (keşiş/rahibe) olmayanın yaşamını, yalnızca beş emiri uygulamaktan daha dindar bir yaşam haline getirir. Böylelikle kısmen bir keşiş hayatı yaşar.

On Emir

Bütün bu kurallar, sâmañera veya acemi için öngörülen on emir arasında yer almaktadır. Yedincinin ikiye ayrılması ve “altın ve gümüşü kabul etmekten kaçınma” taahhüdünün eklenmesi dışında, bunlar sekiz ile aynıdır. Bunlar:

- Şarkı söylemekten, dans etmekten, müzik dinlemekten veya eğlence programlarına katılmaktan kaçınma.
- Parfüm, kozmetik ve çelenk (takı/aksesuar) kullanmaktan kaçınma.
- Yüksek sandalyelerde oturmaktan ve lüks, yumuşak yataklarda uyumaktan kaçınma.
- Altın ve gümüşü kabul etmemek.

Fazladan emir, keşişlerde olduğu gibi, paranın fiilen ele alınmasını önceden bildirir. Acemi olduğu sürece on emri yerine getirmek zorunda olan sâmañera, keşişin yanına gelir.

On İyi Eylem

On kurala benzer başka bir dizi kural, on iyi eylem yoludur. (daśa-kuśala-karmapatha). Bunlar:

1. Hayırseverlik.
2. Ahlak/emirlere uymak.
3. Zihinsel gelişim/meditasyon
4. Saygı veya hürmet.
5. Erdem aktarımı.
6. Başkalarına yardım etme hizmetleri.
7. Başkalarının meziyetlerine sevinmek.
8. Dharmayı vaaz etmek ve öğretmek.
9. Dharmayı dinlemek.
10. Kişinin kendi görüşlerini düzeltmesi.

Manastır Disiplin Kodu

Dharma ile eşleştirilmiş olarak sıklıkla bulunan bir terim vinayadır. İlk kaynaklarda, "Dharmavinaya" (öğreti ve disiplin) bileşiği Budist öğretilerinin ve pratiğinin bütününe belirtmek için kullanılır. Vinayanın amacı, keşiş ve rahibe topluluğu içindeki yaşamı ve ayrıca onların manastır mensubu olmayanlar ile ilişkilerini ayrıntılı olarak düzenlemektir. Budist manastır düzeni içinde, Śramaṇalar olarak bilinen geniş bir gezgin öğretmen ve öğrenci topluluğu mevcuttur. sangha hayatı, "kişiyi (acı çekmekten) uzaklaştıran" anlamına gelen vinaya tarafından düzenlenir. Son haliyle metin üç bölüme ayrılmıştır, bunlardan ilki Pratimoksa olarak bilinen rahipler ve rahibeler için kurallar dizisini içerir. Pratimoksa kodu, onu yasal bir koda benzer kılan niteliklere sahiptir. Kurallar, ağırlık derecelerine göre kategoriler halinde düzenlenmiştir. Keşiş ve rahibelerin sadece yalan söylemek ve hırsızlık yapmak gibi ahlaki sorunları değil, aynı zamanda giyim-kuşam, görgü kuralları genel şeyleri de kapsar.

Rahipler İçin Pratimoksha Aşağıdaki Sekiz Suç Sınıfını İçerir:

1. Pārājika dharmaları: Sangha'dan atılmayı gerektiren suçlar. Bu pārājikaların sayısı 4'tür.
2. Sanghavasesa dharmaları: Deneme süresi boyunca sanghadan geçici olarak dışlanmayı içeren suçlar. Bunlar 13 adettir.
3. Aniyata dharma: Suçlunun, güvenilir bir kadın takipçi tarafından gözlemlenerek, çeşitli suç kategorilerinden biri kapsamında suçlanabileceği belirsiz vakalar. Bunlar 2 adettir.

4. Naihsargika – pāyantika dharmaları: Müsadere ve kefarete gerektiren suçlar. Bunlar 30 adettir.
5. Pāyantika dharmaları: Basit kefarete gerektiren suçlar. Bunlar 92 adettir.
6. Pratideśāniya dharmaları: İtiraf edilmesi gereken suçlar. Bunlar 4 adettir.
7. Śaikṣa dharmaları: Görgü kuralları ile ilgili kurallar. Bu kurallar sayı olarak 75'tir.
8. Adhikarana-samatha dharmaları: Anlaşmazlıkların çözümünde kullanılacak yasal prosedürler.

Rahibeler metni, yalnızca yedi kategori içerir, üçüncüsü hariç tutulur. Farklı Budist okullarının metinlerinde belirtilen toplam kural sayısı, keşişler için 218'den 263'e ve rahibeler için 279'dan 380'e kadar değişmektedir.

Temel Budist Erdemler

İlkeler, ahlaki uygulamanın önemli bir yönüdür, ancak etiğin aynı zamanda önemli olan içsel bir boyutu da vardır. Budist öğretileri, erdemler olarak bilinen iyi niteliklerin geliştirilmesine büyük önem verir. Ve bir bütün olarak Budist ahlakı, iki yüzü olan bir madeni paraya benzetilebilir; bir yanda ilkeler, diğer yanda erdemler. Başkaları için canını tehlikeye atan, doğruyu söyleyen, temel ilkelerden taviz vermeyen, bencillikten uzak hareket eden ve başkalarının çıkarlarını kendi çıkarlarının önüne koyan insanlar, haklı olarak kahramanlığa, saygıya ve hayranlığa layık görülürler.

Budist tefsir literatüründe ortaya çıkan uzun erdem listelerinin, açgözlü olmama (araga), nefret etmeme (advesa) ve kuruntu yapmama (amoha) olmak üzere üç önemli erdemden oluşan kilit bir kümeden ortaya çıktığı tahmin edilir. Bunlar, Bhāvacakranın veya yaşam çarkının merkezinde, “kötülüğün kökü” veya “üç zehir” olarak tasvir edilen açgözlülük, nefret ve kuruntunun zıddıdır. Üç çekirdek veya ana erdemden pek çok başka erdem doğar.

Kendini Kısıtlama

Kendini sınırlama veya kendi kendini kontrol etme, birçok dini öğretilerde erdemli davranış olarak görülür. Kendini kısıtlama Budist erdemleri arasında önemli bir yer tutar. Bir anlamda Budist öz-kültürünün veya arınmanın başlangıç noktasıdır ve aynı zamanda bunun ortası ve sonudur. Bu konudaki eğitim, bir erkeğin tüm hayatı boyunca devam etmelidir. Altı duyu organıyla başlamak gerekirse, bunlar genellikle kötülüklerin insan zihnine girebileceği “kapılar” olarak kabul edilir. Bu nedenle onları korumak ve kollamak her yerde övgüye değer bir davranış olarak emredilmiştir. Kişinin kendi duyu organlarını kontrol etmesi ve doğal seyrini yürütmesini engellemesi Budist kültürünün önemli bir parçasını oluşturur. Bununla birlikte, kısıtlamanın ana nesnesi

zihindir. Zihin iyi bir şekilde dizginlenirse, diğer beş duyu organı ve diğer iki eylem biçimi kendi kendine dizginlenir.

Cömertlik (Dāna)

Dāna kelimenin tam ifadesiyle “vermek” anlamına gelir ve cömertlik erdemini ifade eder. Dāna veya cömertlik, Budizm'de manastırdan olmayan halklar için tanınan en önemli erdemdir. Çünkü rahipler ve rahibeler hiçbir şeye sahip olmadıklarından, destek için tamamen manastırdan olmayanlara bağımlıdır. Ekonomik açıdan, dāna, manastırdan olmayanlar için özel önemi olan bir erdemdir, çünkü manastırdan olmayanlar, sangha'nın yiyecek, giyecek, ilaç, arazi ve binalar dâhil olmak üzere ihtiyaç duyduğu her şeyi sağlar. Manastırdan olmayanlar nasıl keşişlere her şeyi sağlıyorsa, aynı şekilde keşişler de manastırdan olmayanlara dharma öğretileri sağlar ve dharma armağanının tüm armağanların en büyüğü olduğu söylenir. Budist ülkelerde cömertlik, aile üyeleri, arkadaşlar ve hatta yabancılar arasında, toplumun tüm seviyelerinde yaygın olarak uygulanır ve manevi gelişimin bir göstergesi olarak görülür.

Ahimsa

Ahimsa, şefkat ve incitmemek anlamına gelen bir terimdir. Ahimsa, en önemli erdemlerden biridir ve üç dinin (Jainizm, Hinduizm, Budizm) önemli bir ilkesidir. Ahimsa, tüm canlı varlıkların, ilahi ruhsal enerjinin kıvılcımını incitmemesi gerektiği önermesinden esinlenen çok boyutlu bir kavramdır. Bu nedenle başka bir varlığa zarar vermek, kendine zarar vermektir. Ahimsa ile olan ilişkisi nedeniyle Budizm, genellikle şiddet içermeyen ve barışı seven bir din olarak algılanır. Başkalarının acıyı ve ölümü, en az kişinin kendisi kadar sevmediğinin anlaşılmasına dayanarak, canlı varlıklar için ilgiyi (daya) ve sempatiyi (anukampa) daha fazla vurgular. Eleştirilere tepki olarak, hayvan kurbanlarının yerini meyve, sebze ve süt gibi sembolik kurbanlar almaya başlamıştır.

Merhamet

Şefkat, Budizm'in tüm okullarında, ama özellikle Mahāyāna okulu tarafından çok değer verilen bir erdemdir. Merhametin, erken Budizm'de olmadığı söylenemez. “ilahi bağlılıklar” veya “yüce devletler” anlamındaki dört brahma-vihārānın ikincisi olarak bulunmaktadır. Bunlar, özellikle meditasyon pratiği yoluyla geliştirilen dört eğilimdir. Bu dördü, sevgi dolu şefkat, merhamet, sempati ve sükûnettir. Bu nedenle, Mahāyānada çok daha fazla vurgulandığını söylemek adil olsa da, merhamet pratiği ilk yolda (erken Budizm) da yok değildir.

Sonuç

Hint etiği, ahlakın doğası gereği evrimsel olduğundan, ahlak kavramı zaman zaman revizyona uğramıştır. Bununla birlikte, Hint ahlaki yaşam şemasında otoritenin üstün

rolü hiçbir yerde reddedilmez ve ahlak burada her zaman hem sosyal hem de kişisel yükümlülüklerle atıfta bulunur. Otorite neyin ahlaki neyin ahlaksız olduğuna karar vermek için temele sahiptir. Ahlak sadece sosyal yükümlülüklerle değil, aynı zamanda kişinin kendisiyle ilgili yükümlülüklerle de atıfta bulunur. İnsanların ahlaki kodu, sosyal ve manevi yaşam biçimlerinin bir göstergesidir. İnsan yaşamının gerçek özü, dünyevi sevinçler ve üzüntüler arasında yaşamaktır. Etik, öncelikle dünyanın ahlaki sorunlarıyla ilgilidir. Gerçek din, ahlaki erdemlere vurgu yapar. İnsanlar ahlaki etik kurallarına göre görevlerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Kişi, bu ahlaki değerleri uygular ve özümserse gerçek bir etik bilgisine ulaşacaktır.

Sağlıksız eylemlerin kökeni ve ıstırapın temel nedeni olarak görülen açgözlülük, bağıllık, nefret ve kuruntuların üstesinden gelme projesinde Budist değerlerin kökleri yatmaktadır. Böylece Budizm'in etiği, dünyada yaşarken bile kendini lekesiz tutmak ve kalbin arınması ile özetlenir. Bu ebedi kökten sevgi, şefkatli bir kalp, cömertlik erdemi, alçakgönüllülük, uzun ıstıraplar, birbirimize katlanmak, birbirini bağışlamak ve tüm kötülüklerden kurtulmak gibi tanrısal şeyler filizlenmektedir. Tüm Bodhisattvalar tarafından uygulanan seksen dört bin mükemmellik erdemi olduğu söylenir, ancak bunlar saf yürekliliğin tek bir sapından büyüyen çok sayıda yaprak ve daldan başka bir şey değildir.

Çalışmanızda araştırma sorularınız bağlamında elde ettiğiniz bulguları, ilgili alanyazın ve güncel araştırmaların sonuçları bağlamında açıklamanız ve tartışmanız gerekmektedir. Bu tartışmalarınızdan çıkan sonuçları da raporlamanız beklenmektedir. Ayrıca sonuçlardan yola çıkarak uygulayıcılara ve araştırmacılara yönelik önerilerde bulunmanız beklenmektedir. Tüm bu bilgileri buraya yazabilirsiniz.

Değerlendirilmek üzere gönderilen tüm çalışmalarda mutlaka "Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri" tablosu yer almalı ve sorumlu yazar tarafından doldurulmalıdır.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar Katkı Oranı Beyanı	Araştırmayı oluşturan bölümler yazar tarafından tercüme edilmiştir.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma verilerinin sunumunda, bilimsel etikle örtüşmeyen herhangi bir eylem söz konusu değildir.

Kaynakça

- Harvey, P. (2000). Budist Etiğine Giriş. İngiltere, Cambridge Üniversitesi Yayınları.
- Kalupahana, D. J. (2008). Erken Budizm'de Etik. Yeni Delhi, Motilal Banarsidass Yayınları.

- Kewon, D. (2007). Budist Ahlakı. İngiltere, Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Kewon, D. (1992). Budist Etiğin Doğası. Londra, Macmillan Yayınları.
- Meckenzie, J. S. (1883). Etik El Kitabı. İngiltere, Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Mishra, S. L. (2011). Buda ve Felsefesi. Yeni Delhi, Mahaveer ve Oğulları Yayınları.
- Pachow, W. A. (2007). Pratimoksa'nın Karşılaştırmalı Çalışması. Yeni Delhi, Motilal Banarsidass Yayınları.
- Piet, J. H. Prasad, A. (2000). Karşılaştırmalı Din Ahlakı. Yeni Delhi, Genesis Yayınları.
- Prebish, C. S. (2010). Budist Manastır Disiplini. Yeni Delhi, Motilal Banarsidass Yayınları.
- Radhakrishnan, S. (1968). Dhammapada, (Çev.). İngiltere, Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Radhakrishnan, S. (1923). Hint Felsefesi. İngiltere, Oxford Üniversitesi Yayınları.
- Sharma, C. D. (1987). Hint Felsefesinin Eleştirel Bir Araştırması. Yeni Delhi, Motilal Banarsidass Yayınları.
- Ttachibana, S. (1975). Budizm Etiği. İngiltere, Oxford Üniversitesi Yayınları.

Mihmân-nâme-i Buhârâ: Muhammed Şeybânî Han'ın Padişahlığının Tarihi (IX. ve X. Yüzyıl)

Remziye ÇELİK¹



Öz



Makale Türü
Eser İncelemesi

Başvuru Tarihi
01.03.2022

Kabul Tarihi
05.05.2022

DOI
10.47140/kusbder.XXXXX

Tarihi olaylara ışık tutması bakımından ilk kaynak eserler büyük önem arzeder. Özbek tarihi açısından yeterli tarihi bilgi olmaması bakımından bu eser oldukça önemlidir. Fazlullâh Rûzbihân el-Huncî'ye ait olan bu eser Özbeklerin kurucu lideri olan Ebü'l Feth Şeybânî Hân'ın siyaset ve saltanat tarihine ışık tutmaktadır. Bu eser, Türkiye ve dünyaki akademisyenlere Özbekler ve Özellikle Şeybanî ve Özbek toplumu hakkında bilgiler sunması bakımından önem arzemektedir. Rûzbihân'ın Şeybânî Hân'a teklifi ve onun da onayı ile yine ona ithafen kaleme alınmıştır. Eser, Şeybânî Hân'ın (1508-1509) yıllarındaki saltanat tarihinden bahsetmekte olan bir nevi vakayinâme ve seyahatnâme karışımıdır. Orta Asya Türk siyasî ve kültür tarihinin ana kaynaklarından Mihmân-nâme-i Buhârâ adlı bu eser, XVI. Yüzyıl Safevî (Şia)- Özbek (Sünnî) mezhep tartışmasının ilmî altyapısına bakış açısını ele aldığından önem arzeder. Bu eserde, zaman olarak daha çok Şeybânî Hân'ın Merv'den yola çıkıp Kazak Seferi'ne yöneldiği günden Meşhed Bozkırında ikâmet ettiği güne kadar geçen dört ayı aşkın sürede oluşan siyasî, tarihî, sosyal ve ilmî olaylar yoğunlukla anlatılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mihmân-nâme-i Buhârâ, Şeybânî, Özbek, Buhârâ, Ruzbihân-i Huncî.

Atıf için: Çelik, R. (2022). Mihmân-nâme-i Buhârâ: Muhammed Şeybânî Han'ın Padişahlığının Tarihi (IX. ve X. Yüzyıl). *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 199-204

¹Sorumlu Yazar: Doktor, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, E-posta: remziyecelik1970@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4265-3176>

Eserin Yazıldığı Tarihsel Bağlam ve Koşullar

Türk toplulukların step bozkırlarından göç edip genişleme politikası güderken XVI yüzyılda bile birbirleriyle yaşadıkları siyasi, sosyal ve kültürel çekişmelerin olduğu dönemde, Şeybânîlerin Kazaklarla mücadelesi karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Şeybânîlerin bu dönemde çevre ülkelerle de mücadele ve etkileşim içinde oldukları görülmektedir. Özellikle aynı dönemlerde kurulmuş olan Safevîler devleti ile de mücadeleleri göze çarpmaktadır. Bu dönemde, Şeybânîler, Kazaklarla ve çevre ülkelerle savaşmışlar, birbirine saldırmışlar, birbirlerini esir almışlar, birbirlerinin mal ve ailesini kendi aralarında ganimet olarak paylaşmayı helâl saymışlar ve bunda asla bir sakınca da görmemişlerdir. Bu dönem, kardeşin kardeşi ganimet için öldürdüğü kadın ve çocukların ganimet sayıldığı, esirlerin kulakları delinerek geçirilen iplerle bağladıkları atlar tarafından çekildiği, beyinlerin parçalandığı, başların gövdelerinden ayrıldığı vahşice saldırıların yapıldığı ortaçağdır.

Eserin Teması

Mihmân-nâme-i Buhârâ adlı eser, temelde Şeybânî Hân'ın saltanatının son yılında gerçekleşen tarihî olayları ele almakta, hükümdar ve ulemâ arasında geçen hukûki ve dînî tartışmaları konu edinmekte; âyetler ve hadislerle fikhî, itikâdî konuları tefsir etmekte ve aynı zamanda pek çok dînî ilimlere de malzeme teşkil edecek kadar zengin bir içeriğe sahiptir.

Eserinde Şeybânî Hân'a, liderlere, âlimlere, ünlü şahsiyetlerin anlatımlarına ve hikâyelerine de yer vermiştir. Ayrıca ünlü şahsiyetleri ziyaretlerini, mescitleri, kabirleri, külliyesi, kaleleri, şehirleri, Seyhun ve Ceyhun nehirlerini, çölleri, dağları en güzel şekilde tasvir etmiştir. Yazar tasvirlerde bulunurken sanki kaleme çizmiş gibi olayları ve yerleri nakşetmekte ve âdetâ okuyucuyu anlatılan yerlere götürmektedir.

Türklerin yaşantıları, tarihî olayları, savaşları, barışları, bî'atları, sultânları, halkları, boyları, yaylakları, kışlakları, şehirleri, köyleri, nehirleri, dağları, ovaları ve çeşitli kültürleri konusunda bilgiler sunması açısından önemli kaynaklar arasında yer alan bu kitabı Fazlullâh b. Rûzbihân el-Huncî bizzat kendisi şöyle tanıtmaktadır:

“Bu kitap, birçok dakik ilmî mesajlar ve de şimdiye kadar kimsenin böylesine ele alamadığı ve yönelmediği sorunların çözümünü kapsamaktadır. Bölüm konuları çok az bilginin ve âlimin ele aldığı sözleri, mevzûları ve konuşmaları barındırmaktadır.

Muhammed Şeybânî Hân'ın ahvâlinin târihini de kapsamaktadır. Hân Hazretlerinin eskiden beri tâlibi olduğu ilim ve mülk, âlemi fethetme hedefleri ve tarihî olayların birçoğu, icmâlî bir şekilde bu kitapta ele alınmıştır. Hân Hazretlerinin babalarının ahvâli, kabirleri, akvamı, askerleri, memleketi, vatani, Türkistân beldesine oranla memleketlerin ve geçitlerin keyfiyeti bu kitabın içeriğinde anlatılmaktadır. Aynı şekilde Türkistân beldesinin fetih keyfiyeti icmâlî olarak beyan edilmiştir. Horasan fethinden sonraki durum ve olaylar ile başlamakta ve sultânların Buhârâ'daki ziyaretleri ile son bulmaktadır. Kazak Seferi'nin detayları, bütün menzil ve

merhalelerin zikri, her merhalenin olayları, konaklamalarda Hân Hazretlerinin meclisinde ortaya çıkan ilmî faydalar, Kazaklara saldırı, saldırıdan dönüş ve zafere ermenin niteliği, onlarla savaşın hikâyesi, Kazakların İslâm beldelerine yaptıkları yağmaların detayları, Semerkant'ta kaldıkları dört günün hikâyesi, bu müddet zarfında vâki olan sohbetler ve faydalar vb. konular tümüyle bu kitabın içeriğini oluşturmaktadır.”

Eser, o günkü toplumun siyasî, kültürel ve sosyo-ekonomik yapısı hakkında da dikkat çekici bilgiler sunmaktadır. Şeybânî Hân Kazaklara yönelik sefer sırasında Arkuk Kalesi'ne geldiklerinde ordunun erzak aldığı anlatılırken toptancılığa vurgu yapılmakta ve Arkuk beldesinin tahıl ambarı konumunda olduğu ifade edilmektedir. Yüklü miktardaki alışverişlerin pazarlarda ve dükkânlarda değil genellikle insanların evlerinde gerçekleştiğinden, askerlerin gruplar halinde söz konusu evlerden alışveriş ederek kalelerine geri dönüp azık torbalarını yiyeceklerle doldurduğundan bahsetmektedir. Bu durum Arkuk Kalesi'nin o dönemin ünlü liman kentlerinden biri oluşu, tarım ve ticaret açısından gelişmiş bir şehir olduğunu teyit etmektedir.

Türkistân beldesinin güzelliklerini, Kâni Gül diye meşhur olan yaylasını tanıtırken burada Şeybânî Hân'ın yaptırdığı görkemli bir saraydan bahseder ve bu bölgelerin dünyanın en nadir, havası en nezih, toprağının en bereketli yerlerinden biri olduğunu; halkının misâfirperverliğini, bu topraklarda hiçbir ateşli ve bulaşıcı hastalığın görülmediğini belirtir. Ayrıca Türkistân'ın Hitây beldesinden Çin'e kadar uzanan bu topraklarda birçok âlim ve ârif insanın yetiştiğinden de bahseder.

Eserde bahsi geçen saraylar, köprüler, câmiler, imâretler, medreseler, mimarî sanatı dolayısıyla sanat târihi açısından büyük önem taşır.

Eser Bölümleri

Mihmân-nâme-i Buhârâ elli üç ana bölümden oluşmaktadır. Sütûde'nin hazırladığı kitapta “Giriş” bölümü de başlık sayıldığı için elli dört ana başlıktan oluşmaktadır.

Her ana bölümün içerisinde alt başlıklar da bulunmaktadır. Ana başlıklar içerisinde tarihî konuların incelenmesi ağırlıklı olarak ele alınsa da alt başlıklar çeşitli dîmî, tarihî konuların yanı sıra şiirler, hikâyeler, naatlar, kasîdeler ve gazellerle süslenmiştir. Ayrıca kitapta iki ana başlık altında yazarın başından geçen hastalıklar ve olaylara da yer verilmiştir.

Bu eser; ilk olarak İran'da, Menûçehr Sütûde tarafından (I.basım 1972, II.basım 1976) yılında İntişârât-i Bongâh-i Tercüme ve Neşr-i Kitâb tarafından Tahran'da basılmıştır. Kitap İhsan Yarşâtir'in gözcülüğünde ve Menûçehr Sütûde'nin çalışmalarıyla matbû hâle dönüştürülmüştür.

Bu esere iki sayfalık “Açıklama” bölümüyle başlanmış, bu açıklamayı İhsan Yarşâtir yapmıştır. Açıklamasında nüshalarda karşılaşılan zorluklardan bahsetmiştir. Örneğin:

“Eski nüshaları yazan hattatların çoğu hat sanatlarında meşhur olup âlim olmadıklarından yazılarında bilmeyerek kelime hatalarına düşmektedirler” diye belirtmektedir. Daha sonra “Fihristler Bölümü” ve onun ardından yedi sayfalık “Tashihçinin Önsözü” başlığıyla M. Sütûde çalışması hakkında kısa bilgilendirme, nüsha farklılıkları ve kitaptaki bazı kelimeler hakkında yaptığı değişikliklerin ne olduklarını dile getirmiş ve kitap hakkında bilgiler sunmuştur. Sütûde, sayfa 18’den 36’ya kadar, el-Hunc’ın hayatını ve Mihmân-nâme-i Buhârâ adlı eserini on yedi sayfada güzel bir şekilde özetlemiştir. Ardından kitabın tanıtımını yaptığı cümleler ve şiiirden sonra tekrar sayfa numarası birden başlamak üzere metin 1’den 356’ya kadar sürmektedir. Bunun devamında düzeltmeler, haşiyeler ve eklemeler 359-368’e kadar devam etmekte ve sonunda ise fihristler yer almaktadır.

Eseri Oluşturan Fihristler

- Âyetler fihristi,
- Hadisler, hükümler, örnekler ve kısa kelimeler fihristi,
- Türkçe, Arapça ve Farsça şiirler fihristi,
- Kelime ve ıstılahlar fihristi,
- Metinde bulunan kitap ve risâleler fihristi,
- Şahıslar, lakap ve unvanlar fihristi,
- Mezhep, grup, eyalet, hanlar, soylar, kabileler fihristi ve
- Yerler fihristidir.

Kitap 400 sayfa olarak son bulmaktadır.

Sütûde çalışmasını İstanbul Nuruosmaniye 3431 numarada istinsah tarihî Cemâziyelâhir 915 (Eylül 1509) eserden ve Özbekistan’ın Taşkent millî kütüphanesindeki eserlerin el yazma nüshalarından yararlanarak büyük çalışmaya imza atmış ve eseri matbû hale dönüştürmüştür. Eseri matbû hale dönüştürürken iki nüshayı kıyaslamış, bir eserde olup diğerinde olmayan veya değişik yazılan kelimeleri dipnotlar ekleyerek belirtmiş, bazı duyulmayan isim ve yer adlarını da dipnotlarda açıklamıştır. Bazı kavramları, deyimleri ve kastedilmek istenilen ifâdeleri de dipnotlarda az da olsa yer vermiştir. Metinde geçen ayet ve hadislerin numaralarını ve metinde kısa olarak yer alan bazı ayetleri ve hadisleri tam olarak dipnotlarda belirtmiş ve künyeleriyle göstermiştir. Ayrıca, kitabın haşiyesinde beş satırda bir numara vermiştir.

Eser Hakkında Yazılmış İnceleme ve Değerlendirmeler

Bu eseri kitap halinde Almanya’da Ursula Ott 1974 yılında, Rusya’da R.P Celilova 1976 yılında doktora tezi olarak tercüme edip tahlil etmişlerdir.

Türkiye’de araştırmacılarımız tarafından Mihmân-nâme-i Buhârâ adlı eseri kendi makalelerine araştırma konusu yapan araştırmacılarımızın sayısı sınırlıdır.

Türkiye’de en güncel olarak “Fazlullâh b.Ruzbihân el-Huncî'nin “Mihmân-Nâme-i Buhârâ” adlı Eserinin Tercüme, Tahlil ve Değerlendirmesi” adı altında 2021 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalında Doktora tezi olarak Remziye Çelik tarafından çalışılmıştır. Eserin 109 sayfa tahlili yapılmış, eser baştan sona tercüme edilmiş ve sonuç başlığı altında genişçe değerlendirme ve tesbitler yapılmıştır. Bu çalışmayla bu eser, Türkiye ve dünya çapında tam olarak tercüme edilmiş ilk eserdir.

Eseri yüksek lisans tezinde Ümit Gedik incelemiş ve bir kısmını tercüme etmiştir. Eser, yurt dışında ve yurt içinde çeşitli makalelere de konu olmuştur. (Sal'e 1949, Aslam 1965, İbragimov 1960, Sal'e 1954, Ahmed İktidârî 1380/2001).

Yakup Karasoy; “Mihmân-nâme-i Buhârâ ve Şiban Hân'ın Üç Şiiri”, Türkiyat Araştırmaları, S. 13, Konya, 2003, künyeli çalışmasında Mihmân-nâme-i Buhârâ'yı ve bu eserde Şiban Hân'a ait olan üç manzum şiiri değerlendirmeye çalışmıştır.

Gülşen Seyhan Alışık, “Şeybâniler Dönemi İçin Kaynak Araştırmaları”, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C: I, No: 1, 2004, künyeli makalesi iki bölümde yayımlanmış; birinci makalede Şeybâniler Dönemi için kaynak oluşturan bu eserin yazmaları ve yazarı hakkında bilgi, eser üzerine yapılmış çalışmalar ile Şeybânî Hân'ın Türkçe şiirleri yer almıştır. İkinci makalede ise Mihmân-nâme-i Buhârâ'nın bölümlerinin tanıtımına ayrılmıştır ve çok güzel özetlenerek okuyuculara sunulmuştur.

Ayrıca yine Gülşen Seyhan Alışık, “Fazlullâh b. Rûzbihân-i Huncî'nin Yaşamı ve Yavuz Sultan Selim Hân'a Yazdığı Türkçe Manzum Yakarışı”, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C. II, S. 4, Aralık 2005, künyeli makalesinde de kaynak kitap hakkında detaylıca bahsedilmiştir.

Değerlendirme

Eser, temelde bir tarih kitabı olmakla birlikte dönem aydınlarının yetiştiği ilmi ve kültürel ortam ile birtakım dinî konular ile ilgili ayet, hadisler ve onlarla ilgili kimi inceleme ve yorumlar içermektedir.

Eserde yazarın çeşitli dillere hâkimiyeti belirgin bir şekilde görülmektedir. Farsça kaleme alınan eserin cümleleri arasında Arapça ve Farsçanın yanı sıra Çağatayca-Moğolca-Türkçe kelimeler kullanılmıştır.

Nüşhalarda kâtibin Farsçada olup Arapçada olmayan ج ز ب ج ز ب harfinin yerine ج ز ب yazdığını ve bunları Farsçaya göre düzelttiğini, bazı yerlerde ise kâtibin ذ yerine ذ yazdığını bunları da düzelttiğini ve bazı yerlerde ise kelimelerin değişik yazıldığını سقناق

Sıknâk, سڠنق Sıĝnâk; صبرام Sabrâm, صوران Savrân; الووس ulûs, اولوس ulûs gibi bunlara ise düzeltme yapmadığını bildirmiştir.

Sütûde yaptığı çalışmada kitaptaki hatâları kitabın sonunda sayfa nolarını vererek belirtmiştir. Örneğin: “سيما الأيه النظام” teriminin yanlış olduğunu hadiste bu terim yer aldığı için “سيما آياته العظام” olması gerektiğini belirtmiştir.

Bu eserde, Huncî, Hânefî Şeybânî sarayında Şafîî fikhinin delillerini savunarak alacakları kararlarda bu iki mezhebin görüşleri incelenerek değerlendirilmiş ve şer’î delil bulunmadığında ise Cengiz yasalarına başvurularak târihî icmâ yoluna gidilmiş, şeriatla geleneksel kânunlar birleştirilmiştir. Bu konuyu “(Veled-i Sülbî) evladı hayatta olanın torununa (dede yetimi) mîras bırakması konusunu incelediğimizde görmekteyiz.

Ayrıca at etinin ve kırmızı içeceğinin helâlligi konusuna eserinde genişçe yer vermiş ve Şeybânî Hân’ın sarayında verilen ziyâfette özellikle at etini sırtlarına alıp yemek için taşıyanların tasvirlerini anlatarak Hânefî’de harâm olan bir şeyin Şafîî’de helâl olması durumunda Şeybânî sarayı açısından mezheplerin uygulamalarının birleştirildiği ve bir mezhepte harâm olan bir şeyin diğer mezhepte helâl olması durumunda Şeybânî sarayı bunu helâl saymıştır.

Kızılbaşların kökünün kazılması gerekliliğini savunan ve her fırsatta Şeybânî Hân’ı ve yönetimi Kızılbaşlarla savaşmaya teşvik eden Huncî Kızılbaşlara olan düşmanlık sebeplerini açıklamakta ve kendisinin on iki İmam’a inanan ve Ehl-i Beyt aşığı olduğunu her fırsatta cümlelerinde belirten el-Huncî Kızılbaş Safevîlere düşmanlığının nedeninin onların Peygamber eşlerine ve bazı sahabelere küfür, hakaret içerikli konuşmalarından dolayı olduğunu eserinde dile getirmektedir.

Makalenin Araştırma ve Etik Beyanı Bilgileri

Yazarın Çıkar Çatışması Beyanı	Araştırmaya konu olan durum, olgu veya kurum ile yazar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Yazar(lar) Katkı Oranı Beyanı	Çalışmanın tamamlanmasında yazarın katkı oranı %100’dür.
Etik Kurul Onay Belgesi	Araştırma/inceleme sırasında etik kurul onay belgesi gerektiren herhangi bir bilimsel yöntem kullanılmamıştır.

Kaynakça

- İzzedî, H. (1370). “Endiše-i Siyâsi-i Fazlullâh b. Rûzbiân-i Huncî”, *Keyhân-i Endiše*.
 el-Huncî, Fazlullâh b. R. (1976). *Mihmân-nâme-i Buhârâ: Târîh-i Padişâhi-yi Muhammed Şeybânî*, Haz. Menûçehr Sütûde, 2. Bs., Tahran, Bongâh-i Tercüme ve Neşr-i Tahrân.

Dergi Yazım Kuralları

1. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi hakemli bir dergi olup altı (6) ayda bir olmak üzere yılda iki (2) defa yayınlanmaktadır. Makaleler Türkçe ve İngilizce dillerinde gönderilebilir.
2. Dergide sosyal bilimler alanında özgün araştırmalar yayınlanır.
3. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makaleler daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış ve yayınlanmak üzere başka bir basılı/elektronik mecraya sunulmamış olmalıdır. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan ve/veya hakemlik sürecine alınan makalelerin, başka bir mecraya yollanmış olması ve daha önce tıpkı veya benzerinin yayınlanmış olmasının tespiti halinde süreç iptal edilir.
4. Makaleler "Dergipark Makale Başvuru Sistemi (<http://dergipark.gov.tr/kusbder>)" üzerinden değerlendirilmektedir.
5. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne sunulan makaleler öncelikle şekil ve içerik yönünden ön incelemeye tabi tutulmaktadır. Dergiye gönderilen tüm makaleler yazar(lar)ı tarafından [Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Makale Yazım Şablonuna](#) uygun şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Şekil ve içerik olarak uygun bulunan makaleler hakem tayin edilmek üzere yayın kuruluna sunulmaktadır. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin hakemlik sürecine girip girmeyeceği dört (4) hafta içinde sonuçlandırılır.
6. Yayın Kurulu tarafından incelenen makaleler, [Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin Etik İlkeler ve Yayın Politikası](#)na uygun bulunduğu takdirde, makalenin alanıyla ilgili Alan Editörüne yönlendirilir. Her makale Alan Editörü tarafından, anonim bir metin olarak, en az iki farklı hakeme gönderilir. Hakem raporlarından birinin olumlu diğerinin olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakeme raporlaması için gönderilir. İki hakem raporunun olumsuz gelmesi durumunda üçüncü hakemin raporuna başvurulmadan makale reddedilir.

7. Hakem(ler)'den gelen raporlar doğrultusunda, makalenin yayınlanmasına, rapor çerçevesinde yazar(lar)'dan düzeltme, ek bilgi ve kısaltma istenmesine veya yayınlanmamasına karar verilmekte ve bu karar yazar(lar)'a bildirilmektedir.

8. Makale için düzeltme istenmesi durumunda, düzeltmenin editörlükçe belirtilecek süre içinde yapılarak yayın kuruluna ulaştırılması gerekmektedir. Aksi takdirde çalışma editörlük olarak süreçten çıkarılacaktır.

9. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin başvurusunda makalenin türü (Araştırma, olgu sunumu, derleme vb.) belirtilmelidir.

10. Gönderilen makalenin orijinal dili Türkçe ise Türkçe başlık, Türkçe öz, İngilizce başlık, İngilizce abstract, makalenin orijinal dili İngilizce ise İngilizce başlık, İngilizce abstract, Türkçe başlık, Türkçe öz yer almalıdır. Öz/Abstract yazımında; amaç, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerinin yer almasına özen gösterilmelidir. Öz/Abstract kısımlarının altında anahtar kelimeler (keywords) yazılmalıdır. Öz/Abstract yazımında kısaltma kullanılmamalıdır. Öz/Abstract kısımları 200 kelimeyi aşmamalıdır. Makaleye ait başlık 14 punto, ilk harfleri büyük, bold (kalın) ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract başlıkları, 11 punto, ilk harfleri büyük, bold ve sayfaya ortalı olarak yazılmalıdır. Öz/Abstract tek sayfaya sığdırılmalı ve "Giriş" bölümü diğer sayfadan başlamalıdır. Çalışma daha önce sunulmuşsa, bir projeden veya tezden üretilmişse vs. makalenin başlığının sonuna (*) dipnotu konularak gerekli açıklama yapılmalıdır.

11. "Dergipark Makale Başvuru Sistemine" başvuru yapılırken iletişim formu ve telif hakkı formu doldurulur. Bu formlar dergimizin web sayfasında ve başvuru sistemi üzerinde bulunmaktadır.

12. Makale başlığının altına, sayfaya ortalı olarak, Yazar(lar)ın ilk harfler büyük diğer harfler küçük olacak şekilde tam adları yazılmalı ve ada dipnot ekleyerek unvan, kurum ve iletişim bilgisine dipnotta yer verilmelidir.

13. Tüm makalelerin kaynakça ve dipnot düzenlemeleri; Amerikan Psikologlar Birliği (American Psychological Association, APA) tarafından yayınlanan "The Publication Manual of the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynaktaki belirtilen yazım ilkelerine uygun olarak yazılmalıdır. Kaynakça, ofis programlarının "[alıntılar ve kaynakça](#)" kısmı kullanılarak otomatik olarak oluşturulabilir.

14. Gönderilen makaleler "Calibri Light" yazı tipinde, "10" yazı tipi boyutunda, Türkçe font kullanılarak ve "tek" satır aralığında yazılmalıdır. Metni oluşturan paragraflar arası boşlukları önce "0nk" sonra 6nk olarak yazılmalıdır. Makale metni tablo ve şekillerle

birlikte en çok 10.000 sözcük ve "[makale yazım şablonunda](#)" belirtilen ölçülerde (18*24 cm) olmalıdır. Sayfa yapısı alt 2 cm, üst 3 cm, sağ ve soldan 2,5 cm, cilt payı soldan 0 cm bırakılarak ve iki yana dayalı olarak yazılmalıdır.

15. Metinde başlık sınıflandırması "[makale yazım şablonunda](#)" yer alan "[stillerle](#)" (Bölüm Başlığı, 1. Düzey, 2. Düzey, 3. Düzey) yapılır. "Giriş", "Yöntem", "Bulgular", "Tartışma ve Sonuç", "Kaynakça" ve "Extended Abstract" başlıkları için makale yazım şablonunda yer alan "Bölüm Başlığı" stili kullanılacaktır. Makalenin Türkçe ve İngilizce ana başlıkları Calibri yazı tipinde 14 punto, birinci düzey başlıklar Calibri Light yazı tipinde 11 punto, bold ve ortalı ve sözcüklerin ilk harfleri büyük diğer harfleri küçük olacak şekilde yazılmalıdır. Birinci düzey başlıklar bold ve sola dayalı olarak yazılmalıdır. Sonuç kısmı da başlık sınıflandırmasına dâhil edilir.

16. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerde metnin içinde ve başlıklarda paragraf girintisi olmamalıdır.

17. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'ne gönderilen makalelerin şekil, grafik ve tabloların derginin belirttiği formata uygun olması gereklidir. Dipnotlar, grafikler ve tablolar olabildiğince atıf yapılan sayfada veya hemen devamında yer almalıdır. Grafik ve tabloların altındaki notlar bu materyalleri ana metne bakmaksızın anlaşılabilir hale getirme amacını taşımalıdır. Tablo ve şekil başlığı, sayfaya ortalanmış ve rakam ile sıralanarak Calibri Light yazı tipinde 9 punto ile yazılmalıdır ("Tablo 1." veya "Şekil 5." gibi...). Tablo ve şekiller sayfaya ortalanmış ve metin kaydırma özelliği kapalı olmalıdır. Tablonun altına düşülen "Not" lar italik yazılmalıdır.

18. Makalede yer verilen her bir ek ayrı sayfalarda, kaynakçadan sonra verilmelidir. Başlıkları bold, büyük harf ve sola dayalı yazılmalıdır ("EK 1:" gibi.).

19. Metinde kaynaklara atıfta bulunurken yazarların soyadı ve yayın tarihi (ve gerekiyorsa sayfa bilgisi) kullanılmalıdır. Örneğin: Özçelik (2015)...; Özçelik (2015, s. 150)...; Özçelik (2015, ss. 182-186)...; Özçelik'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer'e (2014) göre...; Özçelik ve Tuncer (2014)...; Özçelik, Tuncer ve Özcan (2016)...gibi. APA atıf formatına uygun olarak, atıfta bulunulan kaynağın yazar sayısı 3 ile 5 arasında ise, kaynağa metin içinde ilk geçtiği yerde yukarıdaki gibi atıfta bulunulur. Aynı kaynağa daha sonra yapılan atıflarda ilk yazarın ismi ile birlikte "vd." ifadesi kullanılır: Özçelik vd. (2015). Yazar sayısı 6 veya daha fazla ise; atıf, metin içinde ilk geçtiği yerde ve sonrasında Özçelik vd. (2015) olarak verilmelidir. Cümle sonunda birden fazla esere atıfta bulunuluyorsa bu kaynaklar parantez içinde alfabetik sıra ile verilmelidir. Örneğin: ...(Özçelik, 2014; Tuncer, 2004; Tuncer vd., 2009; Özçelik, Tuncer ve Özcan, 2007). Diğer atıf işlemleri için web sayfamızda bulunan "The Publication Manual of

the American Psychological Association (6th edition), 2010" isimli kaynaktan yararlanılabilir.

20. Kaynaktan aynen alıntı yapıldıysa, kaynağa atıfta bulunurken sayfa numarası mutlaka verilmelidir. Türkçe metinde kaynaklara atıfta bulunurken sayfa bilgisi için "s." veya "ss." kullanılmalıdır (yazar tarafından hangi gösterim şekli seçiliyorsa tüm makalede aynı olmalıdır.). Örneğin Özçelik (2015, s. 182)...; Özçelik (2015, ss. 182-183). İngilizce metinlerde ise "p." veya "pp." şeklinde kullanılmalıdır. Word'de yer alan otomatik atıf sisteminde p veya pp oluşturmaktadır. Otomatik atıf sistemi kullanıldığı takdirde bu şekilde kullanım da kabul edilmektedir.

21. Makalede sayfa altı dipnotu olarak açıklama varsa ve dipnotta herhangi bir kaynağa atıf yapılmışsa, bu kaynak, kaynakçada da belirtilmelidir.

22. Kaynak, "KAYNAKÇA" başlığı altında ve yeni bir sayfadan başlamak üzere yazılmalıdır. Kaynaklar yazılırken yazarların tümünün adları verilmelidir. Araştırmacı çalışmasında kullandığı kaynakları yazar soyadlarının alfabetik sırasına göre yazmalıdır. Her kaynağın yazımında birinci satır hariç diğer tüm satırları 1 cm içeriden yazılır. Aynı yazarın birden fazla eserine gönderme yapıldığında kaynaklar basım yılına göre eskiden yeniye doğru verilir. Yazarın aynı tarihli birden fazla yayını varsa, yayın tarihi yanına a, b gibi harfler konarak kaynaklar birbirinden ayrılır. Makalelerde makalenin yayımlandığı kaynaktaki başlangıç ve bitiş sayfa numarası (numaraları) verilmelidir. Birden fazla yazar varsa, son yazarı yazmadan önce "ve" kullanılmalıdır.

Kaynaklar aşağıdaki örneklere göre yazılmalı ve düzenlenmelidir:

a. Tek yazarlı kitap:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Tek Yazarlı Kitap Örnek:

Erhan, Ç. (2015). Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri (2. b.). Ankara: İmge Kitabevi yayınları.

b. Çok yazarlı kitap:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap Adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Çok Yazarlı Kitap Örnek:

Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (2012). Power and Interdependence (4. b.). New York: Longman.

c. Kitapta bölüm:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser Adı. A. Editörü Soyadı (Dü) içinde, Kitap adı (sayfa numaraları). Yayın yeri: Yayınevi.

Kitap Bölüm Örnek:

Aydın, M. ve Açıkmeşe, S. (2015). Türkiye'de Güvenlik Kavramsallaştırması. M. Aydın, H. G. Brauch, M. Çelikpala, U. O. Spring ve N. Polat (Dü) içinde, Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe (2. b., s. 491-508). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ç. Kurum Yayınları:

Kurum Adı (Yayın Yılı). Yayın adı. Yayın Yeri: Yayınevi.

Kurum Yayını Örnek:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sekseninci Hesap Yılı Hakkında Banka Meclisince Hazırlanan Faaliyet Raporu: Yıllık Rapor 2011. Ankara: Ömür Matbaacılık.

d. Çeviri kitaplar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Kitap adı (A. Soyadı, Çev.). Yayın yeri: Yayınevi.

Çeviri Kitaplar Örnek:

Lipson, L. (1978). Politika Biliminin Temel Sorunları (2 b.). (T. Karamustafaoğlu, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

e. Tez:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Tez Adı. Yer: Enstitü Adı, Tezin Türü.

Tez Örnek:

Gök, N. (1997). Beylikler Döneminden İtibaren Osmanlı Diplomáticasında Berat Formu. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

f. El kitapları:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Eser. Yayın Yeri: Yayınevi

El Kitapları Örnek:

Seyidoğlu, H. (2016). Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı (Genişletilmiş 10. b.). İstanbul: Güzem Can Yayınları.

g. Yazarı Bilinmeyen Eser:

Eser (Yayın Yılı). Yayın Yeri: Yayınevi.

Yazarı Bilinmeyen Eser:

Dede Korkut Hikâyeleri. (2018). (A. Çakan, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ğ. Popüler Dergi Makalesi:

(Yazar belli ise):

Yazar Soyadı, A. (Ay Yıl). Makale Adı. Popüler Dergi Adı (Sayı), sayfa numarası.

Yazarı Belli Popüler Dergi Makalesi Örneği:

Baykal, N. (2020, Eylül). Aristo'nun En Seçkin Öğrencisi: Fârâbî. TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi(634), 66-70.

(Yazar belli değil ise):

Makale Adı (Yıl, Ay Gün). Dergi Adı (Sayı), sayfa numarası.

Yazarı Belli Olmayan Popüler Dergi Makalesi Örneği:

Foreign News: The Near East. (1923, March 24). Time Magazine.

h. Bilimsel Dergi Makalesi:

Yazar 1, Yazar 2 ve Yazar 3 Soyadı, A. (Yayın Yılı). Makale Adı. Dergi Adı, cilt (sayı), sayfa numarası.

Bilimsel Dergi Makalesi Örneği:

Jensen, M. C. ve Meckling, W. H. (1976). Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure. Journal of Financial Economics, 3(4), 305-360.

ı. Gazete Makalesi:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Makale Adı. Gazete Adı, sayfa numarası.

Gazete Makalesi Örneği:

Arcayürek, C. (1966, Ocak 13). İşte Johnson Mektubu. Hürriyet Gazetesi, s. 1.

i. Bildiri:

(Yayımlanmış ise):

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Bildiri Adı. A. Soyadı ve A. Soyadı (Dü.), Bildiri Kitabı Adı içinde (sayfa numarası). Yayın Yeri: Yayınevi.

Yayımlanmış Bildiri Örneği:

Bulgur, N. (2017). 20. Yüzyılda Göç Teorileri ve Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. G. B. Durgun ve T. Korkmaz (Dü.), I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Kongresi içinde (s. 1-11). Priştina-Kosova: Gazi Üniversitesi Matbaası.

• (Yayımlanmamış ise):

Konuşmacı Soyadı, A. (Yıl). Bildiri Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri.

Yayımlanmamış Bildiri Örneği:

Bulgur, N. (2017). 20. Yüzyılda Göç Teorileri ve Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları. I. Uluslararası İnsan ve Toplum Bilimler Kongresi. Priştina-Kosova.

j. Poster:

Yazar Soyadı, A. (Yıl, Ay Gün). Posterin Adı. Toplantı Adı, Toplantı Yeri: Toplantıyı Düzenleyen Kurum.

Poster Örneği:

Gedik, M. S. ve Hakkoymaz, H. (2020, Kasım 12-15). 112 Acil Sağlık Hizmetleri Çalışanlarının Hizmet ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi. 16. Ulusal Acil Tıp Kongresi, 61. Ankara: Acil Tıp Uzmanları Derneği.

k. Ansiklopedi Maddesi:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı). Madde Adı. Ansiklopedi Adı, cilt, sayfa no. Yayın Yeri: Yayınevi.

Ansiklopedi Maddesi Örneği:

Şener, M. (2005). Mina. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 30, 96-97. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

I. Rapor:

Kurum Adı. (Yayın Yılı). Rapor Adı (Rapor No). Yayın Yeri: Yayınevi.

Rapor için Örnek:

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2012). Sekseninci Hesap Yılı Hakkında Banka Meclisince Hazırlanan Faaliyet Raporu: Yıllık Rapor 2011. Ankara: Ömür Matbaacılık.

m. Yasa ve Yönetmelikler:

Yasa Adı. (Kabul Edildiği Yıl, Ay Gün). (Yasa Numarası).

Yasa ve Yönetmelikler için Örnek:

Yükseköğretim Kanunu. (1981, Kasım 4). (2547).

n. Elektronik Kaynaklar:

Yazar Soyadı, A. (Yayın Yılı, Ay Gün). Yayın Adı. Ay Gün, Yıl tarihinde Web Sitesinin Adı: web sitesi linki adresinden alındı.

Elektronik Kaynak için Örnek:

Ataş, M. (2021, Nisan 4). Anadolu Ajansı Türkiye'nin 100 Yıllık Serüvenini Kitaplaştırdı. Nisan 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı Resmî Web Sitesi: <https://www.aa.com.tr/tr/kurumsal-haberler/anadolu-ajansi-turkiyenin-100-yillik-seruvenini-kitaplastirdi/2198558> adresinden alındı.

23. Makalelerde Türk Dil Kurumu'nun yazım kılavuzu ve yazım kuralları örnek alınmalıdır. Detaylı bilgi için Türk Dil Kurumu'nun web sayfasına bakınız: www.tdk.gov.tr. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözlükler kullanılmalıdır. Türkçe alışılmamış sözcükler kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilebilir. Metinde geçen yabancı kelimeler italik olmalıdır.

24. İngilizce dilinde gönderilen makalelerin ve Türkçe gönderilen makalelerin İngilizce yazılmış bölümlerinin, gönderim öncesinde yetkin bir dil kontrolünden geçirilmiş olması gerekmektedir. İçerikten bağımsız olarak, dil yönüyle yetersiz olan makaleler iade/ret edilmektedir. Yazarların bu hususa azami dikkat göstermeleri önemlidir.

25. Makalelerde dile getirilen düşüncelerden yazar/ları sorumludur.

26. Dergide yayınlanması kabul edilen ve yayınlanan yazıların (yazılı ve elektronik ortam) yazar(lar)ı telif haklarını Kırklareli Üniversitesi'ne devretmiş sayılır.

27. Makale sunum ve değerlendirme süreçlerine ilişkin tüm iletişim DERĞİPARK sistemi ile gerçekleştirilir. Telefonla bilgi verilmez.

28. Gönderilen makaleler yukarıda belirtilen şartlara uygun olmadığı takdirde sürece sokulmadan editöryal ret verilecektir.

Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Makale Yazım Şablonu: [TR](#) ve [ENG](#)

Bu yayın koşulları, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu kararı gereği yürürlüktedir.



KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ



Adres: Karacaibrahim Mah. Meşe Sokak.
(Rektörlük Kültür Merkezi Binası Otagar Arkası No: 3)
Tel: 0288 246 16 01
Faks: 0288 246 16 02
Mail: sbe@klu.edu.tr